C
20—44

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mardi 1 Mai 1945 Երեքշաբթի 1 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4391-Նոր շրջանի թիւ 20 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԻՆՔ ԵՒ ԱՐԻՒՆ

Առաջին Մայիս Մէկը, ազատագրումէն ի վեր:
«Ճակտի քրտինքովդ պիտի ուտես հացդ»:

Եթէ իբրեւ պատիժ սահմանուած էր այս տէրունական սաստը — ըստ աւանդութեան — ոչինչ: Բայց մարդը, որ անասունէն կը տարբերի միայն երկու տառով, այդ երկու տառերը վերածեց պատուանդանի մը, եւ պատուէրը դարձուց պատուհաս: Կատարեալ անէծք:

Ո՛վ որ ուժով էր թաթով եւ գոյքով, ազդեցութեամբ կամ խելքով, հեծաւ հազարաւորներու շալակը, եւ քշեց: Տրորեց ու քամեց: Ոչ միայն քրտինք, այլ եւ արիւն հոսեցնելով: Ոչ միայն խաբաղանը չաչեցնելով եւ մորթը քերթելով, այլ եւ ստրուկներու խայտաբղէտ, անճանաչելի զանգուածի մը վերածելով բազմութիւնները:

Դարեր ու դարեր, արքան կը հրամայէր, իշխաններն ու ազնուականները կը զինակցէին, իրենց արիւնազանդ մականին տակ պահելու համար ամբողջ ժողովուրդներ:

Փարաւոնները բուրգեր չինել կուտային, փառքի յիշատակարան կամ դամբարան: Ուրիշներ ճամբայ եւ քաղաք: Դեռ ուրիշներ աշտարակ, պալատ կամ կրկէս:

Դարեր ու դարեր, հողատէրն ու կալուածատէրը, ունեւորն ու դրամատէրը, «կամօքն Աստուծոյ» հաստատուած նուիրապետութիւններ, մինչեւ անգամ քրիստոնէական Աթոռներ եւ իսլամական աւատապետութիւններ անհունասրսափ կը տարածէին աջ ու ձախ, գետնին հաւասարեցնելու համար աշխատաւոր բազմութիւնները:

Բայց, արթնցած էր Մեծ Համրը:

Յեղափոխական միտքը, որ կը գործէր անընդհատ, իր կարդին քրտինք եւ արիւն թափելով, վեր ի վայր հրջեց «ժառանգական» կոչուած իրաւունքները: Եւ ունեցանք 1860ը, — Մայիս Մէկ — պանծացումը Աշխատանքին եւ անոր անբռնաբարելի, սրբազան իրաւունքներուն:

Տարրական էին այդ իրաւունքները եւ շատ բնական. — շաբաթը 48 ժամ աշխատանք: Բարուոքում աշխատանքի պայմաններու: Արգելք՝ որոշ տարիքէ մը վար կամ վեր: Արձակուրդ եւ հոգածութիւն յղի կիներու: Ապահովագրութիւն արկածներու դէմ եւ ձրի դարման հիւանդութեանց պարագային եւն.:

Եւ սակայն, նորէն պայքար ու պայքար, այդ բնական իրաւունքները եւ ուրիշ առաւելութիւններ ապահովելու համար: Պայքար՝ դրամատիրական լուծը թօթափելու եւ արտադրութեան միջոցները, հանրային հարստութիւնները բուն իրաւատիրոջ՝ աշխատաւոր ժողովուրդին վերադարձնելու համար:

Շատ լայն է եւ երկար՝ մինչեւ հիմա կտրուած ճամբան: Արդէն իրականացած են այնպիսի ծրագիրներ որ երազ կը համարուէին երէկ:

1936ին, այս երկրին մէջ, Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը օրէնքի կարգ անցուց կարգ մը իրաւունքներ որոնք յեղափոխութիւն կը համարուէին. — շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, վճարովի արձակուրդ գործատիրոջ ծախքով, 15 օր, ժողովրդական զբօսանքներ եւն.:

Եկաւ պատերազմը իր անխուսափելի չարիքներով եւ հիմնական փոփոխութիւններ կամ չեղումներ կատարուեցան: Բայց օրէնքը մնաց անսրբագրելի: Եւ աւելին: Ինչ որ կը խրտչեցնէր բանդէտները, իբրեւ ընկերվարական վարդապետութիւն, արդէն դարձեր է ընտանի, ամենօրեայ գիտելիք: Ամբողջ Եւրոպայի մէջ եւ աւելի հեռուն: Նախկին կարգուսարքը, Դրամապետութիւնը կը ճարճատի առանց դղրդագին ցնցումներ պատճառելու: Մեծ գործարաններու, հանքերու, հողերու, արտադրութեան մենաշնորհներու ազգայնացումը տեղի կ՚ունենայ մերթ յամր, մերթ սրընթաց, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի պայմաններուն եւ պատերազմի պահանջներուն:

Մայիս Մէկ — ստեղծագործ Աշխատանքն է որ, թեւերը լայն բացած, քրտինքը ճակտին, տիրաբար կը գրաւէ իր փրկարար դիրքերը:

«Այդ մենք ենք գալիս»:

Եւ չահագործողները, երէկուան ու այսօրուան տիրակալները արդէն իսկ հնարքներ կը փնտռեն, քակուած, խորտակուած շղթաները վերակազմելու համար:

Անօգուտ: Ճակատը շատոնց ճեղքուած է: Եւ պատերազմը պիտի փութացնէ մնացեալը:

Շ.

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Գերմանիոյ պատմութեան որոշ շրջանները տարօրէն նմանութիւն մը ունին այսօրուան Րայխի եղերական իրականութեան հետ: Ցեղին բուռն խառնուածքը, միացած տեսակ մը տարերային ճակատագրապաշտութեան հետ, տրաւ ազդը կ՚ընեն գրաւքը յաղթութեան թէ պարտութեան մէջ ծայրայեղութիւնը փնտռելու: Գերման միտքը չափաւոր եւ միջին լուծումներով չի բաւականանար: Որքան խանդավառութեան, նոյնքան դառնութեան բաժակը կընախընտրէ պարպել մինչեւ մրուրը, մինչեւ յագեցում: Վիթխարի աղէտներու ճաշակը ունի կարծէք, որովհետեւ կը հաւատայ իր ցեղի անսպառ կենսունակութեան:

Երեսնամեայ պատերազմի շրջանը (1618-1648) ճիշդ այսօրուան նման Գերմանիան հասցուց անդունդին ափը: Եւրոպական պատմութեան տեսակէտով անկիւնադարձ մը կարելի է համարել արիւնահեղ այդ երեսնամեակը: Քանի մը սեղմ գիծերով պիտի ջանամ տալ այդ շրջանի պատկերը, որ անգամ մը, եւս պիտի ցուցնէ թէ ինչպէս աննշան դէպքեր աննախատեսելի հետեւանքներու ծնունդ կուտան, թէ ինչպէս հնօրեայ մեր Եւրոպայի մէջ մասնակի պայքար մը շատ դիւրութեամբ կրնայ վերածուիլ միջազգային բարդ պատերազմի մը:

17րդ դարու սկիզբը Գերմանիա տակաւին ապակեդրոն, անկազմակերպ այլատարր երկիր մըն էր, անուանական կայսրութիւն մը, որու վեհապետը կ՚ընտրուէր քանի մը լիազօրուած, ընտրող իշխաններու քուէարկութեամբ: Մեծ ու պզտիկ աւանդական, ազնուապետական կառավարութիւններու խանիճաղանճին մէջ ամէնէն ազդեցիկ ուժը կը ներկայանար Աւստրիոյ Հապսպուրկեան տունը, որմէ կ՚ընտրուէին առհասարակ կայսրերը: Հապսպուրկեան տունին մէկը ճիւղը կ՚իշխէ Սպանիոյ վրայ:

Կրօնական պայքարներու կիրքը մեղմացած էր, բողոքականութիւնը տարածուած էր առաւելապէս հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ, մինչ հարաւը եւ Աւստրիան կը մնային կաթոլիկ:

1619ին Հապսպուրկեան տունէն դուքս մը կայսր կ՚ընտրուի Ֆէրտինանտ Բ. անունով: Այս մարդը Յիսուսեան դաստիարակութեամբ սնած, թունդ կաթոլիկ մըն էր: Կորովի նկարագրի տէր, ան թաքուն նպատակը յղացաւ միակ կրօնի մը, կաթոլիկութեան մականին տակ միաւորելու, համադրելու գերման խայտաբղէտ, այլատարր պետականութիւնը:

Իր փորձարկութեան առաջին զոհը եղաւ Պոհեմիան: Չեխերը, որոնք գերման ծովուն մէջ սլաւական կղզի մը կը կազմեն, միշտ նախանձախնդիր եղած են իրենց անհատականութիւնը անվթար պահելու, եւ իբրեւ այդ ջանացեր են ինքնուրոյն, ազգային եկեղեցի մը ստեղծել իբրեւ կռուան իրենց ցեղային գոյութեան: Պոհեմիան միշտ մնացեր է հերձուածի, կրօնական ազատամտութեան կեդրոն մը. 17րդ դարու սկիզբը Չեխերը բաժնուած էին հիւսականութեան եւ լուտերականութեան միջեւ, երկուքն ալ հակակաթոլիկ դաւանանքներ:

Ֆէրտինանտ Բ. դրդիչ պատրուակներ ստեղծեց, 1618 Մայիս 23ին չեխ ազնուականներ ու երեսփոխաններ Փրակայի թագաւորական պալատի, «հրադէն»ի մէկ պատուհանէն դուրս շպրտեցին կայսեր ներկայացուցիչները, որոնք աղբակոյտին վրայ ինալով կրցան փախուստ տալ: «Պատուհանի այդ դրուագը» կայծ տուաւ հրդեհի մը որ 30 տարի պիտի աւրշտկէրԵւրոպան, նման Սէրայեվոյի մահափորձին:

Կայսրը, ուրիշ գերման իշխաններու մեղսակցութեամբ գրաւեց Պոհեմիան: Պատուհասը եղաւ վայրագ, գազանային: Բոլոր իրաւասութիւնները ջնջուեցան, պարագլուխները գլխատուելէ վերջ, չեխ ազնուականութիւնը կորսնցուց իր սեփականութիւնը եւ ժառանգական իրաւունքները: Իրենց կալուածները բաշխուեցան գերման բախտախնդիրներու, 4 միլիոնոց ազգաբնակչութիւնը ինկաւ մէկ միլիոնի: Գերման լեզուն պարտադրուեցաւ ինչպէս նաեւ կաթոլիկ եկեղեցին: Գերմանացումի առաջին արիւնոտ փորձն էր այս, որ ի վերջոյ պիտի վերածուէր պետական մեթոտի մը:

1621ի այս ահարկու ջարդը որ չեխ ժողովուրդը երկու դար պիտի հեռացնէր պատմութենէն, մինչեւ այսօր մնացեր է անջնջելի վէրք մը այդ դժբախտ ազգի սրտին մէջ: Անոր յիշատակը կը թունաւորէ մինչեւ այսօր՝ ալ երկու տարրերու յարաբերութիւնները:

Ֆէրտինանտ Բ. կը խորհէր իր կամէութիւն-

ները տարածել Գերմանիոյ բողոքական շրջանակներուն վրայ, քաղաքական խաղերով կը ջանար բաժնել զանոնք: Լուտերական իշխաններ դիմեցին արտաքին օժանդակութեան: — Դանիոյ թագաւորը տկար փորձ մը ըրաւ օգնելու բողոքական իշխաններու, բայց ապարդիւն: Իր ուժերը ջախջախուեցան կայսերական կաթոլիկ բանակին կողմէ 1629ին:

Այդ կռիւներուն ընթացքին վճռական դեր մը խաղաց կայսերական ուժերու ղեկավարներէն մին, Վալենշթայն:

Ասիկա վերջին տիպարն է արկածախնդիր այն ապետներէն — condottieri յորջորջուած — որ միջին դարուն հրապարակ կուգային այս կամ այն երկրին մէջ, անհայրենիք, ապատակ, բախտախնդիր մարդոցմէ վարձկան բանակ մը կը կազմէին, այնուհետեւ իրենք զիրենք կը տրամադրէին աւելի վճարող, յաղթանակ խոստացող ո եւ է իշխանի: Աւարառութիւնը իրենց գործունէութեան շարաշուք խթանն էր: Վալենշթայն այդ պղտոր շրջանին համապատասխան մարդն էր: Կայսրը զայն օգտագործեց առաւելագոյն չափով, բայց իբրեւ բացասական ուժ դժգոհութեան տեղի տուաւ կաթոլիկ շրջանակներուն մէջ իսկ:

Դանիոյ պարտութենէն վերջ, Ֆերտինանտ Բ. կայսրը սկսաւ սանձարձակ բնաջնջել բոլոր կրօնական ազատութիւնները: Վալենշթայն, որ գործադիրն էր իր հրովարտակներուն, կը յայտարարէր թէ անհրաժեշտ է գերման 400ի մօտ իշխանութիւնները ձուլել միակ, կեդրոնացեալ պետականութեան մը մէջ ու կայսեր ընտանիքին տալ ժառանգական իրաւունք: Համագերմանականութեան առաջին ազդանշանն էր այս, Պալթիկէն մինչեւ Ադրիական միակ կայսրութիւն մը հիմնելու երազը, որուն հմայքը, ինչպէս տեսանք, մինչեւ այսօր ալ կը գինովցնէ գերման քաղաքական միտքը:

Բայց համագերման այդ ծրագիրը այն օրերուն ալ կը բախէր ոչ միայն ներքին բազմազան, աւանդական բարքերու եւ իրաւունքներու, այլ մանաւանդ արտաքին շահերու: Հակահարուած մը անխուսափելի էր:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Մուսոլինի գնդակահարուեցաւ 47 մեղսակիցներու հետ

Հիթլէր ո՞ղջ է թէ մեռած

Լուրերը իրար կը հրմշտկեն, մէկը միւսէն շանդալից. — Գերմանիա անպայման անձնատրութիւն խնդրեց — Մուսոլինի գնդակահարուեցաւ 47 մեղսակիցներու հետ, — Հիթլէր մեռած — Դաշնակիցները գրաւեցին Միւնիխը, Վենետիկը, Փատովան, Միլանօն, եւն.: Պերլինի 9)10ը Ռուսերուն ձեռքը եւն.: Մէկ խօսքով փլուզում վերէն վար, բոլոր ճակատներուն վրայ:

Ջանանք ամփոփել երկու օրուան անցուդարձը. —

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ

Ինչպէս գրած էինք արդէն, Մուսոլինի ձերբակալուեցաւ իտալացի հայրենասէրներու կողմէ, երբ զուիցերիական սահմանագլուխը կ՚երթար գերման սպայի համազգեստով: Ապստամբները անմիջապէս ժողովրդական ատեան կազմելով, մահուան դատապարտեցին Իտալիոյ երբեմնի ամենակարող Առաջնորդը, սիրուհին՝ Քլարա Փէթաչչի, խումբ մը նախարարներ եւ արբանեակներ: Առաջին առթիւ գնդակահարուեցան 17 հոգի, գլուխն ըլլալով Մուսոլինին, յետոյ 30 հոգի եւս: Բոլորն ալ զարնուեցան կռնակէն, ի նշան անպատուութեան: Այս վերջին 30ը գնդակահարուեցան այն վայրին մէջ ուր Սեւ Շապիկաւորները 15 հայրենասէրներ սպաննած էին: Մուսոլինիի, Քլարայի, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Սթարաչէի դիակները նախ ցուցադրուեցան Քոմայի մէջ, յետոյ փոխադրուեցան Միլանոյի Տիլորէթթօ հրապարակը, ուր Ֆաշականները վերջերս հայրենասէրներ կախած էին: Մարմինները ցուցադրուեցան մեծ վաճառատան մը ապակեփեղկերուն մէջ, ուր հազարաւոր քաղաքացիներ օրն ի բուն դիտեցին:

Թերթերը մասնաւոր յաւելուածներով ծանուցին Մուսոլինիի եւ իր մեղսակիցներուն գնդակահարումը: Այս լուրին կը սպասուէր արդէն: Հայրենասէրները վճռեր էին ամէն բան վերջացնել ժամ առաջ, որովհետեւ, զինադադարի պայմանադրութեամբ, Դաշնակիցները կրնային պահանջել որ իրենց յանձնուին Մուսոլինին եւ պատերազմի միւս պատասխանատուները: Թերթերը կը գրեն թէ Իտալիոյ մէջ բոլոր շրջանակները գոհ են այս գնդակահարութիւններէն որոնք տեսակ մը սփոփանք եղան ժողովուրդին համար: Այս յեղափոխական արարքով փրկուած կը համարուի Իտալիոյ ազգային պատիւը:

Գնդակահարուածներուն մէջ կը գտնուին Նա-

ՄԱՅԻՍ 1Ի ԴԱԴԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ, «Յառաջ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Հինգշաբթի օր, ինչպէս բոլոր տեղական թերթերը:

Համազգային սգահանդէսը Փարիզի մէջ

Ապրիլեան Սգահանդէսի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի կէսօրէ վերջ, Մէզոն տը լա Շիմիի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Ազգ. Ճակատի կեդր. վարչութեան: Սրահը լեցուն էր, կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկսեռ սկաուտները: Բեմին ճակատը մեծատառ գրուած էր «Յարգանք մեր նահատակներուն» նշանաբանը:

Հանդէսը սկսաւ ժամը 3.30ին Շոփէնի մահերգով, զոր դաշնակի վրայ նուագեց Օր. Վ. Ծինճեան եւ որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ: Նախագահ Պ. Հ. Մարմարեան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ թէ 1915ի զոհերու Սգատօնին կը միացնենք նաեւ ներկայ պատերազմին ընթացքին զոհուած հայ զինուորներու յիշատակը:

Առաջին խօսողն էր Պ. Լ. Զորմիսեան, որ շեշտեց թէ Թուրքերուն կատարածը պարզ ոճիր մըն էր, զոր չեն կրնար արդարացնել ո եւ է ձեւով: Հայերու անջատողական ձգտումներու մասին իրենց յերիւրանքները քննադատութեան չեն դիմանար: Իրենց մտքով հայ ժողովրդի գոյութիւնը իր մէջ կը պարունակէր ազատագրութեան գաղափարը, որով իթթիհատական կառավարութիւնը վըճռեց բնաջնջել հայութիւնը, որպէսզի անիկա ազատ հայրենիքի տէր չդառնայ: Ոճիր պիտի ըլլայ չվերահաստատել Հայերու իրաւունքները: Ու յոյս յայտնեց որ խորհրդ. կառավարութիւնը կարեւոր դեր պիտի ունենայ Հայկ. Դատին պաշտպանութեան մէջ:

Երկրորդ խօսողն էր Պ. Գ. Ֆէնէրճեան որ ոգեկոչեց 1915ի Վասպուրականի կռիւները եւ 150 հազար Վանեցիներու գաղթը դէպի Հայաստան, Շ. Գարահիսարի, Եդեսիոյ եւ Սուէտիոյ հերոսամարտները, յիշեց մտաւորականներու ջարդը, անապատներու մէջ հրակէզ մեռած, տարագրութեան ճամբաներուն վրայ ողջակիզուած հարիւր հազարաւոր մեր հայրենակիցները: Ճիշդ է թէ, ըսաւ, կրեցինք մեծ պարտութիւն մը, բայց թշնամին չհասաւ իր նպատակին: Ու պանծացուց ներկայ Հայաստանի վերաշինութիւնը:

Վերջին խօսողն էր Պ. Շ. Տատուրեան, որ ըսաւ թէ Հայը միայն ջարդուած չէ, այլ կռուիլ գիտցած է եւ գտած՝ իր մեծութեան ճամբան: Մեր թշնամին կարծեց բնաջնջել մեզ, բայց մենք այսօր աւելի լաւ վիճակի մէջ ենք, քան էինք երէկ: Երէկ պետութիւն չունէինք, այսօր պետական ժողովուրդ ենք, ունինք մշակոյթի կեդրոն: Բանախօսը յետոյ Թուրքիոյ եւ ներկայ Հայաստանի բնակչութեան եւ տնտեսութեան մասին բաղդատական ցուցակ մը կարդաց, առնելով անցեալ տարի «Հայ Գաղթականներու Շահերու Պաշտպան կոմիտէ»ին հրատարակած գաղտնի վիճակագրութենէն, որմէ կը տեսնուի թէ որքան զարգացած է Հայաստանի տնտեսութիւնը եւ ո՛րքան խիտ է անոր բնակչութիւնը, մինչ Թուրքիոյ նախկին հայաբնակ գաւառները դրեթէ ամայի են եւ տնտեսապէս աղքատ: Անդրադառնալով Թուրքիոյ բռնած դիրքին ներկայ պատերազմի ընթացքին, ըսաւ թէ ան բացէ ի բաց հակախորհրդային քաղաքականութեան հետեւեցաւ եւ Գերմանիոյ կողքին մնաց մինչեւ այն օրը՝ երբ յայտնի եղաւ այլեւս անոր վերջնական պարտութիւնը եւ փետր. 23ին պատերազմ յայտարարեց Գերմանիոյ դէմ՝ որպէսզի Սան Ֆրանչիսկօ երթայ եւ մաքրուի իր մեղքերէն: Բայց այս անգամ պիտի չյաջողի խաբել դիւանագիտութիւնը: Վաղը հաշտութեան ժողովին մէջ, երբ Կովկասեան սահմաններու խնդիրը հրապարակ դրուի, մեծ պետութիւններէն եւ ո՛չ մէկը պիտի համարձակի արգելք դառնալ Թրքահայ նահանգներու միացման ներկայ Խ. Հայաստանի: Եզրակացնելով, ըսաւ թէ Հայկ. Դատի հետապնդումը կը պատկանի միայն Խ. Հայաստանի կառավարութեան, որուն շուրջ պէտք է բոլորուին ամէնքը:

Յետոյ ուղերձներ կարդացուեցան Հայ Կանանց Միութեան, Հայրենասէր Երիտասարդներու, Փարիզահայ Ընդհ. Երիտ. Միութեան, Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան եւ Ազատ Արուեստագէտներու Միութեան կողմէ:

Կարճ դադարէ մը վերջ, սկսաւ գեղարուեստական բաժինը՝ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբով, ղեկավարութեամբ Պ. Գ. Ալէմշահի: Հետզհետէ երգուեցան «Ով զարմանալի», «Էս գիշեր լուսնակ գիշեր» եւ «Գարուն ա»: Պ. Գ. Տէրվիշեան արտասանեց Սիամանթոյի «Գաղափարին»ը, Օր. Հ. Թորոսեան երգեց «Մանի՛ր, մանի՛ր իմ ճախարակ» եւ «Երբոր բացուին»: Տիկին Արշ. Սարգիսեան արտասանեց Սիամանթոյի «Մօր մը երազը»: Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան երգեց Կոմիտաս վրդ.ի «Տէր ողորմեա»ն եւ «Կռունկ»ը, Պ. Տրդատ Նշանեան արտասանեց Վարուժանի «Ջարդը»: Հանդէսը վերջացաւ կենդանի պատկերով մը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԽՄԲ.— Նոյն օրը առտուն Նոթր Տամի Մայր եկեղեցին տեղի ունեցաւ հայկական հանդիսաւոր պատարագ Եկմալեան քառաձայնով, Սիփան-Կոմիտաս եւ Ս. Խաչի երգչախումբերուն կողմէ (90 հոգի): Այս առթիւ Ֆրանսերէն եւ հայերէն քարոզ մը խօսեցաւ Փարիզի Հայոց նոր ժողովրդապետ Հ. Մոմճեան: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Ապրիլեան Եղեռնը

Ապրիլեան Եղեռնը մեր դարաւոր պատմութեան մէջ, մեծագոյն աղէտն է, որուն ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը: Անոր հետեւանքները խորապէս ցնցեցին վերապրող հայութիւնը, ու տակաւին շատ ժամանակ պէտք է անցնի, որպէսզի սպիանան անոր վէրքերը:

Հայ ժողովուրդը իր ազատութիւնն ու անկախութիւնը ու հայրենիքը վերականգնելու համար հրապարակ իջաւ, ու իր ճամբուն վրայ հանդիպեցաւ Ապրիլեան Եղեռնին: Ազգի մը ամբողջական բնաջնջման ոճրածին ծրագիրն էր, որ կը գործադրուէր, իսկ հալածանքն ու աւարը ծրագրին բնական հետեւանքը կը դառնային:

Ապրիլեան Եղեռնը ծնունդն է համաշխարհային առաջին պատերազմին (1914—1918) ու անոր յղացողն ու գործադրողը եղաւ Իթթիհատը: Գաղթաշխարհի նոր սերունդները շատ աւելի պէտք ունին ծանօթանալու Հայաջինջ Սարսափներուն, իբրեւ գլխաւոր ազդակը ամբողջ ժողովուրդը ազգային ազատագրութեան շուրջ համախմբելու համար: Թէեւ Թուրք իշխանութիւնը չկրցաւ իրականացնել ամբողջական բնաջնջումը, բայց մենք ունեցանք մէկ միլիոն զոհ որոնց հետ անհետացաւ ամբողջ ընտրանի սերունդ մը:

Ապրիլեան սերունդը, հարազատ ժառանգորդը Թրքահայ արիւնազանգ դատին, հարիւր հազարներով գաղթաշխարհի մէջ, իրեն համար սրբազան պարտականութիւն կը սեպէ, ամէն տարի վերյիշել Ապրիլեան Եղեռնը, իր յարգանքի ու երախտագիտութեան խօսքն ըսել մեր նահատակներուն ու հերոսներուն ու յիշեցնել ու յայտարարել աշխարհին, թէ մենք ունինք արդար դատ մը որ չէ լուծուած տակաւին, թէ մենք ալ ունինք իրաւունք, մարդավայել ապրելու այս աշխարհի երեսին, ու ունենալու մեր սեփական հայրենիքը, Թրքահայաստանը որ ամայի է հիմայ ու անձկութեամբ կը սպասէ իր սիրասուն զաւակներուն...:

Աշխարհի երեսին ո եւ է ուժ չի կրնար կաշկանդել մեզ, յիշեցնելու եւ պահանջելու մեր արդար իրաւունքները. երբ մօտ կը թուի այս վերջին աշխարհասասան պատերազմի վախճանը, ու նորէն մէջտեղ նետուած են, Ազատութեան, հաւասարութեան, եղբայրութեան ու փոքր ժողովուրդներու ազատագրութեան նշանախօսքերը: Կրնանք այս անգամ ալ յուսախաբութեան մատնուիլ, բայց «հայմաթլօս» եւ հայրենաբաղձ զանգուածները երբեք պիտի չլռեն, իբրեւ կենդանի բողոք մարդկութեան առջեւ:

ԼՈՐԻՍ ԲԱԲԱՆԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կիրակի օր ամբողջ երկրին մէջ տեղի ունեցան քաղաքապետական ընտրութիւնները: Կը մասնակցէին 23 միլլիոն քուէարկուներ,— մեծ մասը կիներ — ընտրելու համար 600000 ներկայացուցիչներ 38000 համայնքներու մէջ: Կիները առաջին անգամ էր որ կը մասնակցէին: Միայն Փարիզի մէջ կին քուէարկուներուն թիւն էր 860741, համագումար 1,577,140ի վրայ:

Վերջնական արդիւնքը նոր պիտի ստուգուի: Պ. տը Կրոքէր, Փարիզի քաղաքապետական առժամեայ խորհուրդին նախագահը, յայտարարեց թէ առաջին քուէհամարէ մը դատելով, Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ համայնավարները շահած են 36 առ հարիւր, ընկերվերականները 18, ռամկավար-ժողովրդականները 17, արմատականներ եւ զանազան հոսանքներ՝ 29 առ հարիւր: Ընկերվարականները կը տիրապետեն Մարսէյլի, Թուլուզի, Պորտոյի եւն. մէջ: Նախարարները մեծ մասով ընտրուած են:

խարարներ, կուսակցութեան հին եւ նոր վարիչներ, խմբագիրներ, մառէշալ Կրացիանի եւն.: Վճիռները արագօրէն գործադրելու հրամանը անթելով տուած էր Թոլյաթի, համայնավար վարիչ մը որ դեր-նախագահն է հիւսիսային Իտալիոյ առժամեայ կոմիտէին: Պատուէրը այն էր թէ ֆաշական վարիչները պէտք է գնդակահարուին առանց երկար բարակ դատավարութեան, կը բաւէ որ վճռապէս հաստատուի իւրաքանչիւրին ինքնութիւնը:

Ռատիօ - Միլան կը ծանուցանէ թէ զօր. Ռիչչի անձնասպան եղաւ, թէ բազմաթիւ ֆաշական վարիչներ գնդակահարուած եւ 8000 հոգի ձերբակալուած են զանազան վայրերու մէջ:

Պոնոմի, Իտալիոյ ընկերվարական վարչապետը, խօսելով Մուսոլինիի գնդակահարութեան վըրայ, ըսաւ.— «Ահա դժբախտ վախճանը արկածախնդիրի մը որ խաղաց իր կեանքին եւ իր ժողովուրդի ճակատագրին հետ»:

*** Լուրի մը համաձայն, Հիթլէր մեռեր է կիրակի կէս օրին, Թիրկարթընի թաքստոցին մէջ, իր սնարին վերեւ ունենալով Կէօպէլսը, իսկ Հիմլէր Լիւպէք է գացեր, հրամայելով գերման զօրքին որ անձնատուր ըլլայ::

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ

Դիմում նախ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի, յետոյ Խ. Միութեան

Հիմլէր, Կէսթափոյին նախագահը եւ Գերմանիոյ միահեծան տէրը, շաբաթ օր առաջարկեց Անգլիոյ եւ Ամերիկայի անձնատուր ըլլալ առանց որ եւ է պայմանի: Երկու պետութիւնները պատասխանեցին թէ դիմումը պէտք է կատարուի նաեւ Խ. Միութեան: Հիմլէր միեւնոյն ատեն կ'աւելցնէր թէ Հիթլէր հոգեվարք է եւ 48 ժամ իսկ պիտի չդիմանայ, անպայման անձնատրութեան լուրը ծանուցուած ատեն:Ռիւթէրի թղթակիցըայս լուրը քաղած էր Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովի շրջանակներէն: Բանակցութեանց միջնորդն է Շուէտացի մը, կոմս Պէրնադօթ, որ վերջերս քանի մը անգամ Գերմանիա գացած էր: Մոսկուայի գործակալութիւնը հաղորդեց թէ Սթալին եւս ընդունած է անձնատրութեան առաջարկը (Անգլիա եւ Ամերիկա պայմանաժամ տուած էին մինչեւ երեքշաբթի, այսօր): Մոսկուայի մէջ բաւական չեն նկատեր Հիմլէրի առաջարկը, նկատի առնելով անոր հանդամանքը: Ամէն պարագայի մէջ, շատ կարեւոր լուրերու կը սպասուի ժամէ ժամ: Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան արտաքին նախարարները, որոնք Սան Ֆրանչիսկօ կը գտնուին, խորհրդակցութիւններ կատարեցին: Լուրի մը համաձայն, մառէշալ Պրաուխիչ եւս համաձայն է անմիջական անձնատրութեան, մանաւանդ որ այլ եւս կառավարութիւն չէ մնացած Գերմանիոյ մէջ:

ՓԼՈՒԶՈՒՄ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մինչ դիւանագիտական բանակցութիւնները կը շարունակուին անպայման անձնատրութեան լուրերուն առթիւ, գերման բանակներուն քայքայումն ալ զուգընթաց կ'երթայ: Բացի Պերլինէն ուր Գերմանները կը շարունակեն մաքառիլ, միւս ճակատներուն վրայ դիմադրութիւնը հետզհետէ կը փլի: Գերման բանակները անձնատուր եղան Լոմպարտիոյ, Փիէմոնթէի եւ Վենետիկի մէջ (Իտալիա): Ըմբոստութիւններ ալ ծագած են: Դաշնակից բանակները 100000է աւելի գերի բռնած են ընդհ. յարձակողականէն ի վեր, միայն այս շըրջանին մէջ: Իտալացի հայրենասէրները գրաւեցին Վենետիկը, ուր մտաւ նաեւ անգլեւամերիկեան բանակը: Ամերիկացիները Միւնիխ մտան եւ անընդհատ յառաջ կը խաղան: Հիւս. շրջանին մէջ, անոնք միայն 100 քիլոմեթր հեռու են մառէշալ Տոլպուխինի բանակէն: Ֆրանսական բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի աւստրիական եւ պավարիական Ալպեանները:

Մառէշալներ Ժուկով եւ Կոնիեւ գերագոյն յարձակողականին ձեռնարկած են Պերլինի դէմ, որուն 9)10ը Ռուսերուն ձեռքն է արդէն: Գերման սպայ մը որ գերի բռնուած էր, կ'ըսէ թէ 40000 դասալիքներ պահուած են նկուղներու մէջ: Նացի վարիչները կրակի կուտան պետական դիւանաթուղթերը:

Անգլիացիները Համպուրկի արուարձանները մտած են: Կարմիր բանակը գրաւեց Աւստերլիցը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ, «Ծիրանի Գօտի», կ'արժէ 150 ֆրանք: Դիմել հեղինակին, 52, Rue de Strasbourg, Vincennes (S.):

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ մէջ առժամեայ կառավարութիւն մը կազմուեցաւ նախագահութեամբ ընկերվարական Ռէննէրի, վերահաստատելու համար հանրապետութիւնը:

ԼԱՎԱԼ, Մարսէլ Տէա եւ Ժան Լիւշէռ եւս որոշեր են յանձնուիլ Ֆրանսական կառավարութեան եւ դատուիլ, համաձայն հեռագրի մը:

ՄԱՅԻՍ 1Ի ԱՌԹԻՒ, այսօր ժամը 2ին թափոր մը պիտի կազմուի Պասթիյէն Նասիօնի հրապարակը, պանծացնելու համար հանրապետական կարգուսարքը ընդդէմ ֆաշականութեան եւ դրամատիրական դիկտատուրայի:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ հաւաքոյթը՝ 3 Մայիս ժամը 8.30ին «Սթիւտիօ Ալէմշահ»ի մէջ, 19 Rue Caumartin, մէթրօ Madeleine կամ Opera: Կը խօսի՝ Փրոֆ. Աղաճանեան, «Ուղեղի եւ մտքի փոխ յարաբերութիւնները» նիւթի մասին: Մուտքը ազատ է:

ՍՏԱՑԱՆՔ.— Եկեղեցական պատմութիւն Հայոց: Գրեց Աղդէ քհնյ. Փայլակեան: Հասցէ 19 Rue de la Chevrette, Deuil (S. et O.): Կը գտնուի նաեւ Պարամեան եւ Հրանտ Սամուէլ գրատուները:

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Jeudi 3 Mai 1945 Հինգշաբթի 3 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4392-Նոր շրջան թիւ 21 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Աղբիւրները լման չեն տակաւին: Ինչ որ կ'իմանանք Թուրք մամուլէն, արտատպումներ են կամ օտար աղբիւրէ տրուած լուրեր ու թղթակցութիւններ:

Ամէն պարագայի մէջ, տրամադրելի նիւթերը չահեկան են, Թուրքիոյ մտահոգութեանց զանազան երեսները պարզելու համար:

Այսպէս, ամերիկեան հանրածանօթ օրկանի մը, «Քրիսչըն Սայէնս Մոնիթոր»ի Լոնտոնի թղթակիցը, չոնդալից յայտնութիւններ կ'ընէր քանի մը ամիս առաջ:

Թղթակիցը կը պատմէր թէ Սոֆիայի դատավարութեան ատեն պարզուեր է որ Պուլկարիոյ վարչապետ Ֆիլօվ (գնդակահարուած) պահանջած էր Գերմանիայէն՝ Պուլկարիոյ կցել ոչ միայն ամբողջ Մակեդոնիան, այլեւ Թրքական Թրակիան՝ մինչեւ Միտիա - Էնոս գիծը: Նոյնիսկ խօսք դարձեր է Պոլսոյ մասին:

Դարձեալ, նոյն աղբիւրին համաձայն, եթէ Գերմանները չյաղթուէին Սթալինկրատի աւերակներուն մէջ եւ Էլ - Ալամէյնի ճակատին վրայ, Պուլկարիա պիտի զարնէր Թուրքիան: «Բայց այդ՝ այն պարագային միայն, եթէ Թուրքիա չանցնէր ուղղակի Գերմանիոյ կողմը, չէզոքացնելով Պուլկարիոյ շարժումը»:

Այսպէս կամ այնպէս, կը հաստատուի որ Թուրքիա մինչեւ վերջը որոշ յոյսեր ներշնչած է Ֆոն Փափէնի, եւ Սթալինկրատի յաղթական հերոսամարտէն վերջն էր որ հետզհետէ վերապահ դիրք մը բռնել սկսաւ Գերմանիոյ հանդէպ:

Մնացեալը գիտէք արդէն: Տեսնելով Դաշնակիցներուն ջախջախիչ յաղթանակը, Անգարա փութաց խզել իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ, իսկ վերջին պահուն պատերազմ ալ յայտարարեց, յաղթականներուն տրամադրութեան տակ դնելով իր զինուորական ուժերը:

«Սկիզբն իմաստութեան՝ երկիւղ Մոսկովի»: Մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ Խ. Միութիւնը չեղեալ հռչակեց Թուրքիոյ հետ կնքուած բարեկամութեան դաշինքը (ստորագրուած՝ 1925ին):

Լոնտոնի մէջ գնահատելի կը գտնեն Թուրքիոյ բռնած դիրքը՝ պատերազմի փոթորիկներուն մէջ եւ վերջերս ժողով մըն ալ տեղի ունեցաւ, ուր երկու դեսպաններ ջերմ ներբողներ հիւսեցին:

Բայց, իրականութիւն է որ Մոսկուա վճռական քաղաքականութեան մը կը հետեւի Արեւելքի մէջ, իր անմիջական սահմաններուն վրայ, եւ չի հանդուրժեր որ եւ է օտար ազդեցութեան, ինչպէս կը հաստատէր «Ժուռնալ տը Ժընեւ» (5 Ապրիլ):

Անշուշտ այս իրականութիւնն է որ օրն ի բուն մռայլ, յոռետես տեսութիւններ գրել կուտայ Թուրք մամուլին: Եւ միւս կողմէ կը մղէ զանոնք քծնիլ Դաշնակիցներուն, պատրաստակամութիւն յայտնել ծառայելու:

Ամերիկայի մեր պաշտօնակիցը, «Հայրենիք», դիտել կուտայ այս առթիւ գրած խմբագրականի մը մէջ.

— «Սակայն, ինչպէս քանիցս բացած ենք, Թուրքերու հաշիւները սխալ են: Որովհետեւ եթէ Լեհաստան, որ Միացեալ Ազգերու անդամ է եւ Մեծն Բրիտանիոյ ու Միացեալ Նահանգներու ալ զինակիցը, իր բոլոր հսկայական զոհաբերութիւններով հանդերձ չկրցաւ ապահովել Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի պաշտպանութիւնը ընդդէմ Ռուսիոյ պահանջներուն, Թուրքիա ի՞նչպէս կարող է Լեհաստանէն աւելի լաւ բախտի մը արժանանալ, երբ ցարդ ո եւ է զոհաբերութիւն ալ չէ ըրած ի նպաստ Միացեալ Ազգերու դատին»:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք շոնդալից անակնկալներու շրջանի մը մէջ: Պատերազմի ահեղ ցնցումներուն հետ զուգընթաց, կ'եփի դիւանագիտական կաթսան, իր խմորումներով եւ շոգիացումներով:

Դժուար է նախատեսել ամէն բան: Երբ կրակը դադրի եւ օրուան յաղթականները բոլորուին կանանչ սեղաններուն առջեւ, ականատես պիտի ըլլանք նոր ճակատամարտներու, յանուն ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը, նոր սահմաններու եւ ուրիշ բարդ խնդիրներու: Վկայ՝ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովը:

Մեր հիմնական շահերը կը պահանջեն մնալ միշտ արթուն եւ իրատես: Ուշադիր դէպքերու ընթացքին: Եւ անխախտ պահելով միացեալ ճակատը:

Շ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Երկու շաբաթ առաջ իր մօտն էի:

Դէպի Փարիզ ճամբուս վրայ, յոգնած եւ գրեթէ հիւանդ՝ կանգ կ'առնեմ Լիոն, եւ ուղղակի կ'երթամ իր բնակարանը: Տիկինը բացաւ դուռը:

— Հրաշքի մը պէս՝ կը սպասէի քեզի, ազէկ հասար, ըսաւ մեղմ ձայնով մը որ կը մատնէ թէ հիւանդ կայ տունին մէջ:

— Հիւա՞նդ է:

Նախասենեակ կը մտնեմ: Քրտինքներու մէջ կը լողամ տակաւին: Մինչ կը հանգստանամ, կ'երթան նայելու թէ արթնցա՞ծ է: Երկար տառապելէ վերջ՝ թմրութիւն մը եկած, քնացած էր իրիկուան դէմ: Կէսօրին Լիոն պիտի հասնէի միշլինով, այդպէս հեռագրած էի Վալանսէն, բայց յետոյ ստիպուեր էի օմնիպիւս առնել, եւ Զօմունիք ի զուր կը վազեն կայարանէ կայարան, ի վերջոյ փնտռելու համար զիս Տարազին մօտ: Եւ կը մեկնին յուսահատ: Ուշ ատեն կը հասնիմ Լիոն, եւ ուղղակի կ'երթամ Տարազին բնակարանը:

Գիտէր թէ պիտի գամ: Բայց որպէսզի չյուզուի — երկու տարիէ ի վեր կը սպասէր —, կը յայտնեն թէ Արազը արդէն հասած է, քիչ վերջ պիտի գայ:

Տագնապը այնքան յուսահատութիւն կը պատճառէ որ կը հեռագրեն Փարիզ՝ կանչելու համար աղջիկը եւ տղան: Ժամէ ժամ կը սպասեն, որ հասնին:

Երբ կ'իմանայ վերջապէս թէ քովի սենեակը կը գտնուիմ, ստենտորեան իր հին ձայնով կանչեց ներս: Բարձին վրայ իր աղուոր գլուխը, հըպարտ եւ ծակող նայուածքով, սկեպտիկ եւ հեգնոտ կիսաժպիտով: Փոփոխութիւն չեմ գտներ, նոյնն է մնացեր, հակառակ տարիներու դումարին եւ այս անարդ պատերազմին:

— Ծռէ՛ գլուխդ որ համբուրեմ ճակատդ, կ'ըսէ:

Յետոյ, Պարտիզակի անուշ եղանակովը որուն մէջ յուզում կայ եւ խանդաղատանք՝ կ'աւելցնէ.

— Ա՜խ, Նարդունիս, այսպէ՞ս պիտի ընդունէի քեզ, երկու տարիէ ի վեր կը սպասէի, եւ երբ եկար՝ անկողին ինկած եմ՝ հիւանդ եւ անկար:

— Քեզ որ տեսաւ՝ կ'աղէկնայ, կ'ըսէ ինծի տիկինը:

Կը նստիմ ու կը խօսինք: Տեղեկութիւններ կ'ուզէ Փարիզէն ու գաւառներէն: Յետոյ կը խօսի իր ծրագիրներուն մասին: Մտիկ կ'ընեմ սիրտը, իր տարիքին հետ համեմատելով՝ որքա՜ն առողջ է: Վտանգը կրնայ գալ միայն իր երիկամներէն, — ութսուն տարեկան հիւանդի մը մօտ՝ իմ առաջին հետաքրքրութիւնս կ'երթայ երիկամներուն, յետոյ աղիքներուն, արդարեւ ծոյլ երկուքն ալ:

Ուշ ատեն կը մեկնիմ հանգստանալու համար, խոստանալով վերադառնալ յաջորդ առաւօտ:

Յաջորդ առաւօտ, կարծես թէ հիւանդ չըլլար, կը սպասէր արդէն անհամբեր, նոյնիսկ կը նեղանայ որ ուշացած եմ քիչ մը: Ժամերով մնացի մօտը, խօսեցանք հինէն ու նորէն, գրականութեան եւ պատերազմի մասին, Արմաշի եւ Պարտիզակի մասին, Դպրեվանքին եւ Հայ Եկեղեցիին մասին: Կէս օրէն վերջ, իր կրտսերին՝ Գեղամի հետ վար կ'իջնենք, պտոյտ մը կ'ընենք քաղաքին մէջ, — կը դիտեմ Լիոնի կամուրջներուն աւերակները, յետոյ աչք մը կը նետեմ մեծ գրատուններու հարստութեան վրայ, ու կը բարձրանանք Ֆուրվիէր՝ դիտելու համար սքանչելի համայնապատկերը: Իրիկունը կ'անցընեմ Զօմունեաց հետ, գիշերը՝ ընկ. Թադէոս Այվազեանի մօտ, ուր խօսակցութիւնը քաղցրօրէն կ'երկարի մինչեւ ժամը 2: Առտուն 6.30ին կ'արթնցնեն զիս, — Վիէն պիտի երթանք եւ վերադառնանք իրիկունը: Յամբորդութիւնները դժուար են հիմակ՝ բերդ գրաւելու չափ, ատոր համար ինծի կ'ընկերանայ աննման Զանտեանը, մասնագէտ բերդ գրաւելու: Ու Զանտեան, իր հազարումէկ հոգածութիւններով պաշարած զիս, — այստեղ տաք բան մը խմել, այստեղ սքանչելի ջուր կայ՝ ջուր խմել, այստեղ հանգստանալ, այստեղ սպասել, — առտուն տարաւ զիս Վիէն եւ իրիկունը բերաւ Լիոն՝ այնպիսի ձեւով մը որ կարծես օթօքարը ճամբայ ելած էր միայն ինծի համար:

Առաւօտուն իր մօտն եմ դարձեալ: Գիշերը սարսափելի տագնապ մը անցուցեր է: Ինք եւս յուսահատ՝ վերջին հրաժեշտի խօսքերն ըսեր է զինք շրջապատող տղոց, աղջկան եւ կնոջ: Երբ ես մօտեցայ անկողինին, բոլորովին առողջացած էր կարծես, բոլորովի՛ն: Նստաւ, կատակեց, խօսեցաւ մեր շարականներուն, եկեղեցիին, Աստուծոյ, կրօնքի, նոյնիսկ ամուսնութեան մասին, պատմեց հին յիշատակներ Արմաշէն ու Պարտիզակէն, — այդ օրը, կիրակի, առջեւս թափեց իր ամբողջ փիլիսոփայութիւնը:

Փրոֆ. Խայիկեան, բարեկամ եւ դրացի, այցելութեան եկեր եւ ուզեր է աղօթել իր հոգւոյն համար: Մերժեր է:

— Չեմ հաւատար, Նարդունիս, չեմ հաւատար: Ու քանի որ չեմ հաւատար, չեմ սիրեր կատակերգութիւն խաղալ:

Ու մինչ ինք այսպէս կը խօսի, միտքս կ'երթայ դէպի Արմաշի դպրեվանքը, Դուրեանի դպրոցը եւ սկեպտիկ վարդապետութիւնը, — անոր աղօտ ժպիտը՝ կեանքի ունայնութեան իմացումով, անոր խորունկ հեգնանքը՝ մարդոց իմաստութեան վրայ: Դուրեանի այդ վարդապետութենէն ցո՞լք մը արդեօք՝ Դպրեվանքի կեանքին յարաբերութիւններէն մնացած, կամ նոյն դիւղի հոգեկան կլիմայէն ժառանգած, վասնզի դիտած եմ որ հայ գիւղը, իր խորքով, սկեպտիկ է՝ անհաշտ բնութեան մը հետ միշտ պայքարի մէջ, տառապանքին համակերպող կենդանիներու հետ միշտ հաղորդակից, վերջապէս իրերու կեանքին աւելի մօտիկ:

Տիկինը կը բողոքէ: Իսկ ես եզր մը կը փնտռեմ՝ հաւատացողին ու չհաւատացողին համար ընդունելի: Չեմ հաւատար ես ալ, նոյնիսկ կը մերժեմ կրօնական որ եւ է պայմանադրականութիւն: Բայց եւ այնպէս կ'ընդունիմ որ ներքին թաքուն ուժեր կան, միտքին արդի հասողութեամբ՝ տակաւին անբացատրելի: Երբեմն աշխատեր եմ psycho - chimique բացատրութիւն մը գտնել, բայց յիմար déterminismeի մը դիրկն իյնալու վախով՝ յաճախ ապաւիներ եմ հոգեբնախօսութեան տակաւին մանուկ օրէնքներու, որոնց թերեւս, ապագային, անսպասելի վկայութիւն մը բերէ ներծոր գեղձերու գիտութիւնը: Այսպէս կամ այնպէս կը հաւատամ իմ «աստղիս», նոյնիսկ կը զգամ թէ պիտի աղօտի՞ թէ փայլի, պիտի իջնէ՞ թէ բարձրանայ, այդ իսկ բացատրելով հոգեբնախօսական վարդապետութեամբ, «աստղ»ը դնելով իմ մէջս եւ ոչ երկնքի:

(Մնացեալը յաջորդով) Ն. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԻԹԼԷՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ԿՌՈՒԵԼՈՎ

ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ՝ ԾՈՎԱԿԱԼ ՏԷՕՆԻՑ

Գերմանական անթելը երեքշաբթի իրիկուն հետեւեալ զեկոյցը հաղորդեց. — «Առաջնորդի մեծ բանակատեղիէն կը ծանուցանեն թէ մեր Առաջնորդը՝ Ատոլֆ Հիթլէր ինկաւ այս իրիկուն իր հրամանատարութեան դիրքին վրայ, վարչապետութեան շէնքին մէջ, մինչեւ վերջին շունչը կռուելով Գերմանիոյ համար ընդդէմ բոլշեւիկութեան: Ապրիլ 30ին ան իրեն յաջորդ նշանակած էր մեծ ծովակալ Տէօնիցը: Մեր նոր Առաջնորդը պիտի խօսի գերման ժողովուրդին»:

Ծովակալը իր յայտարարութեան մէջ հաստատելով Հիթլէրի մահը, կ'ըսէ թէ ան իր ամբողջ կեանքը նուիրեց համայնավարութեան վտանգին դէմ կռուելու, թէ երբեք չշեղեցաւ շիտակ ճամբէն եւն.: Յետոյ հաղորդելով իր անուանումը, կ'ըսէ թէ իր առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ գերման ժողովուրդը փրկել համայնավարութեան կործանումէն եւ եթէ պայքարը կը շարունակուի, միայն այդ գործը գլուխ հանելու համար է: Յորչափ Անգլիացիներ եւ Ամերիկացիներ թոյլ չտան որ իրականացնենք այս նպատակը, մենք մեզ պիտի պաշտպանենք նաեւ անոնց դէմ: Անգլիացիները եւ Ամերիկացիները իրենց սեփական շահերուն համար չեն կռուիր, այլ համայնավարութիւնը տարածելու համար: Թող ամէն մարդ կատարէ իր պարտականութիւնը, եւ պիտի կրնանք թեթեւցնել մեր տառապանքները եւ խուսափիլ փլուզումէն: Եթէ ընենք մեր կարելին, Տէրը պիտի չլքէ մեզ»:

Ծովակալը նոյնիմաստ օրակարգ մըն ալ ուղղեց բանակին, ըսելով թէ Առաջնորդը ինկաւ հերոսի պէս, եւ պահանջելով իր հրամանները գործադրել առանց վերապահութեան: «Ան որ կ'ընկրկի իր պարտականութեան առջեւ, վատ է եւ դաւաճան, որովհետեւ ատով մահուան եւ գերութեան կը մատնէ գերման կիները եւ մանուկները: Մեր ժողովուրդին կեանքն իսկ վտանգի մէջ է»:

Ուրեմն առկախ կը մնայ անձնատրութեան պարագան: Անգլ. անթելը կ'ըսէ թէ շուէտացի միջնորդը արդէն տեսակցած է նոր Առաջնորդին եւ գերման հրամանատարներու հետ: Կ'ըսուի թէ անձնատրութեան ատեն Դաշնակիցները Հիթլէրի դիակն ալ պիտի պահանջեն, որպէսզի որ եւ է կասկած չմնայ:

*** Ռուէթէրի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ յատկապէս մարզուած կիներու վաշտեր կը կռուին Պերլինի փողոցներուն մէջ, յուսահատական ճիգեր փորձելով, կասեցնելու համար կարմիր բանակի հրասայլերուն եւ հետեւակազօրքին գրոհը: Դիմադրութիւնը քանի կը տեւէ, այնքան կ'աճի ողջերուն թիւը, որովհետեւ գերման հրամանատարները անփութօրէն կրակը կը նետեն նորանոր զօրագունդեր: Ամէնէն կատաղի կռիւները տեղի ունեցած են մանաւորապէս Ունթըր տէն Լենտէնի հրակէզ աւերակներուն մէջ, որ ծածկուած է անհամար դիակներով: Գերման հրամանատարութիւնը օդազօրքեր իջեցուց Պերլին, բայց բոլորն ալ մաքրուեցան կարմիր բանակին կողմէ:

ՆՈԹՐԸ ՏԱՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Ինչպէս գրած էինք, կիրակի օր Փարիզի Նոթր Տամ Մայր եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ հայկական հանդիսաւոր պատարագ, նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հայ-Կաթոլիկ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան: Պատարագիչն էր Գրիգոր արքեպս. Պահապանեան: Երգեցողութիւնները տեղի ունեցան Եկմալեանի քառաձայնով՝ Սիփան-Կոմիտաս եւ Ս. Խաչ երգչախումբերուն կողմէ (90 հոգի), ղեկավարութեամբ Պ. Գուրգէն Ալէմշահի: Մեներգները երգեց Օր. Աստղիկ Առաքելեան իր դաշն ձայնով: Մայր եկեղեցին լեցուն էր խուռն բազմութեամբ մը: Ֆրանսական զինուորական, քաղաքային եւ եկեղեցական իշխանութեանց ներկայացուցիչներ գրաւած էին առաջին շարքերը:

Պատարագի ընթացքին Փարիզի Կաթ. Հայոց նոր ժողովրդապետ Հ. Մոմձեան վրդ. խօսեցաւ ֆրանսերէն եւ հայերէն քարոզ մը՝ շեշտելով որ այս պատարագը տեղի կ'ունենայ ի յիշատակ պատերազմի դաշտին վրայ ինկած զինուորներու եւ պատերազմի ամբողջ զոհերուն, որոնց շարքին կան բազմաթիւ Հայեր—Հայաստանէն, Ֆրանսայէն, Ամերիկայէն եւ Սուրիայէն: «Անոնք մեռան 1914—18ի մեր մէկ միլիոն նահատակներուն պէս, որպէսզի մենք ապրինք եւ խաղաղութեան շրջան մը բոլորենք: Ֆրանսայի ազատագրութենէն ի վեր հայ գաղութը առիթ մը կը փնտռէր իր երախտագիտութիւնը յայտնելու համար ասպետական Ֆրանսային, որ ջարդերէ ազատուած ա'յնքան Հայեր հիւրընկալած է իր ծոցին մէջ եւ առիթ տուած որ մեր հայրենակիցները՝ իբրեւ արհեստաւոր ու աշխատաւոր օժանդակեն այս երկրի վերելքին: Ֆրանսայի հանդէպ իր երախտագիտութիւնը արտայայտելու համար էր որ 70000 հոգի հաշուող մեր գաղութը հազարաւոր զինուորներ տուաւ Ֆրանսական բանակին պատերազմի սկիզբէն իսկ, որոնցմէ շատեր կռուեցան առաջին գիծին վրայ եւ զոհուեցան, 3000 հոգի գերի ինկան — (1000էն աւելին գացին Սթալակ 11-A): Հայերը հերոսաբար տուին իրենց արեան տուրքը Ֆրանսային, վկայ՝ մեր վիրաւորները, մեր գնդակահարուածները, մեր մեռելները եւ բացառիկ քաջութեանց համար յիշատակութեան արժանացողները: 1940ի Զինադադարէն վերջ, Հայերը ձեռնթափ չեղան: Զանոնք տեսանք Ափրիկէի եւ Եւրոպայի բոլոր ռազմաճակատներուն վրայ՝ իրենց երկրորդ հայրենիքին՝ Ֆրանսայի պաշտպանութեան նուիրուած: Աւելի քան 5000 հոգի զինուորագրուեցան զօր. Տը Կօլի բանակին մէջ եւ մասնակցեցան Լիբիոյ, Թունուզի եւ Իտալիոյ կռիւներուն: Յետոյ Իտալիոյ ճակատէն քաշուած հայ զինուորները մասնակցեցան հարաւային Ֆրանսայի ցամաքահանման գործողութեանց, ու այս վայրկեանիս իսկ անոնք կը կռուին Գերմանիոյ սրտին վրայ՝ վերջնական յաղթանակին համար:

«Պէտք է յիշենք նաեւ Ամերիկայի Հայերը, որոնցմէ աւելի քան 20000 հոգի իրենց արիւնը կը թափեն Եւրոպայի մէջ եւ Խաղաղական ովկիանոսի վրայ: Չեմ կրնար մոռնալ նաեւ խորհրդային երիտասարդ Հայաստանի 300000 զինուորները, որոնք ի գին ծանր զոհողութեանց կը կռուին ճակատին վրայ: Այս հերոսներուն գրեթէ մէկ երրորդը ինկած են արդէն Ուկրանիոյ դաշտերուն եւ Կովկասի լեռնադաշտին վրայ: Խրիմի զարհուրելի պատերազմներուն մէջ հեղեղի պէս հոսեցաւ անոնց արիւնը: Կէրչի տխրահռչակ թերակղզին Հայոց գերեզմաննոց անուանուեցաւ: Այս համառօտ պատկերը ցոյց կուտայ թէ, եզրակացուց վարդապետը, Հայերը ո'րքան երախտապարտ եղած են իրենց երկրորդ հայրենիքին՝ Ֆրանսայի հանդէպ եւ թէ որքան ծարաւի են արդարութեան եւ իրաւունքի, որոնց իրականացման կը ցանկան ի բոլոր սրտէ»:

Մայիս 27ին եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ տեղի պիտի ունենայ Սէն-Տընիի մայր եկեղեցիին մէջ, Լեւոն Ե. Լուսինեան թագաւորի դամբարանին մօտ, բոլոր հայ նահատակներու յիշատակին:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՄԸՆԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 9

Սէվռանի հայրենակիցներէն Պ. Մովսէս Խլոյեան ինքնաբերաբար հանգանակութիւն մը կատարած ըլլալով համակիր հայրենակիցներու մէջ, 4050 ֆրանք յանձնեց խմբագրութեանս: Շնորհակալութիւն: Ահաւասիկ մասնակցողներուն անունները.—

Փ. Յովհաննէսեան 1000 ֆրանք: Ա. Աթալակեան 600, Զ. Շահինեան 500, Ե. Գարամանուկեան, Մ. Խլոյեան, Հ. Քէօսէեան 300ական: Ոմն 200: Վ. Իզմիրլեան, Մ. Մուրատեան, Յ. Աչկեան, Կ. Կատաեան, Վ. Քէօսէեան, Հ. Քզլեան, Հ. Ճրըգեան, Ս. Կիւլեան 100ական ֆրանք: Ոմն 50 ֆրանք:

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք նաեւ հետեւեալ գումարները.—

Բաժնեգին վեցամսեայ 400 ֆրանք.—

Միսքճեան Փարիզ, Սերոբեան Շուազի, Քապաքճեան Փարիզ, Աղ. Աւետիսեան Սարսել, Տիկ. Ատրինէ Փարիզ, Տօքթ. Քօլօլեան Փարիզ, Զարափեան Մետոն: (Շար.):

ՀԱՅԿ. ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ.—

Սովետական Հայաստանի Մշակոյթի Տան բացումը կատարուեցաւ Մոսկուայի մէջ: Ընդարձակ շէնքին մէջ հաստատուած են ներկայացումի, երգի եւ սինէմայի սրահներ եւ սթիւտիոներ, դասախօսութեան սրահներ, գրադարաններ եւն.:

Հոն ներկայացումներ կը կազմակերպեն հայ շատ ծանօթ դերասաններ, ինչպէս Ռուբէն Դիմոնով, Սուրէն Քոչարեան, Բավէլ Լիսիցեան, Քնարիկ Գրիգորեան եւ պարող եղբայրներ՝ Ֆերմանեան: «Կոմիտաս» քառախումբը եւ այլ երաժիշտներ կը նուագեն հայկական երաժշտութիւն: Արուեստներու մնայուն ցուցահանդէսին մէջ կ'երեւին գործերը Յարութիւն Օսարեանի, Յակոբ Կոջոյեանի, Գաբրիէլ Կիւրճեանի եւ այլ նշանաւոր ու ժողովրդային հայ արուեստագէտներու: Ակադեմիկոսներ Լեւոն Օրբելի եւ Կոշտոյեանց կը սարքեն գիտական դասախօսութիւններ: Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովրդական արտիստ Ռուբէն Սիմոնով կը վարէ Հայկական Մշակոյթի Տան գեղարուեստական բաժնի տնօրէնութիւնը:

Վերջերս Մշակոյթի Տունը, հայ երգիչներու եւ պարողներու խումբ մը ղրկեց ճակատ, Զօր. Բաղրամեանի բանակներուն մօտ: Մշակոյթի Տունը կը պատրաստուի Մոսկուայի մէջ բացումը կատարել թատրոնի մը, մայրաքաղաքին 75000 հայ բնակիչներուն համար:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Գրողներու Միութեան նախագահը՝ Նայիրի Զարեան, հաղորդեր է «Ինֆորմէշէն Պիւլլըթին»ի խմբագրին թէ պատերազմի անցեալ երկու տարիներու ընթացքին 400 գրական գործեր լոյս տեսած են Հայաստանի մէջ: Հայկական զօրամասը, որ մեծ համբաւ շահեցաւ Քուպանի հովիտին մէջ, իր շարքերուն մէջ կը հաշուէ 50 գրողներ: Աւ. Իսահակեան անցեալ տարիներու ընթացքին հրատարակած է բանաստեղծութեանց երկու հաւաքածոներ, պանծացնելով իր հայրենակիցներուն քաջագործութիւնները:

Հ. ՎՐԹԱՆԷՍ ԽԱՆՊԷԿԵԱՆ.— «Յառաջ»ի առաջին թիւով հաղորդեր էինք Հ. Վրթանէս Խանպէկեանի մահը Պէյրութի մէջ: Հանգուցեալը ծնած էր Տրապիզոն եւ նախնական ուսումը առնելով քաղաքի Մխիթարեան վարժարանին մէջ, փոխադրուած Վենետիկ: Քահանայ ձեռնադրուած էր 1906ին: Փատովայի համալսարանին մէջ հետեւելով քիմիագիտութեան ճիւղին, անցեալ պատերազմին կը նուիրուի որբերու հոգատարութեան՝ Միլանի նորահաստատ որբանոցին մէջ: Իբրեւ ուսուցիչ եւ ուսումնապետ պաշտօնավարած է Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին մէջ: Վերջապէս ղրկուեցաւ Սուրիա, հիմնելու Մխիթարեան վարժարան մը Հալէպի մէջ (1936): Վարած է Վենետիկի վանքի տպարանին տեսչութիւնը եւ աշխատակցած է «Բազմավէպ»ի, գիտական յօդուածներով:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ մեռած է Պ. Աղեքսանդր Զաքմաքճեան, ոսկերիչ, բնիկ Պոլսեցի եւ 64 տարեկան, հանգուցեալը Եգիպտոս ապաստանած էր 1922ին եւ շուտով դարձաւ ժողովրդական դէմք մը: Կը պաշտէր մայրենի լեզուն, մշակոյթը, պատմութիւնը: Այս գուրգուրանքը արժեցնելու համար ուզած եւ եղած է միայն դպրոցի հոգաբարձու: Երկար տարիներ այդ պաշտօնը վարած է իր ծննդավայրին՝ Գալաթի մէջ (Պոլիս): Աշխատակցած է նաեւ զանազան թերթերու եւ եղած է գործօն անդամ Համազգային Ընկերութեան:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

Իտալիոյ Առաջնորդին եւ մեղսակիցներուն գնդակահարութենէն վերջ, Միլանի նահանգապետը հրամայեց անմիջապէս դադրեցնել բոլոր կամայական պատիժները: Այսուհետեւ բոլոր կասկածելիները պէտք է յանձնուին դատական յանձնախումբերու, օրինապէս դատուելու համար: Մուսոլինիի եւ արբանեակներուն ժողովրդային դատաստանը անհրաժեշտ էր, կ'ըսէ Ազգ. Փրկութեան Կոմիտէին յայտարարութիւնը, ապացուցանելու համար թէ Իտալիա վերջնապէս խզած է կապերը անցեալին հետ: Յայտարարութիւնը կ'աւելցնէ թէ մնացեալ ֆաշական տարրերուն մաքրագործումը կրնայ կատարուիլ միայն ապստամբական շրջանէն վերջ, խիստ օրինապահութեամբ:

*** Մուսոլինիի դիակը ցեխերուն մէջ քաշկռտուելէ, անարգուելէ վերջ փոխադրուեցաւ դիականարան: Լուրի մը համաձայն, երբ Առաջնորդին եւ իր նախարարներուն դիակները կը ցուցադրուէին, կին մը մօտեցաւ Մուսոլինիի դիակին, պահ մը նայեցաւ սեւեռաբիր, յետոյ շրջազգեստին տակէն ատրճանակ մը քաշելով, հինգ գնդակներ արձակեց: «Հինգ գնդակ սպաննուած հինգ զաւակներուս համար», ըսաւ եւ հեռացաւ:

*** Դաշնակիցներու դատական շրջանակներուն մէջ օրինաւոր կը գտնեն Մուսոլինիի եւ գլխաւոր մեղսակիցներուն գնդակահարումը, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.— Այն օրէն ի վեր որ իշխանութիւնը յանձնուեցաւ Հիւս. Իտալիոյ Ազգ. Կոմիտէին, թէ դաշնակից հրամանատարութեան եւ թէ իտալական կառավարութեան կողմէ, Կոմիտէն օրինապէս իրաւունք ունէր դատելու Մուսոլինին եւ ընկերները: Լոնտոնի մէջ կը շեշտեն թէ Մուսոլինի եւ միւսները օրինաւոր պետերը չէին ո եւ է կառավարութեան, այլ գերման գործակալներ որ զինեալ դիմադրութեամբ կ'արհամարհէին Իտալիոյ օրինաւոր իշխանութիւնը: Գալով դատավարութեան ձեւին, շատ ալ կարեւորութիւն չեն տար, ըսելով թէ անվիճելի է անոր պատասխանատուութիւնը պատերազմի ոճիրներուն մէջ, ընդդէմ Իտալացիներու, Սպանիացիներու, Աչպանացիներու, Յոյներու, Սերպերու եւ ուրիշ ժողովուրդներու:

«Տէյլի Մէյլ» Մայիս 1ին Մուսոլինիի վրայ տեսութիւն մը հրատարակեց հետեւեալ խորագրով.— «Կեսար մը որ մեռաւ շունի մը պէս»:

*** Լուրի մը համաձայն, Մուսոլինիի այրին ալ ձերբակալուած է, երկու թոռնիկներուն հետ: Իսկ մարէշալ Կրացիանի ոչ թէ գնդակահարուած, այլ Դաշնակիցներուն յանձնուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆԹԵԼԸ զեկոյցով մը հաղորդեց թէ «Արեւմտեան ճակատին վրայ Դաշնակիցներու կողմէ ազատուած 150000 խորհրդային քաղաքացիներէն միայն 35000 հոգի վերադարձած են, բացի արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ ազատուածներէն, որոնց թիւը դեռ չէ ճշդուած»:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ տակ առնել պահանջեց Լորտ Թէմփըլուուտ, Մատրիտի բրիտանական նախկին դեսպանը, դիտել տալով թէ Գերմանիան զինաթափ ընելու եւ հսկողութեան տակ պահելու խնդիրը երկարատեւ եւ դժուարին գործ պիտի ըլլայ:

ՁԻՒՆԻ հաստկեկ խաւ մը նստած էր երեքշաբթի առտու (Մայիս 1) Փարիզի տանիքներուն վրայ: Օդը բաւական ցուրտ է եւ շատեր նորէն հագած են վերարկուները:

ՓԷԹԷՆ նախնական հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ Գերագոյն Ատեանի դատաւորին կողմէ, որ ճշդելով մարէշալին ինքնութիւնը, հաղորդեց թէ ամբաստանուած է իբրեւ դաւադիր պետութեան արտաքին ապահովութեան դէմ եւ գործակից թշնամի պետութեան: Ամբաստանեալը տակաւին չէ որոշած իր պաշտպան փաստաբանները: Հաւանական է որ բժշկական քննութեան մը ենթարկուի, մտային վիճակը ստուգելու համար: Ամբաստանեալը ի հարկին դէմ դիմաց պիտի հանուի զօր. Կամլէնի, Պ. Պ. Էռիոյի, Տալատիէի, Ռէյնոյի եւ ուրիշներու հետ:— Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն երկար յայտարարութիւն մը փակցուցած է Փարիզի պատերուն վրայ, թուելով Փէթէնի մեղքերը եւ մահապատիժ պահանջելով՝ առանց այլեւայլի:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ Ֆրանսացի, ռուս եւ լեհ աքսորականներ, որոնք Պերլինի շրջանին մէջ կը գտնուէին, ազատուած են եւ իրենց երկիրները պիտի փոխադրուին: Միւս կողմէ անգլ. անթէլը կը ծանուցանէ թէ մինչեւ 5 ապրիլ 1,800,000 օտար բանուորներ փրկուած էին արեւմուտքի դաշնակից բանակներուն կողմէ: Ֆրանսացիներէն մինչեւ հիմա վերադարձած են 120000 հոգի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՈՂԲԱՑԵԱԼ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹԻ, յառաջիկայ կիրակի, 6 Մայիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի:

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»Ը ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

Մէկ տարիէ ի վեր ձեռնարկուած է ֆրանսերէնի թարգմանելու Զիթունիի ՍԱՍՈՒՆԱԿԱՆը, նոյն չափական յօրինուածքով, պահելով բոլոր Arménismeները:

Արդէն գրուած է կէսէն աւելի: Անմիջապէս որ աւարտի հազարէջեան բնագիրին թարգմանութիւնը, գործը լոյս պիտի տեսնէ Ֆրանսական Հրատարակչական Տան մը կողմէ:

La Tribune de Genève Ապրիլ 13ի թիւով կը ծանուցանէ Յովհ. Թումանեանի Սասունցի Դաւիթ գրքոյկին հրատարակութիւնը, Զուիցերիոյ մէջ, «La Geste de David le Sassouniote» անունով:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ հաւաքոյթը՝ 3 Մայիս ժամը 8.30ին «Սթիւտիօ Ալէմշահ»ի մէջ, 19 Rue Caumartin, մէթրօ Madeleine կամ Opéra: Կը խօսի՝ Փրոֆ. Աղաճանեան, «Ուղեղի եւ մտքի փոխ յարաբերութիւնները» նիւթի մասին: Մուտքը ազատ է:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Vendredi 4 Mai 1945 Ուրբաթ 4 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année № 4393-Նոր շրջան թիւ 22 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ ԱՄԷՆ ԲԱՆ

ԱՀԱԳՆԱԴՂՈՐԴ ՓԼՈՒԶՈՒՄ

Ահաղնադղորդ փլուզում բոլոր ճակատներուն վրայ.— Ահա Գերմանիոյ կացութիւնը, օրուան այս ժամուն: Եղերական եւ աննախընթաց՝ բառին բովանդակ իմաստով:

Ազգերու զինուորական պատմութեան մէջ դժուար է գտնել օրինակ մը, ուր բիրտ եւ միահեծան իշխանութիւն մը, իր անընդհատ յաղթանակներէն խելագարած բռնապետութիւն մը այնքան գահավէժ անկում ունենար, իր ջախջախիչ պարտութեան հետ դէպի անդունդ գլորելով ամբողջ ժողովուրդ մը:

«Շանթամարտ», ըսին, լման չորս տարի, եւ ահա շանթահարիչ ցնցումներ քանի մը շաբթուան մէջ, մէկը միւսէն ահաւոր, աներեւակայելի:

Դէպքերը այնքան խօսուն են որ, աւելորդ պիտի ըլլար որ եւ է խորհրդածութիւն: Ուրեմն ջանանք ամփոփել ինչ որ տեղի ունեցաւ քանի մը օրուան մէջ, աշխարհը դնելով զարհուրելի հարցականի մը առջեւ.—

Ինչպէս հաղորդեր էինք երէկ, ծովակալ Տէօնից — Գերմանիոյ ընդծովեայ պատերազմին մեծ վարպետներէն մէկը — յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէր թէ Հիթլէր մեռած է վարչապետութեան շէնքին մէջ, «մինչեւ վերջին շունչը կռուելով Գերմանիոյ համար, ընդդէմ համայնավարութեան»: Այս առթիւ կ'ըսէր թէ Առաջնորդը զինքը յաջորդ նշանակած էր Ապրիլ 30ին եւ յայտարարութիւն մը կ'ուղղէր ժողովուրդին ու բանակին, յանձնարարելով շարունակել պայքարը:

Դաշնակից շրջանակներու մէջ թերահաւատութեամբ ընդունեցան Հիթլէրի մահուան լուրը, որ կը հաղորդուէր շատ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ, առանց ճշդելու մահուան օրը եւ պատճառները: Մոսկուայի անթէլը առաջին օրը փութաց հաղորդել թէ Հիթլէրի մահուան լուրը կրնայ խաղ մը ըլլալ, հրապարակէն անհետանալու եւ ստորերկրեայ պայքար մը վերսկսելու համար: Իսկ երէկ առտու կը ծանուցանէր թէ Հիթլէր եւ Կէօպէլս անձնասպան եղած են: Ուրիշներ կ'ըսէին թէ երբեմնի ամենազօր Առաջնորդը սպաննուած է: Բայց որո՞ւ կողմէ եւ ո՞ւր: Հիմլէր, Կէսթափոյին վարիչը, որ անձնատրութիւն խնդրած էր (24 Ապրիլ), այդ առթիւ կ'ըսէր թէ Հիթլէր հոգեվարք է ուղեղային արիւնահոսութենէ եւ դժուար թէ 48 ժամ իսկ դիմանայ: Իսկ ծովակալ Տէօնիցի յայտարարութիւնը բնաւ չէր յիշեր հիւանդութեան պարագան եւ այն տպաւորութիւնը կը գործէր թէ Հիթլէր մեռած է պատնէշին վրայ...

ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԻՐ ՍԵՆԵԱԿԻՆ ՄԷՋ?

«Տէյլի Մէյլ»ի Ցիւրիխի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Հիթլէրի վերջին ժամերու մասին.— Անցեալ հինգշաբթի օր, զինուորական գաղտնի խորհուրդ մը կը գումարուի ընդհ. սպայակոյտի կեդրոնին մէջ, մասնակցութեամբ գլխաւոր հրամանատարներու եւ կուսակցութեան վարիչներու: Հիմլէր կ'իմացնէ թէ ինք բացարձակապէս որոշած է անձնատուր ըլլալ եւ թէ այս մտքով բանակցիլ սկսած է Դաշնակիցներուն հետ: Հիթլէր, որ պառկած էր յարակից սենեակի մը մէջ, կը լսէ այս յայտարարութիւնը, տեղէն կը ցատկէ ժողովասրահը կը խուժէ ջղագար աղաղակներ արձակելով, ռռնալով թէ երբեք անձնատուր պիտի չըլլայ: Ասոր վրայ Հիթլէրի բարեկամները կը բռնեն իր սենեակը կը տանին հիւանդը:

Քիչ վերջը կ'իմացուի թէ Հիթլէր մեռած է սրտի տագնապէ մը: Իրականին մէջ — միշտ համաձայն «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին պատմութեան — Հիթլէր սպաննուած է Հիմլէրի մարդոց կողմէ որոնք իր սենեակը առաջնորդած էին զինքը: Իրեն հետ միասին սպաննուած են ուրիշ նացի վարիչներ, մասնաւորապէս Կէօպէլս եւ Լէյ: Հիթլէրի մահէն վերջ, զինուորական նոր խորհուրդ մը գումարուելով, Հիմլէր ողջ մնացած զօրավարներէն եւ նացի վարիչներէն լիազօրութիւն կը ստանայ իր ուզածին պէս գործելու:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ մէջ գրաւման շրջաններ պիտի սահմանուին, անգլիական, ռուսական, ֆրանսական եւ ամերիկեան բանակներուն համար: Ռուսերը առժամեայ կառավարութիւն մը կազմած էին Վիէննայի մէջ, բայց Ամերիկա եւ Անգլիա դժգոհ մնացին եւ այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին երեք պետութեանց միջեւ:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԳԵՐՄԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ

Իտալիոյ ամբողջ գերման բանակը, որուն թիւը 900000էն մինչեւ մէկ միլիոն կը հաշուեն, չորեքշաբթի կէս օրին անձնատուր եղաւ անգլիացի մարէշալ Ալեքսանդրի: Այս լուրը պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ Չըրչիլի կողմէ՝ երեսփ. ժողովին մէջ եւ Միջերկրականի Դաշնակից սպարապետութեան կողմէ: Անձնատրութիւնը անպայման էր, իսկ դաշնակից սպարապետութիւնը իր կողմէ հետեւեալ պայմանները դրած էր.—

1. Հարաւային - արեւմտեան ճակատի գերման ընդհ. հրամանատարին կողմէ անպայման անձնատրութիւն իր հրամանին տակ եղած բոլոր ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերով Միջերկրականեան ռազմադաշտի դաշն[illegible] րապետութեան:

2. Բոլոր թշնամութեանց դադարում ցամաքի եւ ծովու վրայ կամ օդին մէջ, ժամը 1200ին (2 Մայիս 1945):

3. Անմիջական անշարժութիւն եւ զինաթափում թշնամի ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու:

4. Գերման ընդհ. հրամանատարին կողմէ յանձնառութիւն գործադրելու որ եւ է նոր հրաման՝ տրուած դաշնակից սպարապետութենէն:

5. Տրուած հրամաններուն դէմ անհնազանդութիւնը կամ որ եւ է վրիպում անոնց համակերպելու՝ պիտի պատժուի համաձայն պատերազմի ընկալեալ օրէնքներու եւ սովորութեանց:

Մօտ մէկ միլիոն գերիներուն մէջ կը գտնուին գերմանական 22 եւ իտալական վեց զօրաբաժիններու մնացորդները:

Անձնատրութեան վաւերագիրը կը բաղկանայ վեց կարճ հատուածներէ եւ երեք յաւելուածներէ որոնք մանրամասնութիւններ կը պարունակեն: Պայմանագիրը խմբագրուած է անգլերէն եւ գերմաներէն. բայց վաւերական պիտի համարուի անգլերէն բնագիրը: Պայմանագիրը ստորագրուեցաւ կիրակի օր, 29 Ապրիլ, Դաշնակից Սպարապետութեան կեդրոնին մէջ, երկու գերման բանագնացներու եւ Դաշնակից Սպայակոյտի պետին կողմէ: Գերման բանագնացներէն մէկը ստորագրեց յանուն զօր. Վիթինկհօֆի, իսկ միւսը՝ յանուն Քարլ Վոլֆի, վերին հրամանատար էս-էսներու, ոստիկանութեան եւ լիազօր Իտալիոյ գերման բանակին:

Պայմանագիրը ստորագրելէ վերջ, երկու գերման բանագնացները գաղտնի ճամբով մը վերադարձան զօր. Վիթինկհօֆի բանակատեղին, Վերին Ալպեաններու մէջ, կարգադրելու համար ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու անձնատրութիւնը:

Մ. Նահանգներու նախագահը փութաց շնորհաւորել անգլիացի հրամանատարները, այս մեծ յաղթանակին առթիւ: Այսպէս վերջ կը գտնէ իտալական պատերազմը որ սկսաւ 1943 Սեպտ. 3ին, երբ Դաշնակիցները ցամաք ելած իտալական հողին վրայ:

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Չըրչիլ աւետելով յաղթանակը, շեշտեց թէ այս անպայման անձնատրութիւնը իր համբանքով մրցանիշ մը կը կազմէ ամբողջ պատերազմին համար եւ պիտի օգնէ աւելի մեծ դէպքերու: Պատասխանելով զանազան հարցումներու, վարչապետը ըսաւ թէ գերման հրամանատարը անձնատուր եղած է իր անձնական պատասխանատուութեամբ:

*** Պալթիկ ծովու ճակատին վրայ, Անգլիացիները գրաւեցին Լիւպէքը, միեւնոյն ատեն կտրելով Քիլի եւ Համպուրկի ճամբան եւ կասեցնելով գերման զօրքին նահանջը Տանըմարքայէն:

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱ ԵՒ ՆՈՐՎԵԿԻԱ ԵՒՍ...

Գերմանները սկսած են պարպել նաեւ Տանըմարքան եւ Նորվեկիան: Առաջին երկրէն աղատ հեռագիրներ կը հասնին Լոնտոն, ոչ գրաքննութիւն մնացած է, ոչ ալ Կէսթափօ: Դանիացի հայրենասէրները ազդանշանի մը կը սպասեն, գերման տիրապետութեան վերջին հետքերը ոչնչացնելու համար: Արդէն իսկ դանիական եւ դաշնակից դրօշներ կը ծածանին ծառերու եւ տանիքներու վրայ: Հազարաւոր Գերմաններ եւ գործակիցներ փախած կամ ստորերկրեայ թաքստոցներ ապաստանած են:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԵՐԼԻՆԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

Մարէշալ Սթալին կարմիր բանակի բոլոր զինուորներուն ուղղուած օրակարգով մը աւետեց Պերլինի անկումը: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ Սպիտակ Ռուսիոյ Ա. ճակատին զինուորները, հրամանատարութեամբ մարէշալ Ժուկովի, եւ գործակցաբար Ուկրայնայի Ա. ճակատի զինուորներուն, հրամանատարութեամբ մարէշալ Կոնիեւի, փողոցային յամառ կռիւներէ վերջ, գլուխ հանեցին Պերլինի թշնամի խմբաւորման ոչնչացումը, եւ այսօր, 2 Մայիս, ամբողջովին գրաւեցին Գերմանիոյ մայրաքաղաքը, Պերլին, կեդրոնը գերման աշխարհակալութեան եւ վառարանը նացի նախայարձակման: Ընկեր կարմիր զինուորներ եւ նաւազներ, ենթասպաներ եւ սպաներ բանակի եւ նաւատորմի, զօրավարներ եւ ծովակալներ,

Աշխատաւորներ Խ. Միութեան,

Այսօր, մեր երկիրը կը տօնէ Մայիս 1ը, աշխատաւորներու միջազգային տօնը: Այս տարի, Մայիս 1ի տօնը մեր հայրենիքի ժողովուրդներուն կողմէ կը տօնուի ճիշդ այն պահուն երբ ազգային մեծ պատերազմը կը վերջանայ յաղթականօրէն: Այլեւս շատ հեռու են այն տաժանելի օրերը ուր կարմիր բանակը ետ կը մղէր թշնամի զօրքին յարձակումները Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի շրջակաները, Կրոզնիի եւ Ստալինկրատի շրջակաները, այդ օրերը անցեալին կը պատկանին եւ այլեւս պիտի չվերադառնան: Այսօր մեր յաղթական զինուորները փախուստի կը մատնեն թշնամիին զինեալ ուժերը Գերմանիոյ կեդրոնին մէջ, Պերլինէն անդին, Էլպայի վրայ: Կարճ ժամանակի մէջ Լեհաստանը, Հունգարիան, Չեխոսլովաքիոյ մեծ մասը, Աւստրիոյ մէկ կարեւոր մասը, եւ մայրաքաղաքը, Վիէննա, փրկուեցան եւ կարմիր բանակը գրաւեց Արեւելեան Փրուսիան, գերման աշխարհակալութեան բոյնը, Փոմերանիան, Պրանտէնպուրկի մեծագոյն մասը եւ Գերմանիոյ մայրաքաղաքին գլխաւոր թաղերը եւ Պերլինի վրայ պարզեց յաղթանակի դրօշը: Կարմիր բանակի այս յարձակողական կռիւներուն հետեւանքով Գերմանները կորսնցուցին, երեք - չորս ամսուան մէջ, 800000 զինուոր եւ սպայ գերի, եւ իբր մէկ միլիոն սպանեալ: Այդ նոյն շրջանին կարմիր բանակին զօրամասերը գրաւեցին կամ ոչնչացուցին իբր 6000 օդանաւ եւ 12000 հրասայլ, աւելի քան 23000 թնդանօթ, եւ ահագին քանակութեամբ ռազմանիւթ»: (Մնացեալը յաջորդով):

** Թերթերը կը գրեն թէ թնդանօթի 7000 հարուածներ արձակուեցան Մոսկուայի մէջ, ողջունելու համար Պերլինի գրաւումը:

*** Զօր. տը Կոլ ջերմ շնորհաւորութիւններ ուղղեց Սթալինի, Պերլինի գրաւման առթիւ, շեշտելով թէ «Ֆրանսա եւ իր բանակները կը ծափահարեն այս պատերազմին գերագոյն յաղթանակը, որ տարուեցաւ խորհրդային փառապանծ զօրքին կողմէ»:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ

Վերջին լուրերու համաձայն, ծովակալ Տէօնից եւ Հիմլէր այսօր վաղը պիտի ծանուցանեն ամբողջ Գերմանիոյ անպայման անձնատրութիւնը:

Ուրիշ լուրեր ալ կ'ըսեն թէ կատարեալ քաոսի մը վերածուած է ամբողջ երկիրը, թէ շատ մը զօրամասեր կը շարունակեն կռուիլ հիւսիսային եւ հարաւային միջնաբերդերուն մէջ: Միեւնոյն ատեն պայքար մը բացուած է իշխանութեան համար, Տէօնիցի եւ Հիմլէրի միջեւ:

ՄԱՅԻՍ 1Ի ժողովրդական ցոյցին մասնակցողներու թիւը կը հաշուեն մօտ մէկ միլիոն: Թափօրը տեւեց վեց ժամ: Շատ մը խորհրդանշաններու եւ նշանատախտակներու կարգին, Փէթէնի խամաճիկը շինուած էր, կախաղանի վրայ: Ճառախօսները շատ մը բաներու կարգին պահանջեցին արագօրէն եւ անողորմաբար պատժել Փէթէնը եւ բոլոր մեղսակիցները, ազգայնացնել թրըսթները եւն.: Մեծ ցոյցեր տեղի ունեցան նաեւ Մարսէյլի, Լիոնի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

ԼՈՒՍԱՐԳԵԼԸ (լոյսերը ծածկել) ջնջուեցաւ Մոսկուայի մէջ, փողոցները կը լուսաւորուին առաջուան պէս եւ պատուհաններուն լոյսերը այլեւս չեն քօղարկուիր:

Գալով Նորվեկիոյ, կ'ըսուի թէ համաձայնութիւն գոյացած է Քոփէնհակի գերման դեսպանին եւ շուէտական կառավարութեան միջեւ, անձնատրութեան ճամբան հարթելու համար: Նորվեկիոյ գերման զօրքին թիւը կը հաշուեն 300000, քանի մը հարիւր ալ օդաչու եւ խումբ մը սուզանաւեր: Նորվեկիան գլխաւոր խոչընդոտ մը կը համարուէր Եւրոպայի պատերազմին դադարման ճամբուն վրայ, եթէ Գերմանիան անձնատուր ըլլար, բայց ահաւասիկ այդ պատնէշն ալ կը փլի: Գերման հրամանատարը անթելով մը ըսած է առջի օր.— «Զինուորներ, Առաջնորդը մեռաւ ձեզի համար. Անոր հրամանը՝ կռուիլ Գերմանիոյ համար՝ այսօր ալ ի զօրու է ինչպէս միշտ» եւն.: Բայց դէպքերը ուրիշ բան կ'ըսեն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տէր - Անդրէասեան երբեք խորհող (penseur) մը չէ եղած, թէեւ հոգեբանութիւն դասաւանդած է Արմաշի դպրեվանքին մէջ (Ֆոնսկրիվի հետեւողութեամբ)։ Իբրեւ լեզուագէտ եւ հրապարակագիր, չէր հետաքրքրուեր հոգեվերլուծական աշխատանքներով։ Բայց եւ այնպէս գիս չի զարմացներ, վերջալոյսին մէջ, իր սոկրատանալը։ Տասը տարի առաջ, իր յոբելեանին առթիւ գրուած իմ յօդուածիս մէջ կ'ըսէի արդէն թէ հայ լեզուին հանդէպ իր պաշտամունքը վեր է ամէն կրօնքէ, ամէն աստուածութենէ։

— Որքան ալ չհաւատամ, կ'ըսէ, համոզուած եմ որ մեր եկեղեցին բոլոր եկեղեցիներէն աւելի գեղեցիկ է։

Եւ, այս առթիւ, ծաղրեց բոլոր անոնք որ մեր եկեղեցին կ'անուանեն «լուսաւորչական» կամ «առաքելական»,— մեր եկեղեցին կը կոչուի միայն «Հայ Եկեղեցի»։ Ծաղրեց, դատապարտեց բոլոր այն Հայերը, որոնք կաթոլիկ, բողոքական եւ այլանուն եկեղեցիներու յարած են, — ով որ Հայ է, կը հաւատայ միայն Հայ Եկեղեցիին։

Բայց մեր սքանչելի եկեղեցին անդերազանցելի կը մնայ ոչ միայն իր ազգային դրոշմով եւ հայկաշունչ ոգիով, — սկսաւ ոգեւորուիլ յանկարծ,— այլեւ մեծասքանչ շարականներով։ Այս առթիւ, բերել տուաւ շարականներու իր թարգմանութիւնները՝ ցոյց տալու համար ինծի,— ծանօթ են արդէն իր աշխարհաբար թարգմանութիւնները։ Վերջին տարիներուն՝ թարգմաներ է նաեւ գերմաներէնի։

Մեր այս խօսակցութիւններուն ընթացքին յաճախ կ'ոգեւորուէր, անկողնին մէջ կը ցատկէր կը նստէր, երբեմն մէկ թեւն յենակ ըրած՝ կը պառկէր եւ անընդհատ կ'ոստոստէր մէկ նիւթէն միւսը, եւ յանկարծ յորդոր կարդաց.

— Զմուսնանաս, քու մեծութիւնդ, քու ուժըդ կուգայ ամուրիութենէդ։

Եւ անցաւ Ե. դար, յիշեց մեր ոսկեդարեան տիտանները, որոնք ամուրի էին։ Եւ ըսաւ որ եթէ կրկին աշխարհ գար, պիտի չամուսնանար։ Ցետոյ յանկարծ դիմացը տեսնելով իր ազնուական տիկինը, խանդաղատանքով.

— Բայց շա՛տ կը սիրեմ Աղաւնին (կնոջ անունն է), այնքան շա՛տ կը սիրեմ որ քաջութիւնը պիտի չունենայի քեզի հետեւելու, Նարդունի՛։

Ու քրքջալէր խնդաց։

Ցետոյ բերել տուաւ բոլոր ձեռագիրները,— կը յանձնեմ խնամքիդ, ըսաւ։

Երբեք առողջ չէր զգացած ինքզինք որքան այդ օրը։ Իրիկունը ուշ ատեն հրաժեշտ առի։ Ու մինչ կայարան կ'երթայինք ընկերներով, ականջիս մեր տղոց չաղփաղփին՝ Ղազոյին ու Կէնճեանին, Խաչատրեանին ու Շահպազին, աննման այս երիտասարդներուն, միտքս եռեւ կ'երթար, դէպի միւս ութսունամեայ երիտասարդը, — Երուանդ Տէր - Անդրէասեանը, երիտասարդ՝ իր խանդավառութեամբ եւ յոյզերով։

Հինգշաբթի երեկոյ մըն էր, 19 Ապրիլ, երբ այցի գացի իրեն։

Ութ օր վերջ, հինգշաբթի երեկոյ մը, դարձեալ, Լիոնէն ստացայ հեռագիր մը.

— Երուանդ Տէր - Անդրէասեան մեռաւ։

(Իր կեանքն ու գործը յաջորդով)։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 10

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ ԿԱՄ ՆՈՒԷՐ

Խաչատուրեան Յակոբ (Փարիզ), Ոմն Յ. Մարսէյլէն 5000ական ֆրանք։ Պետրոսեան Էտմոն (Պանեէօ) 2000, Կիրակոսեան (Փիւժէ) 1250։

Պետրոսեան Մխիթար (Փիւժէ), Աճէմեան Գառնիկ (Փարիզ), Զավուշեան Մուշեղ (Վիրօֆլէ), Զատէեան Օննիկ (Պանեէօ), Դաւիթեան Արմենակ (Փիւժէ) 1000ական ֆրանք։

Տարեկան բաժնեգին (750 ֆրանք).—

Տէր Ազարեան (Տէօյլ), Աշըքեան (Մոնթրէօյ), Յովհաննէսեան Ֆ. (Սեվրան), Ղուկասեան (Մոնթրէօյ), Մինէլեան (Փարիզ), Ուզուրլեան (Փարիզ), Մարտիրոսեան (Առնուվիլ), Ֆըչըճեան (Շավիլ), Ասլանեան (Շավիլ), Պօյաճեան Ա. (Իսի), Թորոսեան (Պանեէօ), Թեւանեան (Պանեէօ), Մարգարեան (Պանեէօ), Պօղոսեան (Սէն Ժերմէն), Թէքեան (Քաշան), Յովհաննէսեան Լ. (Պիւտէօ), Յովհաննէսեան Յովհ. (Պիւտէօ), Մպարաճեան (Փարիզ), Փամպուքճեան (Մոնթրէօյ), Կոտաւճեան (Մարսէյլ), Քէշիշեան (Արժանթէօյ), Զագալեան (Փարիզ), Այտապիրեան (Սէնթ Էթիէն), Պալեան Մ. (Անիէռ), Հիսայեան Յ. (Անիէռ), Տիրաբեան (Փարիզ), Քալէնտէրեան (Փարիզ), Տիկին Տամլամեան (Քլամար), Պասմաճեան Մ. (Փարիզ), Պալճեան (Քաշան), Կարապետեան Լ. (Մարսէյլ), Պաքըրճեան Լ. (Մարսէյլ), Էթմէքճեան Յկ. (Մարսէյլ), Տոքթ. Շահպազեան (Մարսէյլ), Ասիրխանեան (Մարսէյլ), Տէր Մինասեան (Մարսէյլ), Դանիէլ (Մարսէյլ), Փիրանեան (Մարսէյլ), Թօքաթլեան Իս. (Մարսէյլ)։ (Շար.)

Ի՞նչպէս զարկին Մուսոլինին

Միլանի բոլշեւիկ օրկանը, Ունիթա տեսակցութիւն մը ունեցած է այն արձակաղէն ռազմիկին հետ որ իր պետերէն հրաման ստացած էր դնդակահարելու Մուսոլինին։ Ահա զինուորին պատմութիւնը.

— Նախկին Առաջնորդը եւ իր սիրուհին, Փէթաչչի կը գտնուէին աւերակ ագարակի մը մէջ, որոնց վրայ կը հսկէին երկու արձակաղէններ։ Ներս մտայ եւ տեսայ Մուսոլինին տժգոյն ինչպէս լաթի կտոր մը, աչքերը դուրս թափած։ Վերջացած մարդու մը տպաւորութիւնը կը գործէր։ «Ի՞նչ ընելու եկած էք», հարցուց.— Ձեզ ազատելու։ — Իրա՞ւ։ Ուրեմն աճապարեցէք, մէկ վայրկեան իսկ չենք կրնար կորսնցնել։— Զինուա՞ծ էք։ — Ոչ, պատասխանեց Մուսոլինի եւ դէպի դուրս ուղղուեցաւ։ Սեմին վրայ հասած ատեն կանգ առաւ եւ մատով իր սիրուհին ցուցուց ինծի։ Այս վերջինը երեւութապէս չէր հասկնար թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ եւ աճապարանքով կը հաւաքէր իր անձնական գոյքերը։ «Շո՛տ ըրէ, ըսաւ Մուսոլինի անհամբեր։

Ասոր վրայ սիրուհին Մուսոլինիի թեւը մտաւ եւ փոքր արահետէ մը ճամբայ ելանք դէպի խճուղին ուր ինքնաշարժ մը կը սպասէր մեզի։ Ցուսալով թէ կրնամ ճշդել իր տղուն պահուած տեղը, ըսի թէ Վիթթօրիօն ազատուած է։ Բայց Մուսոլինի գոհացաւ շնորհակալութիւն յայտնելով եւ ուրիշ բան չըսաւ։ Ցետոյ հարցուց թէ ինչ եղած են իր նախարարներէն Փավոլինի եւ Մէծծէմմա։ Շարունակեցինք մեր ճամբան մինչեւ այնտեղ ուր պատը խորշ մը կը կազմէր։ Այդ պահուն կարծեցի թէ աղմուկ մը կը լսեմ եւ ըսի որ չշարժի։ Մուսոլինի հնազանդեցաւ, պահուելով խորշին մէջ. ինքզինքը կորսնցուցած կ'երեւար։ Փոքր պատին վրայ ծռեցաւ, սիրուհին կողին։ Պահ մը լռութիւն տիրեց։ Այն ատեն կարդացի մահավճիռը։ Մուսոլինի կարծես չանթահարուեցաւ։ Այն ատեն սիրուհին իր կուրծքին վրայ սեղմեց զայն եւ աղաղակեց — «Ո՛չ, ո՛չ պէտք չէ որ մեռնիս»։ Հրամայեցի որ հեռանայ, եւ, երբ քայլ հեռուէն, հինգ անգամ կրակեցի Մուսոլինիի դէմ, որ ինկաւ ծունկերուն վրայ, գլուխը թեթեւօրէն ծռած կուրծքին։ Ցետոյ կարգը եկաւ Փէթաչչիի։ Արդարութիւնը գործադրուած էր»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՕՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ պիտի շարունակուի, Եւրոպայի պատերազմին դադարումէն վերջն ալ։ Մեծ պետութեանց արտաքին նախարարները փոխանորդներ նշանակած են, խորհրդակցութիւնները շարունակելու համար։ Երբեք Մեծերը տակաւին համաձայնած չեն լեհական հարցի մասին։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԼԱՎԱԼ Սպանիա իջաւ գերման օդանաւով մը, իր նախարարներէն Մարսէլ Տէայի, Ապէլ Պօնառի եւ ուրիշներու հետ։ Սպանիական կառավարութիւնը արգելափակեց բոլորն ալ, որովհետեւ մերժած էին հեռանալ։

ՓԷԹԷՆԻ կինը (68 տարեկան) եւ հետեւորդներն ալ ձերբակալուեցան, իբրեւ գործակից։ Հարցաքննութիւնները կը շարունակուին։ Իբրեւ վկայ լսուեցան ծերակոյտին նախագահը, Ժանէնի եւ հանրապետութեան նախկին նախագահը, Լըպրէօն։

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԻ ափերուն վրայ, Օլէրօն կղզին ալ, որ Գերմաններու ձեռքն էր, մաքրուեցաւ վերջնապէս։

ԳԵՐԻ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ մառէշալ Ռունտշթէտ, Միւնիխի մօտերը, ամերիկեան զօրքին կողմէ։ Ուրիշ զօրավարներ եւ Հունգարիոյ խնամակալը, Հորթի եւս գերի են։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՎԻՆԵՕՆ.— Կ'ուզէի կարգ մը տեղեկութիւններ տալ մեր գաղութի մասին։ Այստեղ ալ կազմուած է Հ. Ազգ. Ճակատի մասնաճիւղ մը մօտ 30—35 անդամներով, եւ միեւնոյն ատեն Հ. Կարմիր Խաչ, որուն անդամներուն թիւը 40ի կը հասնի։ Ունեցանք հրապարակային բանախօսութիւն, մարտ 25ին, քաղաքապետարանի մեծ սրահին մէջ։ Մարսիլիայէն ղրկած էին երկու բանախօսներ, մէկը հայերէն եւ միւսը ֆրանսերէն խօսելու համար։ Հայերէն խօսեցաւ Պ. Թադէոս Խաչիկեան, իսկ ֆրանսերէն՝ Պ. Աւետիս Եղիաեան։ Առաջինը պարզեց օրուան կացութիւնը, յորդորեց մէկ դրօշի տակ հաւաքուիլ եւ կապուիլ հայրենիքին հետ, ինչ գոյնի եւ ինչ հոսանքի ալ պատկանի։ Երկրորդըն ալ նոյն մտքով խօսեցաւ։ Հրաւիրուած էին քաղաքապետը, ընկերվարականներ, ինչպէս եւ համայնավար պատուիրակներ որոնք մաղթեցին որ ամէն ազգ ազատօրէն ապրի իր հայրենի հողին վրայ։ Եղան արտասանութիւններ, երգեր եւ հանդէսը վերջացաւ Մարսէյեէզով»։

Գաղթաշխարհէն խզուած էինք առանց «Յառաջ»ի, Փարիզէն իսկ ոչ մէկ լուր, բացի ճամբորդներէ որոնք շատ ալ գոհացում չէին տար։ Ցաւով լսեցինք Ա. Խատիսեանի մահը։

Սեբոբ

ԱԶԱՏՈՒԱԾ ՀԱՅ ԳԵՐԻՆԵՐ

(Սթալակ 11A Գոմանտօ 482.2)

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Սիրելի «Յառաջ», մի քանի շաբաթ է սկսած են վերադառնալ հայ գերիներ։ Արդէն իսկ մեր շրջանը եկան վեց գերիներ գանազան «սթալակ»ներէ։ Կ'երթամ տեսութեան։ Ուրախութիւնը անսահման է, կարծես հայրենիքէ տուն է։ Ես ալ կը փութամ բոլորի մասին տեղեկութիւն առնել։ Ահա Պ. Միրիճան Տէրտէրեանը, որ միակն է եղեր Հայ եւ լուր չունի ուրիշ հայրենակիցներէ։ Ահա ընկեր Յակոբ Պասմաճեանը, ուրախ է եւ տեղեկութիւն կուտայ իրենց Սթալակի տղոց մասին եւ կը խնդրէ որ «Յառաջ»ի միջոցաւ աւետեմ թէ իր 30 Հայ ընկերներն ալ ազատուած են, բայց կարգի կը սպասեն, Ֆրանսա գալու համար։

Ահաւասիկ անոնց մէկ մասին ցանկը.— Թօրիկեան Եդուարդ, Տէքտէվէրեան Ժան, Քնեազեան Արմէն, Գրիգորեան Եղիազար, Պետիկեան Յովհաննէս, Տէր Սահակեան Սարգիս, Կիրակոսեան Միհրան, Մարգարեան Մորիս, Տէր Սուքիասեան Փօլ, Տէր Կարապետեան Պօղոս, Անթիքաճեան Արսէն, Արսէնեան Արմենակ, Մարսէյլէն՝ Ժիրայր (մականունը չի յիշեր) եւ տակաւին շատ մը ուրիշներ որոնց անունները չի յիշեր։—Լրատու

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ, 27 Ապրիլ.— Կիրակի 22 Ապրիլ, Վալանսի Հայ Մարզականը մեկնեցաւ Վիէնի Հայ Մարզականին հետ բարեկամական գնդակախաղի մրցումը կատարելու համար։ Վալանսի Հայ Մարզականը նեղելով Վիէնի բերդապահը, կիսախաղին Վալանսը շահեցաւ 2—0։ Երկրորդ կիսախաղին Վալանսի մարզիկները շատ յաջող կերպով շահեցան 3 կէտ եւս, եւ մրցումը վերջացաւ Վալանսի յաղթանակով 5—0։ Այցելուները հիւրասիրուեցան Վիէնի հայ մարզիկներուն կողմէ։

Պ. Խաչերեան

*** Ապրիլ 1ին գնդակախաղի մեծ մրցում մը տեղի ունեցաւ Վալանսի եւ Լիոնի մարզական Միութեանց միջեւ։ Ներկայ էին հազարէն աւելի հայրենակիցներ, Ազգ. Միութեան եւ Ազգ. Ճակատի ներկայացուցիչները։ Նախ տեղի ունեցաւ մրցում մը Վալանսի եւ Ռոմանի խումբերուն միջեւ եւ վերջացաւ մերիններուն յաղթանակով։ Ցետոյ սկսաւ մեծ մրցումը, եւ բաւական ելեւէջներէ վերջ խաղը վերջացաւ Վալանսի յաղթանակով, 8—0։ Մինչ Լիոնցիները ունէին քանի մը տարիքոտ խաղացողներ, Վալանսի խումբին ամէնէն մեծը 24 տարեկան է եւ կրտսերը 18 տարեկան։

Թ. Եղիկեան

ԳԱՂԹ. ԿԵԴՐ. ՕՖԻՍԸ

Անցեալ շաբթու կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդած էինք Օֆիսի վերակազմութեան մասին։

Պ. Բունեաթեանի վարած պաշտօնատան անունն է Հայ Գաղթ. Կեդրոնական Գրասենեակ (Office Central des Réfugiés Arméniens)։ Իրեն ենթակայ են Ֆրանսայի ուրիշ քաղաքներուն մէջ հաստատուած կամ հաստատուելիք Գաղթ. Գրասենեակները։ Առ այժմ բացի Փարիզէն միայն Մարսիլիոյ մէջ կայ Գաղթ. Գրասենեակ մը, որուն վարիչ նշանակուած է Պ. Թ. Կտիկեան։ Պ. Բունեաթեան մտադիր է մօտերս քննական այցելութիւն մը կատարել Ֆրանսայի հայաշատ քաղաքները, հասկնալու համար թէ ուրիշ ուր անհրաժեշտ է օժանդակ Գրասենեակներ բանալ։ Նկատի առնուած է Լիոնը՝ իբրեւ կեդրոն միջին Ֆրանսայի։ Այնտեղի համար նշանակուելիք վարիչը դրամական վարձատրութիւն պիտի չստանայ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ 13 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11, Jean Goujonի սրահներուն մէջ։ Մուտք 100 ֆրանք։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ընդհ. ժողովը ուրբաթ, Մայիս 5ին ժամը 3.30ին, ընկերուհի Գօնջէկիւլեանի բնակարանը։

Ք. ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ կը ստանձնէ արեւելեան երաժշտութեան դասեր տալ փափաքողներուն։ Ուտ, քէմէնչէ եւ ջութակ։ Դիմել 17 Rue de l'Arrivée, Enghien les Bains։

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տարեկան 750, վեցամսեայ 400, եռամսեայ 200 ֆրանք։

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Samedi 5 Mai 1945 Շաբաթ 5 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4394-Նոր շրջան թիւ 23 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | Գին՝ 3 Ֆր.

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՔԱՈՍ ԱՄԲՈՂՋ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

———o———

Համպուրկն ալ ինկաւ

Օրուան դէպքերէն դատելով, պատերազմը գրեթէ վերջացած է Գերմանիոյ մէջ: Հազարաւոր զինուորներ անձնատուր կ'ըլլան ամէն օր, ամէն ժամ: Համպուրկ, Գերմանիոյ ամենամեծ նաւահանգիստը, անձնատուր եղաւ հինգշաբթի կէս օրին, առանց գնդակ մը արձակելու: Պահակազօրքին հրամանատարը երբ տեսաւ անգլիական բանակին յառաջապահները, որոշեց անձնատուր ըլլալ: Անմիջապէս առաջնորդուեցաւ անգլիական գիծերը եւ երբ Անգլիացիները ներս մտան, անձնատուր պահակազօրքին գլուխը կը գտնուէր հրամանատարը ինք:

Միեւնոյն օրը, արեւմտեան ճակատի Դաշնակիցները Ռուսերուն միացան շատ մը կէտերու վրայ, եւ Անգլիացիները անցան Քիլի հռչակաւոր ջրանցքը: Քաղաքին անկումը անխուսափելի է այլեւս:

Թերթերը կը գրեն թէ հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ ամէն ինչ խուճապ է եւ քաոս: Գալով հարաւային շրջանին, ինչ որ մնացած է Գերմաններու ձեռքը, փոքր եռանկիւն մըն է, հազիւ 2000 քառ. մղոն տարածութեամբ,— Գերմանիոյ ամբողջ տարածութեան մէկ հարիւրերորդէն ալ պակաս:

Թղթակից մը կը գրէ թէ Պալթեան ծովէն մինչեւ Էլպա գետը գերման բանակը խճողած է բոլոր ճամբաները, ապաստան փնտռելու համար ռուսական գրոհին առջեւ: Զօրավարներ, էս-էսներ, օդաչուներ, ժողովրդական բանակի զինուորներ, նաւազներ, օժանդակ ուժեր, զինուորագրուած կիներ եւ աղջիկներ եւն. անտառներէն դուրս կ'ելլեն, ճամբաները եւ դաշտերը կը թափին կառքերով, հեծելանիւներով եւ փոխադրական այլազան միջոցներով: Անհամար խճողուած ինքնաշարժներ եւ ձիաքարշ կառքեր կը թաւալին պարզելով սաւաններ, սրբիչներ, թաշկինակներ, ճերմակեղէններ, ամէն ինչ որ ճերմակ է կամ անոր մօտ բան մը, ի նշան անձնատրութեան: Դէպի արեւմուտք խուժելով հիւսիսային Գերմանիոյ մէջէն, կարմիր բանակը անհամար Գերմաններ կը քշէ դէպի անգլիական բանակը: Զորեքշաբթի օր անգլ. Բ. բանակը 100000 գերի բռնեց, իսկ յաջորդ օրը շատ աւելի: Գերմանները անձնատուր կ'ըլլան հազար-

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԳԵՐ ՈՒ ՎԷՐՔԵՐ

———o———

Հետզհետէ արձագանգներ կը հասնին մեր շրջանէն եւ ուրիշ գաղութներէ, երիտասարդական շարժումներու մասին:

«Յառաջ»ը տասնըհինգ տարի անընդհատ զբաղեցաւ այս կենսական հարցով: Այսուհետեւ ալ, մանաւանդ այս պատերազմէն վերջը, իրեն համար հիմնական ճակատ մը պիտի կազմէ ան:

Ոչ սրտառուչ կոչերու պէտք ունինք, ոչ ալ հրաշունչ յայտարարութեանց, ըմբռնելու համար այն պատասխանատու դերը որ կ'իյնայ երիտասարդութեան վրայ:

Եթէ երէկ տհաս էին անոնք, այսօր հասունցած են: Կը կարծենք թէ պատերազմը օգնեց աւելի հասուննալու: Ինչո՞ւ չէ: Շատերը զինուոր եղան, խառնուեցան հազարաւոր օտար բախտակիցներու հետ: Խորապէս ճանչցան աշխարհի չարն ու բարին: Տեսան, իմացան ճշմարտութիւններ որոնց վրայ գաղափար անգամ չունէին:

Ու վերջապէս, ճակատէ ճակատ, կրակէ կրակ նետուելով, սորվեցան թէ ի՛նչ կը նշանակէ հայրենիք ունենալ եւ չունենալ, կորսնցնել եւ չահիլ: Մէկ խօսքով, շնչել ու պայքարիլ գաղափարի մը համար:

Բուն մշակոյթի գետնին վրայ, անոնք այստեղ, ինչպէս հեռաւոր Ամերիկայի մէջ եւ այլուր, վայելեցին բարձրագոյն կրթութեան բոլոր բարիքները, լոյս-քաղաքներու մշտավառ կայծերն ու գիտութեան անսպառ գանձերը:

Քսան երեսուն տարի առաջ, իրենց հազարաւոր տարեկիցներուն համար հեռաւոր երազներ էին Փարիզն ու Ամերիկան: Անոնք ստիպուեցան գոհանալ իրենց միջավայրին պաշարով, եւ շատերը պակասը լրացուցին տքնաջան աշխատանքով:

Բայց, — պէտք է միշտ յիշել ի պատիւ նախորդներուն — անոնք ինչ որ ժառանգեցին ուղղակի կամ անուղղակի, սիրայօժար տրամադրեցին աջին ու ձախին: Գացին մինչեւ Փոքր Ասիոյ եւ Թրքահայաստանի խորերը — կամ Կովկասի գիւղերը — իրենց լոյսէն բաժին հանելու համար ամէն ուր որ կարելի էր:

Այդ գիտակից, խանդավառ գործունէութեան շնորհիւ էր որ, հայրենի ժառանգութիւնը — Հայկական Մշակոյթը — իր կարգին տարագրուած ատեն, վառ մնաց օտար ափերու վրայ: Եւ պիտի մնայ անշուշտ, քանի սիրտեր կան որ կը բաբախեն եւ միտքերը կան որ կ'որոճան, հակառակ յարաճուն դժուարութեանց:

Ամփոփուելով մեր գաղութին վրայ, այդ ոգին — ժառանգութիւնը վառ պահելու եւ զարգացնելու տենդը — ո՞րքան կը խանդավառէ արդի երիտասարդութիւնը: Այն շարժումները որ կը պարզուին մեր աչքին առջեւ, երկրին փրկութենէն ի վեր, ո՞րքան կը համապատասխանեն բուն պահանջին,— ամէնէն առաջ՝ իրենց, երիտասարդներու զարգացման:

Պատասխանը, դժբախտաբար, շատ ալ պայծառ չերեւար: Երգերը կը լսենք — ոգեւորութիւն — բայց դժուար է աչքերը փակել վէրքերուն առջեւ:

Վէրքերուն գլխաւորը, որ արդէն կոշկոռ կապած է, սա կսկծալի, ըմբոստացուցիչ արհամարհանքն է հայերէնի հանդէպ:

Եթէ բառը ծանր կուգայ, արհամարհանքին փոխարէն ըսէք անհոգութիւն, ղանցառութիւն, անտարբերութիւն: Խնդիրը այն է որ այս կամ այն բառը բան չի փոխեր դառն իրականութենէն:

«Բայց պատճառները,— միջավայրը...»:

Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ: Ո՞վ կը ժխտէ:

Եւ սակայն, ինչո՞ւ այնքան միամիտ կը ձեւանանք, ամէն մեղք վերագրելով միայն միջավայրին:

Ե՞րբ միջոցներ պակսեցան, հայերէն սորվելու, կամ իրենց սորվածը կատարելագործելու:

Վերջապէս իրականութիւն չէ՞ որ հազարաւոր երիտասարդներ միջոց գտան ամէն բան սորվելու: Քանի մը օտար լեզուներ գոց ընելու: Պարի եւ զուարճութեան ամենավերջին գաղտնիքները ժամ առաջ իւրացնելու: Նոյնիսկ փիլիսոփայութեան կամ ընկերային գիտութեանց լաբիւրինթոսին մէջ խրելու:

Բայց, երբ կարգը մայրենի լեզուին եկաւ, դարձան աղքատ Ղազարոս...

Վէրքերէն մէկը՝ այս:

Շ.

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի ԹԻՒ 10,000Ը

———o———

ԽՄԲ.— 1945 Մարտ 25ին լոյս տեսաւ Ամերիկայի մեր պաշտօնակցին՝ «Հայրենիք» օրաթերթին 10,000րդ թիւը: Այս առթիւ մեր ջերմ խընդակցութիւնը յայտնելով, կ'ամփոփենք ընկեր Մ. Օզանեանի գրութեան գլխաւոր մասերը.—

Այսօր «Հայրենիք» լոյս կ'ընծայէ իր 10000րդ թիւը: Բնականոն պայմաններու մէջ սովորական կրնար տօնախմբութեան մը առիթ ըլլալ կուսակցութեան մը այն շրջանակին համար, որուն աւելի քան 45 տարիներէ ի վեր, պաշտօնական օրկանը եղած է այս թերթը: Եւ ոչ միայն այս շրջանի մեր կուսակցութեան, այլեւ ամբողջ ամերիկահայ գաղութին համար թերթի մը 10000րդ թիւը առիթ է գեղեցիկ խօսք մը ըսելու անոր տիրոջ կամ վարիչներուն: Որովհետեւ, ճշմարտապէս մշակութային նուաճում մըն է սովորական, գաղափարի յաղթանակ մը. կամքի, տոկունութեան եւ յարատեւ աշխատանքի վկայական մը: Բայց մեր կեանքը, մանաւանդ այս օրերուն շատ ալեկոծ է, ունինք ցաւեր, տագնապներ ու մտահոգութիւններ, որոնք ամբողջապէս կլանած են մեզ. յորձանքին մէջ ենք եւ ետեւ նայիլ չենք կրնար, ա՛յդ է պատճառը որ, գրեթէ աննկատ կը թողունք, երբ Հայրենիք այսօր լոյս աշխարհ կը բերէ իր 10000րդ թիւը:

«Հայրենիք»էն առաջ չկայի՞ն թերթեր այս գաղութին մէջ: Անշուշտ կային եւ մէկէ աւելի էր անոնց թիւը: «Արեգակ», «Սուրհանդակ», «Արարատ», «Եփրատ», «Ազատութիւն», «Հայք» եւ ուրիշներ, որոնք «Հայրենիք»էն առաջ լոյս են տեսած հոս - հոն, մեր գաղութի ծոցին մէջ: Բայց անոնք կեանք չեն ունեցած, ու մանաւանդ հետք չեն ձգած իրենց ետին՝ բացառութեամբ թերեւս «Հայք»ին, որ ապրած է 5—6 տարի, բայց անոր ալ դէմքը եղած է տժգոյն ու պղտոր ու մանաւանդ եղէգի մը պէս ճկուն՝ որ գլուխ պահելու համար միշտ գլուխ է ծռեր աջին ու ձախին: Ասուպներ են եղեր անոնք, որոնք կայծկլտացեր ու մարեր են մութին մէջ, կամ, ներքին ուժի պակասէ տառապելով, շատ շուտ հիւծուեր եւ անհետացեր են հրապարակէն:

Ամերիկահայ գաղութին մէջ «Հայրենիք» եղած է այն միակ թերթը, որ ծնունդ է առած 1899 Մայիս 1ին, ուրեմն մօտ 46 տարի առաջ եւ, այնուհետեւ, առանց մէկ օր կանգ առնելու, պահեր է իր գոյութիւնը, բոլորեր է տարիներ ու տասնամեակներ, հրատարակեր է հազարներով թիւեր եւ այսօր ան կ'արձանագրէ իր թիւ 10000ը: Հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ սովորական եզակի երեւոյթ է: Սկսած հեռաւոր Մատրասի մէջ լոյս տեսած հայ անդրանիկ լրագիր «Ազդարար»էն մինչեւ Թիֆլիզ, Պոլիս, Երուսաղէմ եւ Վենետիկ ու Վիէննա լոյս տեսած ու տեսնող բոլոր թերթերը չեն ունեցած թուական այն խոշոր նուաճումը, ինչպիսին ունեցած է Պոսթընի «Հայրենիք»ը:

... Դաշնակցութիւնը կար Ամերիկայի մէջ, ան կը գործէր իր փոքրաթիւ կոմիտէներով ու ընկերներով, բայց չունէր իր գաղափարները չեփող թերթը:

Վերջապէս, այս կարեւոր պակասը լրացուեցաւ, երբ 1899 մայիս 1ին, գաղափարական ու զոհաբերող խումբ մը ընկերներու նախաձեռնութեամբ, որոնցմէ շատերը չկան այսօր՝ ընդ միշտ բաժնուած մեզմէ եւ, գործօն աջակցութեամբը մասնաւորապէս Նիւ Եորքի կոմիտէի, կը սկսի լոյս տեսնել «Հայրենիք» թերթը Նիւ Եորք քաղաքին մէջ:

Փոքրածաւալ թերթ մըն էր ան: Բայց այն պայմաններուն մէջ, ուր ընկերներու եւ մտաւորական ուժերու թիւը շատ պակաս էր, նիւթական միջոցները չափազանց անձուկ էին, աշխատելու եւ զոհաբերելու տրամադիր ընկերներու փորձառութիւնը նման գործի մը համար միանգամայն անբաւարար, այդպիսի պայմաններու մէջ նոյնիսկ փոքր ծաւալով թերթի մը երեւումը ինքնին յաջողութիւն եւ յաղթանակ էր: Դրուած էր հիմը դժուարին գործի մը, կը մնար այժմ բարձրացնել շէնքը: Եւ քանի տարիները կը սահին, քանի Դաշնակցութիւնը հասակ կը նետէ Ամերիկայի մէջ եւ կը դառնայ հարուստ, սաղարթախիտ կաղնի մը, այնքան կը բարձրանայ եւ հասակ կը նետէ նաեւ «Հայրենիք» թերթը:

Հին վաստակաւոր մը՝ ընկեր Թովմաս Զարչափեանը եղած է «Հայրենիք»ի առաջին խմբագիրը. այսօր արդէն ծերացած ու ալեւոր, ան կ'ապրի Քալիֆորնիոյ Ֆրէզնօ քաղաքը՝ գոհ ու երջանիկ անշուշտ որ տարիներ առաջ նման գործի մը մէջ այնքան կարեւոր մասնակցութիւն ունեցած է:

Խմբագրական աշխատանքներու մէջ առաջին օրերուն անոր օգնած է նաեւ ընկեր Միհրան Մինասեան: «Հայրենիք» իր հրատարակութենէն քանի մը ամիս վերջ կը փոխադրուի Պոսթըն: Քիչ յետոյ հոս կուգայ Պոլսոյ Արփիար-Շահնազարի ծանօթ Օ. Գ. Դ.Ն.— մեր մեծանուն ընկեր Արշակ Վռամեանը — համակ սիրտ, եռանդ ու ոգեւորութիւն, որուն օրով ե՛ւ կուսակցութիւնը ե՛ւ «Հայրենիք» կը սկսին թռիչներ գործել: Եւ այնուհետեւ քանի՛ քանի՛ ընկերներ եկեն են հոս, տքներ-աշխատեր են, տուեր են իրենց մտքի ու հոգիի տուրքը եւ, տեղական ընկերներու հետ միասին, քար-քարի վրայ դնելով, կառուցեր են «Հայրենիք»ի նիւթական ու բարոյական շէնքը:

Առաջին իսկ օրէն «Հայրենիք»ի հիմնական մտահոգութիւնը եղած է ծառայել երկրի եւ արտասահմանի հայութեան: Սկզբնական քանի մը ամիսներուն այս թերթը հրապարակ չէ եկեր կուսակցական օրկանի հանգամանքով. բայց իր այդ հանգամանքով ալ, իր ծննդեան օրէն սկսած Երկրին ու Ժողովուրդին ծառայելու իտէալը հանդիսացեր է անոր միակ մտասեւեռումը:

Զոհաբերութեան յուզիչ օրինակ է մտածել որ մէկ մասը այն ընկերներուն, որոնք այս թերթին են հիմներ, եւ անոր զարգացման մեծապէս նպաստեր, չեն դիմացեր երկրէն հասած ձայներուն եւ, աւելի քան 40 տարիներ առաջ, թողլով ամէն ինչ, գացեր են Երկիր, նետուեր են յորձանքին մէջ եւ զոհաբերեր իրենց կեանքը: Ահա այդ խումբէն Արմենակ Լեւոնեանը կամ Երկաթը, որուն նահատակութեան 40 տարին լրացաւ անցեալ տարուան յունիս 2ին. ահա Մինաս Տոլպաշեանը կամ Գայլ Վահանը, որ նահատակուեր է Երկրի մէջ, զէնքի փոխադրութեան գործի ընթացքին. ահա Տիգրան Խարբութլեանը, Յովհաննէս Նահիկեանը, Տիգրան Աստիկեանը եւ դեռ շատ ուրիշներ: Բոլորն ալ «Հայրենիք»ի ու Ամերիկայի մեր կազմակերպութեան հին մշակներ, որոնք շատ կանուխէն ինկեր են հայրենի լեռներու վրայ:

Այդ մշակներու եւ անոնց յաջորդող հազարաւոր ուրիշներու թափած արեան ու քրտինքին վրայ է բարձրացեր «Հայրենիք»ի շէնքը, անոր մէկ թիւէն մինչեւ 10000 թիւը: Այդքան թիւեր մօտ երկու սերունդ են դաստիարակեր. այդքան թիւեր մեր փոթորկոտ պատմութիւնը կը պահեն իրենց էջերուն մէջ, այդքան թիւեր կը պահեն մեր հերոսական խոյանքները, մեր ընկրկումները, մեր անսահման զոհաբերութիւնները, մեր յաղթանակները, մեր պարտութիւնները, այդքան թիւեր կը պատմեն գործը Հայ Կ. Խաչին, Հայ Երիտ. Դաշնակցութեան: Առանց «Հայրենիք»ի 10000 թիւերուն, շատ տժգոյն ու պակասաւոր պիտի ըլլար մեր կեանքը:

Մ. ՕԶԱՆԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀՈԼԻՈՒՈՒՏ 1945

Հինգ տարուան սպասումէ մը վերջ, պատագրումին հետ ուրախութիւնն ունեցանք կրկինտեսնելու Ամերիկացի համակրելի դերասաններու դէմքերը, մեծ մասով հին ժապաւէններու մէջ: Քանի մը նորութիւններ տեսնելու հաճոյքն ալ ունեցանք, սակայնատոնք մեծ արժէք մը չեն ներկայացներ: Ամերիկացի արտադրողները կը պահեն իրենց արժէքաւոր ժապաւէնները, յուսալով աւելի հասութաբեր շուկաներ ապահովել պատերազմէն վերջ:

Ներքին եւ պատերազմական նախարարութեանց հովանաւորութեան տակ արտադրուած քարոզչական ժապաւէններէն կը տեսնենք այն խոր ազդեցութիւնը որ ի գործ կը դրուի Հոլիուուտի վրայ, զայն դուրս բերելու համար իր սովորական ասպարէզէն,— այն է ժողովուրդը զուարճացնել, թեթեւ ու աննպատակ ժապաւէններով: Այս վերջինները կը պատրաստուէին, գործարաններու մէջէն դուրս եկած «շղթայաշար» աւարկաներու նման, ստնենալով ամէն մէկը իր հրապոյրի, քրքիջի եւ յուզումի չափուած քանակութիւնը: Իսկ ոստիկանական ժապաւէնները երեւի թէ այլեւս սպառած են, եւ արտադրիչները ամիսներէ ի վեր գլուխ կը պայթեցնեն, գտնելու համար անտիպ նիւթեր, սպառած ըլլալով ամէն տեսակի սպանութիւններուն ցանկը: Ամբոխն ալ արդէն, բացի պատանիներէն, այլեւս չատ համ չառներ այդ կարգի եղերերգութիւններէն:

Ի՞նչ կը մնայ ժողովուրդին՝ այս տեսակ ժապաւէններէն զոր կուլ կուտայ անյագ ամբարի մը պէս չաբաթական չորս հինգ հատ: Թերեւս պատանիներու կանխայայտ հակումները կ՚արթնցնեն ատոնք, բայց ժողովուրդը այդ թեթեւութիւնները կը մոռնայ սրահի դռնէն դուրս ելած վայրկեանին:

Ի՞նչ է կատարուած Հոլլիուուտի մէջ այս հինգ տարուան ընթացքին, եւ ի՞նչ են ներկայիս արտադրողներու տրամադրութիւնները նոր ժապաւէններ պատրաստելու համար: Հոլլիուուտ այս միջոցիս ժողովրդավար օրէնքներով ղեկավարուած, տիպար քաղաք մըն է 70է աւելի «guild»երով (արհեստապետութիւններ) որոնց մէջ կը մտնեն դռնապաններէն, մեքենավարներէն մինչեւ գրողները, բեմադրիչներն ու արտադրողները, մէկ խօսքով ամբողջ շարժանկարի աշխարհը: Այս բազմատեսակ կազմակերպութիւններուն մէջ կը մտնեն նաեւ անխուսափելի քաղաքական հոսանքները: Պայքար փաշականութեան դէմ, պայքար, այժմ աւելի քօղարկուած, համայնավարութեան դէմ, անբարոյականութեան դէմ եւն. եւն.: Պատերազմէն ի վեր հակափաշական եւ ձախակողմեան արհեստակցական միութիւնները այնքան մեծ ուժ են ստացած որ անկասկած կը ներկայացնեն այսօրուան Հոլլիուուտի միտքը եւ ապագայ գործունէութեան ուղեգիծը: Այդ կազմակերպութիւններէն կարեւորագոյնը Holywood Writers Mobilisationն է, որ նախարարական հրահանգներու համաձայն ձեռք առած է Ամերիկեան պրոպականտի ամբողջ գործը, պատերազմական ժապաւէններու հետ միասին արտադրելու համար նոր միտքերով ու նոր ոգիով լեցուն ժապաւէններ որոնց անունը արդէն մկրտած են «մտածող ժապաւէններ»: Ուրեմն համրէն, խօսունէն վերջ Հօլլիուուտ նետուած է մտածողներ արտադրելու գործին, զգալով վերջապէս ժապաւէններու դաստիարակիչ անսահման զօրութիւնը ժողովուրդին վրայ: Թէ ո՞ր աստիճանի մտածող պիտի ըլլան այդ ժապաւէնները, կ՚անգիտանանք տակաւին, զանոնք տեսած չըլլալով: Սակայն ահաւասիկ ուղղութիւն մը որ մեծ կարելիութիւններու դուռը կը բանայ մտածող մարդոց առջեւ:

Ֆրանսական ժապաւէններու արտադրութիւնը եղած է միշտ քիչ մը աւելի ծանր, չըսելու համար մտածող քան Ամերիկեանը: Հոլլիուուտի այս նոր ուղեգիծը ո՞ր աստիճան պիտի մղէ Ֆրանսացի արտադրողները հետեւելու Ամերիկայի: Ֆրանսական նոր գործերը պիտի պարզեն այդ: Մեր կարծիքով, փոխանակ միջակութիւններ արտադրելու, կարելի էր Ֆրանսական փառահեղ պատմութեան մէջէն եւ մանաւանդ իրենց բոյլ մը մեծ մարդոց կեանքերը առնելով մտածող ժապաւէններ արտադրել: Գիտուններու, քաղաքական մարդոց, արուեստագէտներու կեանքը այնքան լեցուն է բազմատեսակ դրուագներով որ միայն ընտրելու դժուարութիւնը պիտի ունենային հեղինակները: Այդ ձեւով ոչ միայն ժողովուրդը իր պատմութիւնը կը սորվի եւ կը ծանօթանայ իր մեծ մարդոց հետ, այլեւ Փասթէօրի, Ռօպէսփիէռի եւ կամ Պէրլիօզի մը կեանքը մղիչ օրինակ կ՚ըլլայ պատանիներու, որոնք «Կէնկսթըր» խաղալու տեղ այս անգամ յեղափոխականի խաղեր պիտի խաղան: Այդ կարգի ժապաւէնի մը արժէքը կը կայանայ իր հերոսը լաւ ընտրելուն մէջ: Պայման մը չէ որ ամէնքն ալ Փասթէօրներ կամ Պէթհովէններ ըլլան, սակայն ցանկալի է որ ժողովուրդը այդ հերոսներուն մէջ գտնէ այն օրինակելի անհատը որուն պիտի ուզէր նմանիլ: Ատոր համար բեմադրիչին առաջին գործն է ժողովրդականացնել այդ անձնաւորութիւնը, անոր հերոսական կեանքին զուգընթաց ցոյց տալով հերոսին մարդկային կողմերը, ի հարկին իր տկարութիւններով, որպէսզի ամէն մարդ գտնէ իր եւ հերոսին միջեւ անհատական գիծերու նոյնութիւնը, որով անկասկած կը ստեղծուի համակրանքի կապը բազմութեանց եւ հերոսին միջեւ:

Գ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ներով: Թիւերը ճշդուած չեն տակաւին, բայց անգլ. Բ. բանակը աւելի քան 500000 գերի կը հաշուէր 36 ժամուան մէջ:

Սթալին մասնաւոր օրակարգով մը հաղորդեց թէ խորհրդային զօրքը միացած է անգլիական բանակին հետ, Վիսմարի մէջ (Պալթիկ ծով):

ԱՆՁՆԱՏՈ՞ՒՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ԹԷ ՊԻՏԻ ԿՌՈՒԻՆ

Տանըմարքա բոլորովին կղզիացած ըլլալով, այժմ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է ծովակալ Տէօնիցի վրայ,— ի՞նչ պիտի ընէ, պիտի կրնա՞յ վերակազմել բանակը, չարունակելու համար պայքարը, ինչպէս կ՚ազդարարէր իր առաջին յայտարարութեամբ, իբրեւ նոր Առաջնորդ: Կ՚ըսուի թէ ծովակալը Քիլլ մօտերը կը գտնուի, ուրեմն անգլիական սպառնալիքի տակ: Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, Քոփէնհակ է կամ Նորվեկիա գացած է: Շռնդալից զրոյց մը եւս,— ծովակալը ձերբակալել տալով Հիմլէրի կինը եւ զաւակները, իմացուցեր է Կէսթափոյի վարիչին թէ պիտի ջարդէ ամբողջ ընտանիքը, եթէ չարունակէ բանակցիլ Դաշնակիցներուն հետ, անձնատուր ըլլալու համար:

Գերման զինուորներ տակաւին դիրք բռնած են Էմտէնի եւ Վիլհէլմսհաֆէնի չուրջը, թէեւ անոնց ռազմագիտական կէտը՝ Օլտէնպուրկ ինկած է: Հաւանական է որ վերջին դիմադրութիւն մը փորձուի Շլէզվիկ - Հոլշթայնի եւ Տանըմարքայի մէջ: Մասնագէտներ չեն կարծեր որ որ եւ է դիմադրութիւն քանի մը օրէն աւելի տեւէ: Շատ մը Գերմաններու կարծիքով, Հիթլէրի մահուան ծանուցումը զիրենք կ՚արձակէ հաւատարմութեան երդումէն:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ծովակալ Տէօնից Պերլինէն Քիլ փախչելով կառավարութեան մնացորդներուն հետ, յաջողած է համոզել Տանըմարքայի, Նորվեկիոյ եւ Հոլանտայի հրամանատարները, դիմադրութիւնը չարունակելու համար: Այս առթիւ կը հաստատեն թէ վերակազմուած կառավարութիւնը անձնատրութեան առաջարկ չէ ներկայացուցած եւ չի կրնար ներկայացնել, քանի որ Գերմանիոյ մնացեալ բանակները իր իշխանութեան տակ չեն այլեւս: Ալպէրթ Շփէր, սպառազինութեանց նախարարը եւ Հիթլէրի սիրելին, որ Տանըմարքա կը գտնուի, ձայնասփիւռով մը ազդարարեր է թէ դիմադրութիւնը պիտի չարունակուի: Այս ազդարարութիւնը եղած է «յանուն կառավարութեան, ողջ պահելու համար այն Գերմանները որ կը փախչին խորհրդային բանակներու առջեւ կամ ենթակայ են անոնց սպառնալիքին»:

Կարմիր բանակը Պերլինի մէջ

Մոսկուայի անթելը նկարագրելով կարմիր բանակին մուտքը Պերլին, կ՚ըսէ թէ Գերմանիոյ օդանաւային նախարարութեան պատերէն կախուած էին չատ մը գերման դասալիք սպաներու եւ զինուորներու մարմինները: Ռուսերը խոշոր ազդ մը փակցուցին պատերուն վրայ, հետեւեալ վերտառութեամբ,— «Փառք անպարտելի Կարմիր Բանակին»: Փողոցի անկիւնները, Հիմլէրի կողմէ ստորագրուած ազդեր անմիջական մահ կը սպառնային անոնց որ ճերմակ դրօշ կը պարզէին: Բայց եւ այնպէս, անհամար սաւաններ, սրբիչներ, թաշկինակներ կախուած էին աւերակ տուներու պատուհաններէն եւ ստորերկրեայ թաքստոցներու դուռներէն: Հազարաւոր սովահար քաղաքացիներ թաքստոցներէն դուրս կ՚ելլէին ուտելիք ճարելու համար, եւ առաջին անգամ տեսնելով յաղթական կարմիր զինուորները, իրենց աչքերուն չէին հաւատար:

Կարմիր բանակը յաղթական թափոր մը սարքեց աւերակ մայրաքաղաքին մէջ:

«ՓՐԱՎՏԱՆ» ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ Պերլինի նուաստացումը կատարեալ եղաւ առջի օր, երբ Մոսկուայի «Փրավտա»ն, կուսակցական պաշտօնաթերթը հրատարակուեցաւ իր սահմաններուն մէջ եւ բաժնուեցաւ քաղաքացիներուն, որոնք այդ առթիւ իմացան թէ Ռուսերը 134000 գերի բռնած են իրենց մայրաքաղաքին մէջ: Խորհրդային պաշտօնաթերթը տպած էր բազմաթիւ լուսանկարներ: Պատկեր մը կը ցուցնէր կարմիր դրօշին ծածանումը Րայխսթակի աշտարակին վրայ, ուրիշ մը՝ գերիներու շարքը դէպի արեւելք, Պրանտէնպուրկի դուռնէն եւն.:

Մոսկուայի անթելը նկարագրելով Պերլինի անձնատրութիւնը, կ՚ըսէ թէ զրահապատ կառք մը երեւցաւ խորհրդային հրամանատարութեան չէնքին առջեւ եւ գերման զինուոր մը դուրս ելաւ ճերմակ դրօշով: Իր ետեւէն ելան զօր. Վէյտլինկ, Պերլինի պահակազօրքին հրամանատարը եւ ուրիշ սպաներ: Գերման հրամանատարը անպայման անձնատրութիւն առաջարկեց եւ ընդունուեցաւ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Գերմանիոյ օդանաւային նախարարութիւնը, որով այնքան կը պարծենար Կէօրինկ, քարուքանդ եղած է ռումբերէն: Կէսթափոյի կեդրոնն ալ վառած է:

*** Ռուեթէրի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ երբ հաղորդուեցաւ Պերլինի գրաւումը — ռուսական ամենամեծ յաղթանակը պատերազմին սկիզբէն ի վեր — ամբողջ երթեւեկը դադրեցաւ Մոսկուայի մէջ: Աներեւակայելի էր Ռուսերուն ցնծութիւնը, բանուորներ կը համբուրուէին փողոցներուն մէջ, ուրիշներ կը պարէին կամ օդին մէջ կը նետէին իրենց գլխարկներն ու գտակները: Եւ բոլորը մէկ անդադար կը կրկնէին,— «Հրաշալի՜ է, հրաշալի»:

ՓՐԱԿԱՆ «ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ՔԱՂԱՔ»

Ծովակալ Տէօնից «հիւանդանոց քաղաք», հռչակեց Չեխոսլովաքիոյ մայրաքաղաքը, Փրակա, միեւնոյն ատեն հաղորդելով թէ բանակցութիւններ կը կատարուին, երկրին քաղաքական վերակազմութեան համար: Իրազեկներու կարծիքով, այս որոշումը կը նշանակէ թէ Գերմանիոյ նոր Առաջնորդը պիտի յանձնէ Պոհեմիոյ բնական միջնաբերդը, փոխանակ այնտեղ ալ կռուելու: Փրական «հիւանդանոց քաղաք» հռչակել՝ կը նշանակէ ազատ քաղաք յայտարարել, ուրեմն չպաշտպանել: Մինչդեռ, տակաւին քանի մը օր առաջ գերման զեկոյց մը կ՚ըսէր թէ Փրակայի կորուստը պիտի նշանակէ ամբողջ Եւրոպայի կորուստը Նացիներուն համար: Գալով քաղաքական վերակազմութեան, կը թուի թէ Գերմանները կ՚ուզեն Անգլեւամերիկացիներուն համակիր կառավարութիւն մը հաստատել հոն, մնալով թշնամի Ռուսերուն: Դաշնակիցները պառակտելու նոր փորձ մը, կ՚ըսեն իրազեկներ:

Հիթլէր ո՞ղջ է թէ մեռած

Կատարեալ հանելուկ մը դարձաւ Հիթլէրի մահուան խնդիրը: Մեռա՞ծ է, անձնասպա՞ն եղած է, սպաննուա՞ծ է թէ փախած է անյայտ ուղղութեամբ: Նիկոլա Տիխոնով, Մոսկուայի անթելին վարպետներէն մէկը, կը գրէ «Փրավտա»յի մէջ թէ Հիթլէր Պերլին չի գտնուիր: «Սատանի բոյն մը փախած ըլլայ թէ ուրիշ աշխարհ մը, որ եւ է փաշական հովանաւորութիւն վայելելու համար, միեւնոյնն է: Պերլին չի գտնուիր: Մենք երեւան պիտի հանենք թէ իրապէս ի՛նչ է պատահած: Եւ եթէ փախած է, պիտի գտնենք զայն, հոգ չէ թէ ուր ապաստանած ըլլայ»:

Տոքթ. Հանս Ֆրիչէ, գերման քարոզութեանց բաժնին վարիչը եւ օգնականը Տոքթ. Կէօպէլսի, որ գերի է Մոսկուայի մէջ, ըսած էր Ռուսերուն թէ Հիթլէր եւ Կէօպէլս անձնասպան եղան: Կէօպէլս միշտ կ՚ըսէր թէ կը նախընտրէ անձնասպան ըլլալ քան թէ գերի բռնուիլ Ռուսերէն: Ամերիկեան բանակէն հասած լուրերու համաձայն, Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկը յայտներ է որ Նացիները առտու մը պիտի ծանուցանեն թէ Հիթլէրի մարմինը հրկիզուած է, ամէն հետք ոչնչացնելու համար: Միւս կողմէ, Մ. Նահանգներու նախագահը կը հաւատայ Հիթլէրի մահուան, բայց կը վերապահէ մանրամասնութիւնները: Վերջապէս, կարգ մը շրջանակներու մէջ կը հաւատեն թէ Հիթլէր սպաննուած է դժոխային մեքենայի մը պայթումէն, Թիրկարթընի իր յարկաբաժնին մէջ: Մեքենան պայթած է եղեր Ապրիլ 21ի գիշերը:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Թուրքեւպուլկարական սահմանագլուխը փակուեցաւ: Պատճառները անյայտ կը մնան: Թղթատարական եւ հեռագրական հաղորդակցութիւններն ալ ընդհատուեցան:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Շուտով տպագրութեան պիտի յանձնուի Ֆրանսերէն պատկերազարդ շքեղ հատոր մը, որուն բովանդակութիւնը պիտի ըլլայ Հայ Գաղութին մասնակցութեան պատմութիւնը Ֆրանսայի ազատագրական պայքարին մէջ: Հոն պիտի երեւին մասնաւորաբար բանակին, դիմադրական ճակատի եւ պետական անձնաւորութիւններուն գրաւոր վկայութիւնները:

Այդ հատորը ամբողջական եւ կատարեալ ըլլալու համար, մեր բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ստորեւ նշանակուած հասցէին ղրկել ամէն ինչ որ կրնայ օգտակար ըլլալ նման հրատարակութեան մը համար, լուսանկարներ (անհատներու կամ խմբանկարներ, փաստաթուղթեր, ռազմադաշտի եւ Դիմադրական ճակատի մէջ գործող Հայերու կենսագրականները, կատարած գործերը եւ զանազան տեղեկութիւններ կարելի մանրամասնութիւններով.— Մեզի վստահուած բոլոր փաստաթուղթերը օգտագործելէ վերջ, պիտի վերադարձնենք իրենց տէրերուն:

Հասցէ՝ Aram Savo, 3, Rue des Jeuneurs, Paris (2):

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Dimanche 6 Mai 1945 Կիրակի 6 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4395-Նոր շրջան թիւ 24 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՋԻՆ ԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կանոնաւոր հայերէն գիտնալու խնդիրը՝ նոր սերունդին համար, ոչ քմայք է, ոչ ալ ազգասիրական մարմաջ:

Իրենց ապագան իսկ այդ կը պահանջէ:

Անոնք որ կը գոհանան հաց - պանիր հայերէնով մը, հայրիկին եւ մայրիկին հետ խեղպնալու, կամ պատահարար կայծկլտալու համար, ի վերջոյ չարաչար պիտի զղջան:

Կորսուած ժամանակը ետ չի դառնար: Մանաւանդ անոնց համար որ արդար յաւակնութիւններ ունին,— ասպարէզ նետուիլ, գիրքեր գրուել, հանրային կեանք վարել: Մինչեւ անգամ ճառ խօսիլ կամ թերթ խմբագրել:

Ո՞ր առեն միջակութիւնը յարգ վայելած է, այս կամ այն միջավայրին, ասպարէզին մէջ:

Ցարական իշխանութեան տակ, երբ հայկական դպրոցները կը փակուէին, ձուլումը փութացնելու համար, ունեցանք սերունդ մը որ ահագին աւեր գործեց մայրենի լեզուի անդաստանին մէջ: Բռնակալութեան հարթիչ գլանը տրորեց անոր գլուխն ու սիրտը, եւ լեզուն աղքատացաւ, աղճատուեցաւ չարաչար: Մարդիկ հասարակ բառերու հայերէնն անգամ չկրցան սորվիլ, եւ իրենց յատուկ բառարան մը չինեցին, որ դժբախտաբար «ի զօրու է» մինչեւ այսօր:

Տակաւին չենք խօսիր Թուրք - Թաթարական խառնիճաղանճի մասին, որ շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ:

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, եւ աւելի անդին, ովկիանոսի ափերուն վրայ, ո՞վ կը փակէ մեր ճամբան, բաց ի միջավայրի հրապոյրներէն, այլ մանաւանդ մեր թեթեւամտութենէն:

Եթէ հարկ ըլլար վէրքին արմատը փնտռել հոգեբանական կամ գիտական գետնի վրայ, պիտի հասնէինք հետեւեալ եզրակացութեան,—

Նոր սերունդը «նայում է իր մայրենի լեզուի վրայ ինչպէս մի կտրած ամանի վրայ, ինչպէս իր մաշված չորի վրայ» (Գր. Արծրունի. 1876):

Ուրիշ խօսքով, ան կորսնցուցած է Թանկագին գիտելիք մը,— ազգային հպարտութիւնը: Այսինքն, ստորադաս համարելով իր ժողովուրդը, անոր հիմնական արժէքներն ալ կը նկատէ «ի մէջի այլոց բաներ»:

Տակաւին չուկայիկ հոգեբանութիւն մըն ալ, — Հայերէ՞ն, ի՞նչ բանի կը ծառայէ:

Անշուշտ բոլորը մէկ ջուրով չենք լուար: Բայց, կարգ մը լուսաւոր երեւոյթներ չեն կրնար պարտկել պատկերին սեւութիւնը:

Եւ, դժբախտաբար, մեր նորահաս աղջիկները աւելի բացասական դեր կը կատարեն այս ճամբուն վրայ, քան երիտասարդները:

Մինչ կը սպասուէր որ անոնք մէկ ժպիտով կամ կմիթով արթնցնէին ցեղային հպարտութիւնը, ընդհակառակն, իրենց անձնական օրինակովն իսկ ճամբայ կը ցուցնեն այլասերումը, ձուլումը փութացնելու:

Գացէք ժամուն դուռը կամ որ եւ է հանդէսի, — եւ պիտի կրնաք չափել վէրքին խորութիւնը:

Աչք մը նետեցէք անոնց գրադարաններուն կամ կարդացած գիրքերուն վրայ, եւ ձեր գլխուն լոյս պիտի ցաթի, եթէ պատահաբար հանդիպիք որ եւ է հայերէն հրատարակութեան:

Եւ այս վարդագեղ մանկամարդուհիները սահմանուած են ընտանիքներ կազմելու,— սերունդին տեւականութիւնը ապահովելու...

Բաղդատեցէք այս պատկերը այն միւսին — արդէն մոռցուա՛ծ պատմութեան հետ, որ կ՚ըսէր թէ հայ աղջիկներ գետը կը նետուէին, չտաճկնալու համար...

Ի հարկէ, տաճկնալու խնդիր չունինք այստեղ:

Բայց, ի՞նչ օգուտ, երբ հոգեկան կապերը կը փրթին հետզհետէ, սրընթաց եւ անդարմանելի: Երբ չափահաս կամ երիտասարդ մայրը Ֆրանսերէն կամ անգլիերէն կը ճռուողէ իր զաւկին հետ: Երբ հայերէն որ եւ է հրատարակութիւն ոչ իսկ չրթունքի ներկի մը արժէքն ունի մեր վառվռուն աղջիկներուն համար:

Այդ աղջիկներուն համար իսկ բարիք մը պիտի չըլլա՞ր, եթէ երբեմն քաշէինք իրենց մազերէն:

Թող չվիրաւորուին մեր սեւաչուի մանկամարդուհիները:

Աղջիկներուն վարդով անգամ մի զարներ, ըսած է բանաստեղծը: Եւ սակայն, վէրքը այնքան խոր է որ — համատարած եւ յարաճուն օտարացում — կնամեծարութեան պահանջները ինքնին ջուրը կ՚իյնան:

Հետզհետէ՝ ուրիշ խօսելի կ՚էտեր: Շ.

ՍՈՒԳԸ

Զանազան ժողովուրդներու մօտ

Մեր ազգային սուգի օրուան առթիւ, ահաւասիկ համառօտ ծանօթութիւններ ժողովուրդներու կեանքէն:

· Նախ քիչ մը բառագիտութիւն:

Հայերէն սուգ բառը փոխ առնուած է պահլաւերէնէ, եւ կը նշանակէ վիշտ: Ֆրանսերէնը, deuil կը ծագի ստորին լատիներէնէ (dolus), եւ կը նշանակէ ցաւ: Ըստ Եօթանասնից թարգմանութեան՝ յունարէն փէնթոս, եբրայերէն՝ էպէլ, երկուքն ալ վիշտ կամ ցաւ նշանակութեամբ:

Արդ, սուգը, ըստ պատմական վկայութեանց, վիշտ է եւ ցաւ, այսինքն տառապանքի մը նշանը հոգեկան եւ ֆիզիքական կրկնակ արտայայտութիւններով, սիրելի էակի մը մահուան պատճառաւ: Ասկէ՝ այն տեսու[illegible] թէ սուգը մնացորդ մըն է կրօնական հին [illegible]ն մը: Կարգ մը հեղինակներ, սակայն, [illegible] մեռելներուն յիշատակը յարգելը — սուգ պահել— կարծուածին չափ նախնական աւանդութիւն մը չէ, որովհետեւ քաղաքական որոշ գոյն ունի:

Այսպէս կամ այնպէս, սուգի այլազան աւանդութիւններ կան, որոնք կը մնան դարերէ ի վեր, ամէն ժողովուրդի մօտ:

Հայերը սուգ կը պահեն սեւ հագնելով, այրերը չեն ածիլուիր 40 օր, եւ եթէ հաւատանք Քսենոփոնի՝ հին Հայերը կը ճանկռտէին իրենց երեսները, կը պատռէին իրենց զգեստները եւ ափսո՛ս կը կարդային բարձրաձայն (Կիւր. Գ. 1): Ֆրէյզըր, յիշատակելով այս վկայութիւնը, կը մոռնայ աւելցնել թէ նման սովորութիւն մը ունէին ոչ միայն Պարսիկները, Յոյները, այլ նոյն իսկ Հռովմայեցիները, որոնք, ի վերջոյ, մասնաւոր օրէնքով մը արգիլեք դրին: (Վարրոն կ՚ըսէ թէ երես ճանկռտելը, արիւն հոսեցնելը կուգայ հեթանոսական սովորութենէ մը, — արիւնը զոհ տանիլ աստուածներուն՝ հանդարտեցնելու համար անոնց սիրտը):

Եգիպտացիները կ՚ածիլէին իրենց յօնքերը՝ պահելու համար մօր կամ հօր սուգը, (իսկ շան մը սուգը — Եգիպտացւոց ամենամեծ սուգը — պահելու համար՝ մազ չէին ձգեր իրենց մարմինին վրայ):

Յոյներուն մօտ ցեղէ ցեղ կը տարբերէր սովորութիւնը: Աթենացիները այրերուն կը պարտադրէին երկարել իրենց գլխի մազերը, իսկ կիներուն՝ ածիլել: Լիւկիացիները կնոջական զգեստ կը հագցնէին այն այրերուն, որոնք կ՚ուզէին սուգ պահել,— որովհետեւ սուգը տկարութիւն կ՚ենթադրէ, ատոր համար էր որ պատերազմի մէջ ինկած քաջերուն յիշատակը կը յարգէին խրախճանքով, ու սգալու կը մղէին ա՛յն ծնողքները, որոնց զաւակները ողջ մնացած էին կռիւէն վերջ:

Հին Գաղղիացիները երբեք չէին սգար մեռելներուն վրայ, ստոյիկեան կեցուածքով կը դիմաւորէին մահն ու դժբախտութիւնը,— ըստ իրենց՝ մեռելները յարգելու լաւագոյն եղանակն էր լուծել անոնց վրէժը:

Հրեաները, թերեւս իրենց պատմութենէն թելադրուած, սուգի այլազան սովորութիւններ ունէին, 1.— Լալ եւ ողբալ, 2.— Նստած մնալ, ցոյց տալու համար թէ ուժ չունին այլեւս շարժելու, 3.— Լռութիւն պահել, 4.— Պատռել զգեստները, 5.— Քուրձ հագնիլ, 6.— Կտրել մազերը, 7.— Բոկոտն քալել, 8.— Ծոմ պահել, 9.— Մոխիր ցանել գլխուն եւ աղբի վրայ նստիլ, 10.— Մութ գոյն զգեստներ հագնիլ, (սեւը այժմ սուգի նշան է բազմաթիւ երկիրներու մէջ, մանիշակագոյնը՝ Թուրքիոյ, աշնանահար տերեւի գոյնը՝ Եգիպտոսի, գորշը՝ Եթովպիոյ, սպիտակը՝ Ճափոնի, դեղինը՝ Փեկուայի մէջ.— Ֆրանսայի մէջ, հին ատեն, Թագաւորները սուգի նշան ընտրած էին մանիշակագոյնը, Թագուհիները՝ սպիտակը):

Եւ այժմ, իբրեւ սուգի նկարագրութիւն կամ ողբ, կարդացէք հետեւեալ զոհար բանաստեղծութիւնը մեր մեծասքանչ լեզուով (Յովէլ մարգարէն է, որ, ազգային դժբախտութեան մը առթիւ համօրէն սուգի կը հրաւիրէ իր ժողովուրդը).—

« Պատմեցէք զայս որդւոց ձերոց, եւ որդիք ձեր որդւոց իւրեանց, եւ որդիք նոցա յազգ յայլ:

Սթափեցարուք, արբեալք ի գինւոյ, եւ լացէք եւ սգացարուք, ամենեքեան որ ըմպէք գինի ցարբենալ. զի բարձա՛ւ ի բերանոյ ձերմէ ուրախութիւն եւ խնդութիւն: Զի ազգ մի ել յերկիր իմ հզօր եւ անթիւ. ատամունք նորա ատամունք առիւծու, եւ ժանիք նորա կորեան առիւծու: Արար զորթ իմ յապականութիւն, եւ զթզենիս իմ ի խորտակումն.

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ

Արի՛, եղբայր, փառաբանենք
    քաղցրաբարբառ Հայոց լեզուն,
Մեր արտի ջուր, մեր ձեռքի թուր,
    մեր եօգու լաց՝ Հայոց լեզուն:
Հասել է նա մեր դարերից,
    մեր սարերից ու մեր սրտից,
Արաքսի պէս միշտ կենդանի,
    միշտ անսպառ Հայոց լեզուն:
Նա առաջին կանչն է եղել
    դիւցազնական մեր նախահօր,
Օրօրոցից մեզ փայփայել
    է մայրաբար Հայոց լեզուն:
Քերթողահայր Խորենացուց
    մինչեւ Քուչակն ու ձեր ծառան՝
Տուել է մեզ երազ ու երգ
    ու ճանապարհ Հայոց լեզուն:
Կը մոլորուէր մեր կարաւանն
    ամպրոպաշունչ գիշերներին,
Կը կորչէին, եթէ ճամբին
    չըբոցկլտար Հայոց լեզուն:
Քանի՜ ցեղեր ցամաքեցին՝
    ինչպէս հեղեղն աւազի մէջ,
Բայց լէնինեան ծովին հասաւ
    մեսրոպատառ Հայոց լեզուն:
Այսօր էլ նա բռնութեան դէմ
    փայլատակում է բարկացայտ,
Հերոսական լեզուների
    հերոս եղբայր Հայոց լեզուն:
Ուրեմն եկ փառաբանենք,
    փայլեցնենք թրի նման,
Որ զրնգայ արեւի տակ
    յաւէտ պայծառ Հայոց լեզուն:

(«Շիկացած Հողով» ՆԱՅԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ

յուզելով յուզեաց եւ ընկէց զնա, եւ լսնեցոյց զուռս նորա:

... Բարձան զոհք եւ սպանդք ի տանէ Տեառն. սուգ առէք, քահանայք՝ պաշտօնեայք սեղանոյ, զի թշուառացան դաշտք. սուգ առցէ երկիր, զի թշուառացաւ ցորեան, ցամաքեցաւ գինի, նուազեաց ձէթ: Ողբացէք, մշակք, ստացուածովք ի վերայ ցորենոյ եւ գարւոյ. զի կորեան կութք յագարակէ. ցամաքեցաւ որթ, նուազեաց թուզ եւ նուռն եւ արմաւ եւ խնձոր, եւ ամենայն փայտ ագարակի զօսացաւ. զի յամօթ արարին զուրախութիւն որդիք մարդկան:

... Խայտացին բրինձք ի մսուրս իւրեանց. ապականեցան գանձք, տապալեցան շտեմարանք, զի խորշակահար եղեւ ցորեան: Զի՞նչ համբարեցից ի նոսա. լացին դասակք անդւոց, զի ոչ գոյր նոցա արօտ, եւ հօտք խաշանց սատակեցան: Առ քեզ, Տէր, աղաղակեցից, զի հուր սատակեաց զգեղեցկութիւն անապատի, եւ բոց ծախեաց զամենայն փայտս ագարակի: Եւ եթէ վայրի ի քեզ հայեցաւ. զի ցամաքեցան վտակք ջուրց, եւ հուր եկեր զգեղեցկութիւն անապատի»:

Դժբախտութիւնը, զոր կ՚ողբայ Յովէլ, երաշտի եւ մարախի հետեւանք է, սով է ինկեր երկրին մէջ եւ ժողովուրդը անօրինակ թշուառութեան մատնուեր: Բայց երրայեցի մարգարէն դեռ ի՛նչ աւելի հզօր լեզուով պիտի սարսռացնէր մարդկութեան սիրտը՝ ի տես մեր սուգին, զոր պատճառեց քաղաքակրթութեան մարախը, որուն անունը ծանօթ է ամէնուդ:

ԱՐԱԶ

Ֆրանսան ալ մեծ պետութիւն

Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովը հրաւիրող չորս մեծ պետութեանց արտաքին նախարարները Մայիս 4ին խորհրդակցելով, որոշեցին որ Ֆրանսան ալ հաւասարէ հաւասար բազմի իրենց ժողովներուն մէջ: Ուրեմն այս երկիրն ալ, որ երկար ատենէ ի վեր կը յիշեցնէր իր արդար իրաւունքները, մաս պիտի կազմէ Չորս Մեծերու խորհուրդին (Մ. Նահանգներ, Խ. Միութիւն, Անգլիա եւ Չինաստան): Միակ տարբերութիւնը այն է որ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը իր կարգին պիտի չնախագահէ ընդհ. ժողովներուն: Անշուշտ այս տարբերութիւնն ալ պիտի հարթուի:

*** Խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, գծելու համար աշխարհի խաղաղութեան հիմերը: Մ. Նահանգները առաջարկեցին վերաքննել դաշնագիրները, «որպէսզի կարելի ըլլայ պայմաններու խաղաղ փոփոխութիւններ կատարել աշխարհի մէջ»: Մոլոթով դիտողութիւններ ըրաւ: Անգլիացիները կը ջանան միջին ճամբայ մը գտնել, բայց աւելի շատ համամիտ են ամերիկեան տեսակէտին:

ՓԱՐԻԶԻ «ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ» պիտի դադրի մօտերս եւ շչակները (սիռէն) այլեւս պիտի չհնչեն հինգշաբթի ցերեկները: Արդէն իսկ լուսարձակներ զետեղուած են, ամբողջ քաղաքը լուսավառելու համար, յաղթանակի օրը:

150000 ՀՈԳԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԵՆ Ֆրանսայի մէջ, Գերմանացիներու կողմէ, համաձայն Դաշնակից հրամանատարութեան եւ ֆրանսական զաղտնի ոստիկանութեան կողմէ հաւաքուած վկայութեանց, որոնք 13 մեքենագրուած հատոր կը կազմեն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 28 Ապրիլ.— Համազգային սգատօնը մեր գաղութն ալ տօնեց արժանավայել կերպով, այսօր, շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ժողովրդային տան մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Ճակատի եւ մասնակցութեամբ Հայ Աւետարանական Համայնքի ներկայացուցիչներուն: Առաջին անգամ էր որ մեր մէկ միլիոնի զոհերուն սգատօնը համազգային բնոյթ կը կրէր:Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը: «Յառաջ»ի նեղ ծաւալը նկատի ունենալով, կ'ամփոփեմ սգատօնին էական մասերը: Օրուան Նախագահը, Պ. Մովսէսեան բացատրեց սգատօնին իմաստը եւ ժողովուրդը հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգել յիշատակը 1915ի բարբարոսութեան զոհերուն: Ներկայացուեցաւ կենդանի պատկեր մը փոքրերու կողմէ, պատրաստութեամբ Օր. Մ. Ճիզմէճեանի որ խոր տպաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ: Օրուան պատշաճ արտասանութիւններ ըրին՝ Օր. Փանոսեան, Օր. Խորէնեան եւ Օր. Թ. Թագւորեան: Մեներգեցին՝ Օր. Վ. Ղազարեան եւ Պ. Մուրաճեան (Լիոնէն): Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէր Պ. Կալվին Պարսումեան իր երկսեռ երգչախումբով, որ երգեց նախ՝ Կոմիտասի «Տէր Ողորմեա»ն եւ հանդէսի փակման՝ Լռեց ամպերը:

Առաջին բանախօսն էր Փրօֆ. Խայիկեան, որ նախ պատմականն ըրաւ Հայուն կրած անվերջ արիւնահեղութեանց եւ պատճառները վերագրեց քաղաքական, տնտեսական եւ կրօնական ուժերու հակամարտութեանց: Յիշեց մեծ պետութեանց մրցակցութիւնը: Ապա ներկայացուց հայ ժողովուրդին արժանիքները եւ կոչ ըրաւ նոր սերունդին, որ հաւատարմօրէն հետեւի նահատակներու պատգամին:

Երկրորդ բանախօսն էր Պ. Մ. Գեղունի որ պարզեց Հայուն դարաւոր անցեալը իր տառապանքներով ու զոհերով: Ինք եւս այդ արիւնահեղութեանց պատճառ նկատեց միջազգային աշխարհակալութեան անյագ նպատակները, մեծ ազգերու քաղաքական - տնտեսական նենգ հաշիւները: Եւ հրաւիրեց ներկաները մեկդի դնել անցեալի գաղափարական վէճերը եւ միացեալ ջանքերով աշխատիլ ներկայ Հայաստանի բարգաւաճման:

Գ. Յ. Պօյաճեան

Տէսին.— Կիրակի, 29' Ապրիլ, տեղի ունեցաւ Լիոնի եւ Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի քոյր մասնաճիւղերու ղնդակի խումբերու մրցումը, Տէսինի դաշտին վրայ: Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ: Լիոնը 2ի դէմ 3ով յաղթական ելաւ: Ջերմապէս կը շնորհաւորենք մեր մարզիկները:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ - ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լիօնէն կը գրեն.— Շաբաթ, 28 Ապրիլ, կատարուեցաւ Երուանդ Տէր-Անդրէասեանի յուղարկաւորութիւնը: Հայ գրականութեան եւ մշակոյթին հաւատաւորները եկած էին իրենց յարգանքն արտայայտելու՝ խոնարհելով վաստակաւոր ուսուցչին եւ հրապարակագրին գերեզմանին վրայ: Լիոնի համեստ մատուռէն մարմինը փոխադրուեցաւ գերեզման, որուն դրան առջեւ Զմռնիք ուզեցին, ցոյց տալու համար թէ ո՛րքան կը սիրեն հայ լեզուի անխոնջ մշակը, դագաղը ուսամբարձ տարին կառքէն մինչեւ գերեզման, ուր դամբանականներ խօսեցան Փրօֆ. Խայիկեան, Վ. Զուլլէրեան, Վարժապետեան, իսկ Զ.Ո.Մ. կողմէ գրաւոր յարգանքի խօսք կարդաց Ղազար Ղազարեան:

եւ անգլ. գիծերուն մէջ մտաւ: Խումբին գլուխը կը գտնուէր զօրավար - ծովակալ Ֆօն Ֆրիտպէրկ, ընդհ. հրամանատար գերման նաւատորմին մէջ: Պատուիրակները առաջնորդուեցան մառէշալ Մոնթկոմըրիի վրանը: Մառէշալը դուրս ելաւ, եւ հարցուց, իբրեւ թէ առեւտրականներ ըլլային,— «Ի՞նչ կ'ուզէք»: Գերմանները պատասխանեցին.

— Եկած ենք մառէշալ Պուշի կողմէ, խնդրելու որ ընդունիք անձնատրութիւնը երեք բանակներու որոնք այժմ կը նահանջեն Ռուսերուն առջեւ Մէքլէմպուրկի շրջանին մէջ: Մենք շատ մտահոգ ենք գերման քաղաքացիներու կացութեան մասին. անոնք խուճապահար կը փախչին երբ գերման բանակները կը նահանջեն ռուսական յառաջխաղացութեան առջեւ: Կը խնդրենք ընդունիլ այս երեք բանակներուն անձնատրութիւնը:

Անգլիացի հրամանատարը պատասխանեց.

— Ո՛չ, այդ գերման բանակները Ռուսերուն դէմ կը կռուին. հետեւաբար, եթէ անձնատուր կ'ըլլան ո եւ է մէկուն, պէտք է ըլլան Խ. Միութեան բանակներուն: Այս գործը կապ չունի ինծի հետ: Ես չեմ զբաղիր իմ արեւելեան թեւիս անցուդարձով: Ռուսերու գործն է այդ, քանի որ ռուսական ճակատ է: Կ'երթաք անձնատուր կ'ըլլաք խորհրդային հրամանատարներուն: Խնդիրը փակուած է:

Ասոր վրայ գերման հրամանատարները զինուորական բարդ եւ այլազան ծրագիր մը ներկայացուցին, որուն համաձայն անգլ. Բ. բանակը պիտի յառաջանար յամրաբար, իսկ միաժամանակ գերման զօրքը պիտի նահանջէր կամաց կամաց: Այս գործողութիւնը կրնար քանի մը շաբաթ տեւել: «Մոնթի» պնդեց.— Ո՛չ. ես չեմ ուզեր ձեզի հետ քննել թէ ինչ պիտի ընեմ ապագային: Յետոյ յարձակողականի դիմելով.— Կը զարմանամ, արդեօք լուր ունի՞ք արեւմտեան ճակատի կացութենէն:

Եւ մէջտեղ հանեց իր գործողութեանց քարտէսը: Այս քարտէսը վերջին հարուածն եղաւ որ փութացուց մէկ միլիոն Գերմաններու անձնատրութիւնը:

Ճաշէն վերջ, «Մոնթի» — անգլ. մառէշալը — ետ կանչեց Գերմանները, նորէն խորհրդակցելու համար եւ այս անգամ ներկայացուց իր վերջնագիրը, ազդարարելով.

— Պէտք է հասկնաք երեք բան.— Առաջին՝ պէտք է առանց որ եւ է պայմանի ինծի յանձնէք Հոլանտայի, Ֆրիզեան կղզիներու եւ Հէլիկոլանտի եւ ուրիշ կղզիներու, Շլէզվիկ - Հոլշթայնի եւ Տանըմարքայի բոլոր գերման ուժերը: Երկրորդ՝ երբ այդ ընէք, պատրաստ եմ ձեզի հետ քննելու անձնատրութեան մանրամասնութիւնները: Երրորդ՝ եթէ չհամակերպիք առաջին կէտին, անձնատրութիւն, այն ատեն պիտի շարունակեմ պատերազմը եւ ուրախ պիտի ըլլամ այդպէս ընելով: Այն ատեն ձեր բոլոր զինուորները եւ քաղաքացիները կրնան սպաննուիլ:

Այսպէս հինգշաբթի կէս օրէն վերջ ժամը 4ին գերման պատուիրակները ելան գացին եւ ուրբաթ իրիկուն ժամը 6ին վերադարձան, ամբողջովին ընդունելով անպայման անձնատրութիւնը: Երբ «Մոթի» վրանը մտաւ, Գերմանները արձանի պէս նստած էին: Մառէշալը կարդաց անձնատրութեան պայմանները եւ Գերմանները ստորագրեցին, իսկ ինք փայտէ գրիչ մը առնելով ստորագրեց յանուն սպարապետ Այզընհաուըրի: Ամբողջ արարողութիւնը հինգ վայրկեան տեւեց եւ մէկ միլիոն Գերմաններ անձնատուր եղան:

*** Գերման զօրավար մը, հրամանատար Ա. բանակին, յայտարարեց թէ բանակը ուտելիք ունէր քանի մը օրուան համար, իսկ ժողովուրդը 2—2,250,000 հոգի, սովի մատնուած է:

Եղանակներ

ՍԱՐՍԷԼ.— Վեց ամսուան տքնաջան փորձերէ վերջ, Ապրիլ 22ի կիրակի կէս օրէն ետք տեղի ունեցաւ մեր երգահանդէսը որուն անհամբեր կը սպասէր հասարակութիւնը: Երգչախումբի կազմութեան նախաձեռնողն էր Պ. Փ. Յովհաննէսեան, իսկ վարիչներն էին (կարմիր բանակի հայ գերիներէն) Պ. Պ. Լեւոն Պետրոսեան (Երեւանցի) եւ ընկ. Անդրանիկ Կարօեան: Ծնողքներու բարեացակամ տրամադրութենէն օգտուելով, կազմած էին քառասուն հոգինոց երգչախումբ մը:

Հանդէսը բացուեցաւ ժամը 3ին: Բեմին ճիշդ ճակատը զարդարուած էր ալեզարդ Մասիսի մեծադիր նկարով: Յոտնկայս երգուեցան «Մարսէյեէզ»ը եւ «Հայրենիք» խմբերգը, որոնց յաջորդեցին Վարդ կօշիկս, Խորհ. գարուն, Եար քո բարակ բոյին մեռնիմ, Կեանքը հայ գիւղում, Հայաստանի մարալ աղջիկ, Ես պուճուր, եարս պուճուր եւն.: Օր. Արաքսիի կողմէ սպանիական պար: Յետոյ հայկական եւ կովկասեան պարեր, ռուս երկսեռ խումբի մը կողմէ, գնչուական երգեր ու պարեր: Յաջողապէս ներկայացուեցաւ Օթէլլոյի վերջին արարէն հատուած մը: Մեր ծերունի եւ յարգելի քաղաքապետը, Mr. H. Meyer, խօսք առնելով, ըսաւ.— Կ'ուզէի հայերէն գիտնալ եւ այն մէկ երկու խօսքը որ պիտի ընեմ, հայերէն ըսել: Ապա իր գոհունակութիւնը յայտնեց հայ գաղութին որ փորձութեան աչաւոր 4—5 տարիներուն իր պարտականութիւնը լիովին կատարեց հանդէպ իր երկրորդ հայրենիքին եւ յոյս յայտնեց թէ այսուհետեւ եւս նոյն գիտակցութեամբ պիտի կատարենք մեր պարտականութիւնը: Քաղաքապետարանի կողմէ 5 հարիւր ֆրանքի նուէր մըն ալ ըրաւ հանդէսին որուն հասոյթը յատկացուած էր ռուս գերիներուն:

Մեծ բազմութիւն մը փութացած էր Փարիզի ամէն կողմերէն: Հանդիսականները մեծապէս քաջալերեցին ձեռնարկը, ափսէ մը թերթանուշ (փակլավա) աճուրդի դրուելով 30 հազարի բարձրացաւ: Այս գումարը երգչախումբին յատկացուեցաւ: Երկրորդ աճուրդ մը, Արարատի նկարը շրջանակով 18 հազարի բարձրացաւ:

Հանդէսը փակուեցաւ Պ. Լ. Պետրոսեանի «Լեզկինկա» պարով եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ սրտով: Միայն թէ կարգապահութիւնը թերի էր:

Օ. Կարապետեան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԱՆԿՈՒՆ, Պուրմայի մայրաքաղաքը (Հնդկաստան), որ Ճափոնցիներուն ձեռքը անցած էր, ետ առնուեցաւ անգլ. բանակին կողմէ:

ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ յայտարարուեցաւ Մայիս ամիսը: Ֆր. Կ. Խաչը, որ ունի 1,200,000 անդամ, 30 միլիոն կապոց (քօլի) ղրկած է գերիներուն եւ աքսորականներուն, ինչպէս եւ երեք միլիոն թոն ուտելիք: Ղրկած է նաեւ ութ միլիոն նամակ, չորս միլիոն կտոր հանդերձեղէն: Երախաներուն բաժնած է 2000 թոն խտացեալ կաթ:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ խորհրդաժողովին մնայուն կեդրոնատեղին պիտի ըլլայ Փարիզ, ուր պիտի գումարուի յառաջիկայ նիստը, Սեպտ. 25ին: Կազմակերպութիւնը ունի 60 միլիոն անդամ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ խորհրդակցական ժողովին արտաքին գործերու յանձնաժողովը երեք օր խորհրդակցելէ վերջ, առաջարկեց կառավարութեան որ զինադադարի պայմաններուն մէջ դնէ հետեւեալ կէտերը.— Գերմանիա պէտք է անմիջապէս յանձնէ ուտեստի պահեստները, կառախումբերը, վակոնները, նաւերը, հում նիւթերը, մասնաւորապէս ածուխ, քարիւղ եւ ձգախէժ, հողագործական մեքենաներ եւ բազմաթիւ բանուորներ, գոհացնելու համար ճարտարագործութեան եւ հողագործութեան պահանջները: Գերման գերիները պէտք է անմիջապէս գործածուին երկրին վերաշինութեան համար, անոնց աշխատավարձքը պէտք է յանձնել Ֆրանսական բարեգործական կազմակերպութեանց: Սարի ածխահանքերը պէտք է անմիջապէս Ֆրանսայի յանձնուին անհրաժեշտ բանուորներով: Այդ շրջանը պէտք է Ֆրանսայի կցուի, Ռուրի շրջանը միջազգային վարչութեան մը: Յանձնաժողովը համաձայն չէ որ Հռենոս - Վեսթֆալիա անունով անկախ պետութիւն մը հաստատուի:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ ոստիկանական տեսուչ Լիւսիէն Ռոթէ եւ Ֆէռնան Տավիտ,— «Ֆրանսայի Հիմլէրը»— որ մահուան դատապարտուած էին, հազարաւոր հայրենասէրներու արիւնը մտած ըլլալով:

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱՅԻ նոր կառավարութիւնը կազմուեցաւ նախագահութեամբ ընկերվարականի մը, Վիլհէլմ Պուլ: Կառավարութիւնը խստօրէն պիտի պատժէ դաւաճանները, բայց ազդարարեց որ ժողովուրդը ինքնագլուխ գործեր չկատարէ:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ճակատի գերման սպարապետը, մառէշալ Ֆօն Վայքս, զոր Ամերիկացիները գերի բռնեցին վերջերս, պահանջուեցաւ Եուկօսլավիոյ կառավարութեան կողմէ, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ:

ԾՈՎԱԿԱԼ ՏԷՕՆԻՑ, Հիթլէրի յաջորդը, հրամայեց գերման նաւային ուժերուն չխորտակել իրենց նաւերը, այլ սպասել նոր հրահանգի:

ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Երկար ատենէ ի վեր զգալի էր պահանջը կազմակերպելու միութիւն մը, բաղկացած ներկայ պատերազմին ֆրանսական բանակին մէջ ծառայող հայ զինուորներէ, երեք հիմնական նպատակներով.— ա) պաշտպանել հայ զինուորներու իրաւունքները, բ) զբաղիլ վերադարձող հայ գերիներու վիճակովը, ու վերջապէս գ) իբրեւ Ֆրանսային արիւն տուած 13,000նոց երիտասարդութիւն մը, համախորհուրդ ազգային իշխանութեանց հետ, պաշտպանել գաղութին ընդհ. շահերը պատկան իշխանութեանց առջեւ:

Ուստի մարտ 24ին Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը, որուն կը մասնակցէին նախ ներկայացուցիչներ Ալֆորվիլի 1939-40ի Ֆր. Բան. Հայ Մարտ. Միութեան կողմէ (առ այժմ 160 անդամ), ներկայացուցիչներ Շավիլի համանուն միութեան կողմէ (130 անդամ) եւ հայ զինուորներ բուն իսկ Փարիզէն: Այս առաջին խորհրդակցական ժողովին երկու ֆրանսացի ներկայացուցիչներ ղրկած էր Union Nationale des Combattantsի մեծ կազմակերպութիւնը:

Երկրորդ ժողովը տեղի ունեցաւ նորէն Միթիւալիթէի մէջ Ապրիլ 22ին, մասնակցութեամբ բազմաթիւ հայ զինուորներու: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրներն էին, ա) կազմել անջատ, զուտ ազգային հայ զինուորներու միութիւն մը. բ) Միանալ նախկին Հայ Կամ. Միութեան. գ) Կազմել հայ զինուորներու երիտասարդական ճակատ մը ինքնավար, բայց իբրեւ հատուած Ֆրանսական U. N. C.ին: Այս բոլոր խնդիրները մանրամասն քննելէ վերջ, մեծամասնութեամբ որոշուեցաւ մաս կազմել U. N. C.ին՝ անշուշտ օգտուելով ինքնավար կազմակերպութեան մը բոլոր իրաւունքներէն: Այս առթիւ ընտրուեցաւ մարմին մը, որ պիտի ունենայ կեդր. վարչութեան մը իրաւասութիւնները, որպէսզի նախ յարաբերութեան մէջ մտնէ U. N. C.ին հետ եւ երկրորդ՝ կազմակերպէ համայն Ֆրանսայի Հայ Երիտասարդ Մարտիկներու Միութիւնը: Մարմնին անդամներն են. Յովիկ Եղիազարեան, Յարութիւն Փափազեան, Սէմէրճեան, Պետրոս Պետիկեան, Միքայէլ Զավուշեան, Բարսեղ Հապէշեան եւ Հր. Բալուեան: Առժամեայ հասցէ.— H. Palouyan, 43 Rue Richer, Paris (9), Tel. Pro. 25-46:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ 13 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11, Jean Goujonի սրահներուն մէջ: Մուտք 100 Փրանք:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mercredi 9 Mai 1945 Չորեքշաբթի 9 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année № 4397-Նոր շրջան թիւ 26 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ 10,000,000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՎ

Այսպէս ուրեմն, պատերազմը վերջացաւ Գերմանիոյ անպայման, բացարձակ անձնատուութեամբ: Գերմանները իրենք էին որ հաղորդեցին առաջին լուրը, Ֆլէնսպուրկի մէջ հաստատուած անթելով մը: Լուրը արդէն տարածուած էր ամբողջ աշխարհի մէջ, բայց դաշնակից կառավարութիւնները յարմար դատեցին յետաձգել յայտարարութիւնը, որ տեղի ունեցաւ երէկ, երեքշաբթի, ժամը 3ին: Միեւնոյն ժամուն ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ Չըրչիլ՝ Լոնտոնի մէջ, զօր. տը Կօլ, յանուն Ֆրանսայի, մարէշալ Սթալին՝ Մոսկուայի մէջ եւ նախագահ Թրումէն՝ Մ. Նահանգներուն մէջ: Այս առթիւ տօնական օր հռչակուեցան Մայիս 8ի եւ 9ի օրերը (երէկ եւ այսօր): Անգլիոյ թագաւորն ալ ճառ մը խօսեցաւ, մեծ աւետիսը հաղորդելու համար կայսրութեան բոլոր ժողովուրդներուն: Բրիտանական խորհրդարանը գումարուեցաւ երէկ, փառաբանելու համար մեծ յաղթանակը:

Ի՞նչպէս ստորագրուեցաւ անձնատուութիւնը

Գերմանիոյ անպայման անձնատուութիւնը ստորագրուեցաւ երկուշաբթի առտու ժամը 2.41ին, Ռէնսի (Ֆրանսա) մէկ դպրոցին մէջ, զօր. Այզընհաուըրի բանակատեղիին մօտ: Գերման զօր. Կիւսթավ Եօտլ, սպայակոյտին պետը, ստորագրեց յանուն Գերմանիոյ: Վաւերագիրը ստորագրեց զօր. Ուօլթըր Սմիթ, զօր. Այզընհաուըրի սպայակոյտին պետը, յանուն դաշնակից սպարապետութեան, զօր. Իվան Սուսլոպարով՝ յանուն Խ. Միութեան, զօր. Ֆրանսուա Սըվէզ՝ յանուն Ֆրանսայի: Անձնատուութեան ստորագրութենէն վերջ, զօր. Եօտլ եւ միւս գերման բանագնացները ընդունուեցան զօր. Այզընհաուըրի կողմէ, որ ներկայ չէր եղած արարողութեան: Դաշնակից բանակներու սպարապետը հարցուց թէ ճիշդ ու ճիշդ կ՚ըմբռնե՞ն Դաշնակիցներու կողմէ Գերմանիոյ պարտադրուած պայմանները: Գերման պատուիրակները պատասխանեցին — «Այո»: Զօր. Եօտլ յայտարարեց.— «Անձնատուութեան վաւերագիրը Գերմանիան եւ գերման ժողովուրդը կը յանձնէ յաղթականներուն ձեռքը»: Գերման բոլոր բանակներուն անձնատուութիւնը կը վերաբերի բոլոր ճակատներուն, մէջն ըլլալով այն ուժերը որ կը կռուին Ռուսերուն դէմ:

Գերման պատուիրակները Ռէնս կը գտնուէին շաբաթ օրէն ի վեր: Եթէ անձնատուութեան յայտարարութիւնը քիչ մը ուշացաւ, պատճառը այն է որ Դաշնակիցները կ՚ուզէին վստահ ըլլալ թէ ծովակալ Տէօնից կրնա՞յ անձնատուութիւնը պարտադրել գերմանական բոլոր զօրամասերուն:

Պատմութեան ամենամեծ անձնատուութիւնն է այս: Ռիւթէրի զինուորական մասնագէտը տասը միլիոն կը հաշուէ գերման գերիներուն թիւը: Ուրիշ խօսքով, Դաշնակիցները իրենց սեփական ուժերէն աւելի գերիներ ունին ձեռքի տակ: Այս զինաթափ Գերմանները գերի պիտի մնան երկար ատեն. բայց կը կարծուի թէ զատում պիտի կատարուի, աշխատանքի յարմար տարրերը զատելու եւ բանեցնելու համար:

Անձնատուութեան նախնական գիրը ստորագրուեցաւ, բայց բուն վաւերագրին ստորագրութիւնը դեռ չէ կատարուած: Այս մասին լռութիւն կը պահեն երկու կողմերն ալ: Նախնական վաւերագիրը կը բաղկանայ 15 էջերէ, ուր նկատի առնուած է ամէն հաւանականութիւն: Վաւերագիրը հրահանգներ կը պարունակէ գերման ցամաքային ուժերու, մարտանաւերու, սուզանաւերու, օդանաւերու եւն. անձնատուութեան գործողութեանց մասին: Նախորդ պատերազմին Գերմանները Դաշնակիցներուն յանձնեցին իրենց նաւատորմին մեծ մասը, բայց յետոյ իրենց նաւազները խորտակեցին շատ մը մարտանաւեր, Սկովտիոյ հիւսիսային-արեւելեան ափերուն վրայ:

Զինուորական մասնագէտներ 16 միլիոն կը հաշուեն գերման բանակին թիւը, այն օրէն երբ Գերմանիա գրաւած էր անսահման տարածութիւններ, Պրէսթէն մինչեւ Մոզտոկ (Կովկաս), Հիւսիսային Հրուանդանէն (Նորվեկիա) մինչեւ Լիբիա: Այս 16 միլիոնէն մնացած էր 1.765.000 հոգի, հետեւեալ ճակատներուն վրայ.— Չեխոսլովաքիա եւ Տրէզտէնի շրջան՝ 550.000 հոգի, Աւստրիա՝ 450000, Եուկոսլաւիա՝ 130000, Եգէական կղզիներ՝ 25000, Քուրլանտ՝ 300000, Նորվեկիա՝ 200000, Ատլանտեանի ֆրանսական ափերուն վրայ եւ անգլենորմանտական կղզիներուն մէջ՝ 110000:

*** Երկուշաբթի, 7 Մայիս, Գերմանիոյ անձնատուութեան օրը, պատերազմին 2076րդ օրն էր, Լեհաստանի դէմ կատարուած գերմանական արշաւանքէն ի վեր (1 Սեպտ. 1939): Այս 2076 օրերը կը բաժնուին հետեւեալ կերպով, Ֆրանսայի համար,— 296 օր կռիւ զինադադարէն առաջ, 1442 օր գրաւում, 336 օր կռիւ՝ 1944 Յունիս 6ի ցամաքահանումէն ի վեր: 1914—1918ի պատերազմը տեւած էր 1563 օր:

«Մեր պատմութեան եղերական այս պահուն»

Ֆլէնսպուրկի գերման անթելը հետեւեալ ձեւով հաղորդեց Գերմանիոյ անձնատուութիւնը.

— «Գերմաններ, Գերմանուհիներ,— զինեալ ուժերու վերին հրամանատարութիւնը այսօր, ծովակալ Տէօնիցի հրամանին վրայ, յայտարարեց գերման բոլոր ռազմիկ ուժերուն անպայման անձնատուութիւնը: Իբրեւ նախարար այն կառավարութեան որ նշանակուած է Նաւատորմի ծովակալին կողմէ, պատերազմի վերաբերեալ խնդիրներ քննելու համար, մեր պատմութեան այս եղերական պահուն խօսքս կ՚ուղղեմ գերման ազգին: Հերոսական պայքարէ մը վերջ որ տեւեց մօտ վեց տարի, Գերմանիա ընկճուեցաւ իր թշնամիներու ջախջախիչ զօրութեան առջեւ: Պատերազմին շարունակութիւնը արիւնի անիմաստ մսխում մը պիտի ըլլար եւ ապարդիւն կազմալուծում: Կառավարութիւնը, որ կ՚ըմբռնէ իր պատասխանատուութիւնը ազգին ապագայի մասին, հարկադրուեցաւ, Գերմանիոյ ֆիզիքական եւ նիւթական բոլոր ուժերուն փլուզման հետեւանքով, թշնամութեանց դադարումը խնդրել թշնամիէն: Նաւատորմի ծովակալին եւ իր կառավարութեան ամէնէն ազնիւ գործը պիտի ըլլայ, պատերազմին պատճառած զարհուրելի զոհողութիւններէն վերջ, փրկել կարելի եղածին չափ շատ գերման կեանքեր պատերազմի այս վերջին փուլին մէջ: Եթէ պատերազմը անմիջապէս եւ միաժամանակ չդադրեցաւ արեւմուտքի եւ արեւելքի մէջ, միակ պատճառը այս է: Այս ծանրակշիռ պահուն գերման ազգը եւ իր կառավարութիւնը խոնարհին պատերազմի մեռեալներուն առջեւ: Անոնց զոհողութիւնները շատ ծանր պարտաւորութիւններ կը դնեն մեր վրայ: Մեր համակրանքը ամէն բանէ առաջ վիրաւորներուն, որբերուն եւ բոլոր անոնց որ տառապեցան պատերազմէն: Ոչ մէկը պէտք է պատրանքներ սնուցանէ իր թշնամիներուն կողմէ գերման ժողովուրդին պարտադրուած պայմաններու խստութեան մասին: Այժմ պարտինք դիմագրաւել մեր ճակատագիրը արիաբար եւ անխռով: Ոչ մէկը կրնայ տարակուսիլ թէ ապագան տաժանելի պիտի ըլլայ ամէն մէկուս համար եւ զոհողութիւններ պիտի պարտադրէ մեզի, ինչ պայմաններու մէջ ալ գտնուինք: Պէտք է ընդունինք այս բեռը եւ հաւատարմօրէն կատարենք մեր ստանձնած պարտաւորութիւնները: Բայց պէտք չէ յուսահատինք եւ համր երկրպագութեան մը մէջ իյնանք: Անգամ մը եւս պէտք է ճամբայ գտնենք դէպի մութ ապագան: Անցեալին փլուզումէն պահենք եւ փրկենք մէկ բան,— միութիւն: Պատերազմի տարիներուն ազգային միութեան գաղափարները իրենց ամենամեծ արտայայտութիւնը գտան ընկերականութեան ոգիին մէջ՝ ճակատին վրայ եւ փոխադարձաբար օգնելու պատրաստակամութեան մէջ: Ուրեմն կրնանք յուսալ թէ նորէն ազատութիւն պիտի ըստանանք, առանց որուն ոչ մէկ ազգ կրնայ տանելի եւ արժանաւոր կեանք վարել: Մեր ազգին մէջ արդարութիւնը գերագոյն օրէնքը եւ վարիչ սկզբունքը պիտի ըլլայ: Մենք պէտք է այս օրէնքը ընդունինք իբրեւ հիմը մեր բոլոր յարաբերութեանց մէջ միւս ազգերուն հետ: Դաշնագիրներու յարգումը նոյնքան նուիրական պիտի ըլլայ մեզի համար որքան մեր նպատակը՝ գործել իբրեւ անդամ ազգերու եւրոպական ընտանիքին եւ շարժման մէջ դնել բոլոր բարոյական եւ նիւթական ուժերը, դարմանելու համար պատերազմին պատճառած ահռելի վէրքերը: Այն ատեն կրնանք յուսալ թէ ատելութեան այն մթնոլորտը որ այժմ կը շրջապատէ Գերմանիան ամբողջ երկրի վրայ, կամաց կամաց տեղի պիտի տայ ազգերու միջեւ հաշտութիւն հաստատելու ոգիին առանց որուն աշխարհը չի կրնար ոտքի կանգնիլ: Թող գերման միտքը, որ աշխարհին տուած է տեւական արժէքներ եւ նուաճումներ, խոկայ, իր լաւագոյն արտայայտութիւններով, մեր ազգի ապագային վրայ: Մեր ազգի հերոսական պայքարին պարգեւած հպարտութեան միացնենք այն գիտակցութիւնը թէ կը պատկանինք արեւմտեան քրիստոնեայ քաղաքակրթութեան, պարկեշտօրէն նպաստելու համար խաղաղութեան ճիգին որ արժանի պիտի ըլլայ մեր ժողովուրդի լաւագոյն աւանդութեանց: Թող Աստուած չլքէ մեզ մեր ճիգին մէջ եւ օրհնէ մեր դժուարին գործը»:

Խօսողն էր արտաքին նախարարը, կոմս Շվէրին Ֆօն Քրոսիկ: Յայտարարութենէն վերջ երեք վայրկեան լռութիւն տիրեց:

Աւելորդ է ըսել թէ այլեւս կառավարութիւն չկայ Գերմանիոյ մէջ եւ ամէն բան ծայրէն պիտի սկսի:

*** Մասնագէտներու կարծիքով, առ նուազն 250 գերման սուզանաւեր կը գտնուին Նորվեկիոյ ափերուն վրայ եւ Ատլանտեանի բացերը, ինչպէս եւ քանի մը մարտանաւեր, 40 թորփիլանաւեր եւն.: Միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի նաւազները չխորտակեն զանոնք:

Չեխոսլովաքիոյ գերման հրամանատարը, մարէշալ Շէօրնէր, որ կը շարունակէր կռուիլ Փրակայի մէջ, հրաման ստացաւ անձնատուր ըլլալու Ամերիկացիներուն: Նորվեկիոյ բանակն ալ անձնատուր եղաւ: Տանըմարքայի մէջ անձնատուր եղած գերման զինուորները, 120000 հոգի, Գերմանիա պիտի վերադառնան քալելով (200 մղոն):

Ամերիկա եւ հայ ժողովուրդը

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք երէկ, կիրակի օր հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Փարիզի Հայոց եկեղեցին, ի յիշատակ հանգուցեալ նախագահ Ռուզվելթի: Այս առթիւ Պ. Չօպանեան կարդաց ֆրանսերէն ճառ մը, որուն հիմնական մասերը կ՚ամփոփենք ստորեւ.—

Յիշելէ վերջ թէ նախագահին մահը նոյնքան վիշտ պատճառեց հայ ժողովուրդին որքան ամերիկեան եւ դաշնակից ազգերուն, բանախօսը յայտնեց թէ հանգուցեալը բարոյական առաջնակարգ ուժ մըն էր որ կը ծառայէր ազատութեան եւ արդարութեան դատին: Յետոյ պարզեց հայ ժողովուրդին մտաւոր կապերը Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի հետ, սկիզբէն ի վեր:

— «Հայաստանի շփումը ամերիկեան ազգին հետ սկսաւ մօտ մէկուկէս դար առաջ, երբ Մ. Նահանգներու միսիոնարները Արեւելք եկան քրիստոնէութիւն քարոզելու Իսլամներուն, եւ շատ չանցած տեսնելով որ գրեթէ բացարձակապէս անկարելի է իրագործել այդ ծրագիրը, գտան հայ ժողովուրդը, ինչպէս եւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի քրիստոնեաները, գնահատեցին այդ հին մշակոյթի տէր ցեղերուն ուշիմութիւնը եւ որոշեցին օգնել անոնց վերածնութեան ճիգերուն:

... Թրքահայաստանի եւ Կիլիկիոյ գլխաւոր քաղաքներու ամերիկեան քոլէճներուն աշակերտներուն գրեթէ ամբողջութիւնը եւ Կ. Պոլսոյ եւ Արեւելքի ուրիշ մեծ քոլէճներու աշակերտներուն ստուար մասը Հայեր էին: Այդ ամերիկացի միսիոնարները ազնուօրէն փարեցան մեր ժողովուրդին, շատերը հայերէն սորվեցան եւ մեր լեզուով իսկ, թարգմանութիւններով եւ բնագիրներով, աշխատակցեցան մեր ժողովուրդին մտաւոր զարգացման: Անոնցմէ մէկը, Տոքթ. Րիկս, աւելի քան մէկ դար առաջ, մեզի պարգեւեց Աստուածաշունչին աշխարհաբար թարգմանութիւնը, իսկ հայերէն առաջին հանդէսը, հրահանգիչ եւ վարդապետական բովանդակութեամբ, «Շտեմարան Պիտանի Գիտելեաց» որ լոյս տեսաւ Վենետիկի Մխիթարեանց «Բազմավէպ»էն քիչ առաջ, հիմնուեցաւ ամերիկացի միսիոնարներու եւ անոնց հայ աշակերտներուն կողմէ: Կ. Պոլսոյ եւ Թրքահայաստանի քոլէճները մեր երիտասարդութեան մէկ մեծ մասը վարժեցուցին ոչ միայն ամերիկեան հումկու եւ առողջ մշակոյթին, այլեւ նպաստեցին մեր մէջ տարածելու անգլիական զմայլելի գրականութիւնը որուն վսեմ վարպետները մեզի ծանօթ էին արդէն ֆրանսերէն թարգմանութիւններով եւ մեկնութիւններով: Այդ քոլէճները եղան մանաւանդ ազատականութեան վառարաններ ուր մեր երիտասարդ սերունդները թրծուեցան արդի արեւմուտքի ժողովրդավար գաղափարներով: Այդ միսիոնարները խորունկ բարեկամութեամբ մը կապուեցան մեր ժողովուրդին հետ: Անոնցմէ շատեր, որոնք Արեւելք եկած էին գործունէութեան որոշ ժամանակի մը համար, այլեւս չուզեցին իրենց երկիրը վերադառնալ եւ մեր մէջ մնացին մինչեւ իրենց մահը: ԺԹ. դարու ամբողջ երկրորդ կիսուն եւ Ի. դարուն սկիզբը Արեւմտահայ երիտասարդութիւնը երկու գլխաւոր կեդրոն ունեցաւ իր բարձրագոյն

Օ՛Ն, ՅԱՌԱՋ

Մեծ գրագէտ մը ըսած է.— «Մարդուս յատկանիշն է տոկալ»: Արդարեւ, բոլոր համեմատութիւնները նկատի առնելով, ոչինչ կայ բնութեան մէջ, այնքան տոկուն՝ որքան մարդ էակը:

Պ. Փասքալ, հոյակապ գիտուն փիլիսոփայ, գրած է.— «Տկար մարդ արարածը եղէգ մըն է, սակայն խոհուն եղէգ»: Եղէգ մը որ կը ծռի, սակայն չի կոտրիր: Կեանքի բազմապիսի իրադարձութիւններուն մէջ՝ Ադամի Թոռները կը մաքառին արիաբար: Ֆիզիքական դժուարութիւններ, նիւթական դժուարութիւններ, բարոյական տագնապներ, որոնց միջոցին մարդն է յաճախ որ կը յաղթանակէ:

Որ եւ է գործիք կամ մեքենայ, երկաթեայ կամ պողպատեայ կը տոկան հազիւ քանի մը տասնեակ տարիներ, մինչդեռ մարդս կը հասնի սովէպ 80ական եւ 100ական հասակին: Եւ կը կարծեմ թէ կրնայ ապրիլ մինչեւ հարիւր յիսուն տարեկան, եթէ անթերի յարգէ՝ բնական օրէնքները. այնքան հզօր է իր կազմուածքը:

Իմաստութիւն եւ բանաստեղծութիւն միշտ համաձայն են եղած յայտարարելու թէ կեանքը արցունքի հովիտ մըն է, իսկ պատերազմի շրջանին արցունքին վրայ կը բարդուի եւ արիւնը:

Ո՛վ Ամենակալ, ի՞նչ սահմանած ես մարդկային կոչուած խեղճ արարածիդ: Հազիւ անկողինէն ելած՝ առօրեայ կեանքին տաժանելի բարդութիւններուն կծիկը կը սկսի քակուիլ, եթէ երբեք գիշերը կրցած ես քնանալ կամ հանգիստ ապահովել: Որովհետեւ գիշեր ցորեկ՝ մահի գործիքներ գլխուդ վերեւ կը շրջին, եւ յաճախադէպ ահազանգերը կը ցնցեն ջիղերդ, երկրաշարժի մը նման:

Աննախընթաց եւ զարհուրելի՝ համաշխարհային պատերազմը՝ առաւել կամ նուազ զրկանք կը հարկադրէ բոլոր երկիրներուն: Սնունդի պակաս, կերպասի պակաս, կաշիի պակաս, ածուխի պակաս, լոյսի պակաս, թուղթի պակաս, մէկ խօսքով բազմապիսի պակասներ:

Սակայն, ո՛չ յոյսի պակաս:

Սոյն ամենակարող յոյսը կը ներշնչէ մարդերուն, ջանալ արցունքի հովիտին մէջ լեցնել սէր, արեւ եւ ծաղիկներ, որպէսզի մթնոլորտը դառնայ շնչելի եւ հաճելի:

Վայրավատին հայութիւնը, հակառակ իր դարեւոր եւ այժմէական բոլոր տագնապներուն եւ չարչարանքին, կը ձգտի հետեւիլ լաւատես սկզբունքներու: Այդ հզօր ոգին է որ զինք փրկած է կորուստէն եւ բազմադարեան ողբերգութիւններու շղթայէն: Այդ վսեմ ոյժն է որ պիտի առաջնորդէ Հայկի Թոռները դէպի լաւագոյն օրեր:

Փավիայի պատերազմին պարտութենէն վերջ, Ֆրանսուա Ա. (16րդ դար) կը գրէր.— «Ամէն ինչ կորսուած է՝ բացի պատիւէն»:

Այնքան ատեն որ յոյս կոչուած աստուածուհին չէ մեռած, անհատներ եւ ժողովուրդներ՝ կրնան պահել իրենց պատիւն ու ապահովել յաջողութիւնը:

Տոքթ. Զիլինկիրեան (Սեւակ) իր «Բժիշկի տետրակէն փրցուած էջեր»ուն մէջ գրած էր 1914ի պատերազմէն առաջ, «Ապրիլը յաղթանակ է»:

Եթէ բնականոն ժամանակի մէջ, ապրիլ կը նշանակէ յաղթութիւն, հապա պատերազմի շրջանի՞ն: Ի՞նչպէս պէտք է որակել.—Քաջութիւն:

Օ՛ն, յառաջ, քաջութիւնը չարունակելի է, մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

ԳՐԻՄԻԹԷԼ

Ապրիլեան Սգատօնը

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆ.— Այս տարի մեր փոքրիկ գաղութը բացառիկ շուքով եւ խուռն բազմութեամբ կատարեց Ապրիլեան Սգատօնը, որ կազմակերպուած էր շաբաթներ առաջ, Հ. Ա. Ճ.ի եւ Հայ Դպրոցի կողմէ:

Սգահանդէսը բացուեցաւ, դպրոցի աշակերտներու երգած Բամ-Փորոտանով որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ: Բացման խօսքն ըրաւ՝ Պ. Լ. Աւետիքեան, որ վերյիշեց Թուրքին վայրագութիւնները եւ Գերմանիոյ մեղսակցութիւնը, հայկական սարսափներուն մէջ: Ու թելադրեց՝ ըլլալ միասիրտ եւ համերաշխ, գոնէ մեր ազգային դատին շուրջ:

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր: Շատ յաջող արտասանութիւններ ըրին, Օրիորդներ՝ Անայիս Տինտինեան, Հռիփսիմէ Ընտրիկեան, Մարի Ժամկոչեան: Երիտասարդներէն՝ Մանուկեան, Յ. Զալըքեան, եւ Քէօշկարեան (մեներգ): Յետոյ կենդանի պատկերներ՝ Հայ Դպրոցի եւ Հայ Երիտասարդներու Միութեան կողմէ, բոլորն ալ յաջող: Միջանկեալ խմբերգներ Երիտասարդ Միութեան կողմէ:

Կենդանի պատկերներէն լաւագոյն «Մայր Հայաստանն» էր, ուր Օր. Հ. Ընտրիկեան խոր յուզումով երգեց Գարահիսար երգը:

Օրուան տօնին առթիւ, գրաւոր ճառ մը կարդաց Հ. Գ. Վ. Պաղեան: Սաfօ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 29 Ապրիլ.— Ազգային Ճակատի նախաձեռնութեամբ, հինգ տարուան բռնի դադարէ մը վերջ, այսօր տօնեցինք Ապրիլ 11)24ը: Ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը: Առանց կուսակցական եւ գաղափարական խտրութեան, բոլորն ալ եկած էին իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու: Բեմին ճակատը սեւ շղարշներու մէջ կը կարդացուէր, «Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք մեր մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին առջեւ»: Ազգային Ճակատին Նախագահը, Պ. Տ. Ստամպուլեան, հակիրճ ճառով մը բացուած յայտարարեց սգահանդէսը: Հոգեհանգիստի արարողութենէն վերջ, Վարդանեան քահանայ թելադրեց ըլլալ խոհեմ, հեռատես եւ համերաշխ: Ապա յաջորդաբար բեմ հրաւիրուեցան, Պ. Պ. Սպենչեան, Պաղտասարեան, Մեսրոպեան, Թորոսեան եւ Սիսլեան, որոնք բացատրեցին հայաջինջ սարսափներուն պատճառները, ողբալով 1,200,000 զոհերու կորուստը, առանց դաւանանքի եւ կուսակցական խտրութեան:

Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերին, Տիկին Թորոսեան (Ափ մը մոխիր, Սիամանթոյի), Տիկ. Ստամպուլեան (Նահատակներուն), Պ. Պ. Պետիկեան (Հայ որբին վէշտը) Վարդան — Զինադադար (Թալէաթին ըզգետնումը): Բոլոր արտասանութիւնները յաջող էին: Հանդէսը փակուեցաւ Պ. Պաղտասարեանի «Տէր Կեցո»ով շարականով:

Տ. Սողոմոնեան

ուսման համար,— Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի համալսարանները: Ամերիկեան այդ մեծ վարժարաններու աշակերտներէն շատեր իրենց երկիրը վերադառնալով, ճոխացուցին Թուրքիոյ ամերիկեան քոլէճներուն, ինչպէս եւ մեր ազգային դպրոցներուն ուսուցչական կազմը:

1894 — 97ի հայկական տագնապին ատեն, երբ Սուլթան Ապտիւլ - Համիտի հրամանով Թուրքերը, Գերմանիոյ մեղսակցութեամբ եւ հովանաւորութեամբ քանի մը հարիւր հազար Հայեր ջարդեցին, մենք այդ ոճիրին դէմ բողոքող ազգերուն առաջին շարքին մէջ տեսանք Ամերիկան, որ իր օգնութիւնն ընծայեց այրիներուն եւ որբերուն եւ իր աջակցութիւնը՝ Հայաստանի դատին:

1909ին, երիտասարդ Թուրք կառավարութեան կողմէ կազմակերպուած ջարդին (Ատանա) յաջորդ օրը, ամերիկացի մտաւորական մըն էր, Տոքթ. Հըրպըրթ Էտէմս Կիպընս, փրոֆէսէօր Տարսոնի Քոլէճին, որ ներկայ եղած ըլլալով այդ ողբերգութեան եւ տեսած՝ անոր ծալքերը, Փարիզ եկաւ եւ արիաբար երեւան հանեց ահռելի ճշմարտութիւնը, Ֆրանսայի ինչպէս Ամերիկայի հանրային կարծիքին առջեւ:

1914ի պատերազմին, Թուրքերը եւ Գերմանները որոշեցին ամբողջովին բնաջնջել Օսմ. կայսրութեան հայ բնակչութիւնը, որպէսզի ոչնչացնեն հայկական հարցը: Գլուխ հանելու համար այս քստմնելի ծրագիրը, անոնք դիմեցին երեք միջոցներու,— ջարդ, բռնի իսլամացում կիներու եւ մանուկներու եւ զանգուածային աքսոր, որ քողարկեալ ջարդ մըն էր: Առաջին օտար վկաները որ արձանագրեցին այս ահաւոր իրողութիւնները եւ իրենց կառավարութեան հաղորդեցին, եղան Թուրքիա գտնուող ամերիկացի միսիոնարները: Եւ 1915ին, երբ Նիւ Եորքի մէջ հաստատուած հայասիրական կոմիտէն այդ վկայութիւնները հրատարակեց իբրեւ գրքոյկ, բնագիրը եւ ֆրանսերէն թարգմանութիւնը ընդհանուր զայրոյթ պատճառեցին Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մէջ: Պ. Մորկընթօ, որ այն ատեն Մ. Նահանգներու դեսպանն էր Կ. Պոլսոյ մէջ, միսիոնարներէն իմանալով Փոքր Ասիոյ խորերը պատահած զարհուրանքը, բազմաթիւ դիմումներ կատարեց Թրքական կառավարութեան մօտ, ջարդերը եւ աքսորները կասեցնելու համար, բայց ապարդիւն: Ան դիմեց նաեւ գերմանական դեսպանին՝ Վանկէնհայմի, որ պատասխանեց անպատկառօրէն.— «Մենք չենք կրնար խառնուիլ Թուրքիոյ ներքին գործերուն»: Բայց Պ. Մորկընթօ յաջողեցաւ մէկ կէտի մէջ.— իր յամառ միջամտութեան, ինչպէս եւ Պապին դիմումներուն շնորհիւ էր որ Կ. Պոլսոյ հայ գաղութը — բաց ի բազմաթիւ առաջնակարգ մտաւորականներէ որոնք տարագրուեցան եւ ջարդուեցան — ազատեցաւ աքսորի արհաւիրքներէն: Եւ որովհետեւ ջարդերը կը շարունակուէին գաւառի մէջ, Պ. Մորկընթօ հրաժարելով Ամերիկա գնաց, ուր բանախօսելով շատ մը քաղաքներու մէջ եւ գիրք մը հրատարակելով, նպաստեց մարդասիրական մեծ կազմակերպութեան, Նիր Իսթ Րիլիֆի որ հաստատուած էր այդ միջոցին, օգնելու համար հայ, սուրիացի եւն. զոհերուն:

(Մնացեալը յաջորդով)

45000 ԹՈՆ ՌՈՒՄԲ ՊԵՐԼԻՆԻ ՎՐԱՅ

Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Պերլինի օդանաւային ռմբակոծութեանց առթիւ.—

Պերլին ունէր 4.400.000 բնակիչ եւ աշխարհի ամենամեծ քաղաքն էր առտնին ճարտարարուեստի: Ուրիշ խօսքով՝ հարիւրաւոր անհատական տուներ մանրանկար զինարաններու վերածուած էին եւ կը գործէին անընդհատ:

Պերլինի օդանաւային ռմբակոծութիւնն սկսաւ 1940 օգոստոս 25ին, երբ անգլիական օդանաւեր 22 թոն ռումբ ձգեցին: Բայց բուն ճակատամարտը տեղի ունեցաւ 1943 Նոյեմբեր 18ին, երբ 444 ռմբաձիգներ 1594 թոն ձգեցին Պերլինի գործարաններուն վրայ: Պատերազմին սկիզբէն ի վեր Գերմանիոյ մայրաքաղաքին վրայ ձգուած են 45.000 թոն հրձիգ եւ պայթուցիկ ռումբեր: Քսաներկու մեծ արշաւներ կատարուած են 500 եւ աւելի թոն ռումբերով: Բուն Պերլինի ճակատամարտը տեւեց չորս ամիս, որու ընթացքին աւելի քան 30.000 թոն ռումբ տեղաց քաղաքին վրայ, մեծ մասը 13 ծանր յարձակումներով: Երբ ճակատամարտը վերջացաւ, 326 գործարաններ քանդուած կամ վնասուած էին, լրջօրէն ջլատելով Գերմանիոյ զինական արտադրութիւնները: Բրիտանական ռմբաձիգ հրամանատարութիւնը ընդամէնը 20.000 արշաւներ կատարած է Պերլինի դէմ: Անգլ. կորուստները շատ ծանր չեն համարուիր,— Աւելի քան 850 ռմբաձիգ — հարիւրին 4ուկէս— չեն վերադարձած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՔԹ. ԿԷՕՊԷԼՍԻ, կնոջը եւ զաւակներուն դիակները գտնուեցան Պերլինի մէջ: Հիթլէրի՛ եւ Կէօրինկի դիակները կը փնտռուին տակաւին, Պերլինի աւերակներուն մէջ: Կարծողներ կան թէ Հիթլէր տեղ մը պահուած է, ի հարկին ապստամբութեան դրօշ պարզելու համար... Կէօպէլսի համար կ՚ըսեն թէ վերջին պահուն թոյն առած էր ամբողջ ընտանիքին հետ:

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ, ՏԱԼԱՏԻԷ, ԶՕՐ. ԿԱՄԼԷՆ, Փոլ Ռէյնօ, Գնդ. տը լա Ռօք, Զօր. Վէկան, Լէօն Ժուհօ եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ, որոնք Գերմանիա աքսորուած էին, փրկուեցան եւ Ֆրանսա պիտի վերադառնան այսօր-վաղը:

ԼԵՀԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ առթիւ, որ աւելի ծանրացաւ 16 լեհ վարիչներու ձերբակալութեան պատճառով, Պ. Չըրչիլ եւ Մ. Նահանգներու նախագահը մասնաւոր գիրեր ուղղեցին Սթալինի, ելք մը գտնելու համար:

ԼԱՎԱԼ դաշնակից իշխանութեանց պիտի յանձնուի սպանիական կառավարութեան կողմէ:

ՊՐԷՍԼԱՒ ՔԱՂԱՔԸ, որ պաշարուած էր Ռուսներուն կողմէ, անձնատուր եղաւ վերջին պահուն, 40000 գերիներով:

SALLE GAVEAU

Կիրակի 13 Մայիս ժամը ճիշդ 14.30ին, Երգահանդէս ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ

Յայտագրին մէջ կ՚երեւին եւրոպական եւ հայկական երաժշտութիւն, մասնաւորապէս Յովհ. Թումանեանի ԱՆՈՅՇ օփերայէն, ճոխ բաժին, ինչպէս նաեւ Սայաթ Նովայէն:

Ազատուած հայ գերիներ

Շաբաթ գիշեր Փարիզ վերադարձան Մակտէպուրկի Stalag 11Aի մէջ գտնուող գերիներ եւ աշխատաւորներ, որոնց կարգին 30ի չափ Հայեր: Ահաւասիկ անոնց մէկ մասին անունները.— Փարիզէն՝ Պալեան Տրդատ, Ղազարեան Ղազար, Կուկունեան Սարգիս, Քէչիչեան Յարութիւն: Մարսէյլէն՝ Յակոբեան Արթիւր, Ժամկոչեան Մանուկ, Պէշէքիրեան Լեւոն, Քէչիչեան Սարգիս, Լիոնէն՝ Քարաօղլանեան Կարպիս, Ղարիպեան Լեւոն:

Յունուար 16ի Մակտէպուրկի ռմբակոծութեան պահուն մեռած են հինգ Հայեր:

Stalag 11Bի աշխատաւորները, որոնց մէջ բազմաթիւ Հայեր, ամբողջովին ազատուած են:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ 13 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11, Jean Goujonի սրահներուն մէջ: Մուտք 100 ֆրանք:

ԿԱՐԴԱՑԻ՞Ք Է. Բիւզանդի պահակը, վէպ, 534 էջ: Մաքուր տպագրութիւն, գին 200 Ֆրանք: Դիմել. — 48 Rue Et. Dolet, Alfortville, «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ գրավաճառներուն:

ԳՐԱՏՈՒՆ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

46, Rue Richer Paris (9)

Գրատանս մէջ կը գտնուին վերջին 5 տարիներու ընթացքին Փարիզի մէջ լոյս տեսած հայերէն բոլոր հրատարակութիւնները, ինչպէս նաեւ ուրիշ գիրքերու եւ հանդէսներու ճոխ հաւաքածոյ մը:

Կը գնենք ու կը փոխանակենք ամէն տեսակ հայերէն գիրքեր ու թերթեր: Դասագիրքերու միակ կեդրոնատեղին է մեր գրատունը: Փնտռել «Արարատ»ի շարքը եւն.:

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի No. 3 Bld. de Strasbourgի եւ No. 19 Bld. St. Denisի կրպակները:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Jeudi 10 Mai 1945 Հինգշաբթի 10 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4398-Նոր շրջան թիւ 27 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԿՑԻ՛ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Մօտ վեց տարի ահաւոր մղձաւանջի մը տակ ապրելէ, զալարուելէ եւ տառապելէ վերջը, ահա Եւրոպան նորէն կ'ողջունէ խաղաղութիւնը:

Այսուհետեւ ինչ անակնկալներ ալ պատահին, անվիճելի է մէկ իրողութիւն,— Գերմանիոյ անպայման, աննախընթաց անձնատուութեամբ վերջնապէս կը ջախջախուին այն աղդակները որ կրնային երկարաձգել 1939 Սեպտեմբերի անէծքը,— Աշխարհամարտ՝ զանգուածային, անօրինակ, անասելի սարսափներով:

Ցակաւին թարմ են վէրքերը: Ո եւ է մէկը մասնաւոր ճիգի մը չի կարօտիր, պատկերացնելու համար այն Արհաւիրքը որ կը սպառնար անճանաչելի քաոսի մը վերածել ամբողջ Եւրոպան:

Եթէ չափահասները մոռցած են շատ մը բաներ, անչափահասները իրենց մատղաշ երեւակայութեամբ ձեզի պիտի պատմեն դէպքեր որոնք հետաւոր յիշատակի մը տպաւորութիւն չեն գործեր այսօր:

Ահակոչ գիշեր ցերեկ: Զարաշուք շչակը՝ ինչպէս մեռելական ղօղանջ մը,— «Արթուն կա՛ց»: Ամբողջ օրեր ու տարիներ:

Ձեր մի՞տքն են այն վայրկեանները, երբ, չարագուշակ ազդանշանին վրայ, լեղապատառ բազմութիւններ դէպի ստորերկրեայ պատսպարանները, նկուղներն ու մառանները կ'ապաստանէին կիներով, մանուկներով, ծծկեր երախաներով եւ գերեզմանին ափը հասած պառաւներով: Երբ, յարակից փողոցներուն մէջ, հսկայական շէնքեր կը փոշիանային քանի մը վայրկեանի մէջ, իրենց փլատակներուն տակ թաղելով անթիւ համրանքներ: Երբ ամբողջ թաղեր իրենց հիմերէն կը սարսէին, իբրեւ թէ ժաժք մը պատահած ըլլար: Երբ հարիւրաւոր ռմբաձիգ օդանաւեր կը սուրային անծայրածիր տարածութեանց վրայ, մահ ու աւեր ցանելով ամէն կողմ:

Եւ տակաւին անասելի սարսափները բուն ռազմադաշտերուն,— դժոխային թաւալումը հազարաւոր հրասայլերու, թնդանօթներու, զրահապատ եւ մեքենաշարժ զօրամասերու, սրաթռիչ «Թռչուն բերդերու»: Այլեւ դիւային, քստմնելի խաղերը ելեկտրաշարժ փշաթելերուն, ցամաքային կամ ծովային ականներով, թռչուն ռումբերով: Եւ միլիոնաւոր երիտասարդներու մոլեգին, արիւնռուշտ ընդհարումը մէկը միւսէն անմատչելի ճակատներու վրայ:

Միայն Եւրոպայի եւ Ափրիկէի մասին խօսելով, մնա՞ց որ եւ է հողի չերտ,— լեռ, դաշտ, անապատ, ձոր, հրուանդան, կիրճ կամ նեղուց, որ եւ է ծովափ, գետ, սառուցեալ կամ հրակէզ գօտի, որ եւ է տափաստան կամ կղզի, որ ներկուած չըլլար յորդահոսան արիւնով, կամ աւերուած՝ հիմնայատակ փլուզումներով: Եւ քանի՞ բանուկ, ծաղկաւէտ քաղաքներ կրնաք համրել որ կանգուն մնացած ըլլան:

Իսկ բուն մարդկային ողջակէ՞զը,— միլիոնաւոր զինուորներով, խուճապահար բազմութիւններով, գերիներով, աքսորականներով, բռնի աշխատանքի դատապարտուած զոհերով, խմբովին հրացանի բռնուած կալանաւորներով, արգելարան-դժոխքներու մէջ անօթութենէն, տանջանքներէն, «գիտական փորձերէն» մահացած հազարեակներով …

Այո, մարդկութիւնը փրկուեցաւ Անէծքէ մը եւ անոր պատմական որջերէն մէկը, իշխանասաստ Պերլինը ահա կ'ապաւինի Դաշնակիցներու վեհանձնութեան, «կարելի եղածին չափ շատ գերման կեանքեր փրկելու համար»:

Ցակաւին դժուար է նախատեսել թէ ի՛նչպէս պիտի կազմակերպուի խաղաղութիւնը: Բայց, ինչ որ տեղի ունեցաւ Մայիս 8ին — աշխարհասասան պատուհասին վախճանը — ազատ շունչ քաշել կու տայ ամբողջ տառապեալ մարդկութեան:

Եւ մեզի: Չէ՞ որ մենք ալ, ոչ միայն ենթարկուեցանք պատերազմի ելեւէջներուն, այլեւ դարձանք նորէն զինակից, բոլոր ճակատներուն վրայ: Ուրեմն երբ կը դադրի կրակը, հազարաւոր հայ երիտասարդներ ալ փրկուած կ'ըլլան կրակէն: Գոնէ Եւրոպայի մէջ:

Մատա՛ղ անոնց արեւուն, ինչպէս եւ այն միլիոնաւոր բազմազգի ռազմիկներուն որ ճակատէ ճակատ խոյացան, արժեցնելու համար Ազատութեան պայքարը բռնութեան դէմ:

Անգամ մը եւս,— Անկցի՛ պատերազմը:

Շ.

68 ԱՄԻՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Սկիզբը եւ վախճանը

Հիմա որ եւրոպական պատերազմը վերջացաւ Գերմանիոյ աննախընթաց պարտութեամբ —փլուզում զինուորական, քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ — կ'արժէ յետահայեաց ակնարկ մը նետել 68 ամսուան կամ 2076 օրերու անհելի արիւնահեղութեանց վրայ:

Մասնագէտներ երկու մեծ ժամանակաշըրջաններու կը բաժնեն պատերազմը, գրեթէ հաւասար տեւողութեամբ: Առաջինը՝ 1939 Սեպտեմբերէն մինչեւ 1942ի աշունը, գերմանական յաղթանակներու շրջանն է: Յաղթանակներ բազմազան եւ ջախջախիչ, որոնք յանգեցան գրեթէ ամբողջ Եւրոպայի գրաւման եւ Գերմանիոյ պարգեւեցին եւրոպական կայսրութիւն մը աւելի ընդարձակ եւ հարուստ քան Նափոլէոնի կայսրութիւնը: Եւ սակայն, քանի ժամանակը կ'անցնէր, այդ յաղթանակները հետզհետէ կը դժուարանային, աւելի սուղի կը նստէին եւ հեռանկարը հետզհետէ կը մթագնէր:

Պատերազմին բախտը դարձաւ Էլ Ալամէյնի (Ափրիկէ) եւ Սթալինկրատի (Ռուսիա) գերմանական պարտութիւններով, որոնց յաջորդեցին 1942ի աշնան եւ ձմրան ռուսական շանթահարիչ յարձակողականը եւ մարէշալ Մոնթկոմըրիի նոյնքան շանթահարիչ յարձակողականը Եգիպտոսի եւ Լիբիոյ մէջ, ինչպէս եւ անգլօամերիկեան արշաւանքը հիւսիսային Ափրիկէ: 1942 Նոյեմբերէն 1943 Մայիս, պատերազմին ընթացքը ճիշդ հակառակն եղաւ առաջին շրջանի անցուդարձին: Բախտը միայն մէկ անգամ ճակատ փոխեց, այն ալ վճռական: 1942 Նոյեմբերէն սկսեալ, Գերմանիան այլեւս որ եւ է ճշմարիտ յաղթանակ չտարաւ, երբեք չկրցաւ իսկապէս նորէն ձեռք առնել գործողութեանց նախաձեռնութիւնը: Իր բանակները յաջորդական պարտութիւններ կրեցին նոյնքան ծանր, նոյնիսկ աւելի ծանր քան այն ձախողանքները զոր պատճառած էր իր թշնամիներուն: Այն ահարկու ռազմական ուժը որ գերմանական տիրապետութիւնը հասցուցած էր մինչեւ Պիրենեան լեռները եւ մինչեւ Կովկաս, մինչեւ Հիւսիսային Հրուանդան եւ Եգիպտոս, մաշեցաւ եւ տկարացաւ այն աստիճան որ թշնամին վերջապէս ջախջախուեցաւ այն զէնքերով որոնց շնորհիւ յաղթած էր: Պատերազմի վախճանին, Միացեալ Ազգերուն ուժերու գերազանցութիւնը զօրքով, օդանաւերով, հրասայլերով նոյնքան զօրաւոր էր որքան եղած էր Գերմանիոյ գերակշռութիւնը պատերազմին սկիզբը: Գերմանիան յաղթուեցաւ այն միեւնոյն միջոցներով զոր գործածած էր յաղթելու համար,— մեքենական զանգուածային միջոցներ, ամբողջական օդամարտ, որ կը ջլատէր բանակներու թիկունքը, զրահապատ վիթխարի զօրամասերու խոր թափանցումը որ կը յանգէր շարժուն ճակատամարտներու, պաշարումի եւ ոչնչացման:

Տեղական թերթ մը հետեւեալ ձեւով կ'ամփոփէ դէպքերը.—

1939 Սեպտեմբերին լեհական բանակը պարտուեցաւ 17 օրուան մէջ, գերմանական զրահապատ զօրամասերու յարձակումով որուն ուժ կու տար օդանաւային ծաւալուն յարձակողական մը: Այդ միջոցին, բաղդատաբար տկար ուժեր, իրենց կռնակը տուած Զիկֆրիտի ամրութեանց, որոնց վրայ Դաշնակիցները չուզեցին յարձակիլ, «տարօրինակ պատերազմը» կը պարտադրէին դաշնակից հրամանատարութեան:

1940 Ապրիլին, թշնամի հրամանատարութիւնը ահագին եւ մանրակրկիտ պատրաստութենէ մը վերջ, կը պայթեցնէր փոթորիկը: Տանըմարքա եւ Նորվեկիա կը գրաւուէին գրեթէ ամբողջութեամբ, քանի մը օրուան մէջ, անակնկալ կերպով եւ ցամաք ելած դաշնակից զօրամասերը ծովը կը նետուէին, բաց ի Նարվիքէն: 1940 Մայիսին եւ Յունիսին թշնամին շնորհիւ իր արհեստագիտական գերակշռութեան կը յաղթէր Ֆրանսայի եւ անգլիական զօրքին գրեթէ նոյնքան դիւրութեամբ որքան յաղթած էր Լեհաստանի: Ամբողջ գործը վերջացաւ ճեղքելով երկու ճակատներ,— Մէօզ (Մայիս 12—14) եւ Սոմ (Յունիս 5—7), եւ երկու անգամին ալ յաղթանակը տարուեցաւ 48 ժամէն:

Ֆրանսայի աւելի քան կէսը գրաւելէ վերջ, Գերմանները չկրցան վճռական հարուած մը տալ Անգլիոյ, որ գրեթէ անպաշտպան էր այդ միջոցին: Թերեւս միջոցներ չունէին ցամաք ելլելու կամ պատրաստ չէին: Ամէն պարագայի մէջ, այլեւս ուշ մնացած էին: Ֆրանսա զինադադարը ստորագրած էր, Իտալիան ալ պատերազմին մասնակցած (12 Յունիս), բայց բրիտանական օդատորմիղը այլեւս ի վիճակի էր ձախողեցնելու գերման յարձակողականը Մեծն Բրիտանիոյ դէմ (1940 Օգոստոս - Սեպտեմբեր): Հակառակ յաջորդական յաղթանակներուն մինչեւ 1940ի վերջը, Գերմանիա կորձնապէս կորսնցուցած էր պատերազմը:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

1941ի առաջին ամիսները նշանակելի եղան Պալքանեան պատերազմով: Առանց մեծ ճիգերու եւ մեծ կորուստներու, գերմանական ահարկու բանակը (Վերմախթ) կը ջախջախէ Եուկոսլաւիան եւ Յունաստանը (որ ամիսներով դիմադրած էր իտալական բանակներուն Ալպանիոյ մէջ), Եւրոպայէն կ'աւլէ կը քշէ անգլիական փոքրաթիւ բանակը: Բայց այդ օրէն իսկ պատերազմին բուն կեդրոնը կը տեղափոխուի: Գերմանական տենչերը կը պառնուին Խորհրդային Միութեան շահերուն: Անգլեւռուս մերձեցումը հետզհետէ ձեւ ու մարմին կ'առնէ: Կարմիր բանակը, որուն ուժը միշտ կը ստորագնահատէր գերման հրամանատարութիւնը, կը ստիպէ զայն Արեւելքի մէջ պահել այնպիսի մեծ ուժ մը որ այլեւս չի կրնար վճռական հարուած մը տալ Անգլիոյ:

Եւ ահա Հիթլեր կ'որոշէ յարձակիլ Խ. Միութեան վրայ, զարմանազան պատրուակներով: 1941 Յունիս 22: (Շար.)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԿՐԱԿԸ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑԷՔ»

Եւրոպական պատերազմը պաշտօնապէս վերջացաւ երեքշաբթի գիշեր (9 Մայիս) ժամը 12ը մէկ վայրկեան անցած: Բայց աշխարհի ամէն կողմը խրախճանութիւններ կը կատարուէին երկուշաբթի օրէն ի վեր, առանց սպասելու պաշտօնական ձեւակերպութեանց լրացման: Գերմանական անթելը հետեւեալ հրամանը արձակեց յանուն ընդհ. հրամանատարութեան.—

« Մայիս 9ին ժամը 1ին գերմանական բոլոր ուժերը, բոլոր ճակատներուն վրայ, պիտի դադրեցնեն կրակը: Անոնք պէտք չէ փճացնեն որ եւ է ռազմանիւթ կամ կազմած: Ոչ մէկ մարտանաւ պէտք է ընկղմել: Այս հրամանին հակառակ որ եւ է արարք պիտի ըլլայ դրժում վերին հրամանատարութեան կողմէ ստորագրուած համաձայնութեան »:

Գերմանիոյ անձնատուութեան վաւերացումը կատարուեցաւ երեքշաբթի օր, Պերլինի մէջ: Դաշնակից սպարապետութեան փոխանորդը՝ անգլ. մարէշալ Թէտըր եւ Ֆրանսացի զօր. տը Լաթր տը Թասինեի ստորագրեցին յանուն զօր. Այզընհաուըրի, մարէշալ Ժուկով՝ յանուն Խ. Միութեան: Գերմանիոյ ներկայացուցիչն էր մարէշալ Քայթըլ:

Այս վաւերագրով, գերման հրամանատարութեան ներկայացուցիչները կը յայտարարեն.—

1. Ստորագրեալներս, յանուն գերման վերին հրամանատարութեան, ներկայիս կը յայտարարենք թէ անպայման դաշնակից գերագոյն հրամանատարութեան եւ միաժամանակ խորհրդային վերին հրամանատարութեան կը յանձնենք գերմանական իշխանութեան տակ եղած բոլոր ցամաքային, ծովային եւ օդանային ուժերը:— 2. Գերման վերին հրամանատարութիւնը անմիջապէս հրամաններ պիտի ուղղէ գերմանական բոլոր զինուորական, ծովային եւ օդանաւային իշխանութեանց, որպէսզի գործողութիւնները դադրեցնեն Մայիս 8ին, ժամը 11.01ին (Կեդր. Եւրոպայի ժամ), եւ մնան իրենց գրաւած դիրքերուն վրայ: Ոչ մէկ նաւ, մարտանաւ կամ օդանաւ պէտք է խորտակուի կամ վնասուի:— 3. Գերման վերին հրամանատարութիւնը անմիջապէս հրամաններ պիտի արձակէ պատկան հրամանատարներուն եւ պիտի ապահովէ դաշնակից վերին հրամանատարութեան եւ խորհրդային սպարապետութեան կողմէ տրուած կամ տրուելիք հրամաններուն գործադրութիւնը:— 4. Զինուորական անձնատուութեան այս գիրը կրնայ փոխարինուիլ անձնատուութեան ուրիշ ռեւէ ընդհանուր վաւերագրով որ պիտի պարտադրուի Միացեալ Ազգերու կողմէ կամ անոնց անունով:— 5. Եթէ գերման վերին հրամանատարութիւնը կամ անոր իշխանութեան տակ եղած զօրամասերէն մէկըն ու մէկը անձնատուութեան այս գրին համաձայն չշարժին, Դաշնակից բանակներու գերագոյն հրամանատարութիւնը եւ Խորհրդային Սպարապետութիւնը ձեռք պիտի առնեն իրենց յարմար դատած պատժական եւ այլ միջոցները:

Ցաղթանակի ճառը

Ինչպէս հաղորդեր էինք երէկ, Անգլիոյ վարչապետը երեքշաբթի իրիկուն ժամը 3ին Ցաղթանակի պաշտօնական լուրը հաղորդեց ձայնասփիւռ ճառով մը: Ցայտնելէ վերջ անձնատուութեան պարագաները, Չըրչիլ շարունակեց.

— « Թշնամութիւնները պաշտօնապէս պիտի դադրին այսօր, երեքշաբթի, 8 Մայիս, կէս գիշերը մէկ վայրկեան անցած, բայց կեանքեր փրկելու համար «Կրակը Դադրեցուցէք»ը սկսաւ հնչել երէկ բոլոր ճակատներուն վրայ: Մանչի մեր սիրելի

Ամերիկա եւ հայ ժողովուրդը

(Բ. եւ վերջին մաս)

... Իսկապէս զմայլելի եղաւ ամերիկեան միսիոնարներու եւ փրոֆէսէօրներու դիրքը այդ արհաւիրքի միջոցին: Ոչ ոք կ'ուզէր հեռանալ երկրէն, հակառակ իրենց իսկ սպառնացող վտանգին: Թուրքերը ջարդեցին կամ աքսորեցին, իրենց աչքերուն առջեւ, ոչ միայն ժողովուրդը, այլեւ ամերիկեան քոլէճներու հայ փրոֆէսէօրներն ու աշակերտները, աւարի տուին եւ երբեմն քանդեցին այդ քոլէճները կամ զօրանոցներու վերածեցին զանոնք: Այդ սրտցաւ մարդիկը հոն մնացին մինչեւ վերջը, բողոքելով ոճիրին դէմ, իրենց դեսպանին իմացնելով գործուած սարսափները, իրենց կառավարութեան միջամտութիւնը պահանջելով, զոհերը մխիթարելով, օգնութիւն բաշխելով: Ոմանք մեկնեցան աքսորականներուն հետ, մինչեւ անապատներուն խորերը, անոնց հետ միասին տառապելու, զանոնք սփոփելու համար ահռելի Գողգոթայի ճամբուն վրայ: Ոմանք նախատուեցան, խոշտանգուեցան Թուրքերու կողմէ, ուրիշներ բանտարկուեցան, նոյնիսկ սպաննուեցան, ցաւէն մեռան կամ զոհ գացին համաճարակներու: Ուրիշներ, Վանի մէջ, օգնեցին Հայերուն դիմադրութեան եւ երբ Վանը Կովկասի բանակին կողմէ փրկուելէ վերջ, նորէն Թուրքերուն ձեռքն ինկաւ եւ ժողովուրդը Կովկաս ապաստանեցաւ, միսիոնարները, այր եւ կին, իրենց գլուխն ունենալով սքանչելի Տոքթ. Րէյնօլտսը, որ Հայաստանի մէջ ծառայած է կէս դար եւ իր կինը զոր Վանի Հայերը իրենց «պահապան Հրեշտակը» կը կոչէին, այդ դժբախտներունն ընկերացան մինչեւ Կովկաս, իրենց տաժանելի գաղթի մէջ, Հայաստանի սատկաշունչ ձմրան:

... Ամերիկացիները մեծ գումարներ բաշխեցին Նպաստամատոյցի միջոցաւ, 40000 հագուստ ղրկեցին եւ հինգ միլիոն անգլ. ոսկի դրին Կովկաս ապաստանած Հայերու Կոմիտէներուն տրամադրութեան տակ, եւ ամերիկեան կառավարութիւնը 13 միլիոն քիլօ ալիւր ղրկեց այդ գաղթականներուն: Ամերիկեան Նպաստամատոյցին վարիչները փրկեցին — եւ այս՝ ամենամեծ ծառայութիւնն է զոր մատուցին մեզի — տասնեակ հազարաւոր պատանիներ զոր դաստիարակեցին իրենց դպրոցներուն մէջ: Անոնք այդ որբերէն տասնեակ հազար մը փոխադրեցին Խ. Հայաստան, ուր խնամեցին քանի մը տարի: 30 — 40 հազար հայ երիտասարդներ որոնք այսօր Խ. Հայաստան կամ Ֆրանսա, Սուրիա, Լիբանան եւ Յունաստան կը գտնուին եւ որոնք թանկագին ուժեր կը կազմեն մեր ժողովուրդի ներկային եւ ապագային համար, իրենց կեանքը կը պարտին ամերիկեան այդ մարդասիրական մեծ կազմակերպութեան:

... Նախագահ Րուզվէլթ, արժանաւոր յաջորդը Ուաշինկթընի եւ Լինքընի, պատմութեան մէջ պիտի ձգէ անկորնչելի յիշատակը իբրեւ մէկը արդարութեան եւ Ազատութեան ամենամեծ պաշտպաններէն: Եթէ ներկայ հսկայական պատերազմը կը յանգի ազատականութեան ամբողջական յաղթանակին, այդ լայն չափով կը պարտինք նախագահ Րուզվէլթի եւ ամերիկեան ազգին: Մեր ժողովուրդը, որ կռուեցաւ իր ամբողջ ուժով, այս պատերազմին մէջ ինչպէս 1914ին, դաշնակից ազգերուն հետ կամ անոնց շարքերուն մէջ, կը յուսայ թէ այս անգամ անոնց յաղթանակին բարերար արդիւնքներէն մէկը պիտի ըլլայ հայկական մարտիրոսացած նահանգներու գոնէ մէկ մասին փրկութիւնը եւ կցումը Երեւանի հանրապետութեան, ուր մեր հայրենակիցները, խորհրդային պետութեանց համադաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ, գլուխ կը հանեն մեր ազգային կեանքին եւ մշակոյթին վերածնութիւնը: Այդ պիտի ըլլար լաւագոյն ձեւերէն մէկը յարգելու յիշատակը նախագահ Րուզվէլթի եւ մենք վստահ ենք թէ բարձր արդարութեան այդ գործով խորապէս պիտի հրճուէր Իրաւունքի այս ազնիւ պաշտպանին հոգին»:

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

կղզիներն ալ պիտի ազատին այսօր: Գերմանները տակաւին տեղ տեղ կը դիմադրեն ռուս զօրքին, բայց եթէ շարունակեն այդպէս ընել կէս գիշերէն վերջ, անշուշտ պիտի զրկուին պատերազմի օրէնքներու պաշտպանութենէն եւ ամէն կողմէ յարձակում պիտի կրեն դաշնակից զօրքէն»:

... Ուրեմն վերջացած է գերմանական պատերազմը: Տարիներու տենդագին պատրաստութիւններէ վերջ, Գերմանիա Լեհաստանի վրայ խոյացաւ 1939 Սեպտեմբերի սկիզբը, եւ, համաձայն մեր կողմէ Լեհաստանի ընծայուած երաշխաւորութեան եւ համախորհուրդ Ֆրանսական հանրապետութեան հետ, Մեծն Բրիտանիա եւ բրիտանական կայսրութիւնը պատերազմ յայտարարեցին այս նողկալի նախայարձակման վրայ: Քաջարի Ֆրանսան զգետնուելէ վերջ, մենք, այս կղզին եւ մեր Միացեալ Կայսրութենէն առանձինն շարունակեցինք պայքարը լման մէկ տարի, մինչեւ որ մեզի միացան Խորհրդային Ռուսիոյ զինուորական ուժը եւ աւելի վերջը՝ Ամերիկայի Մ. Նահանգներուն ջախջախիչ կարողութիւնը եւ նիւթական աղբիւրները: Ի վերջոյ գրեթէ ամբողջ աշխարհը միացաւ ընդդէմ չարագործներուն որ այժմ ծունկի եկած են մեր առջեւ: Կրնանք ուրախանալ կարճ ատեն մը, բայց մէկ վայրկեան իսկ չմոռնանք թէ տակաւին կատարելիք գործեր եւ ճիգեր կան: Ճափոն իր բոլոր նենգութեամբ եւ ընչաքաղցութեամբ չէ ընկճուած: Իր պատճառած աւերը Մեծն Բրիտանիոյ, Մ. Նահանգներուն եւ ուրիշ երկիրներու եւ իր գարշելի վայրագութիւնները արդարութիւն եւ հատուցում կը պահանջեն: Յառա՛ջ, Բրիտանիա: Կեցցէ՛ ազատութեան դատը: Աստուած պահէ Թագաւորը»:

Ճառէն անմիջապէս վերջ Սկովտական անձնապահ գունդին փողահարները աւետեցին եւրոպական պատերազմին վախճանը:

Նոյն օրը Թագաւորն ալ ճառ մը խօսեցաւ, մասնաւորապէս շեշտելով.— «Վրիպած պիտի ըլլանք եւ մեր սիրելիներուն արիւնը ի զուր հոսած պիտի ըլլայ, եթէ այն յաղթանակը զոր շահելու համար մեռան չառաջնորդէ տեւական խաղաղութեան, հիմնուած՝ արդարութեան եւ բարեացակամութեան վրայ... Մենք խոնարհաբար մեր դատը կը յանձնենք ի ձեռն Աստուծոյ որ մեր ուժըն ու ապաւէնը եղաւ: Ծայր. Արեւելքի մէջ տակաւին գործ ունինք Ճափոնցիներուն հետ, թշնամի մը յամառ եւ անգութ... Ամենամռայլ ժամերուն, մենք գիտէինք թէ Եւրոպայի ստրկացուած եւ կղզիացած ժողովուրդները մեզի կը նային: Մենք գիտէինք որ եթէ վրիպէինք կամ տատանէինք, համաշխարհային բռնակալութեան դէմ մնացած վերջին պատնէշը քարուքանդ պիտի ըլլար»:

ՋՕՐ. ՏԸ ԿՈԼԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի առժամեայ կառավարութեան նախագահն ալ նոյն ժամուն աւետելով յաղթանակը մասնաւորապէս շեշտեց.

— « Պատերազմը շահեցանք: Ահաւասիկ Յաղթանակը: Այդ յաղթանակն է Միացեալ Ազգերուն եւ Ֆրանսայի: Գերման թշնամին անձնատուր եղաւ արեւմուտքի եւ արեւելքի դաշնակից բանակներուն առջեւ: Ֆրանսացի հրամանատարը ներկայ էր եւ մասնակից անձնատրութեան գրին ստորագրութեան: Գերմանիան խորտակուեցաւ եւ ստորագրեց իր աղէտը: Մինչ փառքի ճառագայթները անգամ մը եւս կը փողփողին մեր դրօշներուն վրայ, Հայրենիքը իր մտածումը եւ սէրը կ'ուղղէ նախ անոնց որ մեռան իրեն համար, յետոյ անոնց որ, իր ծառայութեան համար, այնքան պայքարեցան եւ տառապեցան: Ուրեմն զուր չանցան ոչ մէկ ճիգը իր զինուորներուն, իր նաւազներուն, իր օդաչուներուն, ոչ մէկ քաջագործութիւնը կամ անձնուրացութիւնը իր որդիներուն եւ աղջիկներուն, ոչ մէկ տառապանքը իր գերի այրերուն եւ կիներուն, ոչ մէկ սուգ, ոչ մէկ զոհողութիւն, ոչ մէկ արցունք: Իր ազգային ցնծութեան եւ հպարտութեան մէջ, Ֆրանսացի ժողովուրդը իր եղբայրական ողջոյնը կ'ուղղէ իր քաջարի Դաշնակիցներուն որոնք, ինչպէս ինք, խստօրէն, երկարօրէն շռայլեցին իրենց ճիգերը, միեւնոյն դատին համար... Պատի՛ւ: Յաւէտ պատիւ մեր բանակներուն եւ անոնց վարիչներուն: Պատի՛ւ մեր ժողովուրդին որ չընկճուեցաւ, չկքեցաւ այնքան զարհուրելի փորձութիւններէ: Պատի՛ւ Միացեալ Ազգերուն որոնք իրենց արիւնը խառնեցին մեր արիւնին, իրենց ճիգերը մեր ճիգերուն, իրենց յոյսը մեր յոյսին եւ որոնք այսօր կը յաղթանակեն մեզի հետ: Ա՛հ, կեցցէ՛ Ֆրանսան»:

ՈՒՐԻՇ ՃԱՌԵՐ ԵՒ ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Մ. Նահանգներու նախագահը իր կարգին աւետելով եւրոպական պատերազմին դադարումը, յայտնեց որ Րուզվէլթ չկրցաւ տեսնել այս փառաւոր օրը: «Արեւմուտքը ազատ է, բայց Արեւելքը տակաւին կը գտնուի Ճափոնցիներուն նենգ բռնակալութեան շղթաներուն մէջ: Մեր հարուածները պիտի շարունակուին, մինչեւ որ անոնք ալ իրենց զէնքերը վար դնեն: Անպայման անձնատրութիւնը չի նշանակեր ճափոնցի ժողովուրդին ստրկութիւնը կամ բնաջնջումը»:

Սթալին չխօսեցաւ այդ օրը, բայց Մոսկուայի անթելը անմիջապէս հաղորդեց Յաղթանակի լուրը: Ջօր. Այզընհաուըր ալ յայտարարութիւն մը հրատարակեց այս առթիւ:

*** Պատերազմին դադարումը անսահման խանդավառութեամբ տօնուեցաւ բոլոր դաշնակից երկիրներուն մէջ եւ այլուր: Երեքշաբթի կէս օրէն վերջ, արդէն թափօրներ կազմուած էին Փարիզի պողոտաներուն վրայ, ցնծութեան աղաղակներով: Գիշերը անանցանելի դարձած էին գլխաւոր հրապարակներն ու պողոտաները, եւ կարելի չէր շրջել ոչ մեթրօներուն, ոչ ալ կառախումբերուն մէջ: Օրուան հերոսներն էին դաշնակից զինուորները որոնք ձեռքէ ձեռք կը խլուէին: Մարդկային ծով մը կը ծփար Օփէրայի, Քոնքորտի, Շան զ'Էլիզէի եւն. պողոտաներուն վրայ: Ջօր. տը Կօլ Անծանօթ Զինուորին դամբարանը գնաց կառավարութեան անդամներուն հետ, եւ սքանչելի ծաղկեպսակ մը դրաւ, մինչ նուագախումբը կը հնչեցնէր մեռեալներուն ձօնուած եղանակ մը: Բազմութիւնը այնքան խիտ էր որ ձիաւոր պահակներ հազիւ կրցան ճամբայ բանալ: Ամբողջ Փարիզը կը լողար դրօշներու եւ լոյսերու մէջ: Հրախաղութիւնները շարունակուեցան մինչեւ առտու, ինչպէս եւ երէկ:

Լոնտոնի մէջ ալ աննկարագրելի էր խանդավառութիւնը: Հազարաւոր քաղաքացիներ խռնուած էին խորհրդարանին առջեւ, Չըրչիլը տեսնելու համար: Անհամար բազմութիւն մը մինչեւ մէկ մղոն տարածութեան վրայ խռնուած էր Պըքինկէմի պալատին առջեւ եւ շրջակաները, ողջունելու համար Թագաւորը: Չըրչիլ պահ մը երեւալով, խօսքն ուղղեց ժողովուրդին եւ ըսաւ.

— «Աստուած օրհնէ ձեզ: Ձեր յաղթանակն է այս: Յաղթանակը ազատութեան դատին ամէն երկրի մէջ: Մեր ամբողջ պատմութեան մէջ չենք ունեցած աւելի մեծ օր մը քան այս օրը: Ամէն մարդ, այր թէ կին, ըրաւ իր լաւագոյնը»:

Ժողովրդական ցնծութեան նոյն սանձարձակ արտայայտութիւնները Մ. Նահանգներուն, ինչպէս եւ բոլոր ազատագրուած երկիրներուն մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐԸ ժողով պիտի գումարեն մօտերս, հաւանաբար Եւրոպայի մէջ, լուծելու համար կարգ մը անմիջական խնդիրներ:

ՎԵՐՋԻՆ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ԱԼ դադրեցան երէկ: Ռուսերը Մայիս 8ին գրաւեցին Տրէզտէնը, կատաղի ճակատամարտէ մը վերջ որ տեւեց երկու օր: Փրակայի եւ ուրիշ քաղաքներու գերման զօրամասերը անձնատուր եղան Չեխերուն: Ծովակալ Տէօնից յայտարարութեամբ մը հաստատեց թէ «Նացի կուսակցութիւնը անհետացած է: Այլեւս միութիւն չկայ պետութեան եւ կուսակցութեան միջեւ: Անգլիական զօրագունդ մը մտաւ Քոփէնհակ: Նորվեկիոյ դահաժառանգը աւետելով գերման բանակին անձնատրութիւնը, աւելցուց թէ Նորվեկիացիները Դաշնակիցներուն տրամադրութեան տակ են: Եուկոսլաւները գրաւեցին Զաղրէպը եւ Լուպլիանան:

ՀԻԹԼԷՐԻ ԴԻԱ՞ԿԸ.— Կարմիր բանակէն զօրավար մը յայտնեց թէ ռուս զինուորները Պերլինի աւերակներուն մէջ գտած են դիակ մը որ շատ կը նմանի Հիթլէրի: Դիակը ծակ ծակ եղած է գնդակներէ: Հիթլէրի բոլոր ծառաները, որոնք Ռուսերուն ձեռքն են բաց ի մէկէն, ըսեր են թէ Հիթլէրի դիակն է: Քննութիւնները կը շարունակուին:

ՓԷԹԷՆ ըստ էութեան հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ առջի օր, լման երեք ժամ: Մարէշալը բոլոր հարցումներուն պատասխանեց առանց փաստաբանի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Հայոց առաջնորդ ընտրուած է տեղապահը, Մամբրէ եպիսկ. Սիրունեան: Առաջարկուած էին երեք ընտրելիներ,— Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան, Մամբրէ եպիսկ. եւ Սերովբէ վրդ. Մանուկեան: Ընտրութեան ձեռնարկուելով, 29 քուէները կեդրոնացան առաջն. տեղապահին վրայ որ տարիներէ ի վեր կը վարէ այդ պաշտօնը: Ընտրութեան ատեն Կիլիկիոյ կաթողիկոսը Գահիրէ կը գտնուէր, եւ Համագումարին հրաւիրուելով օրհնած է ընտրութիւնը (3 Մարտ): Մամբրէ եպիսկ. ծնած է Կարին, 1891ին: Նախնական կրթութիւնը լրացնելէ վերջ մտած է Արմաշի դպրեվանքը, 1910ին: Սարկաւագ էր, երբ 1915ին բոլոր միաբաններուն հետ աքսորուեցաւ Գոնիա: Յետոյ վարդապետ ձեռնադրուեցաւ Պոլսոյ մէջ եւ հետզհետէ զանազան պաշտօններ վարելով, հաստատուեցաւ Եգիպտոս (1931):

ՍՏԱՑԱՆՔ Couleur de Temps. ֆրանսերէն բանաստեղծութիւններ Օր. Հուրի Իփէկեանի (աղջիկը ընկեր Գասպար Իփէկեանի): Յառաջաբան՝ Lucien - Paul Thomasի, անդամ Պելժիոյ Արքայական Ակադեմիայի: Տպ. Պրիւսէլ, 1944:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Գալուստ Սաղըրեան եւ զաւակը, Օր. Մառի Սաղըրեան, Աղապապ Պարսամեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Տէրտէրեան եւ զաւակները եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք հաճեցան իրենց ցաւակցութիւնները յայտնել անձամբ, նամակով կամ ծաղկեպսակով, ողբացեալ՝ ՏԻԿԻՆ ՖԻԼՕՐ ՍԱՂԸՐԵԱՆԻ, — իրենց կնոջ, մօր, քրոջ եւ ազգականին մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Châteaux de Selle, Ապրիլ 13ին:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ 13 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11, Jean Goujonի սրահներուն մէջ: Մուտք 100 ֆրանք:

NUITS DES ARMENIENS DE FRANCE
SALLE PLEYELի ՄԷՋ

Կազմակերպուած Institut Arménienի կողմէ, հովանաւորութեամբ կրթական նախարարութեան, Մայիս 26ին, ժամը 11էն մինչեւ առաւօտ:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Vendredi 11 Mai 1945 Ուրբաթ 11 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4399-Նոր շրջան թիւ 28 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ԱԶԴՈՒ ՊԱՏԳԱՄ ՄԸ

—o—

ՅՄԲ. — Անցեալ Մարտ 11ին վերջացաւ Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի շրջանին ԼԱ. Շրջ. ժողովը (ինն-գերորդը՝ պատերազմէն ի վեր): Այս առթիւ Յուսաբեր վերի խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը պարզէ կատարուած աշխատանքները՝ ազգային թէ քաղաքական գետնի վրայ: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ

— Ժողովը, իբրեւ բարձրագոյն ու հեղինակաւոր Մարմինը Եգիպտոսի մեր կազմակերպութեան, նկատի առաւ անցեալ շրջանին մեր կազմակերպութեան եւ համապատասխան Մարմիններուն գործունէութիւնը եւ գծեց նոր ուղի՝ յառաջիկային համար:

Գոհունակութեան խօսք բացուեցաւ անցեալի գործունէութեան եւ ձեռք բերուած արդիւնքներու մասին, ըլլայ կազմակերպական գետնի վրայ, ըլլայ մշակութային թէ ազգային կեանքէն ներս, հաւատարիմ ամէնը այն ընդհանուր քաղաքականութեան, զոր Հ. Յ. Դ.ը որդեգրած է ներկայ պատերազմի սկիզբէն ի վեր մասնաւորաբար, եւ, կրնանք ըսել՝ անկէց ալ առաջ:

Ազգ. գործունէութեան կալուածէն ներս, Շրջ. ժողովը վերագնահատութեան ենթարկելով տարուան մը գործը, եկաւ հաստատելու՝ թէ գաղութին մէջ տիրող համագործակցութիւնը օգտակար եղած է, առհասարակ, մեր համայնքին հաւաքական շահերուն: Ազգ. գործերը, բաղդատելով անցեալի տխուր կացութեան հետ, անցնող շրջանին ալ, աւելի կանոնաւորուած են: Շնորհիւ բոլոր օգտակար եւ գործօն տարրերու,— կուսակցական թէ ոչ-կուսակցական — համագործակցութեան, համերաշխ մթնոլորտ ստեղծուած է, վերջ գտած են զուր պայքարները, հաստատուած է հաւաքական հակակշիռ ու այս բոլորին արդիւնքն այն եղած է, որ համայնքին եկամուտները աւելցած են, բարուոքած է ոչ միայն նիւթական կացութիւնը, այլեւ կանոնաւորուած ընդհանուր մատակարարութիւնը: Շնորհիւ նոյն համագործակցութեան, աւելի հետաքրքրութիւն ստեղծուած է ազգային կեանքին շուրջ, կրթական, մշակութային ու գթութեան ձեռնարկներուն վերաբերմամբ, յառաջդիմական կարեւոր քայլեր ալ առնելով: Կան ու մշակուելու վրայ են գործունէութեան նործրագիրներ,— մասնաւորաբար մշակութային ու կրթական բարգաւաճութեան համար,— որոնք կը պահանջեն գաղութին բոլոր ընդունակ ու առողջ տարրերու գործակցութիւնը. բոլորին զոհաբերութիւնը եւ նիւթական ու բարոյական նուիրաբերումը:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳԵՏՆԻ ՎՐԱՅ

Քաղաքական գետնի վրայ, Հ. Յ. Դ. Շրջ. ժողովը եկաւ անգամ մը եւս յայտարարելու իր հաւատարմութիւնը՝ Կուսակցութեան որդեգրած ընդհանուր քաղաքականութեան.— բոլոր բռնութիւններուն դէմ եւ բոլոր ժողովրդավար, ազատական ու ազատատենչ ժողովուրդներուն ու շարժումներուն հետ:

Տարիներու ընթացքին Հ. Յ. Դ. կազմակերպութիւնները այս ոգիով խօսեցան, գրեցին ու գործեցին: Հայ ժողովուրդը աշխատած է միշտ ազատութեան համար, գործած է ու զոհաբերած յանուն Արդար Դատերու, ոչ միայն իր սեփական ճակատագրին, այլեւ ընդհանրապէս այն բոլոր դատերուն համար, որոնք ձգտած են աւելի ամրացնելու ազատութեան զգացումը՝ ազգերուն մէջ. վերականգնելու ոտնակոխուած իրաւունքները, բռնագրաւուած հայրենիքները, ջախջախուած պատմութիւնները: Այս համոզումով է որ հայ ժողովուրդը, պատերազմի սկիզբէն իսկ գծեց իր ճամբան. կեցաւ՝ պայծառ ու իրեն համար միակ ու բնական համոզումով՝ ժողովրդավար ազգերու կողքին, տրամադրելով իր խաղաղ ու արդիւնաւոր աշխատանքը. իր ոգեւորութիւնը, իր բազուկը, ուր որ հնարաւոր եղաւ, եւ իր նիւթական ու բարոյական կարելի բոլոր միջոցները: Այս ընթացքը ունեցաւ Սփիւռքի մէջ, եւ երբ եկաւ պահը, իր հայրենիքին մէջ ալ, ուր աւելի քան 250.000 կռտրիճներ իրենց ոյժն ու արիւնը տրամադրեցին: Բովանդակ հայութիւնը, հայրենիքէն ներս թէ դուրս, ներդաշնակ ոգիով, կամքով, նպատակներով ու զոհաբերութեան տրամադրութեամբ, ազգամաղաշտերուն վրայ թէ անոնց ետին, տուաւ իր գերագոյնը եւ կը շարունակէ տալ դեռ:

Այս ընթացքը բռնեց հայ ժողովուրդը համաշխարհային այս Բ. պատերազմին, ոչ իբրեւ «քաղաքականութիւն», ոչ իբրեւ հարկադրանք «դէպքեր»ու, այլ իբրեւ իր էութեան ու պատմութեան թելադրանքը: Բառ մը չէ այս հաւաստումը, այլ իրողութիւն մը. անհերքելի իրողութիւն՝ որովհետեւ համաշխարհային Ա. պատերազմին ալ նոյն կեցուածքն ունեցաւ հայութիւնը, զոհաբերութեան նոյն չափերովը:

Դաշնակցութիւնը՝ այս ժողովուրդին հարազատ կազմակերպութիւնը, հաւատարիմ արտայայտիչն եղաւ իր ժողովուրդի շահերուն ու ձգտումներուն:

Եգիպտոսի Շրջ. ժողով՝ անգամ մը եւս, գոհունակութեամբ հաստատեց՝ թէ Եգիպտոսի իր կազմակերպութիւնը պահած է ընդհ. գիծը եւ կը շարունակէ պահել:

Երրորդ կէտը Շրջ. ժողովի ուղեգծին՝ իր դիրքն եղաւ հայ հայրենիքին հանդէպ:

Հեռու վարդապետական մտահոգութիւններէ, գերագոյն մտահոգութիւն ունենալ՝ հայրենիքի բարօրութիւնը միայն. հաւատարիմ՝ ոգիով եւ աջակից՝ կարելի բոլոր միջոցներով, նիւթական ու բարոյական:

Որպէսզի Հայոց հայրենիքը ապահով ըլլայ, հայրենի ժողովուրդը ապրի ու պահէ իր համախումբ գոյութիւնը: Որպէսզի հայ ազգային արժէքները — լեզու, գրականութիւն, արուեստ — մշակութային բոլոր միջոցները եւ հիմնարկութիւնները մնան կանգուն, հայ հոգեւոր կեանքի կեդրոնը, Էջմիածինը, շարունակէ, հոգեկան կապ հանդիսանալ աշխարհացրիւ հայութեան միջեւ:

Եւ այս բոլորը՝ այն խորին հաւատքով, թէ պիտի հնչէ վերջապէս արդարութեան ժամը եւ հնարաւորութիւն պիտի տրուի հայրենազրկուած հայութեան, իր հայրենիքը համախմբուելու, բռնագրաւուած իրաւունքներու վերականգնումով եւ Հայը՝ իր հայրենիքին վերադարձնելով, ինչպէս հայրենի հողը՝ Հային:

Այս հաւատքով ու այս հաստատ յոյսով փակուեցաւ Շրջ. ժողովը, պատգամ տալով իրեն ենթակայ բոլոր Մարմիններուն ու ընկերներուն, որպէսզի հաւատարմօրէն շարունակեն իրենց ուղեգիծը. հաւատքով ու եռանդով գործեն, պատրաստ՝ միշտ զոհաբերութեան եւ այն վստահութեամբ՝ թէ խոստացուած Նոր Աշխարհը ազատ ու արդար կարգերով նոր կեանք մը պիտի բերէ ուրիշներու կարգին՝ Հայո՛ւն ալ. այն ժողովուրդին՝ որ յաճախ յուսախաբուած է անցեալին մէջ, բայց, կը հաւատայ թէ, կը հաւատայ դեռ թէ, այս անգամ, գո՛նէ այս անգամ, պիտի չըլլայ յուսախաբ:

Կը հաւատայ՝ թէ պատմութիւնը անիրաւ չէ միշտ, ոչ ալ զուր՝ թափուած արիւնը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՐՔ. ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ, Յունաստանի Հայոց առաջնորդը, կարգ մը յայտարարութիւնն ըրած է Պոլսոյ «Սօն Փոստա» թերթին: Թղթակիցն է որ կը պատմէ.—

— «Յունաստանի փոքրամասնութեան բռնած դիրքը ճշդելու համար դիմեցի անոնց պետերուն: Առաջին տեսակցութիւնը ունեցայ Հայոց կրօնապետ Մազլըմեան Կարապետի հետ, որ 85 տարեկան ծերունի մըն է: Հայ կրօնապետը ըսաւ. — «Յունաստանի գրաւումէն առաջ 35 հազար Հայ կար այս երկրին մէջ: Մեծամասնութիւնը ասոնց Աթէնքի շրջանին մէջ եւ Փիրէ կը բնակէր: Գերմանները մեր ժողովուրդէն 5000 հոգի բռնութեամբ Գերմանիա տարին: Անոնք իմ վրաս ալ ճնշում բանեցուցին եւ պահանջեցին պաշտօնէս հեռանալ: Բայց երբ հասկցան թէ թրքահպատակ եմ՝ թեթեւցուցին իրենց ի գործ դրած ճնշումը: Այսուամենայնիւ, պահանջեցին հրաժարումս: Իրենց հասկցուցի թէ ժողովուրդս ձգելով որ եւ է տեղ չեմ կրնար երթալ: Սպառնացին կեդրոնացման կայան մը ղրկել զիս: Յետոյ հրաժարեցան նաեւ այդ բանէն եւ օձիքս թողուցին»:

Թուրքիոյ հանդէպ ջերմագին եւ կարօտալի արտայայտութիւններ ունեցող հայ եկեղեցականը — կ'աւելցնէ Թուրք թղթակիցը — ըսաւ թէ Յունաստանի Հայերուն հարիւրին 90ը կ'ուզէ վերադառնալ Թուրքիա:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ Գահիրէ գտնուած ատեն, թէյասեղան մը սարքուած է ազգ. իշխանութեանց կողմէ եւ այս առթիւ 2000 եգ. ոսկի հանգանակուած է Անթիլիասի դպրանոցին համար: Միեւնոյն ատեն 9 սաներ որդեգրուած են, իւրաքանչիւր սան տարեկան 120 ոսկի, չորս տարի յաջորդաբար: Այնպէս որ միայն այդ օրը նուէրներու ընդհ. գումարը հասած է 6500 եգ. ոսկիի: «Յուսաբեր» ալ 50 ոսկիով մասնակցած է հանգանակութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԲԵՐԴԵՐՆ ԱԼ ԻՆԿԱՆ

—o—

Գերմանները իրարու ետեւէ պարպեցին դիմադրութեան վերջին «խորշերը», Եւրոպայի գանազան կէտերուն վրայ, համաձայն անպայման անձնատրութեան գրին որ վաւերացուեցաւ Պերլինի մէջ: Այս առթիւ ազատեցան նաեւ Ֆրանսական չորս քաղաքներ, ուր Գերմանները դիրք բռնած էին 1944 Յունիս 6էն ի վեր: Այդ քաղաքներէն Լա Ռօշէլի պահակազօրքը (Ատլանտեանի վրայ) անձնատրութեան գիր մը ստորագրեց երկուշաբթի օր եւ յաջորդ առտուն յանձնուեցաւ: Որ եւ է բան չքանդուեցաւ: Սէն Նազէռի պահակազօրքը անձնատուր եղաւ երեքշաբթի գիշեր, եւ Ֆրանսացիները քաղաքը գրաւեցին չորեքշաբթի օր: Գիշերը ծանր պայթիւններ լսուեցան: Երրորդ բերդը, Լօռիան, ուր շատ մը հայ երիտասարդներ քշուած էին բռնի աշխատանքի համար, գրաւման շրջանին, անձնատուր եղաւ երեքշաբթի եւ քաղաքը գրաւուեցաւ չորեքշաբթի: Նոր քանդումներ չեղան: Եւ վերջապէս հռչակաւոր Տէօնքէրքը անձնատուր եղաւ չեխ զօրավարի մը որ հրամանատարն էր դաշնակից զօրամասի մը: Գործողութեան ներկայ էին նաեւ անգլիացի զօրավար մը եւ ֆրանսացի գնդապետ մը: Թերթերը կը գրեն թէ գերման ծովակալը, Ֆրիզիուս, որ արհամարհական դիրք մը բռնած էր մասնաւորապէս Ֆրանսացիներուն հանդէպ, իր 10000 զինուորներուն հետ պիտի արգելափակուի Պելժիոյ մէջ: Ծովակալը նախապէս կախել տուած էր իր զինակիցներէն անոնք որ անձնատրութեան մասին կը խօսէին:

ԿԷօրինկ եւ Քէսէլրինկ գերի

—o—

Ամերիկեան 7րդ բանակը գերի բռնեց Գերմանիոյ օդանաւային ուժին կազմակերպիչը, մարէշալ Կէօրինկ եւ հռչակաւոր հրամանատար մը, մարէշալ Քէսէլրինկ: Կէօրինկ խոստովանեցաւ թէ այդ կողմերը կը գտնուէր մարտէն ի վեր: Յետոյ ըսաւ թէ մահուան դատապարտուած էր Հիթլէրի կողմէ, որովհետեւ Ապրիլ 24ին համարձակած էր թելադրել Առաջնորդին որ հրաժարի եւ հեռանայ: (Ապրիլ 26էն առաջ թերթերը գրեցին թէ Կէօրինկ հրաժարած է):

Մարէշալ Քէսէլրինկ, որ նախապէս ընդհ. հրամանատարն էր Իտալիոյ գերման բանակին, մարէշալ Ռունտշթէտի (նոյնպէս գերի) յաջորդեց մարտ 22ին, իբրեւ սպարապետ արեւմտեան եւ հարաւային ճակատներուն:

Հիմլէրի համար կ'ըսեն թէ Շուէտ կամ Տանըմարքա փախած է: Տարակոյս չկայ թէ Դաշնակիցները պիտի պահանջեն յանձնել, իբրեւ նախագահը Կէսթափոյին եւ հետեւաբար պատերազմի ոճրագործ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Գերմանները հաշտութիւն կնքելու փորձեր կատարած են չորս-հինգ ամիս առաջ, եւ Հիմլէր ինք ուզած է տրամադրութիւնները շօշափել Շուէտացիներու միջոցաւ: Այս առաջադրութեամբ ալ, քիչ մը մեղմացուցեր է Կէսթափօյին խստութիւնները եւ շատ մը Հրեաներ արձակեր է արգելարաններէն: Կ'ըսուի նաեւ թէ՝ Տրէզտէնի ռմբակոծութենէն վերջ, Հիթլէր հրամայեր է գնդակահարել շատ մը անգլիացի եւ ամերիկացի գերիներ, բայց Հիմլէր յաջողեր է չեղեալ համարել այդ հրամանը:

*** Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ կարմիր բանակը Պերլինի վարչապետարանին մէջ գտած է Եւրոպայի մանրամասն քարտէսը որ կը պատկանէր Հիթլէրի: Յետոյ, նոյն հաստատութեան բակին մէջ երեւան հանուած է Հիթլէրի թաքստոցը, որ ստորերկրեայ քաղաքի մը կը նմանի, փառաւորապէս կահաւորուած յարկաբաժիններով եւ սեղաններով, քանի մը յարկի վրայ: Մեծ քանակութեամբ ուտելիք ամբարուած էր: Ռուսերը դժուարութեամբ կրցած են մտնել, որովհետեւ գետնուղիները լեցուած էին ծուխով, բայց յաջողած են վաւերաթուղթեր փոխադրել այն յարկաբաժինէն ուր Կէօպէլս անձնասպան եղած էր, մասնաւորապէս Հիթլէրը եւ իր անձնապահ գունդը այլուր փոխադրելու ծրագիրը:

ՍԹԱԼԻՆ ԱԼ ԽՕՍԵՑԱՒ

—o—

30 ՀԱՄԱԶԱՐԿ ՀԱԶԱՐ ԹՆԴԱՆՕԹՈՎ

Մարէշալ Սթալին իր յաղթանակի ճառը խօսեցաւ չորեքշաբթի օր, ձայնասփիւռ ճառով մը:

Խ. Միութեան ժողովուրդները Ֆրանսայէն, Անգլիայէն եւ Մ. Նահանգներէն 24 ժամ վերջը տօնեցին Յաղթանակի Օրը, ժամացոյցի տարբերութեամբ: Անոնք պատերազմին դադարումը պաշտօնապէս իմացան չորեքշաբթի առտու, ժամը 1էն քիչ մը առաջ: Մոսկուայէն թղթակից մը կը պատմէ թէ ժողովուրդին մեծ մասը քնացած էր, երբ հաղորդուեցաւ յաղթանակը: Քանի մը վայրկեան վերջը, հազարաւոր բնակիչներ փողոց թափած էին: Նախագահ Կալինին անմիջապէս արձակուրդ շնորհեց եւ Մոսկուայի պատրիարքը հրամայեց գոհաբանական մաղթանքներ կատարել ամբողջ երկրին մէջ: Անշուշտ Էջմիածնի մէջ ալ

68 ԱՄԻՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Սկիզբը եւ վախճանը

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ուրեմն 1941 Յունիս 22ին գերման բանակը ուժգնօրէն յարձակեցաւ Խ. Միութեան վրայ, աջակցութեամբ ֆինլանտական, հունգարական եւ ռումանական զօրագունդերուն: Կարմիր բանակը առաջին շաբաթներէն իսկ ծանր պարտութիւններ կրեց եւ Գերմանները մտան խորհրդային անծայրածիր տարածութեանց մէջ: Բայց, հակառակ Բիալիստոք - Մինսքի, Սմոլէնսկի, Քիէվի եւ Բրիանսք - Վիազմայի ոչնչացման մեծ ճակատամարտներուն, Խ. Միութեան դիմադրական կորովը մնաց աննկուն, եւ զինուորական ուժերը՝ շատ աւելի դերակշիռ քան կ'ենթադրէր Թշնամին: Գերմանիա կը ստիպուի արեւելքի ճակատը փոխադրել իր յարձակողական ուժին գրեթէ ամբողջութիւնը, ու թէեւ իր բանակները Ռուսիոյ խորերը կը թափանցեն, բայց կը կորսնցնէ ճակատամարտը ձմեռէն առաջ շահելու յոյսը: Նոյեմբերին եւ Դեկտեմբերին, Ռուսերը կը շահին պաշտպանողական ճակատամարտը Մոսկուայի առջեւ եւ կը փրկեն մայրաքաղաքը: Միեւնոյն ատեն, կը պատահի շատ կարեւոր դէպք մը,— Ճափոն յարձակած ըլլալով Փըրլ - Հարպըրի վրայ, Մ. Նահանգներն ալ պատերազմին կը մասնակցին Գերմանիոյ դէմ: Հիթլէր թէեւ նոր զինակից մը կը շահի, բայց այնուհետեւ իրեն դէմ ծառացած կը գտնէ աշխարհի երեք ամենամեծ կայսրութիւնները, իրենց անբաւ հարստութիւններով, հում նիւթերով եւ զօրքով: Գերման բանակը երթալով կը մաշի Ռուսիոյ մէջ, հետզհետէ աւելի դաժան պայքարի մը բռնուելով հետզհետէ զօրացող հակառակորդի մը դէմ: Միւս կողմէ անգլեւսաքսոն պետութիւնները Խ. Միութեան օգնելով ռազմամթերքի եւ պաշարի կարեւոր առաքումներով, կը դարբնեն իրենց յարձակողական հզօր մեքենան որ ի վերջոյ պիտի ջախջախէր Գերմանիան:

1941—42ի ձմեռնային պատերազմի ընթացքին, գերման բանակը ընդհանուր առումով կը պահէ իր դիրքը Ռուսիոյ մէջ ահաւոր տառապանքներով եւ կորուստներով: Բայց Ռուսերը ետ կ'առնեն Ռոստովը եւ պաշարումէ կը փրկեն Մոսկուան: 1942ի գարնան Գերմանիա կը սահմանափակէ իր տենչերը: Կը հրաժարի Մոսկուայէն, եւ հուժկու յարձակողականի մը կը ձեռնարկէ հարաւային ճակատին վրայ, դէպի Վոլկա եւ Կովկաս, մինչ Լիբիոյ մէջ (Ափրիկէ) Ռոմմէլի իտալեւ-գերման բանակը Աղեքսանդրիոյ եւ Սուէզի վրայ կը խոյանայ: Երկու բանակները կը ճգնէին միանալ Պարսից ծոցին մէջ, ուր հասնելու համար Հնդկաստանի վրայ քալել կ'ուզէր նաեւ Ճափոն, ուսած՝ իր ձմրան եւ գարնան չանթահարիչ յաջողութեամբ:

Շուտով ի դերեւ ելան այս յոյսերը: Գերման բանակը, որ օժտուած էր ահարկու սպառազինութեամբ, այս անգամ նոր ռազմավարութեան մը հետեւելով կը հասնի Վոլկայի ափերը եւ Կովկասի դուռները, բայց ռուսական բանակները շատ բան սորված էին արդէն: Իրենց յամառ դիմադրութիւնը հետզհետէ կը սաստկանայ, մանաւանդ Սթալինկրատի պատմական ճակատամարտին մէջ: Թշնամին չի յաջողիր ամբողջովին գրաւել քաղաքը, եւ ձմրան առջեւ կը գտնուի արկածալի դիրքի մը մէջ: Այդ միջոցին Ռոմմէլ, որ մինչեւ Աղեքսանդրիոյ դուռները հասած էր, կը ստիպուի կանգ առնել Էլ - Ալամէյնի մէջ, շնորհիւ բրիտանական զօրքին եւ ազատ Ֆրանսայի ուժերուն յամառ դիմադրութեան: Մինչ Մոնթկոմըրի յարձակումի ձեռնարկելով արագօրէն ետ կ'առնէ կորսուած գետինը, խորհրդային բանակները ձմեռնային երկ-րորդ յարձակողականը կը կատարեն Վորոնէժէն մինչեւ Սթալինկրատի հարաւը: Այս անգամ գերմանական գիծերը կը ճարճատին եւ Սթալինկրատի շրջանը կը դառնայ գերեզմանը պաշարուած գերման բանակի հարուածային լաւագոյն զօրամասերուն: Ամբողջ ձմեռը գերման բանակը կ'ընկրկի խորհրդային ուժերուն առջեւ որ փրփրադէզ ալիքներու նման կը հոսէին Ուկրայնայի մէջէն: Խրիմ կը մեկուսացուի: Ռուսերը կարելի կ'ըլլայ կասեցնել միայն մայիսին, մեծ դժուարութեամբ, Օրէլ, Քուրսք գծին վրայ:

Մինչ այս մինչ այն, 1942 Նոյեմբերին անգլեւամերիկեան մեծ բանակ մը ցամաք կ'ելլէ Մարոք եւ Ալժերիա, ուր Ֆրանսացիներն ալ կը միանան եւ կռնակէն կը զարնուի Ռոմմէլի բանակը, որ հետապնդուելով Եգիպտոսի անգլիական բանակին կողմէ, տաժանելի նահանջ մը կը կատարէր Լիբիոյ ծովափին երկայնքը: Հակառակ Գերմաններու ձեռք առած միջոցներուն (գրաւում Թունուզի), Ռոմմէլի բանակը ի վերջոյ կ'ոչնչանայ Թունուզի շրջանին մէջ:

1942—43ի ձմեռը Գերմանիոյ յոյսերը ի դերեւ կ'ելլեն Ռուսիոյ եւ Ափրիկէի մէջ, մինչ Դաշնակիցներուն համբերութեամբ սարքած օդանաւային յարձակումներու ահարկու զօրութիւնը անխնայ կրակ կը տեղար գերմանական քաղաքներուն վրայ: Այնուհետեւ պատերազմը կը դառնայ երկար պատմութիւնը գերմանական պարտութեանց: Գերման բանակը տակաւին ի վիճակի էր քաջաբար պաշտպանուելու, բայց անկարող՝ յարձակողականի:

Այսպէս, արեւելքի մէջ խորհրդային յարձակողականը կը ճեղքէ Դնիեպերի գիծը: Օրէլ Քուրսկ, Խարքով, յետոյ Քիէվ եւ Խրիմ ետ կ'առնուին: Նոյն ատեն Դաշնակիցները զօրք հանած էին Սիկիլիա, յետոյ հարաւային Իտալիա եւ 1943 Յուլիսին Իտալիա անձնատուր կ'ըլլայ: Գերմանիա կը յաջողի տոկուն ճակատ մը հաստատել Ապէնինեան լեռներուն մէջ, կատաղի կռիւներէ վերջ ուր կորսնցուց Նափոլին եւ Հռոմը, եւ նորէն ձեռք առնել Պալքանները ուր իր ուժը խախտած էր արդէն: Բայց, արդէն նոր ճակատ մը աւելցած էր Եւրոպայի մէջ, եւ Գերմանիա կը հարկադրուի անշարժացնել բազմաթիւ զօրամասեր եւ վիթխարի ամրութիւններ շինել Ատլանտեանի եւ Միջերկրականի ափերուն վրայ, ի նախատեսութիւն Դաշնակիցներու արշաւանքին:

1943 — 44ի ձմեռը անցաւ առանց հողային կարեւոր փոփոխութեանց: Բայց օդանաւային ռմբակոծութիւնները գերմանական քաղաքներու վրայ դարձան աւելի ահաւոր, եւ ռուսական երրորդ ձմեռնային յարձակողականը առանց նշանակելի ընդհատումի յաջորդեց ամառնային յարձակողականին: Լէնինկրատ փրկուեցաւ եւ Գերմանիա Դնիէստերի վրայ քշուելով, ջախջախիչ պարտութիւններ կրեց իրարու ետեւէ,— վտարուեցաւ Սմոլէնսքի եւ Մինսքի շրջանէն, կորսնցուց Պալթեան երկիրները եւ արեւելեան Փրուսիոյ սահմաններուն վրայ հանդիպեցաւ Ռուսերուն: 1944ի գարնան վտարուեցաւ Դնիէստերէն, եւ ռուսական բանակները խուժեցին Ռումանիա: Գերմանիա կորսնցուց Պալքանները: Իսկ 1944 Յունիս 6ին Դաշնակիցները ցամաք ելան Նորմանտիոյ մէջ: Այնուհետեւ դէպքերը գահավէժ ընթացք ստացան, Դաշնակիցները հասան մինչեւ գերմանական սահմանագլուխը, մառէշալ Ռունտշթէտդերագոյն փորձ մը կատարեց Դեկտեմբերին, Անվէրս հասնելու համար, վերջապէս ընդհանուր միացեալ յարձակողական արեւմտեան եւ արեւելեան ճակատներուն վրայ, 1945 Յունուարէն սկսեալ:

ԾԱՆՕԹ.— Յաջորդով՝ պատերազմին համառօտ օրագիրը:

նոյն արարողութիւնները կատարուեցան, կաթողտեղապահին կարգադրութեամբ:

Մառէշալ Սթալին մասնաւոր օրակարգ մը ուղղելով բանակին, հրամայեց 30 համազարկ արձակել հազար թնդանօթներով: Իր ճայնասփիւռ ճառին մէջ, մառէշալը յայտարարեց.

— «Փաշական Գերմանիան, զոր ծունկի բերին կարմիր բանակը եւ մեր դաշնակիցներուն զինուորները, խոստովանեցաւ իր պարտութիւնը եւ անձնատուր եղաւ առանց որ եւ է պայմանի: Մայիս 7ին Ռէյնսի մէջ ստորագրուեցաւ անձնատրութեան առժամեայ պայմանագիրը: Մայիս 8ին, Պերլինի մէջ, գերման վերին հրամանատարութեան ներկայացուցիչները ստորագրեցին անձնատրութեան վերջնական վաւերագիրը, ի ներկայութեան դաշնակից բանակներու եւ խորհրդային զօրքի պատուիրակներուն: Քաջ գիտնալով նենգամտութիւնը Գերմաններուն որոնք քուրջի տեղ կը դնեն դաշնագիրներն ու համաձայնութիւնները, մենք պատճառներ չունէինք հաւատալու անոնց խօսքին: Բայց, համաձայն անձնատրութեան վաւերագրին, գերման զօրքը այս առտու իսկ սկսաւ վար դնել զէնքերը եւ անձնատուր ըլլալ մեր զինուորներուն: Այլեւս քուրջի կտոր մը չէ ուրեմն, այլ իրական անձնատրութիւնը Գերմանիոյ զինեալ ուժերուն:

... Այժմ, կրնանք յայտարարել թէ հասած է օրը Գերմանիոյ վերջնական փլուզման, օրը մեր ժողովուրդի մեծ յաղթանակին ընդդէմ գերման աշխարհակալութեան: Այն մեծ զոհողութիւնները զոր յանձն առինք յանուն մեր հայրենիքին ազատութեան եւ անկախութեան, այն անհաշուելի զրկանքներն ու տառապանքները զոր կրեց մեր ժողովուրդը պատերազմի ընթացքին, այն լարուած աշխատանքը որ կատարուեցաւ բանակի թիկունքէն մինչեւ ճակատը, հայրենիքի խորանին վրայ, պսակուեցան մեր կատարեալ յաղթանակով: Սլաւ ժողովուրդներուն դարաւոր պայքարը իրենց գոյութեան եւ անկախութեան համար վերջացաւ յաղթանակով եւ գերման բռնակալութեան տապալումով: Այսուհետեւ ժողովուրդներու ազատութեան եւ խաղաղութեան մեծ դրօշը պիտի ծածանի Եւրոպայի վրայ:

ՊԻՏԻ ԱՆՋԱՏԷԻՆ ՈՒԿՐԱՅՆԱՆ, ԿՈՎԿԱՍԸ ԵՒՆ.

« Երեք տարի առաջ, Հիթլէր հրապարակաւ կը յայտարարէր թէ որոշած է անդամատել Խ. Միութիւնը եւ անջատել Կովկասը, Ուկրայնան, Սպիտակ Ռուսիան, Պալթեան երկիրները եւ ուրիշ շրջաններ: Ան բացէ ի բաց յայտարարեց.— «Մենք պիտի ոչնչացնենք Ռուսաստանը, որպէսզի այլեւս չկարենայ ոտքի կանգնիլ»: Բայց Հիթլէրի անմիտ գաղափարները չկրցան իրագործուիլ: Պատերազմին ընթացքը փոշիացուց զանոնք: Արդարեւ, տեղի ունեցաւ բան մը որ տրամագծապէս հակառակն է հիթլէրական երեւակայութեանց: Գերմանիան պարտուեցաւ չարաչար: Գերման զինուորները անձնատուր կ'ըլլան: Խ. Միութիւնը կը տօնէ յաղթանակը, բայց միտքէն չանցըներ ոչ անդամատել, ոչ ալ բնաջնջել Գերմանիան: Ընկերներ, ազգային մեծ պատերազմը վերջացաւ մեր կատարեալ յաղթանակով: Վերջացաւ պատերազմի շրջանը Եւրոպայի մէջ եւ ահա կը սկսի խաղաղութեան շրջան մը: Սիրելի հայրենակիցներ, կը շնորհաւորեմ ձեզ յաղթանակին առթիւ»:

Սթալին ճառը վերջացուց փառք տալով «հերոսական կարմիր բանակին», «մեր մեծ եւ յաղթական ժողովուրդին», եւ պատերազմի հերոսներուն «որոնք իրենց կեանքը զոհեցին մեր ժողովուրդի ազատութեան եւ բարօրութեան համար»:

Մառէշալը միեւնոյն օրը հաղորդեց կարմիր բանակին մուտքը Փրակա(Չէխ.), հրամանատարութեամբ մառէշալ Կոնիեւի, կատաղի կռիւներէ վերջ: Հակառակ անձնատրութեան հրամանին, գերման զինուորները կը շարունակէին դիմադրել եւ օդանաւերը ռմբակոծեր էին Չեխոսլովաքիոյ մայրաքաղաքը եւ ուրիշ երկու քաղաքներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՁԵԿՈՅՑԸ պարզապէս կ'ըսէր, առջի օր.— «Կէս գիշերէն ի վեր թընդանօթները լռած են բոլոր ճակատներուն վրայ»: Յետոյ հինգ վայրկեան գովեստ գերման բանակին, հետեւեալ վերջաբանով.— «Պատմութիւնը պիտի դատէ»: Եւ վերջապէս երեք վայրկեան լռութիւն: Պերլինի զինուորական ակադեմիային մէջ ստորագրուած վերջնական անձնատրութեամբ, Գերմանիոյ ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային հրամանատարները հանդիսաւորապէս խոստովանեցան թէ զինուորական տեսակէտով ալ պարտուեցան չարաչար, եւ այլեւս պիտի չկրնան խօսիլ «անպարտելի բանակի» մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆԹԵԼԸ պահանջեց որ Դաշնակիցները ձերբակալեն Հիթլէրի յաջորդը, ծովակալ Տէօնից, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ եւ մահապարտ:— Ծովակալը յայտարարութեամբ մը լուծուած հռչակեց նացի կուսակցութիւնը:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ ՆԱՑԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ, Քուիզլինկ, որ ժամանակին Հայաստան գացած է Նանսէնի հետ, անձնատուր եղաւ իր նախարարներով: Եւ-լորը մէկ բանտարկուեցան Կէսթափոյի բանտին մէջ: Նորվեկիոյ կառավարութիւնը խնդրեց Շուէտէն դիւրութիւններ ընծայել, Գերմանիա փոխադրելու համար 300000 գերման զինուորներ:

ԼԵՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԱՌԹԻՒ ծագած նոր միջադէպը կը մնայ առկախ: Հարցումներ եղան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, բայց կառավարութեան ներկայացուցիչը խուսափեցաւ շօշափել «այս ծանրակշիռ հարցը»: Կառավարութիւնը խոստովանեցաւ թէ Ռուսերը անգլիացի պաշտօնեաներուն թոյլ չեն տար Լեհաստան, Չեխոսլովաքիոյ ռուսական շրջանը կամ Աւստրիա մտնել, բացի կարճ այցելութիւններէ, մինչդեռ խորհրդային ներկայացուցիչները ամէն ազատութիւն կը վայելեն արեւմտեան շրջանին մէջ:— Մոլոթով մեկնեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյէն:

300 ՄԻԼԻՈՆ ԱԿԱՆՆԵՐ ցանուած են Ֆրանսայի մէջ, Գերմաններու կողմէ, 250.000 հէքթար տարածութեան վրայ: Վերաշինութեան նախարարը յայտարարեց թէ մինչեւ հիմա վերցուած են միայն 1.200.000 ականներ, մարդկային ծանր կորուստներով (մէկ մեռեալ իւրաքանչիւր 2000 ականի փճացման համար):

ՊԵՐԼԻՆԸ ՉՈՐՍ ՇՐՋԱՆԻ պիտի բաժնուի,— կեդրոնական եւ արեւելեան մասերը՝ Ռուսիոյ, հիւսիսային մասը՝ Ֆրանսայի, հարաւային - արեւելեան մասը՝ Անգլիոյ, արեւմտեան մասը՝ Մ. Նահանգներուն: Իւրաքանչիւր շրջանի մէջ գերման պաշտօնեայ մը պիտի նշանակուի վարչական գործերու համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան եւ եղբայրը Պ. Ժիրայր Մուրատեան խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որ հաճեցան անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնել իրենց մօր՝ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՐԱՆՈՒՀԻ մահուան առթիւ:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ 13 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11, Jean Goujonի սրահներուն մէջ: Մուտք 100 ֆրանք:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ Փարիզահայ Երիտ. Ընդհ. Միութեան միասնաբար կազմակերպած գեղարուեստական հանդէսին, Salle Pleyelեի մէջ, Կիրակի 17 Յունիս, ժամը 16.30ին: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Samedi 12 Mai 1945 Շաբաթ 12 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4400-Նոր շրջան թիւ 29 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՆՉ ԼՈՅՍԵՐԸ ԿԸ ՎԱՌԻՆ...

Պատերազմի դադարման հետ, Փարիզի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու լոյսերն ալ վառիլ սկսան ազատօրէն:

Մայրաքաղաքը տակաւին չէ վերագտած իր պատմական կերպարանքը, իբրեւ Լոյս-Քաղաք: Իբրեւ պայծառափայլ ոստան լուսացնցուղ պողոտաներով: Բայց, ինչ որ կը տեսնենք Յաղթանակի Օրէն ի վեր, բաւական է ապացուցանելու համար թէ խկապէս բան մը փոխուած է, իբր վեց տարիներու մռայլ, վրդովիչ մղձաւանջէն ի վեր:

Այլեւս հարկադրուած չես որ եւ է պատուհան աչքէ անցընելու, այս կամ այն ճեղքը խծկելու, որպէսզի լոյսի շողեր չերեւան փողոցէն: Ոչ լուսամփոփ, զանազան ծածկոցներով, ոչ ներկ ապակիներու վրայ, ոչ ալ կապոյտ անթափանց թուղթ, հիւրանոցէն մինչեւ խոհանոցը, ննջարանէդ մինչեւ այն սենեակը որ բակին վրայ կը նայի:

Եւ չես լսեր սաստը Կրաւորական Պաշտպանութեան պահակներուն, որոնք ման կուգային փողոցէ փողոց, կամ սանդուղներէն վեր խուժելով տուգանքի կը դատապարտէին: Ու վերջապէս, ուշ մնացած ատեն, այլեւս վախ չունիս թէ յանկարծ պիտի բռնեն փողոցին մէջ, մեղադրելով թէ կապոյտ ներկած չես գրպանի լապտերդ:

Լո՛յս, լո՛յս: Կոճակը դարձուր եւ լայնօրէն վայելէ, առանց դուռ-պատուհան փակելու:

Այսպէս եւ Լոնտոնի մէջ, որուն բնակիչներէն մէկն ու մէկը եթէ Փարիզ հանդիպած ըլլար, այդ օրերուն, կը զարմանար որ մեր լուսարգելը այնքան ալ խիստ չէ: (Մինչդեռ, մանաւանդ ձմեռը, երկաթ ձողի մը, անցորդի մը զարնուիլը կամ ցեխին մէջ գլորիլը սովորական արկած էր):

Այնտեղ, Լոնտոնի մէջ, լուսարգելը կը գործադրուէր տառական խստութեամբ: Փողոցին մէջ լուցկի, գլանիկ վառելն անգամ կը համարուէր անվիճելի յանցանք: Ա՛լ չենք խօսիր ծովեզերեայ քաղաքներու պաշտպանութեան մասին:

Ուրեմն լոյսերը կը վառին, լուսաւորելով ոչ միայն փողոցները, այլեւ պայծառացնելով հոգիները, որոնք սմքած, ամպոտած էին, համատարած խաւարի, կասկածի եւ երկիւղի երկարատեւ տիրապետութեան տակ:

Կ'ուզէինք որ այդ պայծառութիւնը թափանցէր նաեւ մեր ընկերային եւ հանրային կեանքին մէջ, թափելով կանխակալ կարծիքներու, նախապաշարումներու ժանգը եւ կիրքերու դեղին բորբոսը: Այստեղ եւ աւելի հեռուները, մինչեւ Ամերիկա, մանաւանդ Ամերիկա, ուր դժբախտաբար ոչ բան մը սորված, ոչ ալ բան մը մոռցած են:

Կը թուի թէ մարդիկ որքան հեռու ըլլան հայրենի աշխարհէն, բուն «Հայնոց»ներէն եւ արեւելեան սահմանամերձ շրջաններէն, այնքան դըժուար կը վարժուին պայծառատեսութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան:

Այլապէս, ինչո՞ւ տարիներով խռովայոյզ շըրջան մը, Եգիպտոսը, պատերազմին սկիզբէն ի վեր խաղաղած, կենդանի եւ շինարար համագործակցութեան մը նուիրուած պիտի ըլլար, իսկ Ամերիկան պիտի շարունակէր արիւն պղտորել: Եւ ինչո՞ւ նոյն կազդուրիչ պատկերը կը պարզեն արեւելեան ուրիշ գաղութներ, — բազմահայ Սուրիան ու Լիբանանը, Իրաքն ու Իրանը, ուր ընդհարումները աւելի յաճախադէպ էին, ատեն մը...

Երբ կը խօսինք հոգիներու պայծառացման մասին, ըսել կ'ուզենք թէ մարդիկ պէտք է ընդունին, վերջապէս, որ բան մը փոխուած է — շատ բան փոխուած է — ինչպէս աշխարհի, նոյնպէս մեր կեանքին մէջ:

Երէկուան քարացած գիտելիքները չեն որ ճամբայ պիտի ցուցնեն այս դղրդագին վերիվայրումներուն մէջ, այլ ներկան ու իր պահանջները: Այսօրն ու վաղը:

Երբեք ժամանակը պիտի չպակսի, հին վէրքերն ու վրիպումները վերլուծելու, սեւն ու ճերմակը, արդարն ու մեղաւորը դատելու:

Այսօրն ու վաղը բոլորովին տարբեր պարտականութեան մը առջեւ կը դնեն մեզ, ինչպէս ամբողջ ազատագրուած մարդկութիւնը:

Անոնք որ խօսելու եւ գործելու եռանդ ունին, լաւ կ'ըլլայ որ քիչ մըն ալ այդ մասին մտածեն, փոխանակ մթնոլորտ ստեղծելու, ձիւթ ծամելով իմաստութեան համբիչներ շողացնելու:

Մինչ լոյսերը ազատօրէն կը վառին, ջանանք մենք ալ վառ պահել մեր գիտակցութեան եւ պատասխանատուութեան ճրագները, որպէսզի կարենանք հաւաքաբար խուսափիլ նոր թարթափումներէ եւ վրիպումներէ:

Շ.

ԳՈՐԴԵԱՆ ՀԱՆԳՈՅՑԸ. — Մ. ԱՐԵՒԵԼՔ

Թէեւ աշխարհագրական յստակ սահմանում մը չէ «Մերձաւոր Արեւելք» բացատրութիւնը, բայց, պատմութիւնը նուիրագործած է բառը, եւ այդ անունին տակ կ'ըմբռնենք անմիջապէս Առաջաւոր Ասիոյ այն երկրամասերը որ կը դրկեն Միջերկրականի արեւելեան աւազանը եւ կը ձգուին Սեւ Ծովէն մինչեւ Հնդկական Ովկիանոս, Եգէականէն մինչեւ Պասրայի ծոց.

Ամենահամեստ ընթեր[illegible] չամ գիտէ թէ այդ տարածուն երկրամասը եղա[illegible] ոչ միայն օրրանը ամենահին քաղաքակրթութիւններու, յայտնի եւ անյայտ ցեղերու եւ պետութիւններու, այլեւ մանաւանդ ամէնէն տեւական բեմը պատմութեան վիթխարի տռամներուն, որոնք մերթ թաքուն, յաճախ բացայայտ կը բորբոքին, կը յուզեն աշխարհը եւ կարծէք վերջ չունին:

Վերջ չունին, որովհետեւ աշխարհագրութեամբ Մերձաւոր Արեւելքը, չմոռնանք, կեդրոնն է հին աշխարհի: Երեք պատկառելի ցամաքամասեր, Ասիա, Ափրիկէ եւ Եւրոպա այդ կէտին վրայ է որ իրարու կը միանան, իրար կը խաչաձեւեն: Իրերու բերումով ուրեմն Մերձաւոր Արեւելքի վրայէն անցան, կ'անցնին ու պիտի անցնին մարդկութեան մեծ ճանապարհները: Երբեմն, «համեմներու ճամբան» որ կուգար Հնդկաստանէն, «մետաքսի ճամբան» որ կուգար Չինաստանէն, «գորգի ճամբան» որ կուգար Պարսկաստանէն, վերջապէս անապատներէն անցնող կարաւաններու բոլոր ուղիները կը յանգէին Միջերկրականի ափերուն: Սուէզի Ջրանցքը մէկ հարուածով ցամաքային առահետները վերածեց ծովային ուղեգիծներու, ծանրութեան կէտի փոխանցում մը պարզապէս: Իսկ այսօր; մանաւանդ վաղը, Մերձաւոր այդ Արեւելքը պիտի կազմէ ամենակարեւոր հանգրուանը ինքնաշարժի եւ օդանաւի բանուկ, հեռագնաց հաղորդակցութեանց:

Անմիջապէս վերջ մեր մտքին կը ներկայանայ այս երկրամասի տնտեսական վիթխարի, անհաշուելի նշանակութիւնը: Բնութիւնը զայն օժտած է լայնօրէն: Միջագետք կամ Եգիպտոս հինէն ի վեր հողագործական բերրի շտեմարաններու համբաւը վայելած են: Այսօր սակայն այդ երկրամասի որոշ շրջաններու քարիւղի հարստութիւնը անհամեմատ աւելցուցած է անոնց վարկը միջազգային հրապարակին վրայ: Իրանի յարաճուն նաւթահորերը, Իրաքի նաւթահողերը, Փոքր Ասիոյ, Սուրիոյ, Արաբիոյ մէջ նաւթային հաւանական խաւերու գոյութիւնը, — այսքանը կը բաւէ գուշակելու թէ դրամատիրական ի՛նչ մրցակցութիւններ դէմ դիմաց պիտի գան այդ սեւ ու հեղուկ ոսկի ակերու շուրջ:

Եգիպտոսը եւ Միջագետքը եղած են բամպակի դասական երկիրները, եւ շնորհիւ ոռոգումի նոր ծրագիրներու, խոստմնալից հեռանկարներ կը պարզեն մօտաւոր ապագայի համար:

Տնտեսական - առեւտրական այս պատկերը մէկ երեսն է միայն Մերձաւոր Արեւելքի բարդ թնճուկին: Կայ տակաւին մարդկային կողմը:

Այդ ափերուն, այդ տարածութիւններուն վրայ թառած են թուրք աշխարհը եւ արաբական աշխարհը որոնք երէկ տկար, անկազմ, այսօր աւելի ուժգնօրէն, գիտակցօրէն սկսած են կազմակերպուիլ, վերածուիլ որոշ կորիզներու, յածիլքաղաքական - ցեղային երազներու շուրջ: Մեր նախընթաց յօդուածով — «Իսլամ աշխարհը» — անդրադարձած էինք արդէն այդ խմորումներուն:

Մերձաւոր Արեւելքի խռովայոյզ այդ պատկերը ունի տակաւին ուրիշ թաքուն ծալքեր: Նախ՝ Պաղեստինի Հրէական Տունի հարցը, զոր այնքան դժուար է հաշտեցնել համարաբական ծրագիրներուն հետ: Լիբանանի ափերուն վրայ մարոնի եւ ուրիշ քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց ինքնորոշման խնդիրն ալ կը զբաղեցնէ Եւրոպան:

Մերձաւոր Արեւելքի նշանակութիւնը շատ աւելի աչքի կը զարնէ, երբ յիշենք թէ այդ շրջանակին մէջ կը գտնուին երեք մեծ կրօններու, քրիստոնէութեան, իսլամութեան, մովսիսականութեան բարոյական կեդրոնները: Աշխարհի ամէն կողմերէն մահմետական հաւատացեալը Մէքքէի, Մէտինէի կողմը կը դառնայ ու կեանքին մէջ գէթ մէկ անգամ հոն ուխտի երթալը խղճի պարտք կը նկատէ: Քրիստոնեայ բոլոր եկեղեցիները Երուսաղէմի մէջ իրենց վանքը կամ խորանը, իրենց ազդեցութեան գօտին ունին ու անոր կառչած են սրտառուչ նախանձախնդրութեամբ: Հրեաները չեն կրնար հրաժարիլ իրենց Սիոնէն եւ Լացի Պատէն: Դժուար չէ գուշակել ուրեմն թէ բոլոր այդ սրբավայրերու տիրակալութեան խնդիրը ինչ մըրցակցութիւններու, նոյնիսկ բախումներու կրնայ յանգիլ:

Բոլոր այս պատճառները բաւական են բացատրելու Մերձաւոր Արեւելքի պատմական մեծ նշանակութիւնը միջազգային տեսակէտով: Զարմանալի չէ, հետեւաբար, թէ ինչու մեծ պետութիւնները միշտ հետամուտ եղած են այդ երկրամասին վրայ կռուաններ ստեղծելու, կամ ազդեցութեան գօտիներու ձեւին տակ իրար դիմաւորելու: Եւ անոնց այդ խուլ եւ յամառ մրցակցութիւնն է ահաւասիկ որ Մերձաւոր Արեւելքը նկատել կուտայ իբրեւ ամէնէն զգայունը աշխարհի խոցելի կէտերէն:

Եւրոպայի խաղաղութիւնը վրդովող դիւանագիտական բախումներ եւ պատերազմները շատ յաճախ հեռուէն կամ մօտէն առնչութիւն ունեցած են Մերձաւոր Արեւելքի գորդեան հանգոյցին հետ: Արեւելեան խնդիր, Սուէզի խնդիր, երկաթուղիներու, նաւահանգիստներու, քարիւղի մենաշնորհի հարց, հոգատարութեանց հարց եւայլն, զանազան դրուագներն են միեւնոյն ողբերգութեան: Կարելի է նոյնիսկ խորհիլ թէ ներկայ Աշխարհամարտին թաքուն պատճառներէն մէկն ալ Մօտաւոր Արեւելքի չարաշուք հանգոյցն է:

Մինչեւ հիմա այդ ափերու վրայ բրիտանական առիւծն է որ իր թաթին տակ առած էրամէնէն կենսական կէտերը: Գերմանիոյ Տրանկ նախ Օսթըրնի (դրոհ դէպի Արեւելք) ամբողջ քաղաքականութիւնը որ կը ձգտէր Պոլսոյ ճամբով Պաղտատ հասնիլ, խեղդուեցաւ երկու վիթխարի պարտութիւններու մէջ: Ֆրանսա, որ բարոյական մեծ հմայք մը վայելած է ամբողջ Առաջաւոր Ասիոյ մէջ, կը ջանայ պահել իր դիրքերը:

Բայց ահա երկու նոր մրցորդներ եւս, — Խորհրդային Ռուսիան եւ Միացեալ Նահանգները: Լուռ թափանցումի աշխատանք մը կը տարուի յամառօրէն:

Պատերազմէն վերջ նոր էջ մը եւս պիտի բացուի Մերձաւոր Արեւելքի Հազարումէկ Գիշերներու պատմութեան վրայ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐԸ

ՈՉ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՉ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Գերմանիոյ հաշուեյարդարը սկսած է արդէն: Ամէն օր հարիւր հազարաւոր զինուորներ, նաւազներ, օդաչուներ եւն. անձնատուր կ'ըլլան: Դաշնակից բանակները շոգեպինդ յառաջ կը տանին գրաւումը, գերման սուզանաւեր եւ մարտանաւեր կը հասնին անգլիական նաւահանգիստները, սեւ դրօշներով, ի նշան անձնատուութեան: Յաղթականները արդէն ձեռնարկած են կազմակերպելու գրաւեալ շրջաններու վարչական իշխանութիւնը, իրենց անմիջական հսկողութեան տակ: Գերմանիա բացարձակ անձնատուր եղած ըլլալով, ինչ որ ունի իբրեւ պետական գոյք եւ հարստութիւն, կը գտնուի Դաշնակիցներու տրամադրութեան տակ: Ամերիկեան կառավարութիւնը պահանջեց Ուաշինկթընի զուիցերիական դեսպանատունէն անմիջապէս միջոցներ ձեռք առնել, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան յանձնելու համար Գերմանիոյ վերաբերեալ բոլոր գոյքերը եւ դիւանաթուղթերը: Այս առթիւ դիտել տուաւ նոյն դեսպանատան թէ Գերմանիա անպայման անձնատուր եղած ըլլալով, այլեւս չի կրնար ներկայացուցիչ ունենալ Մ. Նահանգներուն մէջ. (պատերազմէն ի վեր Գերմանիոյ շահերուն պաշտպանութիւնը յանձնուած էր զուիցերիական դեսպանատան):

Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակներուն մէջ գրեթէ աննախընթաց կը համարեն Մ. Նահանգներուն այս ձեռնարկը: Ուրեմն Մ. Նահանգները միտք չունին գերմանական կառավարութիւն ճանչնալու քանի մը տարի: Արտաքին նախարարութեան խորհրդականն էր որ այս ձեռնարկը հաղորդեց մամուլի ներկայացուցիչներուն:

Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը կարծուի թէ Դաշնակիցները վերջ պիտի տան ծովակալ Տէօնիցի միջանկեալ իշխանութեան ալ: Ծովակալը, որ անձնատուութեան հրամանն արձակեց, կը գտնուի պատերազմի ոճրագործներու ցանկին մէջ եւ Դաշնակիցները անոր պաշտօնին կը հանդուրժեն պարզապէս իբրեւ փոխանցման միջոց զինուորական եւ վարչական իշխանութեանց միջեւ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ շարք մը հարցումներ ուղղուեցան Չըրչիլի, Գերմանիոյ վարչական կազմակերպութեան մասին: Վարչապետը խնդրեց յետաձգել, սպասելով Իտընի վերադարձին:

*** Անգլիական օդազօրքեր իջան Օսլօ, եւ մարտանաւեր մտան Քոփէնհակի նաւահանգիստը, գրաւելու համար հոն մնացած գերման մարտանաւերը: Անգլիացիները անմիջապէս Դանիացիներուն յանձնեցին վարչական իշխանութիւնը: Գերմանիոյ դաշնակից բանակները սկսան գրաւել իրենց սահմանուած դիրքերը: Միեւնոյն ատեն միջոցներ ձեռք առնուած են, բնակարան ճարելու

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

1939, Սեպտեմբեր․— Հիթլէրի բանակները Լեհաստան կ'արշաւեն Սեպտ․ 1ին, չանթահարիչ ռազմավարութեամբ մը։ Անգլիա եւ Ֆրանսա պատերազմ կը յայտարարեն (3 Սեպտ․)։ Գերմանիա եւ Խ․ Միութիւնը իրենց միջեւ կը բաժնեն Լեհաստանը ։

1940․— Ապրիլին Գերմանիա կ'արշաւէ Տանըմարքա եւ Նորվեկիա։ Բրիտանական զօրքը կը պարտուի Նորվեկիոյ մէջ։

Մայիս․— Հիթլէր գինուոր կը ղրկէ Պելժիա, Հոլանտա, Լիւքսէնպուրկ եւ կ'արշաւէ դէպի Մանշ։ Պելժիոյ Թագաւորը անձնատուր կ'ըլլայ բանակով։ Չըրչիլ վարչապետ Մեծն Բրիտանիոյ ։

Յունիս․— Անգլիացիները Տէօնքէրքի աղէտէն կը փրկեն 400.000 զինուոր,— իրենց բանակին 4)5ը։ Գերմանները Փարիզ կը մտնեն։ Իտալիա պատերազմին կը մասնակցին (12 Յունիս)։ Մարէշալ Փէթէն զինադադար կը կնքէ, Գերմանիոյ ձգելով երկրին կէսը։ Ռուսիա կը գրաւէ Պեսարապիան (Ռումանիա)։ Զօր․ տը Կօլի մարտակոչը (18 Յունիս)։

Յուլիս․— Ռուսիա կը գրաւէ Էսթոնիան, Լաթվիան եւ Լիթուանիան։ Վիշիի կառավարութիւնը կը խզէ իր յարաբերութիւնները Անգլիոյ հետ, երբ բրիտանական մարտանաւեր կը յարձակին ֆրանսական նաւերուն վրայ, Օրանի առջեւ։

Օգոստոս․— Գերմանական օդատորմիղը կը սկսի ռմբակոծել Անգլիան։ Իտալացիները կը յարձակին բրիտանական Սոմալիի վրայ (Ափրիկէ), յառաջ կը խաղան դէպի Եգիպտոս։

Սեպտեմբեր․— Ճափոն կը միանայ Առանցքին, տասնամեայ դաշինքով մը։

Հոկտեմբեր․— Իտալացիները Յունաստան կ'արշաւեն։

Նոյեմբեր․— Սլովաքիա, Հունգարիա եւ Ռումանիա Առանցքին կը միանան։ Ռուսիա Ֆինլանտայի վրայ կը յարձակի։

1941, Յունուար․— Գերմանիա եւ Ռուսիա բարեկամութեան նոր դաշնագիր մը կը ստորագրեն։

Մարտ․—Ֆինլանտական պատերազմը կը վերջանայ։

Ապրիլ․— Գերմանիա կը յարձակի Եուկոսլաւիոյ վրայ, որ անձնատուր կ'ըլլայ, եւ կը քալէ Յունաստանի վրայ, ուր ձախողած էր Իտալիա։

Մայիս․— Անգլիացիները կը քշուին Յունաստանէն եւ Գերմանները Կրետէ կ'արշաւեն օդանաւային զանգուածային գործողութեամբ մը ։

Յունիս․— Գերմանիա (22 Յունիս), յետոյ Իտալիա եւ Ռումանիա պատերազմ կը յայտարարեն Խ․ Միութեան դէմ։ Ֆինլանտան ալ կը միանայ։

Յուլիս․— Անգլիա եւ Ռուսիա կը համաձայնին միասնաբար գործելու համար Գերմանիոյ դէմ։

Օգոստոս․— Ռուզվէլթ եւ Չըրչիլ կը խորհըրդակցին մարտանաւի մը մէջ, ստորագրելու համար Ատլանտեանի Դաշինքը որ պիտի ապահովէ «Չորս ազատութ[ի]ւններ»։ Անգլիա եւ Ռուսիան Իրան կ'արշաւեն։

Սեպտեմբեր․— Գերմանները ամերիկեան Թորփիլահալածի մը վրայ յարձակած ըլլալով, նախագահ Ռուզվէլթ կը հրամայէ նաւատորմին կրակ բանալ ուր որ հանդիպի թշնամի նաւերու։

Հոկտեմբեր․— Գերմանները կը յառաջանան Ռուսիոյ մէջ։ Պաշարման վիճակ Մոսկուայի մէջ։

Նոյեմբեր․— Ռուսերը հակայարձակողականի կը ձեռնարկեն Ռոստովի արեւմտեան կողմը ։

Դեկտեմբեր․— Ճափոնցիները կը յարձակին Փըրլ Հարպըրի, Փիլիպպեան կղզիներու եւ Հոնկ Քոնկի վրայ։ Մ․ Նահանգները պատերազմ կը յայտարարեն Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի դէմ (8 Դեկտ․)։

(Մնացեալը յաջորդով)

համար մինչեւ ձմեռ։ Գերմանիոյ մէջ եղած քանդումները այնքան սարսափելի են որ, դժուար պիտի ըլլայ տեղաւորել գրաւման բանակին զինուորները։ Դեռ կայ միլիոնաւոր անպատսպար բնակիչներու տեղաւորման խնդիրը։

Կռիները կը շարունակուին Չեխոսլովաքիոյ զանազան մասերուն մէջ, հակառակ Փրակայի անկումին։ Ամերիկեան Գ․ բանակին եւ ռուսական ուժերուն միջեւ մնացած գերման զօրամասերն են որ կը մղեն այս յուսահատական պայքարը, Ռուսերուն ձեռքը չիյնալու համար։ Փրակայի կռիւներուն մէջ սպաննուած են 5000 չեխ հայրենասէրներ։ Կրետէի եւ Միլոսի (Յունաստան) գերման պահակազօրքը անձնատուր եղաւ։ Կրետէի մէջ կը գտնուէին 10.000 գերման եւ 4000 իտալացի զինուորներ ։

Ամերիկեան բանակին արձակումը

Մ․ Նահանգներու զինուորական շրջանակներէն կը հաղորդեն թէ 2.837.000 զինուորներ պիտի փոխադրուին մինչեւ ինը ամիս, 3.100.000 զինուորներ մէկ տարիէն, եւ միայն 400.000 զինուոր պիտի մնայ Եւրոպայի մէջ, իբրեւ գրաւման բանակ։ Վերադարձող զինուորները մեծ մասով պիտի լծուին աշխատանքի կամ պիտի արձակուին, մաս մըն ալ ճափոնական ճակատը պիտի ղրկուի։ Մօտ 45.000 հոգի, որոնց մէջ կան շատ մը նախկին գերիներ, Ամերիկա պիտի վերադառնան այս ամիս, օդանաւով կամ շոգենաւով։

Առաջին երեք ամիսներու ընթացքին իբր 845.000 զինուորներ կամ միջին հաշուով ամիսը իբրեւ 280.000 հոգի պիտի փոխադրուին։ Երկրորդ եռամսեակին իբր 1.850.000 հոգի կամ միջին հաշուով ամիսը 305.000 հոգի։ Երրորդ եռամսեակին 807.000 կամ ամսական 269.000 հոգի։

Նախորդ պատերազմին տասը ամիս տեւեց 2 միլիոն զինուորներու փոխադրութիւնը Եւրոպայէն Ամերիկա։ Այս անգամ փոխադրութեան համար պիտի գործածուին ամերիկեան նաւեր, 400 փոխադրանաւեր եւ 800 սաւառնակներ, ինչպէս եւ թշնամիէն գրաւուած նաւեր։ Երբ զինուորները Ամերիկա հասնին, պիտի ղրկուին 22 կեդրոններ, կարելի եղածին չափ իրենց բնակավայրերուն մօտ, եւ մէկ շաբաթէն կամ առժամեայ արձակուրդ պիտի ստանան եւ կամ բոլորովին պիտի արձակուին։

Շանթահարիչ օդարշաւ Ճափոնի վրայ

Հինգշաբթի օր ամերիկեան 400 վիթխարի «Թռչուն բերդեր» յարձակեցան Ճափոնի վրայ, իբրեւ նախաբանը ամէնէն աւերիչ օդարշաւին որ երբեք տեսնուած ըլլայ։ Միեւնոյն ատեն անթիւ կայաններ անընդհատ սպառնալիքներ կը տեղային, խորտակելու համար Ճափոնի ժողովուրդին բարոյական կորովը։ Ահա քանի մը ազդարարութիւններ․

— Շուտով շատ աւելի մեծ քանակութեամբ ռումբեր պիտի տեղան Ճափոնի վրայ քան ինչ որ գործածուեցաւ Գերմանիոյ դէմ, զայն ծունկի բերելու համար։ Օդամարտին հետ միաժամանակ չինական բանակը պիտի յաղթէ ճափոնական ուժերուն Չինաստանի մէջ։ Միայն Մ․ Նահանգները **7.000.000** զինուոր պիտի գործածեն, մէկ մասը ցամաք հանելով Չինաստանի մէջ

Ճափոնը օր առաջ անձնատուրութեան մղելու համար շարժման մէջ դրուած են բազմաթիւ անգլիական մարտանաւեր եւ գերմանական սուզանաւեր։ Այն բոլոր օդանաւերը որ կը գործածուէին Գերմանիոյ դէմ, պիտի փոխադրուին Ճափոն։ Ֆրանսական երկու զօրաբաժիններ ալ — 30.000 հոգի — շոգենաւի կը սպասեն, մասնակցելու համար ճափոնական կռիւներուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը հաղորդեց Զօրս Մեծերուն թէ կը հաւանի «արդիացնել» կամ վերաքննել Մոնթրէօյի դաշնագիրը՝ Տարտանէլի մասին, համաձայն Ռուսիոյ բաղձանքին։ Նախարարը միեւնոյն ատեն փափաք կը յայտնէ որ հանրաքուէ կատարուի Ափրիկեան Տրիպոլսոյ եւ Լիբիոյ մէջ, եթէ Իտալիոյ ափրիկեան կայսրութիւնը պիտի բաժնուի...

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ ԶՕՐ․ ՎԷԿԱՆ, նախկին սպարապետը, որ նոր վերադարձած էր Գերմանիայէն։ Զօրավարը տկար ըլլալով, Վալ-տը-Կռասի հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ։ Իրեն հետ միասին ձերբակալուեցաւ թէնիսի վարպետ մը, Ժան Պորոթրա, որ տանը մէջ բանտարկուած պիտի մնայ, մինչեւ հարցաքննութիւն։ Վէկան ազգ․ պաշտպանութեան նախարար էր Փէթէնի դահլիճին մէջ, 1940 Յունիսին, իսկ 1942 Նոյեմբերին երբ Դաշնակիցները Հիւս․ Ափրիկէ արշաւեցին, Գերմաններուն կողմէ ձերբակալուելով աքսորուեցաւ կնոջը հետ։

ՖՐԷՆԻ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, տեղաւորելու համար Լավալը։Թերթ մը կը գրէ թէ նախկին վարչապետը կ'ուզէ որ Ամերիկացիները դատեն զինքը։

ՀԻԹԼԷՐԻ նմանող չորս դիակներ գտնուած են Պերլինի աւերակներուն մէջ։ Չորսն ալ սեւցած եւ ածխացած են։ Ռուսերը անոնց չափերը եւ լուսանկարները առնելէ վերջ, կը շարունակեն պրպըտումներ կատարել։

ԶՕՐ․ ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ օրակարգ մը ուղղելով Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Հոլանտայի, Տանըմարքայի եւ Նորվեկիոյ Դիմադրական Ճակատի ուժերուն, ջերմապէս գնահատեց անոնց հերոսական պայքարը պատերազմի ատեն եւ շնորհակալութիւն յայտնեց անոնց կարգապահութեան, քաջութեան եւ անհաշուելի ծառայութեանց համար։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ անթելը կը ծանուցանէ թէ Գերագոյն Խորհուրդը հրամայած է յաղթանակի շքանշանը բաժնել այն բոլոր զինուորներուն, նաւազներուն եւ օդաչուներուն որ մասնակցեցան գերմանական պատերազմին։— Մառէշալ Ժուկով 12—15 միլիոն կը հաշուէ ռուսական կորուստները (մեռած), զինուոր թէ քաղաքացի։

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 12

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները․—

ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺՆԵԳԻՆ ԿԱՄ ՆՈՒԷՐ

Շահան Վահանեան՝ Քան 5000 ֆրանք։ Խաչիկ Գահվէճեան՝ Փարիզ 1750։ Ստեփան Վահանեան՝ Քան 1500։

Գ․ Պաղտատլեան՝ Փարիզ, Օննիկ Տէմիրճեան Շավիլ, Տիկին Բեկլարեան՝ Փարիզ, Տողրամաճեան՝ Սիսաք, Քարաճեան՝ Իսի, Յակոբ Մկրեան՝ Վիէն, Գանտոյեան՝ Էքս, Տիկին Գօլօեան՝ Էքս, Յ․ Նշանեան՝ Քան, Բ․ Թորոսեան՝ Փարիզ 1000ական ֆրանք։

Ծանօթ․— Տեղի անձկութեան պատճառով է որ ցանկերը կը դիզուին եւ կը յետաձգուին։ Բոլորն ալ պիտի հրատարակուին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ․— Այս թղթակցութիւնը ստացանք Մայիս **10**ին։ Շատ ուշացած ըլլալով, կ'արձանագրենք ի տեղեկութիւն։—

ՄԱՐՍԷՅԼ․— Ապրիլեան զոհերու համազգային սգատօնը կատարուեցաւ Ապրիլ 29ին, կիրակի, Փրատոյի Հայոց Մայր Եկեղեցիին մէջ՝ նախաձեռնութեամբ Ազգ․ Ճակատին։ Նախ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ, հոծ բազմութեան մը առջեւ։ Յետոյ, եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, բացօթեայ, մասնաւոր սգարեմի մը առջեւ, կատարուեցաւ բուն սգատօնը, մասնակցութեամբ հայ կաթոլիկ եւ բողոքական յարանուանութեանց եւ զանազան կազմակերպութեանց, որոնց ներկայացուցիչները ճառեր խօսեցան այս առթիւ։ Բանախօսները ծանրացան թըրքական հրէշային ծրագիրներուն վրայ, որ կը ձգտէին Հայկ․ Հարցը լուծել Հայերը բնաջնջելով — Հայաստանը առանց Հայու — բայց, հակառակ բոլոր դաւերուն, այսօր հայ ժողովուրդ մը կայ որ երբեք իր իրաւունքներէն չէ հրաժարած եւ կը հաւատայ թէ իր արդար դատն ալ տրամաբանական լուծումը պիտի գտնէ այս աշխարհասասան պատերազմի ընթացքին, շնորհիւ Խ․ Միութեան եւ Դաշնակիցներու յաղթանակին։ Օրուան նախագահը իր փակման խօսքին մէջ շեշտեց թէ Հայկ․ Դատին հետապնդումն ու արդար լուծումը կը յանձնենք Խորհ․ Հայաստանի կառավարութեան։

Ն․

ԱԶԳ․ ՃԱԿԱՏԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ․— Կիրակի, 6 Մայիս, տեղի ունեցաւ Ազգ․ Ճակատի վարչութեան ընտրութիւնը։ Անդամներու ընդհ․ թիւն է 276։ Քուէարկութեան մասնակցեցան 220 հոգի, շատ խաղաղ մթնոլորտի մէջ։ Ընտրուեցան 11 հոգի,— Պ․ Պ․ Յովսէփ Տէյիրմէնճեան, Գրիգոր Ֆէլլահեան, Մելքոն Գեղունի, Մարկոս Շահպազեան, Զոհրապ Պօյաճեան, Արտաշէս Մուրատեան, Կարապետ Տայըեան, Մինաս Միքայէլեան, Նափոլէոն Պըլըքեան, Անդրանիկ Օպօզեան եւ Կարապետ Պօզօեան։

Կիրակի, 13 Մայիսին տեղի պիտի ունենայ Շրջ․ Ժողովը, Լիոնի մէջ, մասնակցութեամբ 11 մասնաճիւղերու։ Մաղթենք որ նոր վարչութիւնը աւելի յաջող գործունէութեան մը ձեռնարկելով, գոհացնէ գաղութին պահանջները։— Թղթակից

ԿԱՐՏԱՆ․— Ապրիլ 29ի քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ, 720 քուէի առաւելութեամբ ընտրուեցաւ ընկերվարական (S. F. I. O.) թեկնածուն, քաղաքացի Savine Victor, որ Ֆրանսայի ազատագրումէն ի վեր եւ չորս տարի առաջ Կարտանի քաղաքապետն էր։ 33 տարուան սէնտիքալիստ է, բարի, ազնիւ եւ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ։ Յաջողութիւն կը մաղթենք սրտանց։

Կարտանցի

ՖՐ․ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ 13 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11, Jean Goujonի սրահներուն մէջ։ Մուտք 100 ֆրանք։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին․— Տիկին Ա․ Սարգիսեան, Տիկին Այրամճեան, Օր․ Շատինօվ, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան։ Նաեւ սպանիական պար ։

SALLE GAVEAU

Կիրակի 13 Մայիս ժամը ճիշդ 14.30ին, Երգահանդէս ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ

Յայտագրին մէջ կ'երեւին եւրոպական եւ հայկական երաժշտութիւն, մասնաւորապէս Յովհ․ Թումանեանի ԱՆՈՒՇ օփերայէն, ճոխ բաժին, ինչպէս նաեւ Սայաթ Նովայէն։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ԶՈՅԳ ՄԸ ՀԷՔԵԱԹ», Յ․ Հիսայեանի։ Գին 120 ֆրանք։ Դիմել Հ․ Բալուեանի եւ Մ․ Պարսամեան գրատուններըը, եւ հեղինակին՝ 38 Rue du Ménil, Asnières (Seine)։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Dimanche 13 Mai 1945 Կիրակի 13 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année Nº 4401-Նոր շրջանի թիւ 30 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՐԻ ԵԿԱՆ, ԲԱՐՈՎ ԵՐԹԱՆ

Իրենց տեղացի բախտակիցներուն հետ, խումբ խումբ կը վերադառնան հայ գերիներն ու աքսորականներն ալ,— անոնք որ գերի բռնուած էին 1940ի ամառը եւ աւելի առաջ, եւ անոնք որ բռնի Գերմանիա կամ այլուր քշուած էին, իբրեւ աշխատաւոր, «կասկածելի» եւայլն:

Առիթ ունեցանք տեսնելու, պատահաբար: Կային որ պարտք սեպեր էին խմբագրատուն հանդիպիլ անմիջապէս, իրենց կարօտն առնելու համար «Յառաջ»էն կամ բարի լուր մը հաղորդելու իրենց բախտակիցներուն մասին: (Անշուշտ սեւ լուրեր ալ ունէին...):

Շատ չեն փոխուած այս տղաքը, հակառակ իրենց կրած բարոյական եւ ֆիզիքական տառապանքներուն:

Անշուշտ յոգնութեան հետքեր կ'երեւան դէմքերուն վրայ, ճերմակներ՝ մազերուն մէջ: Բայց եւ այնպէս, տակաւին տոկուն են եւ եռանդուն, ինչպէս երբ առաջին անգամ կ'արձակուէին որբանոցներէն կամ ագարակներէն:

Գերութիւնը, բռնի աշխատանքը, օտարութիւնը եւ ուրիշ զրկանքներ ու տառապանքներ աւելի սրած են անոնց գիտակցութիւնը: Այնպէս որ, եթէ հայրենի, հարազատ միջավայրի մէջ ըլլան, կրնան դառնալ պիտանի տարրեր շինարար գործունէութեան համար:

Դժբախտաբար նորէն օտարութեան մէջ պիտի անցընեն իրենց հասուն տարիքը, սպասելով հայրենիքի սահմաններուն ընդարձակման եւ մանաւանդ կազմակերպուած ներգաղթի:

Ամէն պարագայի մէջ, իրենց ողջ-առողջ վերադարձը խնդութեամբ կը լեցնէ մեր սիրտը:

Տարիներով անստուգութեան մատնուած բազմութիւններ են որ ահա տուն կուգան ճակատաբաց, նոյն չարքաշ եւ ազնիւ աշխատանքին նուիրուելու համար:

Զինուոր էին անոնք, եւ կռուեցան նոյնքան քաջութեամբ ու հաւատարմութեամբ որքան եթէ իրենց սեփական հայրենիքին համար եղած ըլլար:

Երբ երկիրը պարտուեցաւ եւ դարձան գերի — աւելի քան երկու հազար հոգի — անոնք մնացին նոյնքան արի եւ հաւատարիմ, չուզելով իրենց ճակատագիրը բաժնել տեղացիներէն:

Միայն այս պարագան — գոնէ՛ այս պարագան — բաւական չէ՞ր հալեցնելու որ եւ է չկամութիւն կամ խտրութիւն, իրաւունքի ճանաչման առեն:

Բարի գալուստ բոլորին ալ,— անոնց որ հասած են արդէն եւ անոնց որ դեռ ճամբան են:

Եւ բարով երթան միւսները — կարմիր բանակին հայ զինուորները, որոնք հայրենիք պիտի վերադառնան հետզհետէ:

Շատ աւելի բազմաթիւ, անոնք երկու անգամ, տասն անգամ աւելի տառապեցան «լեգէոնական»ի խորթ համազգեստին տակ զոր բռնի հագցուցած էր թշնամին, քամելու համար անոնց արիւնը:

Աշխարհամարտը իր անհամար, աննկարագրելի սարսափներուն հետ, ունեցաւ այս անէծքն ալ, — բռնի զինուորագրութիւն գերիներու, ի գին պատառ մը հացի:

Բայց բռնակալ ուժը այստեղ ալ սխալեցաւ իր հաշիւներուն մէջ: «Լեգէոնական»ները, թէեւ լուծի տակ, հետեւեցան ոչ թէ տրուած հրամաններուն, այլ իրենց առողջ բնազդին: Այն ատեն որ, երբ կարմիր բանակը յառաջ կը խաղար, գերման սպարապետութիւնը յանկարծ զանոնք փոխադրեց իրենց համար անծանօթ շրջան մը — Ֆրանսա: Այն հաշուով թէ ոչ միջավայրը կը ճանչնան, ոչ լեզուն գիտեն, հետեւաբար...

Մնացեալը գիտէք: Ֆրանսայի ազատագրութեան մէջ, հայ «լեգէոնական»ներն ալ կատարեցին վճռական դեր, կենսական կէտերու վրայ:

Եւ հիմա կը վերադառնան հայրենիք, հոն թափելու համար իրենց քրտինքը:

Անոնք հրապարակաւ ալ խոստովանեցան թէ ինչ զուրգուրանք վայելեցին այս գաղութին մէջ, իրենց տառապանքի օրերուն: Միեւնոյն ատեն սորվեցան շատ մը բաներ, տեսան որ Հայկական Արտասահմանը բոլորովին տարբեր է իրենց երեւակայած պատկերէն,— խորապէս հայրենասէր եւ անձնուէր:

Երթան բարով: Եւ թող այս տարրական գիտելիքը իրենց առաջին աւետիսն ըլլայ Արարատեան աշխարհին:

Շ.

ՏԵՍԱԿ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐ

(խառն ի խուռն)

1941 Հոկտ. 15.—Կարօտ մը, սուր, տրոփուն կարօտ մը կը տապկէ հոգիս, երկար ատենէ ի վեր:

Հայրենի՞ք: Անշուշտ: Կովկա՛ս, Կարին, Տարօն, Վասպուրական: Մինչեւ անգամ Պոլիս կամ Տրապզոն: Բայց այդ բոլորը այնքան հեռու կ'երեւան որ, անձկութեամբ կը փնտռեմ Պուլկարիան, ուր մնացի երկու տարի, դրեթէ անշարժացած Սոֆիայի մէջ, եւ մանաւանդ Յունաստանը, ուր այցելեցի երեք անգամ, 1927ին (15 օր), 1930ին (վեց ամիս) եւ 1932ին (երեք ամիս): Մէկ ծայրէն միւսը, Տէտէ Աղաճէն մինչեւ Կրետէ պտոյտ մըն էր Յունաստանի վեցամսեայ այցելութիւնս: «Հով - ուական» պտոյտ մը հեւ ի հեւ, «սիրտ ի թունդ», թեւերս եւ բերանս լայն բացած, սարսռուն՝ միամիտ խանդավառութեամբ:

Չորս գաղթակայաններէ կը բաղկանար ինչ որ Աթէնքի գաղութ կը կոչենք,— Ֆիքս, Լիփազմա, Քոքինիա, Սինկուրի: Բաղդատաբար տանելի վիճակ ունէին Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ գաղութները, բնակութեան տեսակէտով. բայց զարհուրելի էր պատկերը Պէչ Զինարի, Հարմանլըի, Թէնէքէ Մահալլէսիի, Լէմպէթի (Սելանիկ) գաղթակայաններուն մէջ: Աւելի ահաւորը տեսայ Քանտիայի մէջ (Կրետէ): Դժո՜խք:

Եւ սակայն, ժողովուրդ մըն էր որ կը հոսէր չուրջդ, մեծ մասով Փոքր Ասիացի: Երկիրն ալ աւելի մօտ էր սրտիդ, հոգ չէ թէ լեզուն չհասկնայիր: Սիրտդ նեղանար, կը բարձրանայիր Ակրոպոլիս, եւ եթէ աստուածներու չուքը ծանր գար, չունչդ կ'առնէիր սրճարան մը, նարկիլէն պատրաստ (օրինակի համար):

Բայց ատոնք ոչինչ, միջավա՛յրը, մթնոլորտը: Երիտասարդութիւն: Խանդ: Հաւատք:

Ի՞նչ եղան հիմա այս ցիրուցան բազմութիւնները, աչքէ հեռու, պաշարուած, աւուր հացի կարօտ:

Նոյն կարօտը մինչեւ անգամ Փարիզէն դուրս եղած շրջաններու մասին, ուր այնքան չկամութեամբ կ'երթայինք, ճառ խօսելու համար, տօնական օրերուն ....

19)21 Սեպտեմբեր 1942.— Ste Scolasse գիւղն եմ, հիւր՝ Պօղոսին (Ալանսոնի շրջան, Նորմանտի):

Առաջին անգամ է որ Ֆրանսական գիւղ մը կը տեսնեմ, այդ շրջանին մէջ: Կառախումբ Մոնփարնասէն, երեք ժամ վերջը՝ կայարան — Ste. Gauburge, մէկ ժամ ալ օթոքար: Շէն գիւղեր ամէն կողմ: Կանանչ արտեր: Խնձորով, տանձով, սերկեւիլով եւն. բեռնաւոր ծառեր: Արջառ, ոչխար եւ ձի: Հաւ, սագ, հնդկահաւ ցիրուցան: Մէկուն միտքէն չանցնիր ժողվել՝ գողնալ ծառերէն թափած խնձորներն ու տանձերը: Տուները այնքան կանոնաւոր, գեղեցիկ են որ գիւղի տպաւորութիւն չես կրեր, այլ կը թուի թէ մեծ քաղաքի մը թաղերն են որ կը տեսնես. մինչդեռ իւրաքանչիւր տունի քով կամ քիչ հեռուն ագարակ մը կայ, կաթնատունով, ախոռներով, փուռով, հողագործական մեքենաներով:

Ի՜նչ բարի ժողովուրդ: Հազիւ գիւղ մտած, հանդիպողը բարեւ կուտայ (Արեւելքի մէջ ալ այսպէս չէ՞ր): Առաջին անգամ դիմացս ելաւ կին մը, երեք-չորս կով առջեւը ձգած ու բարեւեց: Եւ օրն ի բուն այսպէս, քալեն թէ հեծելանիւ կամ կառք նստած ըլլան: Տասը տարեկան տղան անգամ սորված է բարեւ տալ անծանօթ այցելուին: Եւ ի՜նչ ապահովութիւն: Ամբողջ տարածութիւններ, հարուստ բուսականութեամբ, ագարակներ 10—15 հէքթար, տուներ՝ պարտէզներու մէջ, դուռները հազիւ կղպուած, կահ-կարասիներու, անկողիններու ճոխութիւն՝ տուներու մէջ: Եւ ճամբաներ, խճուղիներ, որոնք երկրի մը համար այն են ինչ որ երակները մարմնին համար: Երիտասարդներ մելամաղձիկ: Մանուկներ չէնչող եւ բարի: Կիներ որ գիւղէ գիւղ կաթ կը հասցնեն հեծելանիւով: Նորմանտական ոչխարներ որոնք խոտ ճարակած ատեն երբ մօտենաս, ապշահար երեսդ կը նային,— «Դուն հոս ի՞նչ գործ ունիս, օտարական»: Գիւղին ժամը՝ ջուրի պէս վճիտ արձաններով:

Եւ հայ մայրիկը որ ճերմակ պանիր կամ ձաւար կը շինէ: Ու տասնամեայ Կարօն որ հեծելանիւով թռած է մէկ ժամ անդին, մաքուր խոտ ճարելու համար ճագարին... (ձեր կերածը ճագար է, ոչ թէ նապաստակ):

11 Նոյեմբեր 1941.— Միամիտներ կը կարծեն թէ միայն մեր մէջ է որ գրիչ բռնողները անխնայ կը վարկաբեկեն, կը սեւցնեն հանրային դէմքեր կամ դրադէտներ, ազատ ասպարէզ տալով իրենց տգիտութեան, լրբութեան կամ չարամտութեան: Տարիներ առաջ, փարիզեան «ողջամիտ» լրագիր մը գրեր է, Վիքթոր Հիւկոյի մահուան առթիւ.

— «Վիքթոր Հիւկօ մեռաւ երէկ ժամը 1.35-ին: Եթէ հաւատանք կարգ մը մարդոց, ան եղաւ մեր դարուն ամենամեծ բանաստեղծը: Մեզի համար՝ ան խենդ մըն էր աւելի քան երեսուն տարիէ ի վեր: Թող իր խենդութիւնը իբրեւ չքմեղանք ծառայէ Աստուծոյ առջեւ: Մեղքնանք անոնց որ աստուածացումի պսակը պիտի ընծայեն իրեն, իսկ մենք աղօթենք իրեն համար»:

26 Յունուար 1943.— Ո՞վ ըսաւ թէ ժողովրդական երգ չի գրուիր պարզ հայերէնով եւ ստիպուած ենք անպատճառ Թուրք-Թաթարական կաթ ծծել:

Պոլսոյ մէջ, ծանօթ հեղինակ մը, Միհրան Յովհաննէսեան 1893ին երկրորդ անգամ կը տպէր «Իրական կեանքէ Նուագները», որ կը պարունակէ ժողովրդական երգեր, մաքուր, կոկիկ հայերէնով: Օրինակ, «Երթա՞նք ծերուկ տէրտէրին».—

Կարմիր երես, թուշ խնձոր,
Վարդէ շրթունք մեղրածոր,
Ծով - ծով աչքեր, սեւ մազեր,
Մօրկանս ուզածն ալ այս էր: (Երկրորդ տուն)

×

Երթա՞նք ծերուկ տէրտէրին,
Օրհնէ՞ պըսակը մերին:
Էկու, աղջիկ, չէ՛ մ'ըսեր,
Շուտ կը սորվիս ի՛նչ է սէր: (Եօթներորդ տուն)

Ուրիշ մը, «Նաւավար Գիրգոր», (Նախանձի պատմութիւն որ կը վերջանայ սպանութեամբ եւ դատով).—

... Կընիկ, ըսի օր մը, ա՛լ ելար աչքէս,
Ընտրո՞ր ատ բանն ըրիր, չելլամ զարնեմ քեզ,
Անկըճիդ ոսկի օղ, նազիդ փոխան սէր,
Տուն մը, կրակ, ճըրագ, ի՞նչըդ պակաս էր,
Զիս ի՞նտոր փոխեցիր խըլլոտ երգողին,
Ինտո՞ր դուռըդ բացիր, տուիր անկողին:
... Նայեցէք հասակիս, չափիս վիթխարի,
Ծովուն հետ կռուեր եմ ես վաթսուն տարի,
Հիմա նիտս է ծըռեր, եղայ խայտառակ,
Թիկունքըս կորացուց կինըս անառակ:

Հարազատ, ստեղծագործ բանաստեղծ մը ի՜նչ գոհարներ պիտի ստորագրէր, եթէ գիտնար քըրքրել մայրենի գանձարանը, փոխանակ հոլովելու գոց եղած խառնաձայն եղանակները:

ՎԱՀԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՁԱՅՆԸ

Ես բանաստեղծ եմ, երկնքի որդի,
Երկինքը մայրս է, Երկիրը հայրս,
Ես գիտեմ լոյսէ լեզուն աստղերի
Եւ արտոյտների դայլայլ է ձայնս:

Բայց ես որ երկնից երկիր բերեցի
Անմահ արեւի խորհուրդը անհուն,
Ես որ դրախտի դռները բացի,
Եւ նրա ճամբան ցոյց տուի մարդուն, —

Ես որ երդուեցի, երկրպագեցի
Մարդուն միակը, որպէս արեւին,
Եւ իմաստութեան իր թագով ոսկի
Կարգեցի արքայ ողջ տիեզերքին, —

Ես որ գուրգուրել շոյել ուզեցի
Արեւի նման՝ աշխարհը դալար.
Ես որ սրտիս մէջ ծովից խոր լացի
Ուրիշի մի շիթ արցունքի համար,—

Ու մարդիկ, ես, որ մահուան դէմ ելայ՝
Անմահութիւնը տենչալով՝ մարդու,
Ես ատելութեամբ կանչում եմ ահա.
— Առէք կայծակից սրեր ահարկու

Հիւսիս, արեւելք՝ արշաւով ելէք,—
Ելել է կեանքի թշնամին դաժան,
Նրա դէմ մահուան անդունդը բացէք,
Գահավէժ ընկնի անդունդը մահուան,
Դուք նրա մահով կեանք խնկարկեցէք ...

... Ես որ տխրեցի մահով մի Ծաղկի,
Ես որ մրջիւնը չարի ոտնատակ,
Ես մռնչում եմ՝ նա պիտի մեռնի
Եւ մահով մնայ մահուան ոտքի տակ:

Ո՜հ, նա ուզում էր տիեզերքն անհուն
Խեղդել խաւարով այնքան դժնդակ,
Որ արեւն անգամ խարխափի մթնում
Եւ ես լուսեղէն մի խորշ չգտնեմ,—

Հէ՛յ, ոտքի ելէք թուով աստղերի
Հիւսիս, արեւմուտք,
Հարաւ - արեւելք,
Եւ լուսաւորէք ընդդէմ խաւարի,
Նրան մոռացման անդունդը տարէք.

Ես կը համբուրեմ շրթունքը մահի,
Բայց նրան ներել չեմ կարող երբեք:

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Ալժերիոյ մէջ, պարենաւորման դժուարութեանց հետեւանքով: Բնիկները անօթութեան մատնուած ըլլալով, դէպի քաղաքները կը խուժեն: Նախարարական խորհուրդը առջի օր մանաւորապէս զբաղեցաւ այս տագնապով եւ միջոցներ ձեռք առաւ, արմըտիք հասցնելու համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային ուժերը ամիսներու պատրաստութենէ վերջ եւ համախորհուրդ Մեծն Բրիտանիոյ, Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, ծրագիր մը կազմած են Գերմանիոյ զինուորական վարչութեան համար, համաձայն Եալթայի մէջ տրուած որոշումներուն: Վերստուգիչ յանձնաժողով մը պիտի կազմուի մասնակցութեամբ չորս պետութեանց, եւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ զօր. Այզընհաուըր, իսկ անոր օգնականը՝ զօր. Քլէյ: Ամերիկեան գրաւման շրջանին մէջ երկրորդ մասնաւոր գրասենեակ մը պիտի հաստատուի, զսպելու համար նացիական որ եւ է գաղտնի գործունէութիւն: Բուն վարչութիւնը պիտի բաղկանայ 12 գլխաւոր բաժանումներէ որոնք կը համապատասխանեն Գերմանիոյ նախկին նախարարութեանց: Այս բաժանումները պիտի զբաղին նացիականութեան մաքրագործումով, մամուլով, անթելով, զօրացրուումով, զինաթափութեամբ, հատուցումներով, նորոգութիւններով, քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներով, փոխադրութեան միջոցներով, գերիներով եւ աքսորականներով, բանուորներով, դատական գործերով եւն.: Երկրորդ գրասենեակը, որ ուղղակի կախում ունի զօր. Քլէյէն, ուղղակի պիտի վարէ հականացիական բոլոր տնօրինութիւնները, միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, արմատախիլ ոչնչացնելու համար «Մարդագայլ»ի նման կազմակերպութիւններ:

Եալթայի մէջ տրուած որոշումով, Վերստուգիչ Յանձնաժողովին կեդրոնը պիտի ըլլար Պերլին, բայց քաղաքը անխնայ զարնուած եւ կործանած ըլլալով, չի գիտցուիր թէ ինչպէս պիտի կըրնան տեղաւորել այս բազմաճիւղ եւ բազմանդամ վարչութիւնը: Միակ թաղը որ բաղդատաբար անվնաս մնացած է — Քարլսհօֆ — հազիւ կը բաւէ տեղաւորելու խորհրդային հրամանատարութեան պաշտօնէութիւնը: Յետոյ, հաղորդակցութեան միջոցները խանգարուած են երկար տարածութեանց վրայ, իսկ առողջապահական պայմանները շատ խախուտ են:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԻՐ ԳԼԽՈՒՆ ՃԱՐԸ ՊԻՏԻ ՆԱՅԻ

Զինուորական իշխանութիւնը միակ կառավարութիւնը պիտի ըլլայ եւ քաղաքային գործերը պիտի ստորադասուին զինուորական պահանջներուն: Զինուորական իշխանութեան պաշտօնը պիտի ըլլայ ոչ թէ հաճելի ըլլալ ժողովուրդին կամ ապահովել անոր հանգիստը, այլ պարտադրել իր օրէնքները եւ պահպանել բարեկարգութիւնը: Զինուորական իշխանութիւնը պիտի չզբաղի նաեւ Գերմաններու պարէնաւորումով կամ անոնց քաղաքներուն վերաշինութեամբ: Իր գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ Գերմանիան մաքրել նացիականութենէ եւ վերահաստատել արդարութիւնն ու հաւասարութիւնը: Ծրագիրներ մշակուած են, զինուորական հսկողութիւնը աստիճանաբար մեղմացնելու եւ յետոյ քաղաքային իշխանութեանց յանձնելու համար, ինչպէս հաստատեց Չըրչիլ երեսփ. ժողովին մէջ, պատասխանելով հարցումի մը: Պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ դաշնակից զինուորներուն թէ տակաւին ի զօրու է Գերմաններուն հետ մտերմանալու, եղբայրակցելու արգելքը:

Զինուորական իշխանութեան հրամանով, Գերմանները պարտաւոր են ներկայ ըլլալ այն շարժանկարներուն որ կը ներկայացնեն գերմանական վայրագութիւնները: Միեւնոյն ատեն մանրամասն եւ պատկերազարդ տետրակներ պիտի բաժնուին, արգելարաններու մէջ կատարուած բարբարոսութեանց մասին:

*** Անգլիական գրաւման շրջանին մէջ ձերբակալուեցան երկու հազար հոգի,— Կէսթափոյի անդամներ, գաղտնի գործակալներ, կասկածելիներ եւ դաշնակից հպատակներ որ գործակցած են: Ձերբակալուած են նաեւ շատ մը բանտային պաշտօնեաներ: Տակաւին որ եւ է մահավճիռ չէ արձակուած կալանաւորներուն դէմ որոնց մէջ կը գտնուին Պէլզէնի տխրահռչակ արգելարանին հրամանատարը՝ Քրամէր եւ 66 բանտապահներ:

*** Միջդաշնակցային վերստուգիչ յանձնաժողովը կը բաղկանայ 5000 անդամներէ, առանց հաշուելու օժանդակները: Անգլիացիները կը խորհին հինգ թերթեր հրատարակել իրենց գրաւած շրջանին մէջ, Ամերիկացիները՝ եօթը հատ: Միեւնոյն ատեն բոլոր դաշնակից երկիրներուն մէջ մասնաւոր դպրոցներ բացուած են, որպէսզի քըննիչներ պատրաստեն Գերմանիոյ համար:

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷ աքսորէն վերադարձած ըլլալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ զօր. տը Կօլի հետ: Այսօր-վաղը Փարիզ կը հասնին Պ. Էռիօ, Լէօն Պլում եւ ուրիշներ:

Երեք Մեծերը Լոնտոնի մէջ?

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Չըրչիլ անհրաժեշտ կը նկատէ օր առաջ ժողովի հրաւիրել Երեք Մեծերը, քննելու համար Գերմանիոյ գրաւման եւ վարչութեան վերաբերեալ խնդիրներ, ինչպէս եւ այն վէճերը որ ծագած են Արեւմտեան Դաշնակիցներուն եւ Խ. Միութեան միջեւ, Եալթայի ժողովէն ի վեր: Անգլիոյ վարչապետական շրջանակները կը կարծեն թէ ժողովը այս անգամ պէտք է գումարուի Լոնտոնի մէջ, նախ անոր համար որ մինչեւ հիմա Երեք Մեծերը երբեք հոն հաւաքուած չեն, երկրորդ՝ Չըրչիլ շատ մը ճամբորդութիւններ կատարեց եւ չի կրնար նոր յոգնութիւն մը կրել: Ուաշինկթընի մէջ ալ այս տեսակէտն ունին: Կը յուսացուի թէ Մոսկուա եւս պիտի հաւանի, մանաւանդ որ պատերազմը վերջացած ըլլալով, այլեւս անհրաժեշտ չի համարուիր Սթալինի ներկայութիւնը Ռուսիոյ մէջ:

Մինչ այս մինչ այն, Չըրչիլ Սթալինի վերջնական պատասխանին կը սպասէ, լեհական հարցի մասին: Թերթերը կը գրեն թէ Սթալին արդէն պատասխանած է 16 լեհ վարիչներու ձերբակալութեան հարցին, կրկնելով թէ անոնք ամբաստանուած են իբրեւ դաւադիր Խ. Միութեան դէմ:

Յ600 օդանաւ Ճափոնի վրայ

Զրոյցի մը համաձայն, Ճափոն առաջարկած է Դաշնակիցներուն յանձնել իր նաւատորմը եւ օդատորմիղը եւ պարպել գրաւած հողերը, բայց Դաշնակիցները մերժած են, անպայման անձնատրութիւն պահանջելով: Յաղթականները չորդ-պինդ յառաջ կը տանին իրենց պատրաստութիւնները, անխնայ ռմբակոծելու համար Ճափոնը: Երկու հարիւր հազար օդաչուներ եւ օժանդակներ եւ 3600 օդանաւեր, որոնք մինչեւ հիմա կը գործէին Գերմանիոյ դէմ, Անգլիոյ մէջ, 60 օդակայաններէ, մեծ մասով պիտի փոխադրուին Խաղաղականի ճակատը: Ծրագիրն է՝ նախ հարթել Ճափոնը, տկարացնել եւ կազմալուծել, յետոյ զօրք հանել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Պ. տը Պրինօն, Վիշիի դեսպանը Փարիզի մէջ, (գերմանական գրաւման ատեն), ֆրանսական Ա. բանակի շրջանին մէջ: — Լավալի համար կ'ըսեն թէ անգլեւամերիկեան իշխանութեանց պիտի յանձնուի, եւ Ֆրանսական նաւահանգիստ մը առաջնորդուելով, պիտի ձերբակալուի եւ Ֆրէնի բանտը պիտի փոխադրուի: Հրամայուած է ձերբակալել նաեւ Տիկին Լավալը, Փէթէնի դատական նախարարը՝ Կապօլտ, կրթական նախարարը՝ Ապէլ Պօնար եւ ուրիշներ:

ՀԻԹԼԷՐԻ ՄԱՍԻՆ հրատարակուած վերջին լուրը այն է թէ սպաննուած է Պերլինի վարչապետարանին մէջ, Ապրիլ 21ի գիշերը, երբ Ռուսերը կեդրոնացեալ կրակ մը տեղացուցին այդ պաշտօնատան վրայ: Այս պատմութիւնը ռուսական իշխանութեանց հաղորդած է Հիթլէրի թիկնապահներէն մէկը, որ կը կարծէ թէ Առաջնորդին դիակը թաղուած է հարիւրաւոր թօն ծանրութեամբ աւերակներու տակ: Թիկնապահը նոյն օրը տեսեր է Հիթլէրը, որ յոգնած երեւոյթ մը ունէր, բայց քաջառողջ էր եւ գործի գլուխ: Պերլին մնալով, կը յուսար թէ հիւսիսային եւ հարաւային բանակները ճեղքելով ճակատը, պիտի փրկեն մայրաքաղաքը: Այդ օրը ռուսական թնդանօթները ահարկու կրակ մը տեղացին քաղաքին վրայ, մասնաւորապէս զարնելով գլխաւոր շէնքերը: Վարչապետարանը զարնուեցաւ այդ գիշերը: Յաջորդ օրը զօր. Քրէպս, սպայակոյտին պետը, իր քով կանչելով Հիթլէրի թիկնապահը, ըսեր է,— «Առաջնորդը մեռաւ: Անմիջապէս օդանաւ մը ցատկէ եւ իմացուր ծովակալ Տէօնիցի»: Թիկնապահը կ'երթայ ծովակալին, որ այն ատեն Շլէզվիկ-Հոլշթայն կը գտնուէր, եւ Տէօնից քանի մը օր վերջ կը հաղորդէ լուրը: Զօր. Քրէպս ալ կը սպաննուի վերջը, Հիթլէրի փոխանորդին՝ Պորմանի հետ:— Հիթլէրի սենեակները կնքուեցան ռուսական իշխանութեանց կողմէ:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պարզելով, նախարարը՝ Պ. Ռամատիէ շեշտեց թէ տակաւին կարելի չէ վերցնել պարէնատոմսի եւ բաժնեչափի դրութիւնը: Ամէնէն աւելի նեղութիւն կը պատճառէ միսի եւ ճարպեղէնի հայթայթումը: Պատերազմէն առաջ Ֆրանսա տարին կը սպառէր 1.700.000 թօն միս, գրաւման ատեն այս քանակը իջաւ 400.000ի, թէ Գերմաններուն եւ թէ ժողովուրդին համար: Շաբաթական 250 կրամ միսը ապահովելու համար, անհրաժեշտ է 800.000 թօն: «Դժբախտաբար շատ հեռու ենք այդ արտադրութենէն»: Դժուարութիւնը քիչ մը կրնայ մեղմանալ, երբ Ֆրանսական զօրքը Գերմանիայէն ստանայ իր պարէնը: Գալով գերիներու պարէնաւորման, նախարարը բացատրեց թէ անոնց սպառելիքը հաւասար է իրենց ղրկուած կապոցներու քանակին:

ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ Հէնլայն, չեխական շրջանի մարզպետը, որ ածելի մը պահած եւ դաստակը կտրած էր: Ջեխերը զայն մահուան դատապարտած էին 1938ին:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ ՆԱՑԻ ներկայացուցիչը Թէրպօֆէն եւ ոստիկանապետը, զօր. Ռէտլիս, անձնասպան եղան, Դաշնակիցներուն ձեռքը չիյնալու համար:

ՄԱՌԷՇԱԼ ԿԷՕՐԻՆԿ, որ ձերբակալուած էր, ճաշի հրաւիրուեցաւ ամերիկացի զօրավարին կողմը եւ ազատօրէն խօսելով, ըսաւ թէ Հիթլէր «սահմանափակ միտք մըն էր, որովհետեւ երբեք դուրս ելած չէր Գերմանիայէն» եւն.: Շատ մը Ամերիկացիներ դժգոհութեամբ դիտել կուտան թէ զինուորական իշխանութիւնը մեղմ կը վարուի Կէօրինկի հետ, փոխանակ անմիջապէս դատի յանձնելու զայն:

ԱԶԱՏՈՒԱԾ ԳԵՐԻՆԵՐ (STALAG XI A)

Գրիգոր (Պանտրմացի), Փարիզէն, Արամ Օհանեան (Պրուսացի), Ալֆորվիլէն, Նուպար Պօտուրեան (Իզմիրցի), Տէսինէն, Հայկ Ժամկոչեան (Մեծ Նոր գիւղցի), Փարիզէն, Օննիկ Թուֆանեան (Աֆիոն Գարահիսարցի), Փարիզէն, Հայկ Սարխոշեան (Սեբաստացի), Իսիէն, Մանուէլ Մուսէկեան (Ամասիացի), Սէն Շամօնէն, Յովսէփ Օտապաշեան (Սեբաստացի), Մարսէյլէն, Յարութիւն Սեմերճեան (Անգարացի), Անժէ, Յարութիւն Սիմոնեան (Խարբերդցի), Մարսէյլէն, Գրիգոր Տէր Յովհաննէսեան (Մարաշցի), Մարսէյլէն, Յակոբ Քաչերեան (Գոնիացի), Օշ, Զուլաքեան երկու եղբայրներ (Գոնիացի), Վիլֆրանշէն, Կարպիս Գալփաքճեան՝ Լիոնէն:

Գերութենէ վերադարձած է նաեւ Զ. Որբունի, երիտասարդ գրագէտը:

ԱԶԳԱՅԻՆ - ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ, որ տեղի պիտի ունենար Մայիս 20ին, յետաձգուած է Յունիս 16ին:

Ահաւասիկ օրակարգը, որ հաղորդուած է Կաթող. Տեղապահ Գէորգ Արք. Չէօրէքճեանի կողմէ.

1.— Ազգային - Եկեղեցական Ժողովի բացման խօսք: 2.— Ընտրութիւն Պրէզիդիումի եւ պատուաւոր անդամների: 3.— Ընտրութիւն քարտուղարութեան: 4.— Ընտրութիւն Մանդատային Յանձնաժողովի: 5.— Հանդիսաւոր հոգեհանգիստ Ս. Տաճարում Հանգուցեալ Երջանկայիշատակ Կաթուղիկոսի եւ Միաբանութեան լուսահոգի անդամների Ազգային-Եկեղեցական Ժողովի անդամների ներկայութեամբ: 6.— Ս. Էջմիածնի Բարձրագոյն Հոգեւոր Իշխանութեան 1941—45 թուերի հաշուետուութիւնը: 7.— Հայ եկեղեցու սահմանադրութեան ընթերցումը, քննարկումն եւ հաստատութիւնը: 8.— Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանի ծրագրի ընդունելութեան եւ Ճեմարանի պահպանութեան հարց: 9.— Ս. Էջմիածնի եւ նորա հաստատութիւնների պահպանութեան եւ ապահովութեան հարցը: 10.— Ս. Էջմիածնի եւ նորահաստատութիւնների 1945 թուի բիւջէն: 11.— Ազգային-Եկեղեցական ժողով գումարելու կանոնադրութեան քննարկութիւն եւ հաստատութիւն: 12.— Ընթացիկ հարցեր եւ պատգամաւորական ժողովի անդամների կողմից առաջարկներ եւ նոցա քննարկումը Պրէզիդիումի ընտրութեամբ: 13.— Ամենայն Հայոց Կաթուղիկոսի ընտրութիւնն եւ օծումը: 14.— Ս. Էջմիածնի Գերագոյն հոգեւոր խորհրդի ընտրութիւնը: 15.— Ս. Էջմիածնի Ս. Տաճարի հիմնական վերանորոգութեան հարցի քննարկումն ու իրացումը: 16.— Ազգային-Եկեղեցական Ժողովի փակումը: 18.— Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան տեղակալի ընտրութիւնը:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝ 13 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11, Jean Goujonի սրահներուն մէջ: Մուտք 100 ֆրանք:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Տիկին Ս. Սարգիսեան, Տիկին Այրամեեան, Օր. Շատնով, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան, Օր. Ա. Առաքելեան (երգ): Նաեւ սպանիական պար:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ Պանեէօ - Քաշանի մէջ Մայիս 20ին: Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ՅԱՒԷՏ ՈՂԲԱՑԵԱԼ Քոյր Ալէքսանդրայի մահուան քառասունքին առթիւ, Անարատ Յղութեան Քոյրերու Միաբանութիւնը հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կը կատարէ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, այսօր, կիրակի, 13 Մայիս, ժամը 10ին, 10bis, Rue du Thouin Paris (5):

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ հաւաքոյթը հինգշաբթի, Մայիս 17, ժամը 20.30ին, 19, Rue Caumartin (մէթրօ՝ Մատըլէն կամ Օփէրա): Կը դասախօսէ՝ Պ. Հայկ Պէրպէրեան «Հայ լեզուի ծագումը» նիւթի մասին: Մուտքը ազատ է:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mardi 15 Mai 1945 Երեքշաբթի 15 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4402-Նոր շրջան թիւ 31 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՒՄԲ ԽՈՒՄԲ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Վերջին լուրերու համաձայն, գերմանական այն զօրամասերը որ տակաւին կը կռուէին Չեխոսլովաքիոյ հողին վրայ, կը գտնուին ամերիկեան եւ ռուսական բանակներուն միջեւ: Երբ երկու բանակները միանան, այս կռիւներն ալ ինքնին կը դադրին: Ռուսերը 560.000 գերի բռնած են:

Անձնասպանութեան համաճարակ մը վարակած է գերման բանակը եւ բնակիչները, մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ մէջ, հետեւողութեամբ հռչակաւոր շրջանապետ Հէնլայնի: Խումբ մը գերման սպաներ որ իրենց բանակներուն մնացորդները առաջնորդած էին դէպի ամերիկեան գիծերը, անձնասպան եղան, անձնատուր ըլլալէ առաջ կամ վերջը: Փոքր քաղաքի մը մէջ գերման կին մը կտրեց իր վեց զաւակներուն կոկորդները եւ յետոյ անձնասպան եղաւ: Նոյն քաղաքի ուրիշ մէկ փողոցին մէջ կին մը ջուրը կոխելով խեղդեց իր երկու երախաները: Հազարաւոր գերման այրեր, կիներ եւ մանուկներ Չեխոսլովաքիայէն կը գաղթեն դէպի արեւմուտք, ամերիկեան իշխանութեանց ձեռքը անցնելու համար: Ասոնց ետեւէն պատերազմը կը շարունակուի մոլեռանդ էս-էսներու կողմէ որոնք «իրենց վերջին պատուաւոր կռիւը կը մղեն» խորհրդային բանակին առջեւ:

Գերիները պիտի բանեցնեն ամէն տեղ

Արեւմտեան Դաշնակիցները 6.000.000 կը հաշուեն իրենց բռնած գերիներուն թիւը: Ահաւոր հոգ մը՝ ասոնց պարենաւորումը: Գերման իշխանութիւնները հրաման ստացան բանալ բոլոր շտեմարանները եւ Դաշնակիցներուն յանձնել, բայց հաստատուած է որ շատ մը շրջաններու մէջ հազիւ քանի մը օրուան պաշար կայ:

*** Ամերիկեան զինուորական իշխանութիւնը երկաթեայ կարգ - կանոն մը հաստատած է իր գրաւման շրջանին մէջ: Անխնայ պիտի պատժուին անոնք որ գաղտնի գործունէութիւն կը փորձեն: Խիստ հսկողութեան տակ պիտի առնուի բոլոր Գերմաններու կեանքը: Գաղտնի գրասենեակներ հաստատուած են, պրպտելու և արմատախիլ ոչնչացնելու համար Նացիներու ստորերկրեայ դաւերը: Այս առթիւ նոր բառ մը հնարած են, «ապանացիացում»,— հականեխում նացիական - հիթլէրական խօսքի եւ գործի: Մասնաւոր գրասենեակ մը հսկողութեան տակ պիտի առնէ հանրային կեանքի բոլոր արտայայտութիւնները,— ճառ, թերթ, անթել, պարբերական, շարժանկար եւն.:

*** Միեւնոյն ատեն Դաշնակիցները ծրագիրներ մշակած են, օգտագործելու համար հարիւր հազարաւոր գերիներ: Անգլիա գերիներու ահագին բանակ մը պիտի բանեցնէ, քանդուած տուները վերաշինելու համար: Անոնք պիտի շինեն նաեւ ճամբաներ, պիտի մաքրեն աւերակները, ջրուղիները, կոյուղիները եւն.: Գերիներէն անոնք որ մոլեռանդ Նացիներ են, պիտի չգործածուին: Բանողները զինուորական հսկողութեան տակ պիտի ըլլան եւ ով որ փորձէ փախչիլ, պիտի գնդակահարուի: Այս աշխատաւորներուն պիտի վճարուի շաբաթը երեք շիլլին, օրական ութ ժամ աշխատելու պայմանով:

Ֆրանսայի մէջ ալ բազմաթիւ գերիներ պիտի

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՐԹԵԼ, ՏԱՇԵԼ, ԿՑԵԼ

Հիմա որ պատերազմը վերջացաւ, Եւրոպայի մէջ, բոլորին աչքերը ուղղուած են դէպի կանանչ սեղանները:

Տակաւին ձեռնարկուած չէ հաշտութեան մեծ ժողովին, ուր պիտի կատարեն ընդհանուր հաշուեյարդարը, որոշելով իւրաքանչիւր երկրի սահմանները, կարգուսարքը, պարտեալներուն վերջնական ճակատագիրը եւ ուրիշ բազմաթիւ խնդիրներ:

Բայց, ինչ որ տեղի կ'ունենայ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, ապրիլ 25էն ի վեր, կրնայ գաղափար տալ ապագայ խորհրդակցութեանց մասին:

Միացեալ Ազգերը, եւ մասնաւորապէս Մեծերը — առ այժմ երեք - չորս, բայց ուշ-կանուխ հինգ՝ Ֆրանսայով — արդէն իսկ ունին լեռնակուտակ ծրագիրներ, ապագային համար: Բոլորն ալ ի խնդիր ապահովութեան եւ վերջնական խաղաղութեան:

Այդ ծրագիրներուն միայն մէկ մասը քննուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, եւ բազմաթիւ հարցեր մնացին առկախ: Ուրիշ խօսքով, յետաձգուեցան, չարը խափանելու համար:

Խորհրդակցութեանց ընթացքին, անգամ մը եւս հաստատուեցաւ որ Մեծերը տիրական դեր պիտի կատարեն ապագայ աշխարհավարութեան մէջ, ամէն բանէ առաջ ապահովելով իրենց գերակշիռ դիրքը այս կամ այն շրջանին մէջ: Նորէն պիտի կազմուին ազդեցութեան շրջաններ, խմբաւորումներ եւ «ապահովութեան գօտիներ», որպէսզի այլեւս ո եւ է պետութիւն չհամարձակի ճակատ ճեղքել, զարնել իր հարեւանը կամ դաշնակիցը:

Այս առաջադրութեամբ, անշուշտ վեր ի վայր պիտի շրջուին ամբողջ քարտէսներ, սկսելով Եւրոպայէն:

Մեր սովոր սահմանները պիտի դառնան անճանաչելի: Միլիոնաւոր ժողովուրդներ պիտի տեղափոխուին, պիտի փոխանակուին, պիտի գաղթեն բռնի կամ ինքնակամ: Սահմաններ պիտի կըրճատուին, պիտի հարթուին կամ տաշուին, ուրիշներ պիտի ընդարձակուին անհաշիւ:

Այս «պիտի»ներու շատերը իրականութիւն են արդէն: Յաղթականներէն Խ. Միութիւնը հետեւելով հին առածին — «Սահման քաշաց»ի երկաթեայ տրամաբանութեան, արդէն վճռած է բազմաթիւ երկրամասերու ճակատագիրը, Հիւսիսէն մինչեւ Պալքանները, Լեհաստանէն մինչեւ Գերմանիոյ խորերը: Եւ դեռ ունի պահանջներ որոնք հետզհետէ պիտի յայտնուին:

Երկրորդ յաղթական մը, Մ. Նահանգները, վճռած են ոչ միայն տիրական դիրք մը ապահովել Եւրոպայի մէջ, քաղաքական եւ տնտեսական գետնի վրայ, այլեւ կցել ընդարձակ տարածութիւններ Ծայր. Արեւելքի մէջ եւ այլուր, յանուն ապահովութեան:

Նախորդ պատերազմին, Ազգերու Դաշնակցութիւնը մէջտեղ դրած էր նոր բառ մը, Հոգատարութիւն (մանտա): Վարչական, քաղաքական եւ տնտեսական աջակցութիւն պիտի ստանային կարգ մը երկիրներ եւ գաղթավայրեր, այս կամ այն պետութեան կամ խմբակցութեան միջոցաւ, մինչեւ որ չափահաս դառնային, ընդունակ՝ ինքնավարութեան կամ անկախութեան: (Այդ ծրագիրն ունէին Հայաստանի համար ալ, երբ Ռուսաստանը քայքայուած էր, բայց շուտով մէկդի դրին, իրենց բոլոր յանձնառութեանց հետ):

Այսօր ուրիշ բառ մը հնարած են, խնամակալութիւն կամ հոգաբարձութիւն (թրըսթիշիփ), որ մեծ տարբերութիւն մը չի ներկայացներ նախորդին վրայ: Նորէն գաղթավայրեր եւ որոշ երկիրներ պիտի յանձնուին այս կամ այն պետութեան, ստիճանաբար հասնելու համար ինքնորոշման իրաւունքին:

Այսպէս, Ամերիկա շատ ալ տրամադիր չէ գոհանալու խնամակալութեամբ, Խաղաղականի կարգ մը կղզիներուն համար, որոնք սերտ կապ ունին իր ապահովութեան հետ: Ան կ'ուզէ, օրինակի համար, կցել ճափոնական կարգ մը կղզիներ, որ կենսական կը համարուին: Եւ այս՝ այն պատճառաբանութեամբ թէ Տըմպարթըն Օքսի ծրագիրը չարգիլեր թշնամի հողերու կցումը Միացեալ Ազգերու կողմէ: Մանաւանդ որ, Եւրոպայի մէջ ալ կարգ մը երկիրներ, օրինակ Լեհաստան, Հոլանտա եւ ուրիշներ բաժին պիտի ստանան Գերմանիայէն, փոխարինելու համար իրենց հողային կորուստը կամ կրած աւերները:

Միայն թէ, բառ մը կը փնտռեն, որ համազօր ըլլայ կցումի, բայց չխրտչեցնէ հանրային կարծիքը:

Շ.

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Կիլիկիոյ կաթողիկոսին աչքով

ԽՄԲ.— Կիլիկիոյ կաթողիկոսը՝ Գարեգին արք. Յովսէփեան, Գահիրէ գտնուած ատեն Յուսաբերի խմբագիրը երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր: Ստորեւ իր տեղեկութիւնները եւ տեսութիւնները ամերիկահայ գաղութի մասին.—

— Ընդհանուր առումով, լաւ է գաղութի կեանքը, կը կրկնէ ան: Նիւթական տեսակէտէն՝ շա՛տ լաւ: 20—22 տարի առաջ, գաղութի անդամներէն շատերը համեստ էին նիւթապէս, ոչինչ ունէին. հիմա գործ ունին, տուն ունին, ընտանիք կազմած են, եւ շատեր ալ մասնագիտական ներկայացուցչութիւններ դարձած են: Թիւով 120-130 հազար կարելի է հաշուել, ուրեմն՝ Բ.ը Սուրիա-Լիբանանէն ետք, մեր գաղութներէն: Հայերը համախմբուած են մէկ քանի կեդրոններու մէջ, ինչպէս Նիւ Եորք, Փրովիտենս, Պոսթըն եւ Շրջապատը, Տիթրոյթ (որ մեծագոյն գաղութներէն է, ընդհանրապէս բանուորներէ բաղկացած), Չիքակօ եւայլն:

Հեռաւոր Գալիֆորնիոյ մէջ, Լոս Անճելըս, Ֆրէզնօ իր շրջակայքով, ուր գաղութը պահած է աւելի իր ազգային բարքերն ու նկարագիրը. այգեգործներ են, հողի հետ գործ ունին եւ հետեւաբար աւելի նահապետական ու պահպանողական ազգային տեսակէտէն եւ պահած են իրենց բնիկ երկրի յատկանիշները: Լաւ են նիւթապէս, հիմա մանաւանդ, «Թագաւորով» ալ, յանձին գինիի թագաւոր միլիոնատէր Առաքելեանի:

Ազգային կեանքը առայժմ լաւ է. զգայումը արթուն, մանաւանդ հին սերունդին մէջ: Մասնակից են բոլորը ազգային մարմիններուն, հաստատութիւններուն եւ ամէն կարգի օգտակար ձեռնարկութեանց: Կ'աջակցին թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս: Գիտէք թէ ամէն շրջանի մէջ հասարակութեան մէկ որոշ շրջանակ կը մասնակցի ազգ. գործերուն: Շատեր չեն հետաքրքրուիր, բայց հետզհետէ կը վարժուին, եթէ այդ ուղղութեամբ աշխատանք ցոյց տրուի եւ ներշնչուի այն համոզումը, թէ շրջապատով, համայնքով միայն լաւ կարելի է ըլլալ: Պէտք է զարգացնել հանրային զգացումը, որ կը նպաստէ ազգային զգացման ալ զարգացումին:

Կան դպրոցներ, բայց անբաւական եւ տարրական վիճակի մէջ: Տեղ տեղ մէկ քանի հատ, բայց շատ ցած մակարդակով: Հազիւ հայերէն գրել կարդալ կը սորվին երեխաները: Այնքան կրթութիւն չի տրուիր, որ ազգային գիտակցութիւնը զարգանայ: Ազգային եկեղեցական վարժարաններ են եղածները, շաբթուան որոշ օրերուն, առհասարակ երկու օր, մէկ երկու ժամով, պետական վարժարաններու ժամերէն դուրս: Ունինք նաեւ կիրակնօրեայ դպրոցներ, բայց ինչպէս հասկնալի է, այս բոլորը անբաւական են նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան համար:

Դժբախտութիւնը այն է, որ մարդ չունինք, ուսուցչի պակաս ունինք թէ՛ եկեղեցիի դպրոցներուն եւ թէ կիրակնօրեայ վարժարաններուն համար: Ուսուցիչներ ուրիշ տեղեր աւելի կը շահին եւ կը քաշուին ուսուցչական ասպարէզէն:

— Ինչո՞ւ չգոյացաւ եկեղեցիներու միութիւնը, նոր տկարացում մը չէ՞ այդ գաղութին համար:

— Փափուկ ու բարդ խնդիր է այդ: Իմ համակցողութեամբս պէտք է կատարուէր այդ միութիւնը, որ անհրաժեշտ է: Իրողութիւնը այն է, որ երկու անգամ ձեռնարկ ըրի, յաջողելու մօտ էի եւ ձախողեցայ: Կուսակցական ոգին շատ խորացած է, մինչեւ իսկ մտած ընտանիքներու մէջ, այր ու կնոջ միջեւ: Կը տեսնէք՝ ամուսինը մէկ կողմն է եւ կինը՝ միւս կողմը: Ժամանակը թերեւս դարմանէ այս կացութիւնը եւ մեղմէ կիրքերը, հասկցնելով բոլորին, որ համերաշխութիւնը կենսական է մեզ համար, գոնէ եկեղեցիին շուրջն ու ներսը:

— Ի՞նչ պատկեր ունին կողմերը.

— Մէկ կողմը, Առաջնորդութեան ենթակայ (այսինքն ռամկավար եւլ. «Յուս.»), ունի 18 եկեղեցի, համեմատաբար աւելի ապահով են անոնք: Միւս կողմը (դաշնկց. եւ ազատական տարրեր. «Յուս.») 7—8 եկեղեցիներ ունի, Չիքակոյի եւ Տիթրոյթի մէջ լաւ եկեղեցիներ ունին (նոր գնուած): Նեղութիւն ունին այս եկեղեցիները, բայց կ'ապրին եւ հետզհետէ կը բարուոքին:

Ազգ. ոգին զօրաւոր է դեռ հին սերունդին մօտ, կան որոշ աւանդութիւններ, որոնք կը պահուին: Նոր սերունդը, ինչպէս ռուսական առածը կ'ըսէ, «ոչ ձուկ է, ոչ ալ միս»: Կրթութիւնը, միջավայրը եւ մասամբ ալ խառն ամուսնութիւնները շատ բան փոխած են: Բարեբախտաբար այդ ամուսնութիւնները շատ չեն:

Ներկայ պատերազմը այս տեսակէտէն ալ յեղաշրջում առաջ բերած է: Մեր զինուորները արտասահման մեկնելով, շփման մէջ մտած են հայ գաղութներու հետ, արթնցած է իրենց մէջ ազգային զգացումը, եւ անոնք աւելի կարօտով փարած են իրենց ընտանիքին ու ժողովուրդին. իրենց նամակներով կ'արտայայտեն իրենց ազգ. զգացումները, սէրը եւ ընտանեկան կապը:

Ես հակառակ եմ այն յոռետես կարծիքին, թէ հայութիւնը Ամերիկայի մէջ կորուստի դատապարտուած է: Եթէ հաւատք ունենանք եւ աշխատինք, զոհաբերութիւններ ստանձնենք, կրնանք պահել մեր ժողովուրդը: Մեր մտաւորականութեան կոչումն է աս: Պէտք է աշխատի եւ գործէ ան, պէտք է կազմակերպական աշխատանք թափէ: Եթէ մտաւորականութեան հետ եկեղեցին, դպրոցը, մամուլը աշխատին եւ արծարծեն ժողովուրդի ազգ. զգացումները, ոգեւորեն զայն, կապեն հայրենիքին ու իր մշակոյթին, այն ատեն կրնանք դեռ ապահով ըլլալ առնուազն 100 տարի: Եկեղեցին պահպանողական մեծ ոյժ է, մշակոյթը նոյնպէս: Գրականութիւնը նոյնպէս: Երբ ես Խորենացի կը կարդամ, բան մը կը հասկնամ. կը կապուիմ աւելի սերտօրէն մեր նախահայրերուն, մեր պատմութեան ու հայրենիքին:

Ամերիկահայ գաղութ լաւ գաղութ է, հայրենասէր ու զոհաբերող: Միայն իմ նախագահութեամբս 200.000 տոլար հաւաքած ու ղրկած է Հայաստան:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

Բ.

1942, Յունուար.— *Ռոմմէլի բանակները կը կասեցնեն բրիտանական արշաւը Լիբիոյ մէջ: Ամերիկեան առաջին զօրքը ցամաք կ'ելլէ Իրլանտա:*

Փետրուար.— *Սինկափուր անձնատուր կ'ըլլայ Ճափոնցիներուն, 40 օր կռուելէ վերջ:*

Ապրիլ.— *Ամերիկեան օդանաւեր կը ռմբակոծեն Թոքիօն եւ ուրիշ ճափոնական քաղաքներ: Պաթան անձնատուր կ'ըլլայ:*

Մայիս.— *Քորրէկիտոր կ'իյնայ (Խաղաղական ովկիանոս): Ամերիկեան ուժեր կը յաղթեն ճափոնական նաւատորմի արշաւանքին Քորալեան ծովուն մէջ: Ռուսերը դէպի Խարքով կը յառաջանան: Լիբիոյ գերմանեւիտալական զօրքը կը յարձակի Թոպրուքի վրայ: Բրիտանական օդատորմիղը հազարաւոր ռումբեր կը ձգէ Քէօլնի վրայ (Գերմանիա):*

Յունիս.— *Մ. Նահանգները եւ Խ. Միութիւնը փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր մը կը կնքեն:*

Յուլիս.— *Գերման զօրամասեր Եգիպտոսի վրայ կը քալեն: Անգլ. 8րդ բանակը զանոնք կը կասեցնէ Էլ Ալամէյնի առջեւ:*

Օգոստոս.— *Դաշնակիցները ծանր կորուստներ կը կրեն Տիէփի մէջ, Ամերիկացիներուն հետ, ցամաք ելած ատեն: Ամերիկացիները զօրք կը հանեն Կուատալքանալ (Խաղաղական):*

Սեպտեմբեր.— *Գերմանները Ստալինկրատ կը մտնեն: Ռուսերու հակայարձակումը կը սկսի:*

Հոկտեմբեր.— *Մոնթկոմըրի կը ճեղքէ գերմանեւիտալական գիծը Էլ Ալամէյնի մէջ, ձեռնարկելով արշաւանքի մը որ հիւսիսային Ափրիկէէն պիտի քշէր թշնամին:*

Նոյեմբեր.— *Ամերիկացիները եւ Անգլիացիները ցամաք կ'ելլեն Ափրիկէ, կը գրաւեն Քազապլանքան եւ Օրանը: Անգլիացիները կը գրաւեն Թոպրուքը: Գերմանները կը գրաւեն ամբողջ Ֆրանսան:*

1943 Յունուար.— *Ռուսերը կը խզեն Ստալինկրատի պաշարումը: Ռոզվէլթ եւ Չըրչիլ կը հանդիպին Քազապլանքայի մէջ եւ կ'որոշեն Գերմանիոյ անպայման անձնատրութիւնը պահանջել:*

Փետրուար.— *Անգլիացիները Թունուզ կը մտնեն:*

Մայիս.— *Դաշնակիցները կը գրաւեն Թունուզը եւ Պիզէրթան: Գերման զօրքը անձնատուր կ'ըլլայ Պօնի Հրուանդանին մէջ:*

Յուլիս.— *Դաշնակիցները Սիկիլիա կ'արշաւեն: Մուսոլինի կը հրաժարի:*

Օգոստոս.— *Դաշնակիցները ամբողջովին կը գրաւեն Սիկիլիան:*

Սեպտեմբեր.— *Իտալիա անձնատուր կ'ըլլայ: Ռուսերը կը գրաւեն Սմոլէնսքը:*

Հոկտեմբեր.— *Իտալիա պատերազմ կը յայտարարէ Գերմանիոյ դէմ: Ամերիկեան զօրքը կը գրաւէ Նափոլին:*

Նոյեմբեր.— *Ռոզվէլթ, Չըրչիլ եւ Ստալին ժողով կը գումարեն Թէհրանի մէջ: Չանկ Քայ Շէք Գահիրէ կը հրաւիրուի:*

(Վերջը յաջորդով)

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 13

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները, վիճակը.—

Փափազեան Տիգրան, Գալուստեան Սարգիս, Պէքեան Կիրակոս 2000ական փրանք:

Մուրատեան Մուշեղ 1500 փրանք:

Սապունճեան Կարապետ, Մաթոսեան Յակոբ, Տիկ. Հ. Փափազեան, Տիկ. Սապունճեան 1000ական:

Մաթոսեան Ս., Քէշիշեան Լեւոն, Մանուկեան Պետրոս, Սուքիասեան Կիւլպէնկ, Ալոյեան Գրիգոր, Մարտիրոսեան Մկրտիչ, Ոստիկեան Նշան, Թէճիրեան Յովսէփ, Տէրտէրեան Խաչատուր, Տիկին Ա. Սուքիասեան 500ական փրանք:

Մաթոսեան Լեւոնիկ, Յովհաննէսեան Ա., Նաճարեան Աւետիս, Բարսեղեան Բարսեղ, Տէրտէրեան Ղեւոնդ 300ական փրանք:

Ուզունեան Յովհաննէս 250 փրանք:

Ոստիկեան Սարգիս, Բարխեան Մարգար, Մազաքեան Աւետիս, Տիկին Մ. Ալոյեան, Թոմաս Կէնճեան, Գալուստեան Վրէժ, Տիկին Ն. Բարսեղեան 200ական փրանք:

Ա. Տէրտէրեան, Բաքգէն Սիւնի, Թադէոսեան Ա. 100ական փրանք: Գումար 19.950 փրանք:

գործածուին վերաշինութեան, հողագործութեան եւ ուրիշ ձեռնարկներու մէջ: Գերման գերիներ պիտի յատկացուին մաքրելու համար 100 միլիոն ականներ որ գերման բանակին կողմէ տեղաւորուած են անսահման տարածութեանց վրայ: Այս գործողութեանց ծախքերը կը հաշուեն 10 միլիառ ֆրանք: Իարձեալ գերման գերիներ պիտի մաքրեն 120 միլիոն խորանորդ մեթր տարածութեամբ աւերակներ, ծախքը՝ 36 միլիառ ֆրանք: Եւ վերջապէս անոնք պիտի քանդեն Ատլանտեանի հըսկայական պարիսպները:

*** *Ֆրանսա Դաշնակիցներուն հաղորդած է ցանկ մը, որուն համաձայն Գերմանիայէն կը պահանջէ 3500 վայրաշարժ, 10.765 ճամբորդի եւ 295.000 ապրանքի վակոն, 150.000 թոն երկաթ ձող, բոլորն ալ ֆրանսական սեփականութիւն:*

Անգլիոյ մէջ ալ բազմաթիւ գերման գերիներ կը գործածուին, հաւաքելու համար ծովեզերքները տեղաւորուած ականները: Հազարաւոր ականներ ցամաք հանելով պիտի պայթեցնեն: Այս գործողութիւնները պիտի տեւեն մէկ տարի:

ԿԱԼԱՆԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՇՔԱԽՈՒՄԲ ՄԸ

Տարնան, Վիշիի պահակներուն (Միլիս) հրամանատարը եւ ներքին նախարարը, ձերբակալուած է հիւս. Իտալիոյ մէջ, 200 զինակիցներուն հետ, համաձայն Մոսկուայէն հաղորդուած լուրի մը: Տեղական թերթերը այս ձերբակալութեան առթիւ կը գրեն թէ Տարնան քաջարար կռուած է 1914ի պատերազմին, երբ 17 տարեկան էր: 1918ին նորէն ռազմադաշտ վազելով կռուած է Թուրքերուն դէմ: Հակառակ իր անցեալին, բոլորն ալ մահապատիժ կը պահանջեն Տարնանի համար, կոչելով զայն «մարդասպան»:

*** *Ամերիկեան բանակը գերի բռնեց Չէփ Տիթրիխը, հրամանատար էս-էսներու եւ ծանօթ իբրեւ «Խարքովի Ջարդարարը»: Դարձեալ Ամերիկացիներուն ձեռքն անցաւ Ֆունկ, Գերմանիոյ ելմտական նախարարը: Հիմլէր կը հետապնդուի Անգլիացիներուն կողմէ եւ զրոյցի մը համաձայն բռնուած է: Կալանաւորուած է նաեւ Պերլինի ճափոնական դեսպանը, բոլոր պաշտօնեաներուն հետ: Ամերիկացիները ձերբակալելով Չեխոսլովաքիոյ գերման նախարարը, Հէրման Ֆրանք, կօշիկներուն կապերն անգամ քակեցին եւ ժամացոյցը վերցուցին, որպէսզի անձնասպան չըլլայ, կտրած ապակիներով: Ձեռները այնքան կապուած էին որ կտոր կտոր պիտի ընէին կալանաւորը:*

*** *Փէթէնի առողջութեան մասին զանազան զրոյցներ շրջած ըլլալով, թերթերը կը գրեն թէ ընդհակառակն բանտարկեալը կանոնաւոր կ'ուտէ, մարզանքներ կ'ընէ եւ առանց դժուարութեան կը պատասխանէ բոլոր հարցումներուն: «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ մառէշալը ամէն օր 200 սպառնագիր կը ստանայ, երբեմն ծաղրանկարներով:*

2000 հայ գաղթականներ անտեր

Մասնաւոր նամակէ մը կ'իմանանք թէ երկու հազար հայ գաղթականներ հասած են Վիւրթէնպէրկի շրջանը (Գերմանիա), աննկարագրելի թշուառութեան մէջ: Նամակագիրը անմիջական օգնութիւն կը խնդրէ այս հալածականներուն համար որոնց մէջ կը գտնուին 400 յունահայեր, բռնի աշխատանքի տարուած:

*** *Գերութենէ ազատած է Մարսէյլի երիտասարդ ջութակահարը, Ս. Չէօրէքճեան: Լուր կայ նաեւ «Յառաջ»ի սաներէն Աւետիս Մելքոնեանի մասին (Մեսումենց):*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԽՆԱՄԱԿԱԼԸ, *Դամասկինոս արք. Երկոտասան կղզիները պիտի երթայ յածանաւով մը: Վարչապետը խնդրեց Չըրչիլէն անմիջապէս Յունաստանի վերադարձնել Երկոտասան կղզիները որոնք Իտալիոյ յանձնուած էին 1922էն ի վեր:*

ԱՒՍՏՐԻՈՅ *կառավարութիւնը լուծելով նացի կուսակցութիւնը, գրաւեց բոլոր գոյքերը: Ով որ կը փորձէ Նացիներուն համար աշխատիլ, պիտի գնդակահարուի եւ ստացուածքը պիտի գրաւուի:*

ՋՐՈՅՑԻ ՄԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, *Ստալին գրով մը իմացուցեր է Չըրչիլի թէ չեղեալ կը համարի Եալթայի մէջ եղած յանձնառութիւնները: Իբրեւ թէ այդ գրութեան պատճէնը հաղորդուեր է նաեւ Մ. Նահանգներու նախագահին: Այս առթիւ հարցումներ ուղղուած են նախագահի ներկայացուցիչին, բայց ան մերժեր է հաստատել կամ հերքել այդ զրոյցները:* (Փոփիւլէռ եւ Քոմպա):

ՋՕՐ. ՎԷԿԱՆԻ *ձերբակալութեան առթիւ,* Իւմանիթէ *կը պատմէ թէ ամբաստանեալը 1940ին փոխանակ պաշտպանելու Ֆրանսան, կը պատրաստուէր Բագուի վրայ յարձակելու: Այս առթիւ կը հրատարակէ անոր մէկ նամակը՝* (17 *Ապրիլ* 1940) *ուղղուած զօր. Կամլէնի, որուն կը պարզէր Բագուի ռմբակոծութեան ծրագիրը, Թուրքիոյ ուղղակի կամ անուղղակի հաւանութեամբ:*

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ.— *Բոլոր տեսակի գերիները իրենց հասած օրն իսկ կը ստանան հազար ֆրանք, քաղաքական աքսորեալները՝ հինգ հազար ֆրանք պարգեւ եւ ձրի հագուստ: Ազատ արձակման առթիւ գերիներուն եւ աքսորականներուն պիտի տրըուի պարգեւ մը՝ հաւասար իրենց բնակած նահանգի ամսական միջին աշխատավարձի գումարին: Այն աշխատաւորները որ իրենց յօժար կամքով չեն գացած, պիտի ստանան նոյն աշխատավարձին կէսը: Վերադարձողին կինը պիտի ստանայ չորս շաբաթ վճարովի արձակուրդ (գերիներուն եւ աքսորականներուն համար), երկու շաբաթ՝ աշխատաւորներուն համար: Այս բոլոր վճարումները տուրքէ ազատ են: Գերմանական դրամները պէտք է հասած օրն իսկ յանձնել ընկալագրի փոխարէն, փոխանակելու համար:*

ԿՍԿԾԱԼԻ ՄԱՀ ՄԸ

Լիոնի մեր թղթակցէն ցաւով կ'իմանանք գոյժ մը.— Մարսէյլի մեր երիտասարդ բարեկամներէն Պ. Մելքոն Պօղոսեան, (դերձակ), որ սիրով կը մասնակցէր մշակոյթի ձեռնարկներու, իր եղբօրը հետ, Լիոն փոխադրած էր իր կինը, վիրաբուժական գործողութեան մը համար: Գործողութենէն 18 ժամ վերջ դժբախտ մանկամարդուհին, կը մեռնի խոր սուգի մատնելով ոչ միայն ընտանեկան պարագաները, այլեւ բոլոր ծանօթները: Երիտասարդ կինը կը թողու մանչ զաւակ մը:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, *ղեկավարութեամբ՝* Գ. Ա. Վէմշաhի, *երկուշաբթի*, 21 *Մայիս, ժամը 3էն* 11, Horticulture*ի սրահներուն մէջ*, 84 rue de Grenelle, (métro du Bac): *Գեղարուեստական բաժին, պար եւ անակնկալներ: Ծօխ պիւֆէ*, Orchestre Tango *եւ* Swing: *Մուտք* 100 *ֆրանք:*

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տարեկան **750**, վեցամսեայ **400**, եռամսեայ **200** փրանք:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ.— Մեր գաղութը (մօտ 1500 անձ), 1939ի պատերազմին տուաւ 150ի չափ հայ զինուորներ, որոնց հինգը ինկան զանազան ճակատներու վրայ: Ունէինք նաեւ 30ի չափ գերիներ, որոնք հետզհետէ կը վերադառնան:

Ապրիլ 28ին, խումբ մը ընկերներու փափաքով կազմակերպուած էր ուրախութեան սեղան մը ի պատիւ քանի մը հայ գերիներու: Խնջոյքը տեւեց գիշերուան ժամը 3, Պ. Խաչիկ Պետրոսեանի սըրճարանին մէջ: Օրուան սեղանապետը, Հ. Կ. Տէրմոյեան բարի գալուստ մաղթեց վերադարձող գերիներուն, յետոյ կարգով ձայն տուաւ բոլոր ներկաներուն, որոնք իրենց երգերով, արտասանութիւններով եւ զուարճախօսութիւններով ուրախացուցին ներկաները: Յիշատակութեան արժանի են Օր. Սիրվարդ Մաթոսեանի երկու յաջորդական արտասանութիւնները: Այս առթիւ չմոռցուեցաւ նաեւ մեր սիրելի «Յառաջ»ը եւ տասը վայրկեանի մէջ գոյացաւ քսան հազար ֆրանքի գումար մը: (Տես ցանկը):

Ապրիլ 29ին տօնուեցաւ Համազգային Սուգը, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Ճակատի: Օրուան բանախօսն էր Պ. Կ. Տայեան (Լիոնէն): Եղան օրուան պատշաճ ուղերձներ, երգեր եւ արտասանութիւններ: Բեմին վրայ սարքուած էր մահաբեմ մը թարմ ծաղիկներով:

Կապոյտ Խաչի անդամուհիները կը սպասեն բոլոր հայ գերիներու վերադարձին, խնջոյքով մը ընդունելու համար զիրենք.— Գարունի

Սանճաքը կը պահանջեն

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Ալէքսանտրէթի Սանճաքին բնակիչները, որոնք Սուրիա ապաստանած էին, հեռագիր մը ուղղելով Համաքաղական խորհրդաժողովին, խնդրած են որ այդ երկրամասը Սուրիոյ վերադարձուի եւ այս խնդիրը Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին ներկայացուի:

Դամասկոսի «Գապաս» թերթը պարզելով Սանճաքին բռնագրաւման պատմութիւնը, կը պահանջէ բանակցիլ եւ ետ առնել այդ շրջանը: «Սանճաքի հարցը մահու եւ կենաց խնդիր է ոչ միայն տարագիր Սանճաքցիներուն, այլեւ ամբողջ Հիւս. Սուրիոյ համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— *Այրի Տիկին Զպուքճեան եւ Օր. Զպուքճեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ ԱԼԻՔՍԱՆ ԶՊՈՒՔՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ:*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ, *Պ. Խաչիկ Կիւլպօլեան հինգ հարիւր ֆրանք կը նուիրէ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին, իբրեւ ցաւակցութիւն Երուանդ Տէր Անդրէասեանի մահուան առթիւ:*

Ք. ՍԵՐՃԱՆԵԱՆ *կը ստանձնէ արեւելեան երաժշտութեան դասեր տալ փափաքողներուն:* Ուտ, քէմէնչէ եւ ջութակ: *Դիմել* 17 Rue de l'Arrivée, Enghien les Bains:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mercredi 16 Mai 1945 — Չորեքշաբթի 16 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année Nº 4403-Նոր շրջան թիւ 32 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԸՄԲՈՍՏ ՈԳԻՆ ՏԻՐԱԿԱՆ

—o—

Քաղաքապետական ընտրութիւնները, որ վերջացան երկու անգամէն, վճռապէս կը հաստատեն Ֆրանսայի Դիմադրական Ճակատին յաղթանակը։

Ուրիշ խօսքով, ըմբոստացման, յեղափոխութեան ոգին է որ կը փառաւորուի։ Ըմբոստացում եւ յեղափոխութիւն օտար ուժի, բռնութեան եւ ստրկացման դէմ։ Անմահ ոգի առանց որու ժողովուրդները պիտի դառնային ոչխարի հօտ, եթէ ոչ սատցու ոչխար։

Անշուշտ պատմութիւնը պիտի գտնէ շատ մը դէպքեր, որոնց ներքին ծալքերը չեն բացուած տակաւին։ Հարկ է սպասել Գերագոյն Ատեանի դատավարութեանց, լիովին ըմբռնելու համար այն եղերական, քստմնելի աղէտը որուն ենթարկուեցաւ այս երկիրը, 1940 Յունիսին։

Բայց պատմութենէն առաջ, ահա ժողովուրդը ինքն է որ կը դատէ սեւն ու ճերմակը, իր ձայնը ամէնէն առաջ տալով անոնց որ դիրք ճշդեցին, գլուխ բարձրացուցին ու մաքառեցան, յանուն երկրին ազատագրութեան։

Ընտրական պայքարները գաղտնիքներ ունին որոնք պարզ չեն հասարակ մահկանացուներուն համար։ Կարգ մը թերթեր շատ կը զբաղին մանրամասնութիւններով եւ նրբութիւններով, այս կամ այն հոսանքին իրական կացութեամբ։

Խնդիրը այն է որ, այդ մանրամասնութիւնները բան մը չեն փոխեր բուն իրականութենէն.— Դիմադրական պայքարին անվիճելի հմայքը, քուէարկութեանց պահուն։

Այդ հմայքը ահագին դեր կատարեց ոչ միայն ձախակողմեան, այլեւ չափաւոր, նոյնիսկ պահպանողական թեկնածուներու ընտրութեան մէջ։ Եւ չարաչար պարտուեցան անոնք որ այս կամ այն կերպով շփուած, քսուած էին Վիշիի քաղաքականութեան հետ։

Այս բացառիկ պարագայէն, հայրենասիրական տենդէն դուրս, ընտրութեանց արդիւնքը պերճախօս է նաեւ ուրիշ տեսակէտով մը։

Նորէն ըմբոստ ոգին էր որ կը սաւառնէր քուէտուփերուն վերեւ, բուն ներքին քաղաքականութեան, ընկերային յեղաշրջումի գետնին վրայ,

Ուժ տալով ձախակողմեան, աշխատաւորական հոսանքներու, քուէարկուները կ'ուզեն որ բան մը փոխուի ներքին կարգուսարքին մէջ, յանուն ընկերային արդարութեան։

Այս պարագան ապահովաբար աւելի պիտի շեշտուի, երբ տեղի ունենան բուն երեսփոխանական ընտրութիւնները, մասնակցութեամբ երկու միլիոն գերիներու, աքսորականներու, բռնադատեալ բանուորներու, որոնք հետզհետէ կը վերադառնան։

Քաղաքապետական ընտրութիւնները նախաբանը կը կազմեն այդ պայքարին։ Տեսակ մը մարտակոչ կամ ազդանշան գալիք օրերու։

Եւ առժամեայ կառավարութիւնը նախապատրաստուած է այդ օրերուն համար, իբրեւ ներշնչողն ու հեղինակը Դիմադրական գործունէութեան։ Անոր ամէն մէկ անդամը, ինչ դաւանանքի ալ պատկանի, վաստակ ունի ազատագրութեան պայքարին մէջ։ Անոր երկու յենարանները, Դիմադրական Ճակատին Ազգ. Խորհուրդը եւ Խորհրդակցական Ժողովը, շատոնց մշակած են ծրագիրներ՝ երկրին քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական վերակազմութեան համար։

Անշուշտ կառավարութիւնը կը ջանայ պահել հաւասարակշռութիւնը, զգուշանալով դղրդագին ցնցումներէ։ Մանաւանդ որ, թէեւ պատերազմը վերջացաւ Եւրոպայի մէջ, բայց անոր հետեւանքները դեռ ծանր կը կշռեն երկրին եւ ժողովուրդին կացութեան վրայ։

Ամէն պարագայի մէջ, կան շարք մը արմատական առաջադրութիւններ որոնք իրականացած են արդէն, ինչպէս կարգ մը մեծ գործարաններու, դրամատիրական - բաժնետիրական վիթխարի հաստատութեանց ազգայնացումը։ Կան ուրիշներ ալ որ կարգի կամ հասուն մշակումի կը սպասեն։

Նորընտիր քաղաքապետութիւնները անկասկած շատ բան պիտի փոխեն երկրին բուն ժողովրդական - համայնական կազմակերպութեան մէջ, որ կը կարօտի լուրջ բարեփոխման։ Մասնաւորապէս Սէնի նահանգին մէջ, ուր համայնավարները շահած են 80 քաղաքապետութեանց 60ը, հետզհետէ պիտի տեսնենք արտակարգ նորութիւններ։

Ըմբոստ ոգին, որ վերահաստատեց Ֆրանսայի ազատութիւնն ու ժողովրդապետութիւնը, այժմ իր արժանիքները պիտի ապացուցանէ ընկերային եւ տնտեսական վերանորոգման մէջ։ Շ.

ԻՐԱՆ ԵՒ ՓԷՀԼԷՎԻ

—o—

«Իսլամ Աշխարհ»ին վերազարթումին նուիրած իր յօդուածին մէջ (Յառաջ, թ. 11), Պ. Փ. Սանասար կը գրէ.— «Ուշագրաւ եղաւ Պարսկաստանի պարագան։ Իր ազգայնական ոգին, արդիականութեան յարելով հանդերձ, վերադարձ մը փորձեց դէպի իր իսլամական անցեալը։ Երկիրը կոչուեցաւ Իրան, շահը՝ Փէհլէվի (Պահլաւունի), մակդիր մը զոր կը կրէին սասանեան վեհապետներ։ «Շահնամէ»ի դիւցազներգակ բանաստեղծին՝ Ֆէրտովսիի հազարամեակը ազգային տօնի մը հանդամանքը առաւ»։

Թոյլ կուտա՞ք որ քանի մը նկատողութիւններ եւ ճշդումներ ընեմ այս տողերուն մասին։

1.— Պարսկաստանի պարագան մասնաւորապէս ուշագրաւ հանգամանք մը չունի։ Ամէն ժողովուրդ, որուն անցեալը աւելի մխիթարական կ'երեւայ քան ներկան, երբ ազգայնական զարթում մը կ'ունենայ, որ ուրիշ բան չէ բայց եթէ ճիգ մը օտար քաղաքական տիրապետութիւն մը կամ ազդեցութիւն մը թօթափելու եւ երկրին կամ ժողովուրդին քաղաքական, տնտեսական եւ քաղաքակրթական վիճակը բարելաւելու եւ բարձրացնելու, ո՛չ միայն կը փորձէ վերադարձ մը դէպի անցեալը, այլեւ կ'աշխատի վերակենդանացնել անցեալը, որ ազգայնական զարթումին նպատակն է արդէն։ Այս երեւոյթը ամէն տեղ դիտելի է, եւ նոյնիսկ մեր մէջ։ Բայց շատ երկար պիտի ըլլար այս մասին գրել մանրամասնօրէն։

2.— Այն երկիրը որուն մենք Պարսկաստան կ'ըսենք տակաւին, եւ որ արեւմուտքի մէջ Persia կը կոչուէր, հին Իրանի մէկ նահանգին անունով, այդ երկրին բնիկներուն համար երբեք չէ դադրած իր հին անունը կրելէ, որ յանգած է Իրան ձեւին։ Իրան, որուն միջին Պարսիկ ձեւն է Երան (Եղիշէի Երան եւ Անիրանին մէջ պահուած հայերէնի մէջ) սերած է Արյանամ բառէն, որ յոգնակի սեռականն է Արյա (Արի) ժողովուրդի անունին եւ կը նշանակէ Արեաց, Արիներու։ Ուշագրաւ է որ սեռական ձեւ մը ուղղականի արժէք առած է, ինչպէս մեր մէջ ալ կ'ըլլայ երբեմն (օրինակ՝ Մնացորդաց, Զուարթնոց)։ Յայտնի է որ հին հայերէնի մէջ հոլովուած ձեւէ մը կը կազմուէին, ածական մասնիկով մը, նոր ուղղական անուններ, ինչպէս արամբ-ի (արամբ ըլլալով առն (այր) բառին գործիականը)։ Արի ո եւ է կապ չունի հայերէն արի (քա՛ջ) բառին հետ։

Փոփոխութիւնը, որուն կ'ակնարկէ Պ. Սանասար, ո՛չ թէ երկրին մէջ, այլ օտար երկիրներու մէջ տեղի ունեցաւ։ Տասնեակ մը տարիներ առաջ, իրանեան կառավարութիւնը օտար պետութեանց ծանոյց թէ երկիրը օտար լեզուներով ալ այլեւս պիտի կոչուէր Իրան։ Այսօր Պարսկաստան (Persia) բառին տեղ օտար լեզուներու մէջ կը գործածուի Իրան։

Երկրին անունին փոփոխութենէն պէտք չէ հետեւցնել թէ լեզուին անունն ալ պէտք է փոխել։ Իրանեան լեզուն տարբեր է պարսիկ լեզուէն։ Պէտք է շարունակել պարսկերէն ըսել։

3.— Շահին Փէհլէվի (պահլաւ) մակդիրը սասանեան չէ, այլ նախասասանեան։ Փէհլէվի սերած է պարթեւ (հին պարսկերէն **Parthava**) ժողովուրդի անունէն եւ նոր պարսկերէնի մէջ կը նշանակէ հերոս։ Նոյնն է պարսկերէն փէհլէվան, թրք. փէհլիվան բառին հետ, որ փահլաւին յոգնակին է։ Պարթեւ ազնուականները կը կոչուէին փահլաւան։

Չեմ գիտեր թէ Պ. Սանասար ի՛նչ հիման վրայ սասանեան վեհապետներու մակդիրը կը կարծէ փէհլէվ բառը։ Եթէ աղբիւր մը ունի, կը խնդրեմ որ յայտնէ։

Սասանեանները տապալեցին Արշակունի Պարթեւներուն իշխանութիւնը եւ «Պարթեւաստան» աշխարհագրական անունն իսկ վանեցին իրենց պաշտօնական լեզուէն։ Սասանեան շարժումը ազգայնական էր ուղղուած օտարական եւ հելլէնասէր նկատուած պարթեւ Արշակունիներու դէմ։ Հաւանական չի թուիր որ Սասանեանները իրենց պատուանուն ըրած ըլլան Պարթեւ բառը։

Ինծի համար առաջին օրէն իսկ մութ մնացած է թէ ի՛նչու Ռիզա շահ փէհլէվի մակդիրը առաւ, փոխանակ Աքեմենեանի կամ Սասանեանի, որոնք հարազատ իրանեան հարստութիւններ էին։ Արդեօք փէհլէվին հերոսի կամ դիւցազնի առումո՞վ գործածեց։ Չեմ գիտեր նաեւ թէ Փէհլէվին անձնակա՞ն պատուանուն մը եղաւ թէ արքայական բոլոր անդամներն ալ զայն կը կրէին։ Թերեւս ձեր ընթերցողներէն մէկը կարենայ լուսաբանել այս պարագան։

4.— Ֆերտուսի Պարսից մէջ միշտ շատ սիրուած բանաստեղծ մը եղած է, եւ անոնց ազգայնական ոգիին վերազարթման ալ շատ հաւանական է որ մեծահանդէս տօնուէր, իր հազարամեակը։ Պէտք չէ մոռնալ որ Ֆերտուսի համաշխարհային հիացման արժանացած դիւցազներգակ մըն է եւ Իրանի փառքերէն մէկը։ Իրաւ է սակայն որ ազգային փառքերուն փառաւորումն ալ մաս կը կազմէ անցեալը վերակենդանացնելու ճիգերուն։

ՀԱՅԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՉԱԽԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Քաղաք. ընտրութեանց մէջ

—o—

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ քաղաքապետական ընտրութեանց երկրորդ մասը, եւ արդիւնքը եղաւ նշանակալից յաղթանակ մը ձախակողմեան հոսանքներուն համար։ Տակաւին պաշտօնապէս հաղորդուած չեն վերջնական թիւերը, բայց ինչ որ ճշդուած է մինչեւ հիմա, կը հաստատէ այս պարագան։ Յառաջիկայ չորս տարիներու ընթացքին, Ֆրանսայի մեծ քաղաքները եւ շատ մը փոքր քաղաքներ պիտի կառավարուին ընկերվարականներու կամ համայնավարներու կողմէ։ Մօտաւոր հաշուով, ձախակողմեան հոսանքները շահած են քաղաքապետական խորհուրդներու 77—85 առ հարիւրը։ Կարգ մը վայրերու մէջ ընկերվարականներու տեղը անցած են համայնավարներ։ Արմատականներն ալ կարգ մը վայրեր կորսնցուցած են ի շահ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու։ Մասնաւորապէս կորուստ ունեցած են աջակողմեան պահպանողականները։

Այս արդիւնքէն կը հետեւի թէ հանրային կարծիքը համաձայն է որ կառավարութիւնը աւելի վճռական քաղաքականութիւն մը վարէ, ճարտարարուեստական մեծ հաստատութիւնները ազգայնացնելու եւ պատերազմի ապօրէն շահերը բռնագրաւելու համար։ Կարծողներ կան թէ զօր. տը Կօլ յառաջիկայ շաբթու փոփոխութիւններ պիտի կատարէ դահլիճին մէջ, գոհացում տալու համար այս պահանջին։ Հաւանական է որ նախարարական պաշտօններ յանձնէ երկու նախկին վարչապետներու, Լէօն Պլումի, որ Փարիզ վերադարձաւ առջի օր եւ Էռիոյի, որ կը սպասուի այսօր վաղը։ Եթէ Լէօն Պլում ընդունի, թերեւս համայնավարներն ալ աթոռ մը պահանջեն, մասնաւորապէս ընդհ. քարտուղարին՝ Մորիս Թորէզի համար։

*** Թերթերու հրատարակած տեղեկութեանց համաձայն, համայնավարները շահած են Սէնի նահանգին 80 քաղաքապետութիւններէն 60ը (1935-ին իրենց ձեռքն էին միայն 27 քաղաքապետութիւններ)։ Փոփիւլէռ կը գրէ թէ ընկերվարականները Սէնի մէջ շահած են 16 քաղաքապետութիւններ, մինչ նախապէս ունէին միայն ինը։ Ուրիշ թերթեր ալ կը հաստատեն թէ ընդհանուր առումով Դիմադրական Ճակատն է որ յաղթեց փաշականութեան եւ Վիշիի քաղաքականութեան։ Փարիզի արուարձաններուն մէջ, հազիւ 3—4 քաղաքապետութիւններ կը մնան չափաւոր հոսանքներու ձեռքը։ Վեց քաղաքապետութիւններ անցած են Աշխատաւորական Միութեան ձեռքը,— Անիէռ, Պօնտի, Պուա-Քոլոմպ, Քլամառ, Քուրպվուա եւ Ֆրէն։ Գաւառի մէջ, մանաւանդ գիւղական շրջանները այնքան ալ զգալի չերեւար ձախակողմեան հոսանքներու յաջողութիւնը։

Չըրչիլի «յաղթանակի ճառը»

—o—

Անգլիոյ վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ Դաշնակիցներու յաղթանակին առթիւ, ակնարկ մը նետելով անցեալ հինգ տարիներու ծանր տաղնապին վրայ եւ պարզելով ապագայ մտահոգութիւնները։ Ահա գլխաւոր կէտերը.—

1940 Յուլիսին, Օգոստոսին եւ Սեպտեմբերին, Բրիտանիոյ ճակատամարտին մէջ, 40—50 օդաօտորմղիկներ խորտակեցին գերման վիթխարի օդատորմիղը, 7—8ի դէմ մէկ համեմատութեամբ։ Սակայն 1941ի սկիզբը նորէն վտանգի մէջ էինք, պաշարողական շարժումը կրնար խեղդել մեզ որ եւ է ատեն։ Միայն երկու ելքեր ունէինք, դուրսէն ուտելիք բերելու եւ ներսէն ռազմական ուժ ղրկելու համար։ Իրլանտայի վարչապետին՝ տէ Վալէրայի բռնած ընթացքին հետեւանքով, մեր առջեւ փակուեցան հարաւային Իրլանտայի նաւահանգիստները եւ օդակայանները։ Արդարեւ ասիկա մահացու պահ մըն էր մեզի համար, եւ եթէ չըլլային հիւսիսային Իրլանտայի հաւատարմութիւնը եւ բարեկամութիւնը, կրնայինք ընդհարիլ տէ Վալէրայի հետ կամ ընդմիշտ կորսուիլ։ Բայց եւ այնպէս, Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը երբեք բռնութեան չդիմեց — ինչ որ շատ դիւրին եւ բնական պիտի ըլլար — եւ թոյլ տուաւ որ տէ Վալէրայի կառավարութիւնը իր ուզածին չափ սիրաբանէ Գերմաններու եւ յետոյ Ճափոնի հետ։

Պ. Չըրչիլ յետոյ շեշտեց Մ. Նահանգներուն թանկագին դերը պատերազմին մէջ, «աhարկու սխալ մը» կոչեց Հիթլէրի յարձակողականը Խ. Միութեան դէմ (22 Յունիս 1941), պարզեց դեր-

ման դաշտնի զէնքերուն գործած աւերը Անգլիոյ մէջ, եւ յայտարարեց.— «Դաշնակից բանակները կրցան ճիշդ ժամանակին խժը ջախջախել իր բոյնին մէջ, այլապէս 1944ի աշունը,— դեռ չեմ խօսիր 1945ի մասին — Լոնտոնն ալ կրնար նոյնքան քանդուիլ որքան Պերլինը»: Իբրեւ եզրակացութիւն, բացատրեց թէ ամէն վտանգ անհետացած չէ տակաւին եւ պէտք է պատրաստուիլ նոր ճիգերու եւ զոհողութեանց: «Մեծ օգուտ մը պիտի չունենայ պատժել Հիթլերականները իրենց ոճիրներուն համար, եթէ օրէնքը եւ արդարութիւնը պիտի չիշխեն եւ եթէ միահեծան ոստիկանական կառավարութիւններ պիտի անցնին գերման արշաւողներուն տեղը»: Յետոյ ծանրացաւ Ճափոնի վրայ, որ թէեւ տկարացած է, «բայց տակաւին ունի 100 միլիոն ժողովուրդ որուն ռազմիկներ չեն սարսափիր մահէն»:

Ալժերիոյ խռովութիւնները

Ներքին նախարարութիւնը պաշտօնական ղեկոյց մը հրատարակեց Ալժերիոյ խռովութեանց մասին, յայտնելով թէ ջարդուած Եւրոպացիներուն թիւը հարիւրը կ'անցնի: Խռովութեանց դրդիչ կը համարուին Ալժերիոյ ժողովրդական կուսակցութիւնը եւ ուրիշ կարգ մը կասկածելի տարրեր, որոնք օգտուած են պարենաւորման դժուարութիւններէն: (Երեք տարիէ ի վեր հունձքերը ձախողած են, իբրեւ հետեւանք երաշտի): Կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է տագնապը թեթեւցնելու համար: Անցեալ Հոկտեմբերէն Մայիս ցորենի ամսական յատկացումը 41.500էն բարձրացած է 59.000 թոնի, յետոյ, Մայիս 1էն սկսեալ 66.000 թոնի: Կառավարութիւնը պիտի պատժէ յանցաւորները, խափանելով Ֆրանսացիներու եւ իսլամ Ֆրանսացիներու միջեւ որոմ ցանելու փորձերը:

Խռովութիւնները ծագած են Սէթիֆի եւ ծովուն մօտ լեռներուն մէջ, ուր կը բնակին պէրպէր ցեղախումբեր: Մայիս 8ին զինեալ հրոսախումբեր յարձակած ենՍէթիֆի և Կուլէմայի բնակիչներուն վրայ, երբ անոնք Գերմանիոյ անձնատրութիւնը կը տօնէին: Մայիս 9ին եւ 10ին յարձակումները տարածուած են գիւղերու եւ մեկուսի ագարակներու վրայ, բայց բարեկարգութիւնը շուտով վերահաստատուած է: Զոհերուն մէջ կը գտնուին բարձր պաշտօնատարներ: Մարօքի մէջ ալ խլրտումներ երեւցած ըլլալով, միջոցներ ձեռք առնուեցան:

Խստութիւններ Գերմանիոյ մէջ

Դաշնակից սպարապետութիւնը հետեւեալ հրամանները հաղորդեց գերման ժողովուրդին.— 1. Լոյսերը մարել ժամը 22էն առտուան 6.30.— 2. Որ եւ է գերման լուր պէտք չէ հաղորդուի.— 3. Արգիլուած է լսել անթելը, պէտք է փակել թատրոնները, սինէմաները, նուագահանդէսները.— 4. Արգիլուած է անցնիլ սահմանագլուխը.— 5. Լուծուած են նացիական բոլոր կազմակերպութիւնները.— 6. Ջնջուած են նացիական բոլոր օրէնքները, մասնաւորապէս ցեղային օրէնքը:

*** Զօր. Այզընհաուըր յայտարարութեամբ մը դատապարտեց կարգ մը ամերիկացի բարձրաստիճան սպաներու բարեկամական վերաբերումը դէպի բռնուած նացի պաշտօնատարներու հանդէպ: «Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, վերջ տալու համար այս կարգի սխալներու»: Սպարապետը անձնապէս իր կատարեալ պարսաւանքը պիտի յայտնէ պատասխանատուներուն:

Ինչպէս կը յիշուի, ամերիկացի զօրավար մը ճաշի հրաւիրած էր Կէօրինկը, ուրիշներ ալ մեղմ վարուած էին գերման մարէշալներու եւ զօրավարներու հետ, մինչդեռ հասարակ զինուորներուն արգիլուած է եղբայրանալ Գերմաններուն հետ:

*** Թերթերը զարմանք կը յայտնեն որ ծովակալ Տէօնից կը շարունակէ գործել իբրեւ գլուխը գերման նոր կառավարութեան: Լոնտոնի մէջ դիտել կուտան թէ կառավարական իրաւասութիւն չէ տրուած ո եւ է գերման անձնաւորութեան, այլ միայն կարգ մը զօրականներ իբրեւ պատասխանատու ճանչցուած են անգլիական հրամաններու գործադրութեան համար:

*** Անգլ. անթելը կը ծանուցանէ թէ դաշնակից դատարանները արդէն սկսած են դատել պատերազմի ոճրագործները եւ շատեր գնդակահարուած են:

*** Գերման զօրամասեր կը շարունակեն դիմադրել Չեխոսլովաքիոյ, Աւստրիոյ սահմանամերձ շրջաններուն եւ Եուկոսլավիոյ մէջ:

*** Աւստրիա անկախութիւն հռչակեց, համաձայն 1920ի սահմանադրութեան: Յայտարարութիւնը չեղեալ կը համարի անշլուսը (Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ), ինչպէս եւ ամէն յանձնառութիւն Գերմանիոյ հանդէպ: Առժամեայ կառավարութիւն մը պիտի վարէ օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւնները, դրաւման ուժերու հսկողութեան տակ:

*** Ձերբակալուեցաւ Հաշա, Չեխոսլովաքիոյ նախագահը որ 1939 Ապրիլէն իսկ Հիթլերի յանձնած էր ամբողջ երկիրը:

Ազատուած գերիներ

Լիոնի գերիներէն վերադարձած են Միսաք Ղազարեան (Միսաք Միրզէ), Յովհ. Հաբէլեան, Յակոբ Այտընեան, Ժ. Ծառուկեան, Ռուբէն Ֆըրգալթեան, Կիրակոս Քիւփէլեան եւ մէկ հոգի Տէսինէն: Ուրիշներ ալ ճամբան են: Stalag XI Aի մէջ մեռած գերիներէն մէկը Լիոնէն է, զաւակը աղքատիկ մօր մը:

*** Սարգիս Պարզիկեան (Փարիզէն) ճամբան է, ինչպէս կը հաղորդեն իր ընկերները:

*** Վալանսի գերիներէն վերադարձած են 14 հոգի, ութ հոգի ալ՝ պարտաւորիչ աշխատանքի դատապարտուածներէն: Տակաւին կը սպասուին 54 գերիներ եւ աշխատաւորներ: Մեր թղթակիցը 243? կը հաշուէ Վալանսի հայ զինուորներուն թիւը:

*** Փարիզի գերիներէն վերադարձած է Հայկ Լոլօեան (Լա Կառէն): Նիսէն՝ Յակոբ Գաբրիէլեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ, որ Գերմանիա աքսորուած էր, առջի օր Փարիզ հասնելով իր կնոջը հետ, ջերմ ընդունելութեան մը արժանացաւ: Ուրախութենէն կուլար: Քիչ մը հանգստանալէ վերջ ընդունուեցաւ զօր. տը Կօլի կողմէ: Օդակայանին մէջ առաջին դիմաւորողն եղաւ իր բարեկամը, Ժօժէն Մոնթէլ, որուն տունէն ձերբակալուած էր 1940 Սեպտեմբերին, Վիշիի կառավարութեան կողմէ:

ԹՐԻԷՍԹԷԻ ԽՆԴԻՐԸ շատ կը զբաղեցնէ դաշնակից կառավարութիւնները: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ մարէշալ Թիթօ իրաւունք չունի Եուկոսլաւ վարչութիւն հաստատելու, եւ պէտք է սպասէ հաշտութեան ժողովին: Անգլ. կառավարութիւնն ալ նոյն տեսակէտն ունի: Մարէշալ Ալէքսանդր, որ Պելկրատ գացած էր այս հարցին լուծման համար, չէ կրցած ելքի մը յանգիլ:— Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին օգնականը յայտարարեց թէ միայն Եւրոպայի մէջ երեսուն հողային խնդիրներ կան որ խոր քննութեան կը կարօտին:

1.600.000 ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ կարմիր բանակին ձեռքն անցած են Մայիս 9էն 13:

ՓԷԹԷՆԻ ԴԷՄ վկայութիւն տուաւ Նախկին վարչապետը, Փոլ Ռէյնօ Գերագոյն Ատեանի հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ: Զօր. Վէկան ալ հարցաքննուեցաւ հիւանդանոցին մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂ. ՏԵՂԱՊԱՀԸ ողջունելով Կիւրեղ Ծ. Վ.ի ընտրութիւնը իբրեւ պատրիարք Երուսաղէմի, հաստատեր է պաշտօնը, ինչպէս կը գրէ «Էջմիածին»:— Իրան-Հնդկաստան թեմին առաջնորդ նշանակուած է Վահան Ծ. Վ. Կոստանեան:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆ ԱԼ հանգանակութեան ձեռնարկած է, Հայաստանի բանակին համար: Քանի մը ամիս առաջ գումարը հասած էր 22.000 շիլինի, որուն հազարը նուիրած են Ատիս-Ապէպայի դպրոցին աշակերտները: Հինգ հազար շիլին ալ հաւաքուած է Տիրէ-Տավայի մէջ: Այս փոքրաթիւ գաղութը թանկագին յուշարձան մը նուիրած է զօր. Բաղրամեանի: Ատիս-Ապէպայի խորհրդային դեսպանը, Վիքտոր Խոսլով, թէյասեղանի մը հրաւիրելով գաղութի վարչութեան անդամները, բաժակ պարպած է Հայաստանի համար «որ Խ. Միութեան աղամանդն է»: Դեսպանը հեռագրած է Մոսկուա, որպէսզի Հայաստանէն թերթեր, գիրքեր, հանդէսներ եւ շարժանկարներ ղրկուին:— Ատիս Ապէպայի «Արարատ» Մարզական Միութիւնը երկյարկանի շէնք մը շինած է, իբրեւ կեդրոն:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Ընկեր Գ. Լազեան, որ Գահիրէ կը գտնուի պատերազմին սկիզբէն ի վեր, գիրք մը հրատարակած է,— «Յեղափոխական դէմքեր» (Մտաւորականներ եւ Հայդուկներ). որ կը պարունակէ քաղուածքներ անոնց գրքերէն եւ յուշերէն, ուրիշներու կարծիքները եւն.: Պատկերազարդ, 400 էջ: Հրատ. «Յուսաբեր»ի:

*** Մօտերս Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց տպարանէն լոյս պիտի տեսնէ Յ. Օշականի նոր գիրքը, «Համապատկեր Արեւմտահայ գրականութեան», Ա. հատոր:

*** Պէյրութի մէջ, Ղազար Չարըք որ իր յուշերը դրած էր Մարզպետի մասին «Ազդակ»ի մէջ, ձեռնարկած է առանձին հատորով հրատարակելու զանոնք: Այս յուշագրութիւնը կը պարունակէ շահեկան դրուագներ Նախորդ պատերազմի կարեւոր մէկ շրջանէն եւ տարագրութեան կեանքէն:

*** Բանաստեղծ Արմէն Անուշ (Սուրիա) հրապարակ հանած է նոր հատոր մը, «Դարերու Երգը» (Դիւցազներգութիւն Հայոց Պատմութեան մեծ դէմքերու եւ դէպքերու):

ՍԵՎՐԱՆԻ Հ. Ա. Ճ. մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ կիրակի 20 Մայիս, ժամը 15ին, դպրոցի սրահին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգով:

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 14

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԷՆ

Արմենակ Գույումճեան, Սարգիս Ընտրիկեան 2000 ական ֆրանք:

Համբարձում Գուլաքսըզեան, Արամ Տէմիրճեան, Արմենակ Սարգիսեան, Յկ. Աճէմեան, Խաչատուր Խաչատուրեան 1000 ական ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ.— Յովսէփ Օհանեան 1000:

ՓԱՐԻԶԷՆ.— Խաչիկ Կիւլպօլեան 1750: Կր. Գլըճեան 1000: Գօլանճեան (Մէօտօն) 2000:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր կեանքէն

ՊՈՌՏՕ, 7 Մայիս.— 1940 Յունիսին երբ զինադադար կնքուեցաւ, Պոռտօն գրաւեալ շրջանին մէջ կ'իյնար, եւ այդ օրէն Ֆրանսացի ժողովուրդին տառապանքը բաժնեցինք մենք եւս: Անոնց հետ ողբալով իրենց — եւ մեր — զաւակները, որ ռազմադաշտին վրայ ինկան եւ կամ գերի եղան:

Ռմբակոծութիւններէն մեր հայրենակիցները մահ կամ նիւթական վնասներ չունեցան: «Պարտաւորիչ» աշխատանքը հոս ալ գործադրուեցաւ յաճախակի աւլտուքներով (ռաֆլ): Միայն մէկ հայ երիտասարդ բանի տարին (այժմ վերադարձած): Տասը գերի ունէինք Գերմանիա, երկուքը փախած, երկուքը իբրեւ հիւանդ եկած, իսկ երկուքն ալ արտօնութեամբ եկած: Ունինք դեռ չորս, մէկը Յունուար 5ին վիրաւորուած՝ ամերիկեան հիւանդանոց փոխադրուած է: Միւս երեքէն Պօղոս Անանեանը ազատուած է, իսկ լուր չունինք երկուքէն, որոնց մէկը «Յառաջ»ի սաներէն Ա. Գ. Մեսումենցն է:

Ազատագրութեան շրջանին կորուստ չունեցանք: Գաղութը գրեթէ խաղաղ կեանք ունի: Հ. Ա. Ճ.ի մասնաճիւղը կը գործէ, ունենալով իր դպրոցը, 48 աշակերտներով:

«Յառաջ»ի վերհրատարակումը խանդավառութիւն ստեղծեց եւ հոգիները պայծառացուց:

*** Թատերական յաջող ձեռնարկ մը ունեցանք շնորհիւ Պ. Ս. Սուրէնեանի, որ յանձն առած էր առանց վճարումի եւ ճամբու ծախքի ներկայացնել «Սօս եւ Վարդեթեր»ը, ի նպաստ Հ. Ա. Ճ.ի մասնաճիւղին եւ դպրոցին: Գաղութը գրեթէ ամբողջութեամբ ներկայ էր: Ընդհ. հասոյթ գոյացաւ 13.050 ֆրանք: Հ. Ա. Ճ.ի վարչութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Սուրէնեանի:— Թղթակից

Յաջող ձեռնարկ մը

ՏԷՍԻՆ, 6 Մայիս.— Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի պարահանդէսը տեղի ունեցաւ 5 Մայիս, շաբաթ երեկոյ Հայ Ժողովրդային Տան մէջ, ի պատիւ Գերմանիայէն վերադարձող հայ գերիներու: Իսկ կիրակի իրիկուն դարձեալ կրկնուեցաւ պարահանդէսը թէ՛ ի պատիւ մեր մարզիկներուն եւ թէ՛ գոհացում տալու համար երիտասարդութեան բաղձանքին:

Այս հանդէսը Կ. Խաչի առաջին ձեռնարկն էր ազատագրութենէն ի վեր: Մեր ժրաջան խաչուհիներու տարած աշխատանքը պսակուեցաւ կատարեալ յաջողութեամբ եւ լաւ հասոյթ մը ապահովեց Միութեան:

Առաջին երեկոյթը անցաւ հայկական տաքուկ մթնոլորտի մէջ: Պարերէն զատ եղան մեներգներ, տիկիններու եւ օրիորդներու կողմէ: Մեր խաչուհիները, մեծ մասով նոր սերունդի ներկայացուցիչներ, իրենց ամբողջ եռանդը ի սպաս դրին հանդէսին յաջողութեան:

Կ. Խաչը այժմ կը հաշուէ 40է աւելի անդամուհիներ որոնք իրենց առաջին ձեռնարկին իսկ եկան ապացուցանել գործելու ընդունակութիւն եւ մանաւանդ երիտասարդական աշխոյժ եւ կամք: Վստահ ենք որ շատ չանցած պիտի բազմապատկուի անդամներուն թիւը եւ գաղութին համակրանքը:

Ուրիշ լուրեր յաջորդով: Գ. Պօյաճեան

ՓԱՐԻԶԻ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ յառաջիկայ կիրակի, 20 Մայիս, գոհաբանական մասնաւոր աղօթք պիտի կարդացուի, դաշնակից բանակներու յաղթանակին առթիւ:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ Կարմիր Խաչի Օգնութեան մասնաճիւղը կը ծանուցանէ վերաբացումը իր բուժարանին այսօր, չորեքշաբթի, 16 Մայիս: Կեդրոնէն ղրկուած հայ բժիշկ մը, 9—12 պիտի դարմանէ հիւանդները:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Jeudi 17 Mai 194 Հինգշաբթի 17 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4404-Նոր շրջան թիւ 33 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՕՐԵՐ, ՆՈՐ ՈՒԺԵՐ

Քստմնելի Աշխարհամարտը իրար խառնելով ժողովուրդներն ու ռազմիկները, մանաւանդ երիտասարդութիւնը, սրեց անհամար բազմութեանց միտքն ու աչքը։

Միլիոննի ընդհարեցան ռազմադաշտին վրայ, ճակատէ ճակատ կամ զինարուեստի անխնայ դժոխքներուն մէջ։ Միլիոններ թրծուեցան արեան ճապաղիքներու մէջ եւ եղրայրացան անասելի տառապանքներով։ Ուրիշ միլիոններու հոգին վառեցաւ գաղանային ատելութեամբ։

Եւ անհամար բազմութիւններ, մեծ մասով անկար եւ անտէր կիներու եւ մանուկներու կարաւաններ, երկինքը վար առին հալածանքի, խուճապի եւ բռնագաղթի ճամբաներուն վրայ, անզօր կատաղութեամբ։

Իսկ հիմա որ օդանաւերը զբօսական պտոյտներ կը կատարեն — «եւ յերկիր խաղաղութիւն» — եւ հրասայլերը այլեւս չեն թաւալիր երկաթ եւ կրակ տեղալու համար, մարդիկ հետզհետէ կ'ամփոփուին։ Անշուշտ ողբալով մարդկային խելագարութեան խորութիւնը։

Ո՞վ պիտի փորձէր չափել այդ խորութիւնը առանց գլխու պտոյտի, ինչպէս եթէ անդունդին առջեւ կեցած ըլլար...

Բայց, ի՞նչ օգուտ ողբուկոծէն։

Կեանքը իր անողոք պահանջներն ունի ինչպէս անհատին, նոյնպէս մարդկութեան համար։ Եւ արդէն ձեռնարկուած է շինարար աշխատանքին, այստեղ եւ ամէն տեղ։

Նորէն լարուած, շոգեպինդ, մեքենական ճիգ, վէրքերը բուժելու, անսահման աւերներ դարմանելու, ամբողջ երկիրներ եւ պետութիւններ կազմակերպելու, վերակազմելու համար։

Դեռ աւելի ծանրակշիռ, հրատապ հարցեր,— Դաշնակիցները շահեցան յաղթանակը, բայց ահա Մ. Նահանգներու արտաքին գործերու փոխ-նախարարն է որ կը կը խոստովանի թէ առ նուազն երեսուն հողային խնդիրներ լուծման կը սպասեն, միայն Եւրոպայի մէջ...

Թողո՛ւնք «բարձր քաղաքականութեան» վերաբերեալ նիւթերը, քննելու համար խնդիր մը որ սերտ կապ ունի մեր ամենօրեայ կեանքին հետ։

Եւրոպան հիմնովին փոխուեցաւ եւ դեռ պիտի փոխուի։ Նոր օրեր, նոր ուժեր, նոր հեռանկար։

Որքան ալ փոքր ըլլայ մեր համրանքը, այս կամ այն երկրամասին վրայ, պիտի ազդուինք ընդհանուր ալեկոծութեան յորձանքներէն։ Պիտի քշուինք իբրեւ տաշեղ կամ խարխուլ, ջրասոյզ նաւակ։

Ուրեմն, անհրաժեշտ է որ պահենք, սրենք մեր արթնութիւնը, արժեցնելու համար մեր ինքնապաշտպանութեան պահանջները։

Մեզի համար ոչ միայն պերճանք է, այլեւ կորուստ՝ «չքեղ մեկուսացումը»։ Պարտաւոր ենք ուշադրութեամբ հետեւիլ իւրաքանչիւր միջավայրի անցուդարձին, գտնելու համար մեր ճամբան, ընդհանուր քաոսին մէջ։

Այս հիմնական մտահոգութիւնը կը պահանջէ ոչ միայն ներքին ամուր, առողջ եւ ծաւալուն կազմակերպութիւն, այլեւ սերտ կապ՝ միջավայրի գործօն, կենդանի ուժերուն հետ։ Ոչ միայն հաւատք եւ աշխատանք մեր հայրենիքին վերածնութեան եւ ընդարձակման համար, լաւագոյն հեռանկարներով, այլեւ անմիջական գործունէութիւն հոն ուր կը գտնուինք։

Միայն այսօր չէ որ կը յիշեցնենք այս տարրական պարտականութիւնը։

Տասնըհինգ տարի անընդհատ, այս թերթը ահազանգ հնչեցուցած է, մասնաւորապէս ասպարէզ հրաւիրելով երիտասարդութիւնը։ Որպէսզի գիտակցօրէն, գործքով գրաւէ նօսրացած, ամայացած դիրքերը, ապահովելու համար հայրենի ժառանգութիւնը։

Եւ ծանրացած ենք անմիջական պահանջի մը վրայ,— սերտ յարաբերութիւն տեղական այն հոսանքներուն եւ տարրերուն հետ որ կրնան դեր կատարել, ուղղակի կամ անուղղակի, մեր ճակատագրի բարւոքման համար։

Նոր ուժեր, նոր թափ։ Առանց ոտքը գետնէն կտրելու եւ ամուլ մարզանքներ փորձելու։ Քիչ մը լրջութիւն, շատ մըն ալ սրատեսութիւն։

Անշուշտ որոշ քայլեր առնուած են։

Այդ մասին է որ պիտի խօսինք հետզհետէ, աւելի լայնօրէն։

Շ.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ԿԵԱՆՔԸ.— Ծնած Պարտիզակ 1865ին։ Ուր իր նախնական կրթութիւնը։ Ուսուցիչ 1882էն սկսեալ, Պարտիզակէն Իզմիթ, Արմաշէն Պոլիս, դասաւանդելով հայերէն եւ իմաստասիրութիւն։ Նախ աշխատակից, յետոյ խմբագիր Պոլսոյ պարբերականներուն եւ թերթերուն,— Ընտանիք (Ս. Գարամաճեան), Երկրագունդ (Ե. Տէմիրճիպաշեան), Փունջ (Ալաճաճեան), Արեւելք, Մասիս, Բիւզանդիոն, Ծաղիկ, Մանզումէի էֆքեար։ 1918ի զինադադարին հրատարակեց Նոր կեանք օրաթերթը։ Յետոյ արտասահման, ուսուցիչ Դպրոցասէրի՝ Պալքաններէն մինչեւ Ֆրանսա, աշխատակից հայերէն թերթերու՝ Յառաջ, Ազատ խօսք, Հայրենիք, Արագած։ Բեղմնաւոր, որքան իբրեւ ուսուցիչ (իր աշակերտներուն մէջ կը հաշուուին բազմաթիւ ծանօթ մտաւորականներ,— Հ. Արսէն Ղազիկեան, Մուշեղ եպ. Սերոբեան, Թորգոմ արքեպ. Գուշակեան), եւ իբրեւ խմբագիր (հատորներ կը կազմեն իր գրած յօդուածները եւ գրական վէճերը), նոյնքան իբրեւ թարգմանիչ (իր թարգմանութիւններուն շարքը՝ մատենացոյցով, յաջորդով)։

Իբրեւ ծածկանուն՝ ստորագրած է գլխաւորաբար Եռան (իր անուան սկզբնատառերով), Տարագ (յատկապէս քերականական դասերու համար, Յառաջի մէջ), եւ Ահուրամազդ։

Իր յոբելեանը տօնուեցաւ 1935ին։

Այս տարի, իր ութսունամեակին առթիւ, իբրեւ մեծարանքի արտայայտութիւն՝ հրատարակեցի Արծաթագիրք մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին հայ մտաւորականներ, գրողներ, իր աշակերտները եւ իր ընթերցողները։ Այդ գիրքին յառաջաբանէն.—

«Տարիներու այս պատկառելի բեռը ոչինչ պակսեցուցած է խօսելու կամ գրելու իր եռանդէն, այնքան որ եռանդ եւ Երուանդ հոմանիշ դարձած են զինք ճանչցողներուն համար,— տակաւին կը գրէ՛, տակաւին կը թարգմանէ՛ հայ գրական ընտանիքին այս նահապետը, միշտ աշխոյժ, միշտ երիտասարդ(*)։ Ո՞վ է պարգեւեր իրեն այս մշտանորոգ երիտասարդութիւնը,— Պարտիզակ՝ պարիկներու գիւղն արդեօք, իր ծաղիկներու մոգական բոյրով եւ աղբիւրներու յաւիտենական ջրվէժով, թէ հայ լեզուն՝ իր յաւերժալոյս իմաստութեան գաղտնիքով։ Չեմ գիտեր, բայց գիտեմ որ երկու սէր ունի Եր. Տէր Անդրէասեան,— սէր իր գիւղին՝ Բիւթանիոյ ծովուն այս յաւերժահարսին, եւ մէկ ալ հայ լեզուին՝ Հայաստանեայց լեռնաշխարհի յուշկապարիկներու բարբառին։ Եւ աւանդութի՛ւն է, ո՛վ որ սիրել գիտէ, երիտասարդ կը մնայ։

Ու քանի որ սիրոյ մասին է խօսքը, կ'ուզեմ վկայել, այստեղ, թէ սէրը մի է զօրութեամբ, բայց երկու՝ բնութեամբ։ Այսինքն թէ սիրելու համար պէտք է եւ սիրուիլ։

Ես ուզեցի, վկայութեանց ներկայ հատորով, հրապարակաւ յայտնել Եր. Տէր-Անդրէասեանի թէ կը սիրենք զինք հայ լեզուին իր պաշտամունքին մէջ, Հայկազեան բարբառին բերած իր քրմական սպասաւորութեան մէջ, հայրենիքին մասին բանաձեւած իր փիլիսոփայութեան մէջ։

Գրեցի իրեն, Լիոն ուր կը բնակի՝ մտաւորական իր մեծ ու փոքր եղբայրակիցներէն հեռու։

— Ինչո՞վ կրնանք օգտակար ըլլալ, որպէսզի մենք ալ ուրախանանք՝ հաղորդակից մնալով իր սիրոյն։

Պատասխանեց թէ շրջապատուած իր աշխատասէր զաւակներով՝ պէտք չունի որ եւ է օժանդակութեան։ Գիւղացիի հպարտութի՛ւնն էր որ կը խօսէր։ (Թերեւս դուք ալ ծանօթ էք գիւղացիներու հպարտութեան, բայց գիտէ՞ք, ուրկէ՞ կը բխի այդ հպարտութիւնը.— Քաղքցին իր ունեցածը կը ստանայ մարդոց ձեռքէն, իսկ գիւղացին՝ Աստուծոյ ձեռքէն)։ Եւ Եր. Տէր-Անդրէասեան կը մերժէր ինչ որ կուտայ մարդկային ձեռքը։

Գիւղացի՝ ես ալ, գիւղացի՝ ծնունդով, գիւղացի՝ աշխարհահայեացքով, խորհեցայ որ կրնանք մեր սէրը արտայայտել տարբեր ձեւով,— ձեռնարկելով իր գործերուն հրատարակութեան»։

Դէզերով ձեռագիր ունի հրատարակելի։ Խօսեցայ ընկերներուս հետ, որոնք տրամադրութեանըս տակ դրին 65.000 ֆրանք։ 30 հազարը հեղինակի իրաւունք համարելով յոբելեարին՝ մնացեալը յատկացուցի իր գործերուն հրատարակութեան,— առաջին հրատարակութիւնն եղաւ Արծաթագիրքը, (որմէ եւ իւրաքանչիւր նոր հրատարակութենէ 200 օրինակ՝ հեղինակի իրաւունք) որուն հասոյթով հետզհետէ հատոր առ հատոր լոյս պիտի տեսնեն վաստակաւոր հայերէնագէտին բոլոր գործերը։

Արծաթագիրքը աղօտր ապացոյց մըն է թէ նորահաս մտաւորականները գիտեն պատուել եւ մեծարել երէց մտաւորականները, պահպանել եւ տարածել հիներուն մտաւորական ժառանգութիւնը։ Միեւնոյն ատեն՝ կարգախօս մըն է թէ պէտք չէ թողուլ որ ձեռագիր մնան (ու կորսուին) մեր մտաւորական ժառանգութիւնները(**)։

(Յաջորդով Եր. Տէր-Անդրէասեանի (հրատարակուած կամ հրատարակելի գործերուն ցանկը եւ ընդհանուր վերլուծում մը)։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Եթէ urémieն չտանէր զինք, թերեւս դեռ երկար ապրէր, առանց դադրելու նոյնիսկ աշխատելէ, ստեղծագործելէ եւ թարգմանելէ,— այնքան աշխոյժ էր եւ պայծառամիտ։

(**) Այս առթիւ, հրաւէր կ'ուղղեմ բոլոր անոնց՝ որ կը յարգեն Եր. Տէր-Անդրէասեանի յիշատակը, որպէսզի գնեն եւ սպառեն Արծաթագիրքը, որուն հասոյթով պիտի տպագրուին յոբելեարին միւս գործերը։ Ստանալու համար դիմել ինձ՝ Յառաջի հասցէով։ Արծաթագիրքը (**207** էջ) կը վաճառուի **60** փրանք։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆԻՍՏԸ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՄԵԾ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Խորհրդակցական Ժողովը (առժամեայ խորհրդարան) պատմական նիստ մը գումարեց երեքշաբթի օր, Լիւքսէնպուրկի պալատին մէջ, փառաբանելու համար մեծ յաղթանակը։ Աննախընթաց եւ խանդավառ ցոյց մըն էր որ կատարուեցաւ, ի ներկայութեան անգլիական, ամերիկեան, ռուսական եւ ուրիշ դաշնակից ազգերու պատուիրակներուն։ Ամբողջ ժողովասրահը եւ պալատը զարդարուած էին Միացեալ Ազգերու դրօշներով։ Երբ զօր. տը Կօլ ներս մտաւ, խանդավառ ցոյցեր կատարուեցան։ Հանրապետական պահակները բարեւի կեցած էին եւ առժամեայ կառավարութեան ներկայացուցիչը բուռն ծափերով ընդունուեցաւ ժողովասրահին մէջ։ Իր ճառը մեծ մասով պատմական հանդամանք ունէր եւ երբ վերջացաւ, ամբողջ սրահը «Մարսէյեէզ»ը թնդացուց յոտնկայս։ Զօրավարը խօսած ատեն, կիներ կուլային իրենց յուզումէն եւ ուրախութենէն։ Իր վերջաբանին մէջ, տը Կօլ մասնաւորապէս շեշտեց.

— «Պատերազմին վախճանը վերջ մը չէ Չորրորդ Հանրապետութեան համար, այլ մեկնակէտ մը։ Ուրեմն յառա՛ջ, յառա՛ջ աշխատանքի, միութեան, վերանորոգման ահագին պարտականութեան համար։ Թող մեր նոր յաղթանակը ազդանշանն ըլլայ մեր նոր սլացքին»։

Զօրավարը բացատրեց թէ Ֆրանսայի գոյութիւնն իսկ վտանգուած էր այս պատերազմին մէջ։

— «Գերմանիան, մինչեւ մոլեռանդութեան հասցնելով իր տիրապետութեան երազը, այնպէս կարգադրած էր որ նիւթապէս, քաղաքականապէս եւ բարոյապէս պայքարը դառնար ամբողջական։ Ուրեմն անհրաժեշտ էր որ յաղթանակը դառնար ամբողջական։ Եւ այդպէս ալ եղաւ։ Գերմանիան բոլորովին կործանած է իբրեւ պետութիւն, իբրեւ ուժ, իբրեւ վարդապետութիւն։ Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ ժողովուրդի մը համար, որքան ալ վճռական ըլլայ եւ հզօր, ուրիշներուն վրայ տիրապետելու մոլեգին տենչը կրնայ աւելի կամ պակաս փայլուն, աւելի կամ պակաս երկարատեւ յաջողութիւններ կորզել, բայց վախճանը փլուզում է։ ... Ֆրանսան իր գոյութիւնն էր որ վտանգի ենթարկեց այս պատերազմին մէջ, իբրեւ ազգ, մինչեւ իր զաւակներէն իւրաքանչիւրին ֆիզիքական եւ բարոյական ճակատագիրը, բայց շահեցաւ խաղը։ Ֆրանսայի հողին վրայ էր որ նախ կնքուեցաւ թշնամիին յաղթանակը, Ֆրանսայի հողին վրայ էր որ յետոյ վճռուեցաւ անոր պարտութիւնը։ Քաղաքական տեսակէտով, պէտք էր որ Ֆրանսան գետին փռուէր, որպէսզի կարելի ըլլար իրականացնել Գերմանիոյ զարհուրելի ծրագիրը,— Եւրոպան վերածել կայսրութեան մը, կազմուած տէրերէ եւ ստրուկներէ։ Իսկապէս ալ, անգամ մը որ Փարիզը գրաւուեցաւ, Իտալիան եւ Սպանիան վճռապէս կ'իյնային ապականութեան շրջագծին մէջ։ Պալքանները խաղալիկ դարձած էին թշնամիին ձեռքը եւ կարելի կը դառնար Ռուսիան կործանելու փորձը...

ՈՉ ՍՈՒՏԸ, ՈՉ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆԸ...

Ոչ զինուորական դժբախտութիւնը, ոչ մեր պետական հաստատութեանց սնանկութիւնը, ոչ սուտը, ոչ ալ բռնութիւնը չկրցան լռութեան դատապարտել ազգային բնազդը կամ մեր ժողովուրդը շեղեցնել իր յաւիտենական կոչումէն։ 1939 Սեպտ. 3էն իսկ մենք քաշեցինք սուրը, մինակ՝ Անգլիոյ հետ, պաշտպանելու համար բռնաբարուած իրաւունքը Լեհաստանի մէջ։ Մենք գիտէինք

սակայն ուժերու անհամեմատութիւնը: Մենք դիտէինք որ մահացու կերպով ցրուած էին ժողովրդապետութեանց ուժերը, եւ միայն սահմանափակ աջակցութեանց վրայ յոյս կրնայինք դնել: Մենք որ եւ է բնական պաշտպանութիւն չունէինք գերման մեքենաշարժ ուժերու խուժումին դէմ: Եւ սակայն, մենք չսպասեցինք որ մեր վրայ յարձակին, գիտակցօրէն յանձն առնելու համար մեր պատմութեան ամենամեծ վտանգը: Մենք այդ ըրինք առանց աշխարհակալութեան պատրանքներու կամ վրէժխնդրական կիրքի, այլ պատասխանելով այն յաւիտենական օրէնքին որ մեզ կը դարձնէ յառաջապահը քաղաքակրթութեան մը՝ հիմնուած ժողովուրդներու իրաւունքին եւ մարդկային անձի յարգանքին վրայ: Ինչ որ ալ արժած ըլլայ այդ մեզի, մենք չենք զղջար որ այդ օրինակը տուինք աշխարհին»:

Այս իմաստով չարունակելէ վերջ, զօր. տը Կօլ չեշտեց թէ երբեք չընդհատուեցաւ Ֆրանսայի ռազմական ճիգը: «Եւ երբ մեր զօրավարները Ռէնսի եւ Պերլինի մէջ, իրենց ամերիկացի, խորհրդային եւ բրիտանացի ընկերներուն հետ ընդունեցան Գերմանիոյ եւ իր բանակներուն անպայման անձնատրութիւնը, կը նշանակէ թէ Գերմանիան Ֆրանսայի առջեւ ալ անձնատուր եղաւ»:

Զօրավարը յետոյ փառաբանեց այն զինուորները որ ինկան անապատներուն, լեռներուն կամ դաշտերուն մէջ, այն նաւազները որ խեղդուեցան ծովերուն վրայ, այն օդաչուները որ գահավիժեցան երկինքէն ի վար, Դիմադրական Ճակատին ռազմիկները որ սպաննուեցան «մաքի»ներուն մէջ կամ գնդակահարուեցան: Եւ ջերմ գովեստներ ուղղեց Դաշնակիցներուն:

Զօրավարէն առաջ, բացման ճառը խօսեցաւ խորհրդակցական ժողովին նախագահը, Ֆէլիքս Կուէն, մէկ մէկ յիշելով Դաշնակիցները: Ամէն մէկ երկրի անունը յիշուած ատեն, ժողովականները կը ծափահարէին դաշնակից դեսպանները: Պ. Լուի Սայեան, Դիմադրական Ճակատի Ազգ. խորհուրդին նախագահը, պարզեց դիմադրական շարժումին ծագումը, ոգին եւ գործունէութիւնը: Տիկին Կապռիէլ Փէռի, գնդակահարուած համայնավար երեսփոխանին այրին, նկարագրեց Ֆրանսացի կիներուն պայքարներն ու տառապանքները: Եւ յայտարարեց, բուռն ծափերու մէջ.— «Ֆրանսացի կիները որոնք իրենց պարտականութիւնը կատարեցին պատերազմին մէջ, զայն պիտի կատարեն նաեւ խաղաղութեան մէջ: Հիթլէրական Գերմանիան անձնատուր եղաւ, եւ սակայն Ֆրանսուհիները կը զարմանան որ տակաւին անպատիժ կը մնան այն ձեռքերը որ աւեր եւ սուգ սերմանեցին«:

Երեք Մեծերը պիտի քննեն ծանրակշիռ խնդիրներ

Մ. Նահանգներու Նախագահը յայտարարեց թէ կը յուսայ մօտերս տեսակցիլ Չըրչիլի եւ Սթալինի հետ, քննելու համար հաշտութեան ծրագիրը: Նախագահը ըսաւ թէ այս հանդիպումը պիտի չյետաձգուի «շատ հեռաւոր ապագայի մը, բայց անմիջապէս ալ պիտի չըլլայ»: Երբ հարցուցին թէ զօր. տը Կօլ ալ ներկայ պիտի ըլլա՞յ, նախագահը կրկնեց թէ Երեք Մեծերու հանդիպում մըն է որ տեղի պիտի ունենայ: Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ ալ հարցումներ ուղղուեցան Երեք Մեծերու ժողովի մասին եւ Չըրչիլ պատասխանեց.

— «Ջերմապէս կը յուսամ թէ խորհրդակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ: Շատ տարօրինակ պիտի ըլլար եթէ այսքան երկար եւ կատաղի պատերազմ մը վերջանար առանց որ եւ է կարգադրութեան, նոյնիսկ յաղթականներուն միջեւ»:

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԹՐԻԷՍԹԷԻ ՀԱՐՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Արդարեւ, ծանրակշիռ խնդիրներ կան սեղանի վրայ: Լեհաստանի հարցէն զատ, Թրիէսթէի խնդիրն ալ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Անգլիա եւ Ամերիկա նոյնիմաստ ծանուցագիրներ ուղղեցին մարէշալ Թիթոյի, ազդարարելով թէ Թրիէսթէի խնդիրը պիտի կարգադրուի հաշտութեան ժողովին մէջ, հետեւաբար Եուկոսլաւիա իրաւունք չունի այժմէն գրաւելու զայն: Քաղաքին մէջ կը գտնուին թէ եուկոսլաւ եւ թէ անգլիական զինուորներ, որոնք պէտք է ենթարկուին մարէշալ Աղեքսանդրի հրամանատարութեան:

Թերթերը կը գրեն թէ ազդարարութիւնը վերջնագրի հանգամանք չունի: Դաշնակից կառավարութիւնները կ'ուզեն պահել հրամանատարութեան միութիւնը: Կ'ըսուի թէ մարէշալ Թիթօ ընդունած է անգլեւամերիկեան առաջարկը, եւ պիտի սպասէ հաշտութեան ժողովին որոշման: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը այս առթիւ անգամ մը եւս յիշեցուց թէ որ եւ է հողային խնդիր չի կրնար կարգադրուիլ զինուորական յայտարարութեամբ եւ հարկ է սպասել խաղաղութեան մեծ ժողովին: Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ կը վախնան որ եթէ միակողմանի կարգադրութիւններ ըլլան, դէչ նախընթաց մը կը ստեղծուի եւ իւրաքանչիւր զինուորական իշխանութիւն իրեն կը պահէ պատերազմի ընթացքին գրաւած հողերը:

Օրինակ, Յոյներն ալ Երկոտասան կղզիները կը պահանջեն: Յունաստանի խնամակալը, Դամասկինոս արք. առջի օր ճայնասփիւռ ճառ մը խօսելով Հռոդոսի մէջ, յայտարարեց թէ Երկոտասան կղզիները նորէն հելլենական հող դարձած են: Սակայն աւելցուց թէ պէտք է համբերել քիչ մը, զանոնք վերջնապէս մայր հայրենիքին կցելէ առաջ: Լոնտոնէն ալ համբերութեան խրատներ տըրւած են Յոյներուն, որպէսզի սպասեն հաշտութեան ժողովին:

Սեղանի վրայ կը գտնուի նաեւ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ գրաւեալ մասերուն վարչութեան բարդ խնդիրը: Չորս պետութիւններ պիտի ստանձնեն այս հոգը, բայց մանրամասնութիւնները չեն ճշդուած տակաւին:

*** Պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ Ֆրանսան Սան Ֆրանչիսկոյի Ապահովութեան Խորհուրդին պիտի մասնակցի իբրեւ հինգերորդ մեծ պետութիւն:

Սուրիա կը պահանջէ պարպել օտար զօրքը

Սուրիոյ վարչապետը, Ֆայէզ էլ Խուրի, խօսելով օրուան խնդիրներու վրայ, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի խնդրէ որ ետ քաշեն բոլոր օտար զինուորները: Եթէ ճափոնական պատերազմին առթիւ անհրաժեշտ համարուի քանի մը զօրագունդեր պահել Սուրիոյ մէջ, կարելի է ձեւ մը գտնել, համաձայն պետութեանց անկախութեան սկզբունքին: Սուրիա գտնուած օտար զինուորներն են կարգ մը ֆրանսական եւ բրիտանական զօրամասեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԷՕՐԻՆԿ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾ հռչակուեցաւ պաշտօնապէս, պատկան յանձնաժողովին կողմէ որ յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ գերման մարէշալը դեռ անցեալ նոյեմբերին արձանագրուած էր պատերազմի ոճրագործներու առաջին ցանկին վրայ (հազար հոգի):

ԼԱՎԱԼ անգլիական մարտանաւով մը Ֆրանսա պիտի փոխադրուի, որովհետեւ սպանիական կառավարութիւնը չուզեր ուղղակի յանձնել զայն:

ԾԽԱԽՈՏ հասած ըլլալով Ամերիկայէն եւ Մատակասքարէն, ամիսը երեք տասնօրեակ պիտի բաժնուի միշտ: Կը կարծուի թէ շատ չանցած կարելի պիտի ըլլայ ամիսը 8 տուփ գլանիկ բաժնել:

ԿԷՕՊԷԼՍԻ դիակը գտնուած է Ռուսերուն կողմէ Պերլինի ստորերկրեայ քաղաքին մէջ, անթելի գործիքին առջեւ, իր կնոջը եւ զաւակներու դիակներուն հետ:

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ յայտարարուեցաւ Լիոնի մէջ, հանրային պաշտօնեաներու կազմակերպութեանց եւ ճարտարագործական սէնտիքաներու կողմէ: Գործադուլը կը ծաւալի նաեւ հիւսիսային Ֆրանսայի ածխահանքերուն մէջ: Վախ կայ որ փարիզեան թերթերու տպարաններուն մէջ ալ գործադուլ հռչակուի, եթէ միջամտութիւն չըլլայ:

ԶՕՐ. ԿԱՄԼԷՆ իբրեւ վկայ լսուեցաւ Փէթէնի հարցաքննութեան առթիւ: Զօրավարը ըսաւ թէ իր հրամանատարութենէն արձակուած ըլլալով, չէր կրնար ընդդիմանալ զինադադարին, թէ ինք երբեք չէր յուսահատած յաղթանակէն: Գալով Ռիոմի դատավարութեան, բացատրեց թէ լուռ մնաց, չուզելով զինուորական խնդիրներու մասին խօսիլ Գերմաններու առջեւ:

462 ՄԱՀԱՎՃԻՌ արձակուած է ապրիլի ընթացքին, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Դատուած եւ դատապարտուած են 2608 հոգի, որոնց 64ը ցկեանս թիապարտութեան, 487ը տաժանակիր աշխատանքի, 73ը խցարգելութեան, 1116ը զանազան պատիժներու: Անպարտ արձակուած են 401 հոգի:

500.000 ՀՐԶԻԳ ՌՈՒՄԲ ձգուեցաւ Ճափոնի Նակոյա քաղաքին վրայ, 90 վայրկեանի մէջ,— ուրեմն 40 թոն իւրաքանչիւր վայրկեանի մէջ: 5—8 միլիոն ճափոն զինուորներ կը պաշտպանեն Մանչուրիան եւ մայր երկիրը եւ միայն 4000 օդանաւ ունին:

ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ — Ֆրանքի դէմ Ֆրանք — պիտի սկսի երկու երեք շաբաթէն: Նոր թղթադրամները տպուած են Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ մէջ: Կառավարութիւնը որոշած է այս փոխանակութիւնը կատարել, հրապարակէն քշելու համար Գերմաններու տարած, փճացած կամ անհետացած թղթադրամները: Պիտի փոխանակուին ոչ միայն 5000նոցները կամ հազարնոցները, այլեւ 100նոցները, թերեւս 50-նոցներն ալ: Միայն մանր դրամները անփոփոխ պիտի մնան:

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏԻ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան, Հայ Բողոքական համայնքին, Կապոյտ Խաչին եւ Մարզական Միութեան պիտի տօնէ Ապրիլեան Սգատօնը, Մայիս 20, կիրակի ժամը 15ին, Ռէփիւպլիքէններու սրահին մէջ, 16 rue J. B. David: Կենդանի պատկեր, բանախօսութիւն, երգ եւ արտասանութիւն: Մուտքը ազատ է:

Օր. ՎԵՀԱՆՈՒՇ ԿԱՐԱԳԵԱՆ եւ Պր. ՄԵԼՔՈՆ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ Նշանուած, 29 Ապրիլ 1945, Փարիզ

Համազգային Սգատօնը

ՎԱԼԱՆՍ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Ա. Ճ.ի, Համազգային Սգատօնի 30երորդ տարեդարձը պատշաճօրէն տօնեցինք «Սալ տէ Ֆէթ»ի մէջ:

Նախագահ Պ. Մ. Տէր Սարգիսեան չեշտեց՝ «Այսքան չարիք թէ մոռնան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք» եւ բացատրելէ վերջ Սգատօնին իմաստը, ներկաները հրաւիրեց վայրկեան մը յոտնկայս յարգել նահատակներուն յիշատակը: Արտասանութիւններ ըրին՝ Մ. Տէր Կարապետեան, Գ. Սարոյեան եւ Մ. Պլքեան: Երգեցին Ա. Զէքէմեան եւ Օր. Եղիկեան:

Հ. Գ. Ոսպիկեան ֆրանսերէն պերճօրէն բացատրեց սգատօնին իմաստը: «Մենք, ներկայ արհաւիրքը 30 տարիներ առաջ ապրած, զգացած եւ տառապած ենք, Հայը իր փառաւոր անցեալով արժանի է յարգանքի»:

Ամերիկեան բանակին հարիւրապետ Ս. Սվաճեան, ներկայ պատերազմը յաղթանակէն բխելիք խաղաղութեան բարիքները թուելէ վերջ, աւելցուց,— «Հայը իր մարդկային անժխտելի եւ կենսական իրաւունքներուն պիտի տիրանայ»:

Հ. Ա. Ճ.ի կողմէ խօսեցաւ Գէորգ Պօյաճեան, «Մենք եւ մեր պաշտելի նահատակներուն հոգիները, մեր ժողովուրդի արիւնով ոռոգուած, Թրքահայաստանի հողերը կը պահանջեն իբրեւ հատուցում եւ երբ գոհացում ստանանք, այն ատեն Սգատօնը պիտի ըլլայ յաղթանակի տօն:

Հայր Գ. Ոսպիկեան, այս անգամ հայերէն ճառով մը պանծացուց հայ նահատակներու յիշատակը, խրատեց ծանօթանալ մեր ազգային անկորնչելի հարստութիւններուն եւ տէր ըլլալ անոնց: «Մարդկութիւնը այսօր կը տուայտի այս վայրենի պատերազմի զարհուրանքներուն մէջ, որովհետեւ նախորդ պատերազմի ոճրագործները մնացին անպատիժ»:

Սգատօնը փակեց Հ. Ե. Հ. Մ.եան երգչախումբը, «Մայր Արաքսի»ով:— Թղթակից

Ազատուած գերիներ

ՍԷՆ Շամոն 10 Մայիս.— Գերիներու վերադարձը սկսած է: Մինչեւ այսօր վերադարձած են. — Պետրոս Տիրանեան, Պօղոս Գըրպըյըզեան, Բիւզանդ Տօրիկեան, Արշակ Պօյաճեան, Խաչիկ Սէֆէրեան, Յովսէփ Ֆաղակեան, Պատրիկ, Մանուէլ Մուսեղեան եւ Վարդան Քէշիշպաշեան:

Տակաւին կը մնան ութ հայ գերիներ:— Սաքօ

*** Փարիզի գերիներէն վերադարձած է Գաբրիէլ Արսլանեան:

Nuit des Arméniens de France. Salle Pleyelի մէջ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Կազմակերպուած Institut Arménienի կողմէ, հովանաւորութեամբ կրթական նախարարութեան, Մայիս 26ին, ժամը 11էն մինչեւ առաւօտ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ
Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Ճակատի Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղի կողմէ, կիրակի, 20 Մայիս, կէս օրէ վերջ ժամը 15ին, Պանեէօի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, նախագահութեամբ Լ. Տօնիկեանի: Կը խօսին՝ Մէթր Մարմարեան եւ Հ. Ակոնայեան, ինչպէս եւ Պ. Ալպեռ Փըթի՝ քաղաքապետ Պանեէօի: Կը մասնակցի «Ալագեազ» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Առաքելեանի: Երգեր եւ արտասանութիւններ: Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Այս կիրակի, 20 Մայիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի հոգելոյս Տ. Վարդան Ա. քհնյ. Պաղտատլեանի համար:

ԿԱՐԴԱՑԻ՞Ք Է. Բիւզանդի պահակը, վէպ, 534 էջ: Մաքուր տպագրութիւն, գին 200 Ֆրանք: Դիմել. — 48 Rue Et. Dolet, Alfortville, «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ գրավաճառներուն:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ղեկավարութեամբ՝ Գ. Ա. Լէմշահի, երկուշաբթի, 21 Մայիս, ժամը 3էն 11, Horticultureի սրահներուն մէջ, 84 rue de Grenelle, (métro du Bac): Գեղարուեստական բաժին, պար եւ անակնկալներ: Ճոխ պիւֆէ, Orchestre Tango եւ Swing: Մուտք 100 Ֆրանք:

ՍՏԱՑԱՆՔ.— Թրքահայ Սպայի մը օրագիրը. 1916 Յուլիս - Նոյեմբեր: Գրեց՝ Սարգիս Պօղոսեան, 1941, Փարիզ: Գին 40 Ֆրանք:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Vendredi 18 Mai 1945 Ուրբաթ 18 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4405 - Նոր շրջան թիւ 34 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ

Այս էջերուն մէջ, տարիներով յիշեցուցած ենք տարրական պահանջ մը, — սերտ կապ մեր ապրած միջավայրի գործօն, ազդեցիկ տարրերուն հետ: Ոչ միայն այստեղ, այլ բոլոր գաղութներուն մէջ: Մինչեւ Մօտաւոր Արեւելքի ափերուն վրայ:

Պահանջը աւելի քան ստիպողական է այժմ, երբ յաղթականները կը փորձեն նոր կարգուսարք մը հաստատել պատերազմի փլատակներուն վրայ, կամ գոնէ հիմնովին բարեփոխել, վերակազմել ինչ որ կարելի է:

Ամէն տեղ ալ սերունդ հասած է եւ կը հասնի այլազան, յաճախ յեղափոխական ըմբռնումներով:

Մեր դանդաղաշարժ Արեւելքն անգամ անճանաչելի դարձած է, Թուրքիոյ, Իրանի, Եգիպտոսի աւելի կամ պակաս արմատական յեղաշրջումներէն ի վեր: Այս պատերազմէն վերջ, աւելի զգալի, շօշափելի պիտի դառնայ փոփոխութիւնը: Այնպէս որ, կարելի չէ կանգուն մնալ, դիրք պահել, նուաճումներ կատարել հին գիտելիքներով եւ քարացած աւանդութիւններով:

Առնենք մեր միջավայրը, — յանխտենական վառարանը՝ ընկերային եւ քաղաքական յեղափոխութեանց:

Աւելի քան քսան տարի չփուեցանք այս ժողովուրդին հետ, այս անգամ խմբովին, զանգուածօրէն: Ոչ թէ իբրեւ պատահական համրանք, այլ իբրեւ ժողովուրդ:

Ինչ որ փորձեցինք արժեցնել այստեղ, մեր մեծ ու փոքր հոգերուն առթիւ, այլեւս մաշած է: Առ նուազն անմէջ համակրանք, եթէ ոչ արգահատանք, տեսակ մը ողորմածութիւն կը շարժէ:

Քսան տարի եւ աւելի առաջ ալ, մարդիկ հազիւ թէ կը հետաքրքրուէին մեր ջարդերով ու փլուզումներով: Եւ այն ատեն տարբեր էին թէ մարդիկը, եւ թէ տիրող տրամադրութիւնները:

Այն ատեն — Մեծ Պատերազմէն շատ առաջ — քիչ շատ հաստատուն էր աշխարհը իր հիմերուն վրայ, եւ տեսակ մը ասպետականութիւն կը հոսէր մարդոց երակներուն մէջ: Այն ատեն, ժողովուրդի մը տառապանքը յաճախ լեռներ շարժել կու տար, հոգ չէ թէ ի խնդիր քաղաքական եւ տնտեսական աշխարհակալութեան:

Հիմա շատ է մանրացած մարդկութիւնը: Ամէն բան վերածուած է թուաբանութեան եւ տոմարակալութեան: Կամ պարզապէս աշխարհագրութեան, ելքի եւ մուտքի տոմարներով: «Թըշուառ Հայաստան»ները այլեւս այնքան կ'ազդեն որքան եղերական կամ սրտաշարժ տեսարան մը շարժանկարին վրայ:

Ուրեմն մեր արտաքին յարաբերութեանց ոգին ու պաշարը պիտի ըլլան արդիական: Մենք ալ պէտք է խօսինք դաժան եւ անողոք իրականութեան լեզուով, — աշխարհագրութեամբ եւ տնտեսագիտութեամբ: Անշուշտ նաեւ մտաւոր արժանիքներով, եւ հայկական բազուկին ընծայած փառքերով:

Բարեբախտաբար այժմ զօրաւոր ենք այդ գետնին վրայ, անվիճելի եւ տոկուն վաստակ մը շահած ըլլալով նախորդ, այլ մանաւանդ ներկայ պատերազմին մէջ:

Այս տեսակէտէն, արդիւնաւոր դեր կրնան կատարել այն հազարաւոր ռազմիկները որ սկսած են կազմակերպուիլ, թէ դասակարգային եւ թէ ընդհանուր շահեր պաշտպանելու համար:

Արդէն ունէինք Ֆրանսական Ճակատի Նախկին Կամաւորներու Միութիւն մը, փոքրաթիւ — 1914ին գաղութն ալ շատ փոքր էր — բայց եռուն եւ գործօն: Մարտ 24ին կազմուեցաւ Հայ Մարտիկներու Միութիւնը, նախաձեռնութեամբ ներկայ պատերազմի ռազմիկներուն, իբրեւ հատուած ֆրանսական U. N. C.-ին:

Տակաւին ծանօթ չենք երկու հայկական Միութեանց յարաբերութիւններուն: Բայց վստահ ենք թէ դժուար պիտի չըլլայ եղբայրականգործակցութիւն մը հաստատել անոնց միջեւ, որպէսզի կազմակերպութիւնը դառնայ տիրական ազդակ մը մեր ներքին եւ արտաքին յարաբերութեանց մէջ:

Այս վստահութիւնը անոր համար որ, փորձով գիտենք թէ յաճախ զինուորները աւելի լաւ կը հասկնան իրար, քան գրոց-բրոցներն ու տնաբոյս բանգէտները: Ռազմադաշտը, ճակատը, կրակը թանկագին քուրաներ են, հալեցնելու համար կիրքերն ու նախապաշարումները:

Ուրեմն Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնները պիտի կազմեն առաջին ազդակներէն մէկը, գոհացնելու համար տարրական պահանջը:

Շ.

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Նախընթաց յօդուածով մը (Յառաջ թիւ 20) պարզեցինք Ֆերտինանտ Բ. գերման կայսեր ծրագիրը, որ կը ձգտէր Պալթիկէն մինչեւ Ադրիական կեդրոնացեալ, միատարր, միակրօն պետութիւն մը հիմնել: Համագերմանականութեան մէկ նախափորձը:

Այս ծրագիրը կը խաչաձեւէր այդ դարու եւրոպական մեծ պետութեանց՝ Շուէտի եւ Ֆրանսայի շահերը:

Շուէտի թագաւորն էր Կիւսթավ Ատոլֆ, մէկը պատմութեան յայտնի ռազմագէտ թագաւորներէն: Ֆրանսայի պետական ղեկը կը գտնուէր Կարտինալ Ռիշըլիէօյի ափին մէջ: Երկուքն ալ կորովի, յամառ եւ հեռատես պետական մարդիկ եղած են, որ միջոցներու առջեւ կանգ առնել չեն գիտցած, հասնելու համար իրենց նպատակներուն:

Կիւսթավ Ատոլֆ Պալթիկ ծովը կը նկատէր շուէտական լիճ մը եւ հաշտ աչքով կը դիտեր երբ գերման կայսրը, Ֆերտինանտ Բ. Պալթիկի հարաւային ափերուն վրայ կ'ամրանար ու կը տարածուէր:

Կիւսթավ Ատոլֆ Ֆրանսայի հետ փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը կնքելով, 1630 Յունիսին զինուորական ցամաքահանում մը կատարեց Գերմանիոյ պալթիկեան ափին վրայ:

1631 Սեպտեմբերին առաջին յաղթանակ մը տարաւ կայսեր բանակին վրայ Լայփցիկի մօտ: Յետոյ, այն դարու սովորութեան համաձայն, փոխանակ ձմեռը հանգչելու, ընդհակառակն յարձակողականը շարունակեց, գրաւեց Պավարիան, մտաւ Միւնիխ ու կը պատրաստուէր քալելու Վիէննայի վրայ:

Կայսրը անգամ մը եւս օգնութեան կանչեց Վալէնշթայնը: 1632 Նոյեմբեր 16ին երկու բանակները բախում մը ունեցան Լիւցընի մօտ: Թէեւ գերման բանակը չարաչար պարտութիւն մը կրեց, բայց ճակատամարտին մէջ սպաննուեցաւ Կիւսթավ Ատոլֆ:

Շուէտացիները չլքեցին պայքարը: Գերման բողոքականներու հետ համախորհուրդ, ջանացին շարունակել Կ. Ատոլֆի գործը: Բայց 1634ին կատարեալ աղէտ մը մատնուեցաւ իրենց բանակը: Բողոքական համախոհներ փորձեցին լեզու գտնել Ֆերտինանտ Բ. կայսեր հետ, որ անգամ մը եւս Գերմանիոյ միահեծան տէրն ու տիրականը կը դառնար:

Այն ատեն է որ Ֆրանսան պէտք տեսաւ միջամտելու: Ռիշըլիէօ հինգ բանակ ոտքի հանեց եւ ստիպուեցաւ պայքարիլ երկու ճակատի վրայ, Սպանիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ:

Այդ պատերազմը տեւեց 1635—1648, տասնըերեք տարի: Սկզբնական շրջանին Ֆրանսա ձախողանքներ ունեցաւ մանաւանդ Պիրենեան ճակատի վրայ. բայց աստիճանաբար կացութիւնը բարւոքեցաւ: Ֆրանսական եւ շուէտական զինուորական ղեկավարները ծրագրեցին միացեալ գրոհով մը Դանուբի հովիտին մէջէն քալել Վիէննայի վրայ: Քանի մը յաջող փորձերէ վերջ, 1648ին, ֆրանսական նշանաւոր հրամանատար Թիւրէն Դանուբի վրայ վճռական յաղթանակ մը տարաւ: Վիէննայի ճամբան բացուած էր այլեւս:

Գերման կայսրը ստիպուեցաւ հաշտութիւն խնդրել:

Բանակցութիւնները տեղի ունեցան Օսնապրիւք եւ Միւնսթըր քաղաքներուն մէջ եւ 1648 Հոկտ. 24ին ստորագրուեցաւ խաղաղութեան դաշինքը որ յայտնի է Վեսթֆալիոյ դաշնագիր անունով:

Ֆրանսայի համար քաղաքական յաղթանակ մը եղաւ Վեսթֆալիոյ այս դաշինքը որ գրեթէ երկու դարէ աւելի տեւող ժամանակաշրջանի մը համար կը ճշդէր Գերմանիոյ ներքին կազմը եւ ապակեդրոնացեալ վարչաձեւը:

Վեսթֆալիոյ դաշնագիրը կը համարուի առաջինը Եւրոպայի միջազգային համաձայնագրերէն: Ան կը նուիրագործէր Գերմանիոյ ներքին անջատ կազմը եւ գրեթէ անկարելի կը դառնար կեդրոնական ուժեղ իշխանութեան մը հաստատումը: «Բաժանեա', զի տիրեսցես»ի սկզբունքին մէկ կիրարկումն էր, ֆրանսական դիւանագիտութեան տեւական մտահոգութիւնը, որպէսզի իր արեւելեան սահմանին վրայ ազատ մնայ ուժեղ հարեւանի մը սպառնալիքէն:

Դաշնագիրը կը նուիրագործէր նաեւ կրօնական ազատութեան սկզբունքը Գերմանիոյ մէջ:

Հողային փոփոխութեան տեսակէտով, Ֆրանսա կը կցէր Ալզասը եւ մինչեւ Շուէտ Պալթիկ ծովու ափին վրայ կարեւոր գետաբերաններ:

Դժուար չէ երեւակայել թէ Երեսնամեայ այդ պատերազմը ինչ ահռելի թշուառութեան մատնեց Գերմանիան:

Հողագործութիւնը քայքայուեցաւ: Լծկան անասուն չէր մնացած: Մարդիկ իրենք կը լծուէին արօրին, չորս առ չորս, մշակելու համար հողը: Գիւղերը մեծ մասով պարպուած էին: Գայլերը ազատօրէն մինչեւ քաղաքները կ'իջնէին:

Սովը սովորական բան մը դարձած էր, որովհետեւ բանակները կը փճացնէին ոչ միայն արտերը, այլեւ պտղատու ծառերը, այգիները:

Համաճարակներ եկան ամբողջացնել աւերումի գործը:

Գրեթէ դար մը պէտք եղաւ, որպէսզի ժողովուրդը դարմանէ այդ աղետալի շրջանին բոլոր վէրքերը:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕՂԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՊՐԿՈՒԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ԴՈՒՔ ՃԱՐԵՑԷՔ ՁԵՐ ՈՒՏԵԼԻՔԸ»

Զօր. Այզընհաուըր, որ Լոնտոն կը գտնուի քանի մը օրէ ի վեր, երկար խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Չըրչիլի հետ, Գերմանիոյ վերաբերեալ խնդիրներու մասին: Անգլիոյ վարչապետը պատասխանելով երեսփ. ժողովին մէջ եղած հարցումներուն, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ ապագայ գերման կառավարութեան մասին.

— Ընդհանուր առումով, կ'ուզենք որ Գերմանները իրենք կառավարեն իրենց երկիրը, համաձայն Դաշնակիցներու հրահանգներուն: Մենք երբեք միտք չունինք կրելու Գերմանիոյ վարչական բեռը: Գալով կառավարութեան ձեւին, վստահ չեմ թէ կեդրոնական կամ շրջանային որ եւ է կառավարութիւն գոյութիւն ունի Գերմանիոյ մէջ: Այդպիսի հարցումի մը պատասխանած ատեն, ես պիտի նախընտրէի «վարչութիւն» բառը, փոխան «կառավարութեան»:

Միւս կողմէ, Զօր. Այզընհաուըր կը կարծէ թէ երբ զինուորական ապահովութիւնը թոյլատրէ, ազատ մամուլ մը պիտի հաստատուի Գերմանիոյ մէջ. բայց միայն այն ատեն երբ վերջնապէս անհետացած ըլլան նացիական եւ ռազմապաշտ ազդեցութիւնները: Մ. Նահանգներու նախագահը մամուլին հաղորդելով սպարապետին այս կարծիքը, աւելցուց.

— Թոյլ պիտի չտանք որ համագերման տարրերը ժողովրդապետութեան դէմ գործածեն ժողովրդապետութեան իրաւունքները, ինչպէս ըրաւ Հիթլէր:

ՔՐՏԻՆՔ ԵՒ ԱՐԻՒՆ ՔԱՄԵԼ ՊԻՏԻ ՏԱՆ

Զօր. Քլէյ, Զօր. Այզընհաուըրի օգնականը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Գերմանիոյ համար ծրագրուած առաջադրութեանց մասին.

— «Կ'ուզեմ որ կատարելապէս յստակ ըլլայ թէ Գերմանիոյ համար առաջադրուած կառավարութիւնը զինուորական պիտի ըլլայ: Գերմանները պիտի սորվին թէ ի՛նչ կը նշանակէ այդ: Յետոյ բաւական ժամանակ պիտի ունենանք հեռաւոր նպատակներու եւ գերման ժողովուրդին վերածնութեան մասին մտածելու համար: Մեր առաջին նպատակը պիտի ըլլայ ջախջախել որ եւ է ուժ որ կրնայ մնացած ըլլալ Գերմանիոյ մէջ, ապագայ պատերազմ մը սարքելու համար: Ուրեմն անխնայ պիտի քշենք նացիները որ եւ է իշխանութենէ: Պատերազմի ոճրագործները իրենց ոճիրները պիտի քաւեն իրենց կեանքով, իրենց ազատութիւններով, իրենց քրտինքով եւ արիւնով: Երբ այս առաջին նպատակն իրագործուի, այն ատեն պիտի զբաղինք հեռաւոր խնդիրներով: Ամերիկացիները հաւանաբար շատ երկար պիտի մնան Գերմանիոյ մէջ: Մենք ուտելիք պիտի չղրկենք Գերմանիոյ, մինչեւ որ սովամահութեան նշաններ ցուցնեն: Գերմանիոյ պարէնաւորումը պիտի ըլլայ պիրկ սեղմում, այժմ տրամադրելի ուտելիքներով պիտի կերակրենք տեղահան բազմութիւնները ինչպէս եւ Գերմանները: Ազդեցիկ պաշտօններէ վտարուած նացիները գործ պիտի ճարեն փոսեր եւ գերեզմաններ փորելով: Ուրիշներ հաւաքուելով բանտ պիտի նետուին, բայց բոլորն ալ հսկողութեան տակ պիտի առնուին, որպէսզի թունաւոր գաղափարներ չտարածեն: Կը յուսամ թէ պատերազմի առաջին ոճրագործները պիտի դատուին մօտերս»:

Պատասխանելով հատուցումներու մասին եղած հարցումի մը, ամերիկացի զօրավարը ըսաւ թէ համաձայնութիւն գոյացած է մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմելու Մոսկուայի մէջ, անդամակցութեամբ Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ ներկայացուցիչներուն: Իրազեկներ դիտել տուին թէ Ռուսերը արդէն մեծ քանակութեամբ շինանիւթ եւ բազմաթիւ Գերմաններ կը փոխադրեն Ռուսիա, «այնքան արագութեամբ որ շատ բան մնացած պիտի չըլլայ նորոգելու համար ռուսական շրջանին մէջ»: Զօրավարը ժխտելով ըսաւ թէ իրենք եւ Անգլիացիները այդպէս պիտի չընեն,

սպասելով Մոսկուայի յանձնաժողովին որոշման։ «Մնաց որ, դրաւող բանակ մը իրաւունք ունի գործածելու ինչ որ անհրաժեշտ է իրեն համար։ Կը կարծեմ թէ Ռուսերը լայնամտութեամբ կ'ըմբռնեն իրենց պահանջները»։

Յետոյ նորէն անդրադառնալով պարենաւորման հարցին, զօրավարը հաւաստեց թէ խիստ բաժնեչափ (ռասիօն) մը հաստատելով, եղած ուտեստը պիտի բաւէ մինչեւ նոր հունձք։ Խոստովանեցաւ թէ 1150 «քալորի»ի բաժնեչափ մը շատ վտիտ է, բայց պակասը կրնան լրացնել բանջարեղէններով եւ պահուած ուտելիքներով։ Խնդիր է թէ ո'րքան Գերմաններ ագարակները պիտի վերադառնան, հունձքի համար։ «Տակաւին անօթութենէ ծիւրում չկայ, բայց ծանր կացութիւն մը պիտի ունենանք ձմեռը»։ Վստահ չեն թէ հիւանդութիւնները պիտի չծաւալին. թէեւ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին։ Մինչեւ հիմա ամէնէն ծանր հողն էր բծաւոր ժանտատենդը (թիֆիւս), բայց հիմա սահմանափակուած է։ Ձմեռը ամենամեծ վտանգը պիտի կազմէ այդ, քանի որ բնակարանները չափազանց խճողուած են, բազմաթիւ քաղաքներ կործանած ըլլալով։

*** «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Հանովըրի մէջ հաստատուած բաժնեչափին համաձայն, բնակիչները ամէն շաբաթ պիտի ստանան քանի մը լիպրա գետնախնձոր, համրանքով շաքար, երկու ունկի (50—60 կրամ) միս, եւ կտոր մը սեւ հաց։ Կաթը վերապահուած է երախաներուն եւ յղի կամ ստընտու կիներուն։ Գերմանները իրենք պիտի ճարեն ուրիշ ուտելիքներ, կարագ, պանիր, հաւկիթ, պտուղ եւ բանջարեղէն։

Կէօրինկ եւ Տէօնից գերի

Դաշնակից բանակներու սպարապետութիւնը, պատասխանելով ամէն կողմէ եղած հարցումներու, պաշտօնապէս հաղորդեց թէ ծովակալ Տէօնից, որ ինքզինքը Հիթլէրի յաջորդ հռչակած էր, եւ ուրիշ խումբ մը գերման սպաներ առժամապէս կը գործեն, ցրուելու, զինաթափ ընելու, կերակրելու եւ խնամելու համար գերման զինուորները։ Անոնք ամբողջովին Դաշնակիցներու հսկողութեան տակ են եւ տառապէս պէտք է գործադրեն հրամանատարներու հրահանգները։

Կարգ մը ամերիկացի սպաներ իբրեւ հիւր վարուած ըլլալով Կէօրինկի հետ, զօր. Քլէյ յայտարարեց, յանուն զօր. Այզընհաուըրի.

— Տէօնից եւ Կէօրինկ հսկողութեան տակ են իբրեւ պատերազմի գերիներ։ Իբրեւ հետեւանք զօր. Այզընհաուըրի ազդարարութեան, որ դիտել կուտար թէ անոնք «բարեկամ թշնամիներ» նկատուած էին, Կէօրինկ եւ նմանները յատկապէս որոշուած արգելարաններ պիտի փոխադրուին, ուր միայն իրենց պէտք եղածը պիտի ստանան, եւ ոչ թէ աւելորդ վայելքներ։

Զօր. Այզընհաուըր այս խնդիրն ալ քննեց Չըրչիլի հետ, եւ որոշուեցաւ ոչ միայն լուծել Տէօնիցի ինքնակոչ կառավարութիւնը, այլեւ փակել անոնց Ֆլէնսպուրկի անթելը, որ զարմանազան լուրեր կը հաղորդէր Դաշնակիցներու յարաբերութեանց մասին։

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Վերջին լուրերու համաձայն, Երեք Մեծերու նոր ժողովին գումարումը կախում ունի Սթալինի պատասխանէն։ Ստոյգ է որ ժողովը տեղի պիտի ունենայ Եւրոպայի մէջ, բայց խնդիր է թէ Սթալին պիտի հաւանի՞ հեռանալ Ռուսիայէն։ Կարծողներ կան թէ Չըրչիլ եւ Մ. Նահանգներու նախագահը նախ պիտի խորհրդակցին Լոնտոնի մէջ, յետոյ Մոսկուա պիտի երթան, Սթալինը տեսնելու համար։ Առաջին երկուքը կ'ուզեն որ տեսակցութիւնը կարելի եղածին չափ շուտ ըլլայ, նկատի առնելով Եւրոպայի քաղաքական կացութիւնը։ Ուաշինկթընի մէջ այն կարծիքն ունին թէ այս տեսակցութեան առթիւ շեշտակի հարցումներ պիտի ուղղուին Սթալինի, որպէսզի յայտարարէ իր քաղաքական նպատակները Եւրոպայի մէջ։

Ֆրանսական թերթերը դառնութեամբ դիտել կուտան որ զօր. տը Կօլ նորէն չէ հրաւիրուած այս խորհրդակցութեան, մինչդեռ Ֆրանսա նոյնքան կը շահագրգռուի քննելի խնդիրներով։ Արտաքին Նախարարը, Պ. Պիտօ, այս առթիւ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Նահանգներու նախագահին հետ, պարզելով Ֆրանսայի տեսակէտները։ Կը կարծուի թէ ձեւ մը պիտի գտնուի, Ֆրանսայի վարչապետն ալ հրաւիրելու համար։

ԼԻՈՆԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻՆ առթիւ, տասը հազար բանուորներ եւ տանտիրուհիներ մայիս 16ին խուժեցին Ռօնի նահանգապետարանը, բողոքելու համար պարենաւորման դժուարութեանց, գիներու սղութեան, աշխատավարձքի անբաւականութեան, սեւ շուկայի գործունէութեան դէմ եւն.։ Կառավարութեան ներկայացուցիչը հաւաստեց թէ աշխատավարձքերը եւ պարէնի բաժնեչափը պիտի աւելնան։ Ասոր վրայ ցուցարարները քաշուեցան, «Ինթէրնասիօնալ»ը երգելով։

«Ամէն բան կորսուած է» կ'աղաղակէր Հիթլէր

Ամերիկեան թերթերը շնորհալից պատմութիւն մը կը հրատարակեն Հիթլէրի վերջին օրերու մասին, քաղելով անոր մասնաւոր սղագիրէն, Օր. Կէրհարթ Հէրկէսէլէ։ Այդ պատմութեան համաձայն, Ապրիլ 1էն ի վեր Հիթլէր կ'ապրէր Եւա Պրաունի հետ, Պերլինի վարչապետարանի ստորերկրեայ թաքստոցին մէջ։ «Մինչ բոլորը կը սպասէին որ իր դղեակը՝ Պէրխթէսկատըն երթայ, Հիթլէր յամառօրէն կը կրկնէր թէ կ'ուզէ կռուիլ մինչեւ գերման հողին վերջին կտորը։ Հիմլէր Պերլինէն բացակայ էր։ Ապրիլ 20ին առտուան ժամը 10.20ին ռուսական ռումբերը զարկին կառավարական շէնքերը եւ այդ վայրկեանէն սկսեալ ռմբակոծութիւնը հետզհետէ սաստկացաւ։ Զրոյց կը շրջէր թէ ռուս օդաչուներ Պերլին իջած են անկարգելով։ Հիթլէր ժողով մը սարքեց իր թաքստոցին մէջ, մինչ ռումբերը կը տեղային։ Հասկցուցին Հիթլէրի թէ կացութիւնը կը ծանրանայ։ Կէօպէլս շատ մտահոգ էր։ Հիթլէր շրջապատուած էր խումբ մը երեւելիներով։ Դէմքը աւրուած էր, աչքերը թմրած էին անքնութենէն, ձախ թեւը կը դողար ջղային ցնցումէ մը։ Նստաւ փոքր սեղանի մը առջեւ ուր փռուած էր սպայակոյտին քարտէսը եւ սկսաւ խօսիլ նախ հանդարտ ձայնով մը։ Ամէնքն ալ ոտքի կեցած էին իր շուրջը։ Յանկարծ աջ թեւը սեղանին կռթնցնելով աղաղակեց.

— Պարոններ, ամէն բան կորսուած է։ Կը տեսնեմ որ ամէն բան կորսուած է։... Ես Պերլին կը մնամ։ Ես հոս պիտի մեռնիմ։ Այսպէս միայն կրնամ լաւագոյնս ծառայել գերման ժողովուրդին։ Անօգուտ է շարունակել»։

Ներկաները փորձեցին համոզել, բայց անօգուտ։ Հիթլէր կը մռնչէր.

— «Ամէն բան կորսուած է։ Ես եմ որ կը խօսիմ այստեղ։ Ամէն բան վերջացած է։ Դուք ելէք գացէք»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ.— Առժամեայ հաշիւներու համաձայն, Ֆրանսայի կորուստն եղած է 300.000 հոգի, որուն 120.000ը սպաննուած 1940 Մայիս 10էն Յունիս 25, եւ 130.000ը գնդակահարուած կամ աքսորուած, գերման գրաւման ատեն։ Անգլիա մինչեւ 1945 Մարտ մէկ,— 685.618 սպանեալ եւ 441.182 վիրաւոր, գերի կամ անհետացած։ Քաղաքացիներու կորուստը՝ 59793։ Մ. Նահանգներ՝ (միայն Եւրոպայի մէջ) 133.285 սպաննուած, 551.963 վիրաւոր, անհետացած կամ գերի։ Խ. Միութիւն՝ 13—15 միլիոն սպանեալ, որոնց եօթը միլիոնը քաղաքացի։— Եւրոպական Բ. Մեծ Պատերազմը տեւեց 2077 օր, այսինքն հինգ տարի, ութ ամիս եւ 12 օր։ 1914ի պատերազմը տեւած էր 1558 օր, ուրիշ խօսքով 4 տարի, 3 ամիս եւ 8 օր։ Ուրեմն երկրորդը մէկ տարի, 4 ամիս եւ 23 օր աւելի տեւած է։

ՊԻԼԶԷՆԻ ԴԺՈԽՔ-ԱՐԳԵԼԱՐԱՆԸ (Գերմանիա) կրակի պիտի տրուի երկուշաբթի օր, իբրեւ ամէնէն արմատական միջոցը հիւսիսային Գերմանիոյ մէկ մեծ տարածութիւնը վարակումէ փրկելու։

ՄԱՐԷՇԱԼ ՄՈՆԹԿՈՄԸՐԻ, անգլիացի մեծ հրամանատարը, Փարիզ պիտի գայ Մայիս 25ին, բանալու համար բրիտանական բանակին ցուցահանդէսը Կռան Փալէի մէջ։ Իրեն պիտի ընկերանան Սկովտական անձնապահ գունդը եւ աշխարհի միակ իգական նուագախումբը։ Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ 6—7 շաբաթ։

ԹՐԻԷՍԹԷԻ ՏԱԳՆԱՊԸ չէ լուծուած տակաւին։ Դաշնակիցները կը սպասեն մառէշալ Թիթոյի պատասխանին։ Անգլիական մարտանաւեր հասած են նաւահանգիստը։ Խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին։

ՄԱՐԷՇԱԼ ՓԷԹԷՆ երրորդ անգամ հարցաքննուեցաւ առջի օր, Մոնռուժի բանտին մէջ։ Հարցումներ եղան Ֆրանքոյի, Լավալի եւն. մասին։ Հարցաքննութիւնը, որ տեւած էր երկու ժամ, յետաձգուեցաւ, կալանաւորը յոգնած ըլլալով։

15.865 «ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐ» ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ են վեց ամսուան մէջ, 1944 Հոկտեմբերէն 1945 Ապրիլ։ Քննուած են 63.606 գործեր, որոնց 25004ի մասին վճիռ չէ տրուած տակաւին։

ՆԵՐՔԻՆ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ջնջուեցաւ Անգլիոյ մէջ։ Միայն անդրծովեայ թղթատարը պիտի քննուի, ճափոնական պատերազմին պատճառով։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մեծ քաղաքներու մէջ, անոնք որ հատավաճառով կը գնաին, պէտք է նախապէս ապահովեն իրենց յաճախորդները։ Թուղթի տագնապը կը ստիպէ մեզ նկատի չառնել տասնէն պակաս ապսպրանքները։

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տարեկան **750**, վեցամսեայ **400**, եռամսեայ **200** ֆրանք։

Կապոյտ Խաչի երեկոյթը

Կիրակի, 13 Մայիս, պարանցիկ-երեկոյթ մը կազմակերպած էր Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը Ժան Կուժոնի սրահներուն մէջ։ Հակառակ հեղձուցիչ տաքին, խուռներամ բազմութիւն մը փութացած էր իր համակրանքի տուրքը տալու սիրուած կազմակերպութեան մը որ գիտցած է իր 16 տարուան գործունէութեան ընթացքին մօտենալ ժողովուրդին եւ անոր ցաւերուն։

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին մը եւ հաճելի նուագախումբ մը մինչեւ գիշերուան ժամը 11 պահեց հանդիսականները համեմատաբար փոքր այդ սրահներուն մէջ, ուր Կովկասեան (Օր. Շատրինօֆ), սպանիական (Կարիօ Քանթի եւ ընկերուհին) եւ եւրոպական պարեր իրարու կը յաջորդէին խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ։

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան իր զոյգ մը արտասանութիւններով եւ գերութենէ վերադարձի ճամբուն վրայ Մարսէյլի յայտնի ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէքճեան եւ Տիկին Ն. Այրամճեան իր դաշնակով, եկան աւելցնել հանդէսին փայլը։ Իսկ Տէր եւ Տիկին Յակոբեաններու երգը միշտ ալ հաճոյքով կը լսուի ամէն տեղ։ Երգեցին եւ արտասանեցին նաեւ Օր.ներ Լ. եւ Մ. Գորգիկեան եւ պատանի Օննիկ Միլեան որուն թախծոտ ձայնը այնքան կը յարմարի «Սօֆիկին» եւ միւս հայերէն երգերուն։

Տիկին Կարապետ Յակոբեանի կողմէ նուիրուած կողով մը պտուղը եւ Պ. Բիւզանդ Թօփալեանի մէկ գեղեցիկ նկարը աճուրդի դրուելով, բարձրացաւ 35.000 ֆրանքի։ Պ. Հայկ Աղաբեկեան շահեցաւ երկուքն ալ, խլելով եռանդով աճուրդին մասնակցող ներկաներուն ձեռքէն որոնք 2—3000ով կը բարձրացնէին գիները։ Տիկին Կ. եւ Յ. Յակոբեանները, Պ. Պ. Հրաչ Սարգիսեան, Գարոյեան եւ Խանէտանեան եւ միւս բոլոր մրցակիցները ուրախութեամբ բաժնեցին պտուղի կողովը։

Ընդհ. հասոյթը կը հաշուէին մօտաւորապէս 145.000 ֆրանք։ Ուրախ էին տուողները, գիտնալով թէ ուր պիտի գործածուի այդ գումարը։ Ուրախ էին եւ անդամուհիները, տեսնելով իրենց ճիգերու պսակումը եւ դարմանատան ու դպրոցին բարգաւաճումը։— Ա. Ա.

Յ. Գ.— Ֆրանսայի Ազատագրումէն վերջ այս երկրորդ հանդէսն էր որ կուտար Ֆր. Կապոյտ Խաչը։ Առաջինը Իթալիի մասնաճիւղը կազմակերպած էր Ապրիլ 8ին, եւ մեծ կարօտով համակրանքով ողջունուած էր թաղեցիներէն, ապահովելով մասնաճիւղին 20.000ի զուտ հասոյթ մը։

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կը ծանուցանէ թէ բացած ընդունելութեան գրասենեակ մը (Bureau d'Accueil) ուր պիտի գտնեն ամէն աջակցութիւն, ազատագրուած հայ գերիները։ Հասցէ.— 31 Rue St. Lazare, Paris (9)։ Բաց է ամէն օր ժամը 14.30—19։ Métro : Notre Dame de Lorette, Trinité կամ Cadet։ Կը խնդրուի հայրենակիցներէ այս ազդը տարածել իրենց շրջանակներուն մէջ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒՆ ի նպաստ սարքուած պարահանդէսը, որ յետաձգուած էր Ռուզվէլթի մահուան առթիւ, տեղի պիտի ունենայ այս շաբաթ, 19 Մայիս, իրիկուան ժամը 9ին, քաղաքապետարանի սրահին մէջ, միեւնոյն յայտագրով։ Հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի դրուի Հայ Մարտիկներու Միութեան տրամադրութեան տակ։

ՊՕՄՕՆԻ (Մարսէյլ) մեր գործակալն է Պ. Փ. Պօյաճեան։ Իսկ La Rosièreի մէջ ՅԱՌԱՋ կը ծախուի, 323 Chemin de St. Julien, լրագրավաճառ Mr. Delponի մօտ։

Nuit des Arméniens de France. Salle Pleyelի մէջ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Institut Arménienի կողմէ, հովանաւորութեամբ կրթական նախարարութեան, Մայիս 26ին, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ղեկավարութեամբ՝ Գ. Ալէմշահի, երկուշաբթի, 21 Մայիս, ժամը 3էն 11, Horticultureի սրահներուն մէջ, 84 rue de Grenelle, (métro du Bac)։ Գեղարուեստական բաժին, պար եւ անակնկալներ։ Ճոխ պիւֆէ, Orchestre Tango եւ Swing։ Մուտք 100 ֆրանք։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ, կազմակերպուած եկեղեցական վարչութեան եւ Ազգ. Ճակատի մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի, 20 մայիս, ժամը 14.30ին Salle des Fêtesի սրահին մէջ, Rue des Ecoles, Cmaville։ Մուտքը ազատ է։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Samedi 19 Mai 1945 Շաբաթ 19 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4406-Նոր շրջան թիւ 35 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՀԱ ԱՍՊԱՐԷԶ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութիւններէն զատ, անոնց հետ զուգընթաց, մեր արտաքին յարաբերութեանց մէջ գործօն դեր կրնան կատարել անոնք որ չափահաս դարձան այս պողոտաներուն վրայ: Այստեղ հասակ նետեցին ու կրթուեցան: Մէկ խօսքով՝ մեր նորագոյն սերունդին ներկայացուցիչները:

Անշուշտ շատերը զինուոր ալ եղան, եւ կը գտնուին Մարտիկներու նորակազմ Միութեան մէջ: Բայց անդին հազարաւորներ կան, որ տակաւին դպրոց կ'երթան, կամ աւարտած ըլլալով իրենց շրջանը, ասպարէզ կը փնտռեն, արժեցնելու համար իրենց պաշարը՝ հանրային կեանքի մէջ:

Այս երիտասարդներէն անոնք որ անդամ են զանազան Միութեանց, կէս ճամբան գտած են արդէն: Եւ կ'ուզենք հաւատալ թէ հետզհետէ պիտի թրծուին, մանաւանդ եթէ խորապէս ըմբռնեն տարրական ճշմարտութիւն մը,— կարելի չէ երիտասարդութիւնը փրկել, հայկական մշակոյթի զարգացումը չփոթելով Ֆրանսագիտութեան հետ:

Մեզի համար պարծանք է որ շատ շատերը տիրաբար սորված են այս երկրի լեզուն եւ գիտութիւնը, կրնան հաւասարէ հաւասար խօսիլ ու գրել: Հակաճառել, խմբագրել: Մինչեւ անգամ գրականութիւն մշակել:

Եւ սակայն, չի բաւեր: Չի բաւեր, նկատի առնելով մեր անմիջական եւ մանաւանդ ապագայ պահանջները:

Եթէ հայրենիք պիտի վերադառնանք, եթէ սահմանները պիտի ընդարձակուին եւ ներգաղթ պիտի կատարուի հոծ բազմութիւններով, կրնա՞ք երեւակայել անպարունակելի ողբերգութիւնը այս երիտասարդներուն:

Անոնք իրենք զիրենք օտար պիտի զգան հայրենի միջավայրին մէջ: Պիտի տառապին լրջօրէն, մանաւանդ որ պաշար ունին եւ պիտի ուզեն արժեցնել: Ծիծաղելի պիտի ըլլար ենթադրել թէ անոնք նորէն դպրոց պիտի երթան, այս անգամ ալ հայերէն սորվելու համար:

Ուրեմն, ինչ որ կրնան ընել իրենց մայրենի լեզուին ալ տիրապետելու համար, պիտի կատարեն այստեղ, բոլոր կարելի միջոցներով:

Մենք երբեք չենք հաւատար թէ ժամանակ չունին: Իսկ եթէ պիտի քրթմնջեն.— «Կ'արժէ՞», պատասխան չունինք: Այն ատեն իրենք են որ անջրպետ մը բացած պիտի ըլլան իրենց եւ բուն հայկական կեանքին միջեւ: Այն ատեն ոչ մէկ «եան» պիտի կրնայ փրկել զիրենք եւ պիտի դառնան տեսակ մը ծաղրանկար:

Ըսինք թէ կարեւոր դեր մը կ'իյնայ իրենց այսօրուան համար, այս միջավայրին մէջ,— արտաքին յարաբերութիւններ մշակել, սերտ կապեր հաստատել երկրին պիտանի տարրերուն հետ:

Այդ պարագային ալ, նորէն հայրենի պաշարն է որ թեւ պիտի տայ իրենց: Ուրեմն նորէն մայրենի լեզուն:

Որքան ալ ֆրանսերէն հատորներ կարդացած ըլլան հայկական պատմութեան, գրականութեան կամ աշխարհագրութեան մասին, դատապարտուած են մնալու միջակութիւններ: Շատեր իրենց դիմացը պիտի գտնեն տեղացիներ որոնք աւելի բան գիտեն հայ ժողովուրդին եւ Հայաստանի մասին քան իրենք...

Ենթադրելով թէ, գոնէ այսուհետեւ, կարելին պիտի փորձեն իրենց Միութիւններով, հայերէնի դասընթացքներով եւ դասախօսութիւններով, կը կարծենք թէ անոնք այժմէն կը կատարեն որոշ աշխատանք, արտաքին յարաբերութեանց համար:

Այս յարաբերութիւններուն մէջ, տպաւորութիւն ձգելու համար, առաջին պայման է ըլլալ համարձակ եւ հպարտ: Զգուշանալ մունջ հարս կամ աշխարհաքաղաքացի, ամչնալով իրենց ժողովուրդէն կամ ծագումէն:

Ինչո՞ւ ծածկել. կա՛ն այդպիսիները: Տեսակ մը սնօբներ, որոնք պարծանք կը սեպեն Ֆրանսացիէն աւելի Ֆրանսացի կամ Ամերիկացիէն աւելի Ամերիկացի ձեւանալ: Եւ կամ խուսափիլ «հայկական» շփումներէ:

Միանգամ ընդմիշտ մէկդի՝ ստորադաս, խեղճ, անկար ժողովուրդի մը պատկանելու մտավախութիւնը: Ընդհակառակն ճակատը բաց, աչքերը կրակոտ, մէջքը շիտակ բռնած,— ըսելու համար թէ մենք ալ տեղ ունինք այս արեւուն տակ. ունինք արժանիք եւ վաստակ:

Շ.

ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՕ, ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ ԵՒ... ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԱՊՈՒՐ

Անսահման է Խաղաղականի հմայքը վերջալոյսի ժամուն: Ու տեսարանը տպաւորիչ երբ հրեղէն սկաւառակը դանդաղօրէն կը սուզի Ովկիանոսի ալիքներուն մէջ:

Սան Ֆրանչիսկոյի երկնաքերներուն հազարաւոր լոյսերը կը տատանին իրիկուան դաղջ խաւարին մէջ:

Իսկ Պոլսահայուն երեւակայութիւնն արդէն զինքը փոխադրած է դէպի Վոսփորի ափերը:

Որքա՜ն ալ նմանութիւններ:

Խաղաղականէն դէպի Սան Ֆրանչիսկոյի Ծոցը առաջնորդող մուտքը կը յիշեցնէ Գաւաքները որոնք իրարու միացած են Կօլտըն Կէյթի կախուած հսկայ կամուրջով, իր տեսակին մէջ աշխարհի ամենամեծ շինութիւնը:

Ջանց առնենք Վոսփորը Գաւաքէն մինչեւ Պէշիկթաշ: Բայց ակնարկ մը նետենք դէպի Ծոցը, ուր կը հանդիպինք Ալքաթրազ կղզիին, Գընալըին եւ Անբնակ կղզիին (Ինսիզ ատա) մէկ խառնուրդը: Իսկ ծովափին վրայ Ձկնորսներու Նաւահանգիստը թող ըլլայ Գում Գափուն, Չինական Թաղամասը՝ Շուկան, բեռնատար նաւերու կայանն ալ՝ Գապաթաշը:

Թրէժըր Այլընտն ալ երեւակայութեան մէկ ոստումով անուանենք Մեծ Կղզի ու Պըրքլէն ալ Պէյքէզ, քանի որ հոն կը գտնենք Քալիֆորնիոյ Համալսարանը, ինչպէս Րոպըրթ Գօլէճը Շէհիտլիքի ստորոտը:

Բայց պահ մըն ալ մոլորինք Սան Ֆրանչիսկոյի փողոցներուն մէջ: Ծովափէն կը հեռանանք հետեւելով Մարքէթ Սթրիթի ու դէպի աջ ուղղուելով կանգ կ'առնենք Օֆէրըլ փողոց, Եունիըն հրապարակի մօտիկը:

[illegible] այցելութիւն մըն է «Օմար Խայեամ»ի որ Արեւելքի Աշուղին հովանիին տակ կը պանծացնէ հայկական խոհանոցը:

Սան Ֆրանչիսքոյի այս համբաւաւոր ճաշարանին տէր ու հիւրընկալը ուրիշ մէկը չէ այլ նախկին լեգէոնական սպայ մը, Ճօրճ Մարտիկեան որ իր սրահներուն մէջ ընդունած է Ամերիկայի եւ Եւրոպայի ամէնէն նշանաւոր անձնաւորութիւնները, Ռուբէն Մամուլեանէն մինչեւ Ուիլեըմ Սարոյեանը եւ օտարներ:

Ու կը բաւէ որ Ճօրճ Մարտիկեան իմանայ թէ Հայ մը կը գտնուի սրահին մէջ իբրեւ հիւր: Ան արդէն տեղին վրայ է եւ ամենայն փափկութեամբ կ'երկարէ իր «Ոսկեայ Մատեան»ը, որպէսզի, բազմաթիւ Ամերիկացի այցելուներու ներբողներով ծածկուած էջերուն մէջ արձանագրուի նաեւ հայերէն տառերով հայրենակցի մը ողջոյնն ու համակրանքը:

Գալով ճաշացուցակին՝ հայկական խոհանոցի կատարեալ տաղ մը: Այբէն եւ օ ֆէ, այսինքն Արքայական Ապուրէն մինչեւ եալանճի տօլմասին նրբաճաշակներու ձօնուած քերթուած մը:

Ո՞ր մէկը յիշեմ.— պուլկուր փիլա՞ֆը, թէ Տարօնի ապուրը, էֆմէք խատայի՞ֆը թէ հայկական քէպապը, Խարբերդի քէօֆթէ՞ն թէ իմամ պայըլտըն, շիշ քէպա՞պը թէ չէխօխպէլլին, սու պէօրէ՞յին թէ թէլ քատայիֆը:

×

Երեք շաբաթէ ի վեր 46 ազգեր նոր աշխարհակարգ մը կը հիմնեն Սան Ֆրանչիսքոյի մէջ: Ճաշասեղաններ ալ կը սարքուին: Վստահաբար Ճօրճ Մարտիկեանի արուեստը արդէն մեծ համակրանք ստեղծած է հայ անուան շուրջ: Իրաւ է որ ստամոքսը յաճախ կ'ազդէ պետական մարդոց տրամադրութեան վրայ...

Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԽՄԲ.— «Հայրենիք»էն կ'իմանանք թէ Պ. Ճօրճ Մարտիկեան վերջերս Պոսթըն այցելելով, տասը հազար տոլար տրամադրած է Կ. Խաչին, պայմանաւ որ տոկոսը, 250 տոլար, յատկացուի Պէյրութի Հայ Ճեմարանի ամէնէն ընդունակ ուսանողներէն մէկուն: Այդ ուսանողը իր շրջանը աւարտելէ վերջ Ամերիկա պիտի փոխադրուի եւ ուսումը պիտի կատարելագործէ ճաշարանապետին ծախքով, տարեկան 1500 տոլար: Պ. Մարտիկեան 500 տոլար ալ «Հայրենիք»ին յանձնած է, 75 Հայրենիք Ուիքլի (անգլերէն) ղրկելու համար ամերիկեան բանակի հայ զինուորներուն:

ՃԱՓՈՆ չեղեալ հռչակեց Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ կնքած դաշնագիրները եւ ուրիշ համաձայնութիւններ:

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԿԸ ԶԲԱՂԵՑՆԵՆ ԵՐԵՔ ԶՕՐԵՐԸ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Սան Ֆրանչիսքոյէն վերադառնալով, անմիջապէս այցելեց Պ. Չըրչիլի եւ տեղեկութիւններ հաղորդեց կատարուած աշխատանքներու մասին: Յետոյ ներկայացաւ երեսփ. ժողովին եւ բացատրեց թէ իր վերադարձը անհրաժեշտ էր, «իբրեւ հետեւանք կարգ մը ծանրակշիռ եւ վրդովիչ հարցերու», միջազգային ընդհանուր կացութեան մէջ: Այդ հարցերուն մէկ մասը «տխրողական է», ըսաւ նախարարը, առանց թուելու զանոնք. բայց երեսփոխաններուն համար գաղտնիք չէր թէ կ'ակնարկէր հետեւեալ խնդիրներուն,— Լեհական կառավարութեան խնդիրը, որուն մասին տարբեր տեսակէտներ ունին Խ. Միութիւնը եւ Անգլեւսաքսոնները, Աւստրիոյ առժամեայ կառավարութեան խնդիրը, ուր տիրական դեր կը կատարէ Մոսկուա, Թրիեսթի խնդիրը եւ ուրիշ վիճելի հարցեր:

Պ. Իտըն դիտել տուաւ թէ այս հարցերէն ոչ մէկը անլուծելի է: Գալով Սան Ֆրանչիսքոյի խորհրդաժողովին, նախարարը չուզեց յայտարարութիւն ընել, բայց ըսաւ թէ «լաւ յառաջդիմութիւն» կատարուած է: Երեսփ. ժողովը այժմ կը սպասէ որ վիճաբանութիւն մը բացուի արտաքին գործերու, մանաւանդ լեհական հարցի մասին:

«Թայմզ» անգլեւամերիկեան թերթերէ քաղելով, կը գրէ թէ հետեւեալ հինգ վիճելի խնդիրները կը զբաղեցնեն Երեք Զօրերը.—

1. Ռուսերը դժգոհ են մառէշալ Մոնթկոմըրիի կողմէ Հոլանտայի մէջ կնքուած զինադադարէն, որուն շնորհիւ Պալթիկ ծովը կը բացուի անգլիական նաւատորմին առջեւ, Սքակէրրաքի եւ Քաթէկաթի նեղուցներէն: Այս պատճառով է որ Ռուսերը գրաւած են եղեր Տանըմարքայի Պորնհօլմ կղզին, հակազդելու համար:

2. Անգլիացիները դժգոհ են որ Վիէննան միայն Ռուսերուն տիրապետութեան տակ է: Այն միջազգային յանձնաժողովը որ պիտի ապահովէր Վիէննայի հրամանատարութիւնը, մէկ ամիս սպասած է իտալական սահմանագլուխին վրայ, որպէսզի արտօնութիւն տրուի Ա[illegible]րիա մտնելու: Ռուսերը մինչեւ հիմա չ[illegible]թիւնը:

3. Մառէշալ Թիթոյի [illegible] կէ Ֆուրթը (Քարինթիա) [illegible] ամերիկեան բանակին յա[illegible]

4. Մառէշալ Թիթօ մ[illegible] թէն. խնդիր մը որ կրն[illegible]գել խաղաղութիւնը Իտալիոյ [illegible]

5. Վերջապէս, մինչեւ հիմ[illegible]ուսերն են որ կ'ապահովեն Պերլինի գրաւումը եւ նշան մը չերեւար թէ այս կացութիւնը պիտի փոխուի:

Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Ռուսերը կ'ուզեն իրենց գրաւած շրջանին մէջ հաստատել գերմանական կառավարութիւն մը գլխաւորութեամբ Մոսկուայի Ազատ Գերմանիոյ Կոմիտէին, մինչ Անգլեւսաքսոնները ուրիշ ծրագիրներ ունին:

Ի՞նչպէս պիտի դատուին պատերազմի ոճրագործները

Պատերազմի ոճրագործներու կեդր. յանձնաժողովը կը ծանուցանէ թէ միջազգային ժողովը պիտի բացուի Մայիս 31ին, Լոնտոնի մէջ: Այս ժողովին ներկայ պիտի ըլլան Միացեալ Ազգերէն նշանակուած սպաներ, որոնց պաշտօնն է քննութիւններ կատարել Նացիներու կողմէ կատարուած վայրագութեանց եւ ոճիրներու մասին: Յանձնաժողովը կը յայտարարէ նաեւ թէ եւրոպական կարգ մը ազգեր պիտի հրաւիրուին ներկայացուցիչներ ղրկել Գերմանիա, հաստատելու համար շատ մը նացի ոճրագործներու յանցապարտութեան ապացոյցները, ոճրագործներ որոնք վայրագութիւններ գործած են իրենց երկիրներուն մէջ:

Ամերիկեան կառավարութեան յայտարարութեան համաձայն, պատերազմի ոճրագործները պիտի պատժուին հետեւեալ ձեւով.— Այն ոճրագործները որոնք նշանակուած են դաշնակից կառավարութեանց ընդհ. դատախազներուն կողմէ, պիտի յանձնուին այն երկիրներուն ուր գործած են իրենց ոճիրները: Դատավարութիւնը պիտի կատարուի այդ երկիրներուն մէջ: Պատերազմի մեծ ոճրագործները, որոնք իրենց ոճիրները գործած են մէկէ աւելի երկիրներու մէջ, ինչպէս Հիմլէր եւ Կէօրինկ, պիտի դատուին միջազգային ատեանի մը կողմէ:

*** Համաձայն զօր. Այզընհաուըրի ազդարարութեան, որ կը պահանջէր աւելի խիստ վարուիլ կարգ մը գերման բարձրաստիճան գերիներու հետ, մառէշալ Քէսէլրինկ սպայակոյտի 93 անդամներու եւ զօր. Կիւտէրեանի հետ ստիպուեցաւ ձգել Պէրխթէսկատընհօֆի փարթամ հիւրանոցը ուր կը բնակէր մէկ շաբաթէ ի վեր: Պատերազմէն առաջ իր բնակած սենեակին օրական վարձքն էր 1200 ֆրանք, առանց հաշուելու ճաշը եւ ծառայութիւ-

նը: «Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը կը պատմէ թէ երբ ինք հոն հասաւ, դեղանի սպասուհի մը մառէշալին անկողինը կը շտկէր հիւրանոցին ամէնէն գեղեցիկ սաւաններով, թէ անկողնին գլուխը կոճակ մը դարձնելով կարելի էր լսել գերմանական անթեղը, թէ 13 զինուորներ, 25 օգնականներ եւ 45 ծառաներ դրուած էին անոնց տրամադրութեան տակ եւն.: Այժմ փոխադրուած են աղջկանց կէսաւարտ դպրոց մը, մերկ պատերով: Ճաշն ալ խեղճ է եւ միայն ջուր պիտի խմեն:

Այզընհաուըրը պիտի սպաննէր, ծուղակն իյնալ

Ամերիկեան 7րդ բանակը յաջողեցաւ ձերբակալել յաղթանդամ Գերմանացի մը, Օթթօ Սքուրցէնի, որ կը փնտռուէր իբրեւ դաւադիր զօր. Այզընհաուըրի կեանքին դէմ եւ իբրեւ ամէնէն վտանգաւոր ահաբեկիչը էս-էսներու: Այս այն մարդն է որ անցեալ տարի Մուսոլինին ազատեց գերութենէ, յանդուգն դաւադրութեամբ մը:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Սքուրցէնի պետն էր Գերմանիոյ լրտեսական մասնագէտ խումբի մը եւ ծրագրած էր սպաննել դաշնակից հրամանատարներ, երբ Ռունտշթէտ յարձակողականի մը ձեռնարկեց քանի մը ամիս առաջ, Արտէնի շրջանին մէջ: Իր մասին «կը փնտռուի» մը հրատարակուեցաւ Փարիզի մէջ, լուսանկարով: Բացի յաղթանդամ կերպարանքէն, սպի մը ունի ձախ այտին վրայ: Ձերբակալուած ատեն ուրացաւ թէ մարզուած մարդասպաններու խումբի մը գլուխն անցած էր, դաշնակից հրամանատարներ սպաննելու համար, բայց պարծանքով պատմեց թէ ինչպէս ազատեց Մուսոլինին, որ իր ձերբակալութենէն վերջ բանտարկուած էր Հռոմի մօտ, Ապրուցցիի անմատչելի լեռներուն մէջ: Զօրս վստահելի սպաներու հետ Հիթլէրը տեսնելէ վերջ, Սքուրցէնին ընտրուած էր Հիմլէրի կողմէ, այս գործին գլուխն անցնելու համար: Դաւադիրները Պերլինէն օդանաւով իջած են Հռոմի մօտ, ուր միաժամանակ թռած է գերմանական օդազօրքի Ա. վաշտը, հարաւային Ֆրանսայէն: Սքուրցէնի 81 ընտրեալ դաւադիրներ առած էր, ձեռնարկը յաջողցնելու համար: Ամէն մէկուն դիրքերը ճշդելէ վերջ [illegible]-ներով նախ կաչկանդած է [illegible]ռուաձայնի գիծերը, յետոյ, [illegible]ռուհանէն տեսնելով Մու[illegible], կալանաւորը դուրս հա[illegible]դանելով տարած է Վիէն[illegible] պատմած է թէ իր ծրա[illegible] Հռոմէական կայսրու[illegible] թիւ[illegible]

Թ[illegible]Ր'ԱՄ[illegible]ԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Առջի օր տեղական թերթէ մը առնելով գրած էինք թէ թղթադրամներու փոխանակութիւնը պիտի սկսի մօտերս,— ֆրանքի տեղ ֆրանք, առանց արժեզրկելու կամ վար դնելու: Երէկ իրիկուան թերթերը զարմանազան մանրամասնութիւններ կը հրատարակէին այս գործողութեան մասին, միեւնոյն ատեն յիշելով դրամագլուխի տուրքը: Իսկ առտուան թերթերը կարճ կապեր էին լուրը, այս առթիւ հրատարակելով ելմտական նախարարութեան մէկ զեկոյցը, որ կ'ըսէր թէ կարգ մը թերթերու կողմէ հրատարակուած տեղեկութիւնները պաշտօնական հիմ չունին: «Ինչպէս յայտարարուեցաւ խորհրդակցական ժողովին մէջ, ելմտացոյցի քննութեան ատեն, նախարարը կը խորհի թղթադրամներու փոխանակութիւնը կատարել պատեհ ժամուն, ֆրանքի դէմ ֆրանքով եւ առանց վար դնելու: Նախարարը յարմար ժամանակին պիտի հաղորդէ բոլոր անհրաժեշտ ցուցմունքները»:

Ֆիկառօ կը գրէ թէ երկու օրուան ընթացքին հրատարակուած լուրերու վրայ, շփոթութեան մատնուեցան մանր առեւտրականները, եւ չարաչահութիւններ եղան 50 ֆրանքէն վար եղած թղթադրամներու վրայ, որոնց համար 4 առ հարիւր կը պահանջուէր...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱՎԱԼ անգլիական իշխանութեանց յանձնուեցաւ սպանիական կառավարութեան կողմէ, Ֆրանսա բերուելու համար մարտանաւով մը: Երբ ցամաք ելլէ, ֆրանսական ոստիկանութեան կողմէ պիտի փոխադրուի Ֆրէնի բանտը, ուր օդանաւով փոխադրուած են արդէն Վիշիի Փարիզեան դեսպանը՝ տը Պրինօն եւ ուրիշ 24 ամբաստանեալներ: Լավալ ամէն հաղորդակցութենէ պիտի զրկուի միւս բանտարկեալներուն հետ:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ օդանաւային ռմբակոծութիւնը կը շարունակուի: Առջի օր 3500 թոն ռումբ եւս ձգուեցաւ: Անգլ. մարտանաւեր անցան Մալաքքայի նեղուցը եւ արդէն կը գործեն Սինկափուրի շրջանին մէջ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ Լիոնի շրջանին մէջ: Մասնաւոր պատուիրակներ եկած են բանակցելու համար: Միւս կողմէ գործադուլ ծագեցաւ Փարիզի մէջ, ընկերային ապահովագրութեան սնտուկներու պաշտօնեաներուն կողմէ: Գալով հիւսիսային շրջանի ածխահանքերու գործադուլին, կացութիւնը խառնակ է տակաւին: Արտադրութեանց նախարարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, հրաւիրեց հանքագործները զարկ տալ արտադրութեան: Այս առթիւ ըսաւ թէ երկաթուղիներու ընկերութիւնը միայն վեց օրուան ածուխ ունի, ինչ որ կը սպառնայ ջլատել ազգին կեանքը եւ խանգարել դաշնակից զօրքին փոխադրութիւնը դէպի Ճափոն: Նախարարը միեւնոյն ատեն դիտել տուաւ թէ չէ կրցած պաշար ամբարել, ժողովուրդը տաքցնելու համար այս ձմեռ:

ԿԵՌԱՍԸ Փարիզի մէջ կը ծախուի քիլօն 120 ֆրանքի, մինչ գիւղացին կը ծախէ 30 ֆրանքի: Թերթերը կը պահանջեն վերցնել միջնորդները, քանի որ պտուղի եւ բանջարեղէնի վաճառումը ազատ է անցեալ երկուշաբթիէն ի վեր:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ կացութիւնը ծանր է տակաւին եւ նոր խռովութիւններէ կը վախցուի:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻՆ ՎՐԱՅ, թեթեւ սրբագրութիւն մը պիտի պահանջուի Ֆրանսայի կողմէ, կարգ մը ֆրանսական գիւղեր Իտալիոյ ձգուած ըլլալով 1860ին:

200.000 ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ յանձնուեցան իտալական կառավարութեան, իբրեւ բանուոր աշխատելու համար վերաշինութեան գործերու մէջ:— Մ. Նահանգները փոխադրուած գերման գերիները պարտաւոր են ներկայ ըլլալ այն շարժանկարին որ կը ներկայացնէ Գերմանիոյ արգելարան-տանջարաններուն մէջ գործուած վայրագութիւնները:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութեան հետ բանակցութիւններ պիտի սկսին յառաջիկայ շաբթու, կարգադրելու համար Ֆրանսայի հետ եղած վիճելի խնդիրները:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ազգ. Առաջնորդարանին կողմէ պատրաստուած վիճակագրութեան մը համաձայն, 1944ի ընթացքին Լիբանանի թեմին մէջ պատահած են 366 մահեր, 196ը այր, 170ը կին: Ծնունդներու թիւն է 1055, մանչ 567, աղջիկ 488: Պսակներու թիւը եղած է 347:

1944—45 տարեշրջանի Լիբանանի ազգային դպրոցներու ընդհ. պատկերը հետեւեալն է.— 33 դպրոց, 223 ուսուցիչ-ուսուցչուհի: Նախակրթարաններու աշակերտներու ընդհ. թիւն է 3290, որոնց 1643ը մանչ եւ 1647ը աղջիկ: Մանկապարտէզի աշակերտներուն թիւը՝ 2970, որոնց 1576ը մանչ եւ 1394ը աղջիկ: Նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի աշակերտներուն ընդհ. թիւն է 6260: Դպրոցներու պիւտճէն է 244165 լ. ոսկի:

«ԱՍՊԱՐԷԶ»ի (Ֆրէզնօ, Քալիֆոռնիա) մեքենաները նորոգելու համար ձեռնարկուած է 10000 տոլար հանգանակութեան մը: Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն 1500 տոլար փոխանցած է թերթին, համաձայն 54րդ պատգ. ժողովի որոշման: Քալիֆոռնիոյ շրջանը ղրկուած է ընկեր Կոպեռնիկ Թանտրճեան, թէհնագանակութիւնըգլուխ հանելու եւ թէ կուսակցական գործերով զբաղելու համար:— «Ասպարէզ» կը հրատարակուի գրեթէ 37 տարիէ ի վեր, իբրեւ շաբաթաթերթ, առանց ընդմիջումի:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ (Մ. Նահանգներ) Հայերը 30ի մօտ պանդոկներ ունին: Մեծ մասով Բալուցիներ են որ այս գործով կը զբաղին: Կառավարական հաստատութեանց մէջ կը գործեն 130ի մօտ հայուհիներ: Գաղութին թիւն է մօտաւորապէս 1200 անձ, որոնց 150ը ընտանիքի տէր: Բանակին տուած են 30 զինուորներ, որոնց մէջ կան հարիւրապետներ: Հայերէն շատերը ունին սեփական տուներ եւ բարեկեցիկ են: Անկարելի է ծախու կամ վարձու տուն գտնել: Վեց սենեակնոց տան մը համար կը պահանջեն 10.000 տոլար:

1939-1945Ի ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանս. Բանակի Հայ-Նախկին Կամաւոր Ռազմիկներու Միութիւնը ընդառաջ երթալով՝ ազատագրուած հայ գերիներու կողմէ յայտնուած փափաքին, իր 25 Նոյեմբերի եւ 30 Ապրիլի ընդհ. ժողովներով աւելցուց համապատասխան յօդուածներ իր ծրագրին մէջ, եւ այժմ վաւերացուած է: (Préfecture de Police, No. 160719):

1939 — 1945 հայ ռազմիկները, ինչպէս նաեւ ազատագրումէն առաջ ֆրանս. իշխանութիւններէն ճանչցուած եւ Ռէզիստանսի եւ F. F. I.ի մասը կազմող հայրենակիցները կրնան անդամակցիլ իբրեւ գործօն անդամ:

Դիմել անդամագրութեան համար, ինքնութեան եւ զինուորական թուղթերով, իր կեդրոնատեղին Paris (9), 31 Rue St. Lazare, ամէն օր ժամը 15 — 18:

Միութիւնը իր մէջ առնելով նոր ռազմիկ հայրենակիցները, կը ձգտի միայն ի սպաս դնել իր 30ամեայ անշահախնդիր փորձառութիւնը եւ հեղինակութիւնը, պաշտպանելու համար անոնց եւ իրենց ընտանիքներու օրինական իրաւունքները:

Ծանօթ.— Գաւառի ընկերներու պարագան ալ նկատի առնուած է: Սպասել հրահանգներուն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՏԷՍԻՆ.— Կիրակի, 6 Մայիս, տեղի ունեցաւ գնդախաղի մրցում մը Լիոնի եւ Ռոմանի խումբերուն միջեւ, Տէսինի դաշտին վրայ: Յաղթանակը նորէն Լիոնի խումբը տարաւ, 1—3: Այսպէս յաջորդաբար պարտութեան մատնեց Սէնթ Էթիէնի, Վիէնի եւ Ռոմանի խումբերը: Այս առթիւ ըսենք որ Լիոնի խումբը կը բաղկանայ Տէսինցի մարզիկներէ:

Ազատագրութենէն ի վեր Տէսինի մէջ բարենշան եռուզեռ մը կը նշմարուի: Հանդէս-ներկայացումներ, մրցումներ իրար կը հրմշտկեն: Եւ ինչ որ գովելի է, մեր գաղութին կեանքը կ'ընթանայ կատարեալ համերաշխութեամբ: Ազգ. Ճակատը իր մէջ ունի ներկայացուցիչներ բոլոր հոսանքներէն: Վստահ ենք որ նոյն ձեւով ալ պիտի շարունակուի: 1940էն ի վեր, ըլլայ ազատագրութեան ընթացքին թէ անկէ վերջ ոչ մէկ անախորժ դէպք պատահած է մեր գաղութին մէջ:

Եւ ահա մեր սիրելի գերիներու վերադարձը: Հետզհետէ վերադարձողներու թիւը կը ստուարանայ: Արդէն 10է աւելի գերիներ ու պարտադիր աշխատանքով ղրկուածներ վերադարձան, մեծ ուրախութիւն պատճառելով իրենց ընտանիքներուն եւ բոլորիս:

Այս պատերազմին Տէսինի գաղութը եւս տուաւ իր արեան տուրքը...: 1940, Յունիս 16ին պատուոյ դաշտին վրայ հերոսաբար ինկաւ տարաբախտ Կարապետ Տէր Պօղոսեան (Մալաթիացի), մեր յանդուգն ու կայտառ Կարպիսը, միշտ զուարթ ու լաւատես: Մարմինը այժմ կը հանգչի Լուառէ նահանգին Սէրտօն քաղաքի զինուորական գերեզմանատունը, ֆրանսացի զոհերու կողքին: Յարգա՛նք իր յիշատակին:

Գ. Պօյաճեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համբարձման տօնին առթիւ «Լա Մարսէյէզ» օրաթերթը կազմակերպած էր մեծ մարզահանդէս մը ի նպաստ գերիներուն: Մեծ բազմութիւն մը փութացած էր դիտելու այս եզակի մարզահանդէսը: Հանդէսին բացումը կատարելու պատիւը վերապահուած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին, մրցելով՝ 15րդ շրջանի բանակներէն ընտրեալ խաղացողներէն կազմուած խումբին դէմ:

Հակառակ խրախուսական ծափերուն, մեր տղաքը չկրցան հասնիլ իրենց նախորդ մրցումներուն մակարդակին: Թերեւս դաշտին մեծութիւնն ու քսան հազարէն աւելի բազմութեան ներկայութիւնը շուարեցուց զիրենք: Խաղը վերջացաւ 1—1: Հակառակորդը գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ունեցաւ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւագոյն խաղցողն էր վերջապահ Օհանեանը, լաւ էին Վարդանեանը, Մարճոյեանը, Յովհաննէսեանը, Մարգարեանն ու Քէշիշեանը, բայց աւելին կրնային ընել:

*** Հ. Մ. Ը. Մ.էն զատ գնդախաղի փայլուն եղանակ մը ունեցաւ «Նորք» մարզական միութիւնը որ առանց սկզբնական քանի մը պզտիկ անյաջողութիւններու իր վերջին բազմաթիւ յաղթանակներով կրնար Հ. Մ. Ը. Մ.ին պէս, ախոյեան հանդիսանալ:

Բազմաթիւ հայ մարզիկներ ալ անդամ են ֆրանսական մարզական միութիւններու զանազան ճիւղերուն, եւ շատերը պատուոյ տեղը կը գրաւեն:

Վ. Քիւփէլեան

ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ղեկավարութեամբ՝ Գ. Ա. Լէմշահի, երկուշաբթի, 21 Մայիս, ժամը 3էն 11, Horticultureի սրահներուն մէջ, 84 rue de Grenelle, (métro du Bac): Գեղարուեստական բաժին, պար եւ անակնկալներ, ժամը 7էն 9: Ճոխ պիւֆէ, Orchestre Tango եւ Swing: Մուտք 100 ֆրանք:

Nuit des Arméniens de France. Salle Pleyelի մէջ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Institut Arménienի կողմէ, հովանաւորութեամբ կրթական նախարարութեան, Մայիս 26ին, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ յառաջիկայ կիրակի, 20 Մայիս, գոհաբանական մասնաւոր աղօթք պիտի կարդացուի, դաշնակից բանակներու յաղթանակին առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Այս կիրակի, 20 Մայիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի հոգելոյս Տ. Վարդան Ա. քհնյ. Պաղտատլեանի համար:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ, կազմակերպուած եկեղեցական վարչութեան եւ Ազգ. Ճակատի մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի, 20 մայիս, ժամը 14.30ին Salle des Fêtesի սրահին մէջ, Rue des Ecoles, Cmaville: Մուտքը ազատ է:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Dimanche 20 Mai 1945 Կիրակի 20 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4407-Նոր շրջան թիւ 36 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՁԱՅՆ ՄԸ, ՎԵՐՋԱՊԷՍ

Երէկ առտու Ազգ. Ճակատի դիւանէն ստացանք պատճէնը Երեւանէն հասած նամակի մը, զոր արդէն կարդացեր էինք իր օրկանին մէջ:

Ոչի՛նչ: Քանի որ ձայնը հայրենիքէն կուգայ, մանրամասնութիւններով չենք զբաղիր:

Նամակէն կ'իմանանք որ, անցեալ տարուան վերջերը, Երեւանի մէջ կազմուած է նոր օրկան մը, «Արտասահմանի հետ Կուլտուրական Կապի Հայկական Ընկերութիւն»: Յետոյ ընտրուած է ընկերութեան վարչութիւնը, բազմամարդ ժողովի մը մէջ, մասնակցութեամբ գիտնականներու, գրողներու, մանկավարժներու, նկարիչներու, դերասաններու եւ բժիշկներու:

Նպատա՞կը,— «կուլտուրական կանոնաւոր կապի հաստատումն արտասահմանեան հայ առաջադիմական ընկերութիւնների հետ, որոնք անկեղծօրէն իրենց բարեկամական զգացմունքներն են տածում Սովետական Հայաստանի նկատմամբ»:

Ընկերութիւնը արդէն նամակներ կը ստանայ եղեր Արտասահմանի զանազան վայրերէն,— Մ. Նահանգներ, Սուրիա, Լիբանան, Եգիպտոս, Պաղեստին, Կիպրոս, Իրան: Եւ ուրախ են որ «խսկական հայրենասէր Հայերը» ջերմապէս կը հետաքրքրուին երկրի յաջողութիւններով, ազգային մշակոյթով, ստեղծագործական աշխատանքով:

— «Մեր Սովետական Հայաստանն ապրում է հայ ազգային կուլտուրայի իսկական ծաղկման դարաշրջան: Մենք ձեզ հետ միասին ունենք ընդհանուր կուլտուրական շահեր. մեզ համար թանգ է մեր հնադարեան կուլտուրան, մեզ շաղկապում է իրար նրա աւելի խոշոր աճի եւ հարստացման մեր ընդհանուր վառ ձգտումը»:

Յաջորդով ամբողջութեամբ կը հրատարակենք նամակը, որ իբրեւ առաջին ողջոյն Արտասահմանի մտաւորականութեան, շատ բան չի պարունակեր ընկերութեան առաջադրութեանց մասին:

Ուրեմն մեր կարգին ողջունելով ընկերութեան կազմութիւնը, կը սպասենք յաջորդ նամակներուն, իմանալու համար կատարուած գործնական աշխատանքներուն բովանդակութիւնը:

Անշուշտ շատ բան կարելի չէ սպասել, ներկայ պարագաներուն մէջ, երբ ամէն ինչ ստորադասուած է զինուորական պահանջներուն եւ թղթատարը համրանքով կը հաշուէ կապոցներու ծանրութիւնը, լայնքն ու երկայնքը:

Բայց, շնորհակալ պիտի ըլլայինք, եթէ կարենային գոնէ Երեւանի օրաթերթը, «Սովետական Հայաստան»ն ու գրական պարբերականները հասցնել, որքան թոյլ կուտան իրենց միջոցները:

Պատերազմէն առաջ, երբ «Սովետական (այն ատեն Խորհրդային) Հայաստան»ը կը ստանայինք նախ բաժանորդագրութեամբ, յետոյ փոխանակութեամբ, «Յառաջ»ը օրը օրին կը քամէր զայն, տեղեակ պահելու համար իր ընթերցողները:

Աւելի բաց խօսելով, պարզապէս կը թարգմանէինք պիտանի տեղեկութիւնները, որպէսզի մատչելի դառնան լայն հասարակութեանց:

Ազատագրումէն ի վեր, կարելի չեղաւ ճարել ոչ օրաթերթը, ոչ ալ որ եւ է պարբերական: Եւ ինչ որ կրցանք տալ մինչեւ հիմա (աւելի առաջ՝ «Արածանի»ով), քաղեր էինք Արտասահմանի, մասնաւորապէս Ամերիկայի հայ թերթերէն:

Ուրիշ պարագայ մը, ամրապնդելու համար մշակոյթի կապերը:

Երկար ատենէ ի վեր շատ մը հայերէն թերթերու մէջ կ'երեւան անթել հեռագիրներ եւ թղթակցութիւններ Երեւանէն եւ Մոսկուայէն, զանազան ստորագրութիւններով:

Թերեւս կառավարութիւնն է կազմակերպած այս թղթակցութիւնները, որպէսզի Հայկական Արտասահմանը կարենայ հետեւիլ հայրենիքի անցուդարձին: Ամէն պարագայի մէջ, լաւ սկզբնաւորութիւն մըն է, որուն անհամբեր կը սպասէինք տարիներէ ի վեր:

Հաւատա՞նք թէ մենք ալ պիտի կրնանք օգտուիլ այդ նորութենէն, աւելի շատ եւ աւելի լայնօրէն ծանօթանալու համար հայրենիքի, Կովկասի եւ հարեւան երկիրներու ամենօրեայ կեանքին եւ գործունէութեան:

Երբ այս երկու տարրական պահանջներուն գոհացում տրուի, առանց վերապահութեան, առաջին քայլը առնուած կ'ըլլայ, վերահաստատելու համար մշակոյթի կապերը:

Շ.

ՕՐՀՆՈՒԱ՛Ծ ԸԼԼԱՅ...

Կը վազէ կենսայորդ եռանդով: Գա՛մփռը: Կը փնտռէ նետուած քարը, եւ, հպարտ՝ կամար աղիովն յարաշարժ, վազէվազ, կը վերադարձնէ տիրոջը: Այս անգամ փայտի կտոր մը, գնդակը, յետոյ՝ քար մը, եւ ուրիշներ: Բոլորին ալ վրայ իր խայտախինդ ուժերը կը զեղուն, խոյանալով այդպէս՝ անպէտ իրի մը ետեւէն, փնտռելով զայն ոգեւորուն, եւ վերադարձնելով՝ ինքնագոհ ու յաղթական: Ահա՛ փսեմ րոպէն: Իր անլեզու էութեան ամբողջ զօրութիւնը, անհո՛ւն, սրտակեղե՛ք կեդրոնացումով աչնարկին մէջ, կը հեւեւի տիրոջը դէմքին: Եւ գոհունակութեան ժպիտը որ յեղակարծ կը գտնէ հոն՝ կը փոխանցէ իր անասնի էութեան՝ սոնդանոտ թրթռացումներ: Վարձատրութիւնն իր գերագոյն...

Նոյն գերգիտակից զօրութեան տակ կը վերսկսի, ինչպէս արմատներէն վեր սուլող աւիշը սա կաղնիին, ինչպէս գոռեխը սա անծանօթ՝ բռնած թուփէ թուփ խօլապար, ինչպէս դայլայլը սամաղուն՝ սա արտոյտին արբեցած:

Եւ այսպէ՛ս, կը հոսի վտակն իր օրերուն, տիրոջը մխտիկեան աչէն կչռորոր, հետամուտ, երկվայրկեան մը գէթ, պսակելու հատնումն իր կեանքին՝ լոյսերովն Անոր ժպիտին:

×

Ահա հոսեր է շարքը անվերադարձ տարիներուն՝ նաեւ ի՛մ կեանքիս: Բայց, սի՛րտ իմ, առարկաները որոնց ետեւէն երջանկախայտ, ինքնակորոյս, կը վազէի՛ր, կը վարգէի՛ր՝ թանկագի՞ն էին աւելի:

Աւելի կարեւո՞ր էին պատճառները որոնց համար կծկուեցա՛ր, քամուեցա՛ր... Ու ինչպէս գոհարը վէրքէն ոտրէին, արտադրեցիր այն տարօրինակ, այն խորհրդաւոր կաթիլները՝ հեղուկ գոհարներու ու գոհարներու անտեսանելի...

Չէ՛, չէ՛, սի՛րտ իմ, ո՛չ մէկ սորջանք: Յիշէ՛ իրիկունները... Դիշերը կ'իջնէր, կ'ուտէր բլուրները հորիզոնին, եւ չրթները ծովուն յուլօրէն կը փակչէին չրթներուն երկնքին՝ անծայրածի՛ր, խաղաղափի՛ւռ համբոյրին մէջ:

Այն ժամանակ, ինչպէս առագաստը քարափին կծկուած, յիշէ՛, երազներուն ու խոկումներուն գիրկը, կը մնայիր հիպնոսացած: Ու պակուցիչ, ու դիւթաղեղ առեղծուածը՝ կ'առնէր ամէն ինչ իր ծոցին, յաւերժական լիութեամբ:

Ո՛չ մէկ սորջանք, սի՛րտ իմ: Օրհնուա՛ծ ըլլայ ամենայետինը անպէտ առարկաներէն, օրհնուա՛ծ ըլլայ ամէնէն դառնը սպիտակ արցունքներուդ, եթէ, անծայրածիր շարքին մէջ կեանքիդ րոպէներուն, երկվայրկեան մը, սի՛րտ իմ, դադրեցուցիր զարկդ՝ տեսնելու համար դէմքը Տիրոջդ:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԱԾՈՒԽԻ ԲԱՑԸ 300.000 թօն կը հաշուէ արտադրութեանց նախարարը, իբրեւ հետեւանք վերջին գործադուլներու եւն.: Նոր սեղմումներ պիտի հաստատուին:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐ տեղի ունեցած ըլլալով Գ. եւ Դ. թաղամասերուն մէջ, 15 հոգի ձերբակալուեցան: «Ֆրան-Թիռէօր» այս լուրը հաղորդելով, կը պահանջէ լուծել երկու կազմակերպութիւններ, «Վերածնունդ Ֆրանսական տունի» եւ «Ուղղամիտ վարձակալներ»:

ԿԱՐԳ ՄԸ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ փոփոխութիւնը այլեւս անխուսափելի կը գտնեն իրազեկ թերթեր: Կ'ըսուի թէ արտաքին նախարար պիտի ըլլայ Պ. Էուիօ: Պիտի փոխուին կամ փոխանակուին նաեւ ներքին, դատական, տեղեկատու, գաղթային եւն. նախարարները:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ տեղ մը կը դադրին, ուրիշ տեղ մը կը վերսկսին: Հիւսիսային շրջանի երկաթուղիներու պաշտօնեաներուն մէկ մասը գործադուլ հռչակեց: Մարսէյլի հանրակառքերու պաշտօնեաներն ալ որոշեցին գործադուլ հռչակել յառաջիկայ երեքշաբթի օրէն սկսեալ:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԸ պիտի դատէ չորս ծովակալներ, Օֆան, Ապրիալ, Մարքի եւ Լապորտ, իբրեւ պատասխանատու Թուլոնի նաւատորմին խորտակման: — Ձերբակալուեցան դերիներու «դեսպանը», աչագուրկ Սքափինի եւ ուրիշներ:— Նոր վկայութիւններէ կը հասկցուի թէ մառէշալ Փէթէն Լավալի հետ դաւեր կը լարէր 1940ի սկիզբէն ի վեր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ (Հոգեգալուստ) նամակատունը եւ կրպակները փակ ըլլալով, «Յառաջ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Չորեքշաբթի օր:

ՈՂՋՈՅՆ ԱՐԱՐԱՏԻՆ

Ողջո՛յն քեզ՝ Վեհափառ Արարատ: Հիացում քեզ՝ Աստուածաշունչ Արարատ: Յարգանք քեզ՝ բազմավաստակ եւ մշտնջենական Արարատ:

Աստուածաշունչ գիրքը քեզ կը յիշատակէ իբրեւ ապաստան եւ փրկիչ Ջրհեղեղէն կլանուած մարդկային ցեղին բեկորներուն: Դուն ուրեմն՝ մեծագոյն պաշտպանն ես եւ ազատարարը մարդկութեան: Փա՛ռք քեզ:

Ստորոտէդ անցնող եւ դարձող բազմաթիւ ժողովուրդներ եւ վեհապետներ քայքայուեցան, փըլճացան եւ փոշիի վերածուեցան: Սակայն, դուն կանգուն ե՛ս միշտ, եւ կանգուն է քու հարազատ զաւակդ՝ հայկական ցեղը, հակառակ անլուր տառապանքներու:

Սոյն առանձնաշնորհուած ցեղը, այսօր վայրավատին՝ երկրագունդիս չորս ծագերուն մէջ, քեզ կը սեւեռէ իր տագնապակոծ աչքերը, իբրեւ փրկարար նաւի մը որ օգնութեան կը փութայ փոթորկայոյզ ուղեւորներու:

Դուն կանգնած ես աշխարհքի սիրտին վրայ՝ մեծաշուք եւ անվեհեր, ու կ'արհամարհես ժամանակին ու միջոցին բոլոր հնարքները:

Պատկառելի Մասիս, կը սիրենք քեզ ու կը փառաւորենք: Որովհետեւ, գիտակցութիւնն ունինք թէ՝ ի դէպ նոր ջրհեղեղի մը, վերստին պիտի փրկես մե՛զ եւ համօրէն մարդկութիւնը:

Լռակեաց Մասիս, դուն որ աներեւոյթ ոսկի առասանով մը կը հաղորդակցիս, Տաւրոսին, Արգէոսին, Ճերմակ Լերան (Մոն Պլան) եւ Հիմալայայի հեռաւոր եւ երկնամբարձ կատարներուն հետ, խօսէ, արձակէ՛ մեր վրայ քու պատգամներդ:

Աչքերս գոց՝ կը տեսնեմ, քու թիկունքիդ ատընթեր՝ Մեծն Տիգրանը եւ իր մեծ բանակը, որ քու շուքովդ մեկնեցաւ կատարելու իր հիանալի արշաւները, եւ գրաւելու համար Մերձաւոր Արեւելքի ծանօթ երկիրները:

Այսօրուան իրականութեան մը պէս կը տեսնեմ հայկական սուրերու, զէնքերու եւ սաղաւարտներու շողշողիւնը, որոնց փայլը կ'աճէր քու անմահական շունչիդ եւ հզօր օրհնութեանդ ներքեւ: Նոյն փառապանծ արարքը շարունակեցին Տիգրանին մեծազօր յաջորդները, ինչպէս Լեւոն Մեծագործ որ իր ոյժն ու հմայքը կը ստանար Տաւրոսի եւ Արգէոսի հոյակապ հոգիէն:

Պաշտելի Արարատ, քու գլուխդ՝ պատուելով գլած անցած է ամպերը եւ ալեհեր եւ անվեհեր կանգնած կը հանգչի արեւուն մօտ: Իսկ աննկուն ոտքերդ կը թրջին Միջերկրականի անդընդախոր եւ հսկայ աւազանին մէջ: Վեհ ե՛ս դուն եւ կը պատկերացնես՝ բնութեան մեծագոյն ոյժն ու գեղեցկութիւնը:

Ափսո՛ս, այսօր ի՞նչ կը տեսնեմ: Կը մերժեմ հաւատալ աչքերուս: Արարատ, անհարազատ անուններու ենթակայ: Հայութեան խորհրդանիշը՝ թրքական հողերու բաժին: Ի՞նչ ժամանակավրէպ, ի՛նչ սրբապղծութիւն:

Բայց այդ սրբազան իրաւունքը նոյն ինքն բնութեան կողմէ շնորհուած է հայութեան, եւ զայն վաւերացուցած ու նուիրագործած են, բիւրաւոր բիւր տարիներէ ի վեր ազգեր եւ պետութիւններ՝ անվերապահօրէն: Սոյն իրաւունքը կը կազմէ մարդկային պատմութեան նուիրական եւ անվկանդ մէկ իրողութիւնը:

Եւ եթէ մէկ օր, տխեղերասասան աղէտքի մը հետեւանքով՝ կործանի մեր երկրագունդը, Արարատ կանգուն մնաս պիտի վերստին, փոթորիկէն ընկղմած՝ վիթխարի նաւի մը տիտանեան կայմին պէս, ցուցադրելով հայկական դրօշը:

Խորհրդաշատ Մասիս, անյիշատակ դարերէ ի վեր մարդիկ եւ իրք կը դրուատեն քու մեծութիւնդ: Քլիօ, պատմութեան դիցուհին, կ'երգէ քեզ: Արեւ, լուսին եւ աստղեր կը դարպասեն քեզ: Իսկ ես կը համբուրեմ շնորհատու ոտքերդ:

ԳՐԻՄԻԹԷԼ

ՔՍԱՆ ՄԻԼԻՈՆ արժողութեամբ կեղծ սթերլին շինած են Գերմանացիները միայն 1944ին, համաձայն ամերիկեան 7րդ բանակին կատարած քննութեանց, վարկաբեկելու համար անգլ. դրամը: Վերջերը կեղծ տոլարի կաղապարներ ալ շինած են եղեր, շաբաթը մէկ միլիոն տպելու համար, բայց ժամանակ չեն ունեցած:

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ մերժեց ընդունիլ Հիթլէրի փառաւոր ինքնաշարժը, որ զօր. Լըքլէռի զինուորներուն ձեռքը անցած էր Պէրխթէսկատընի մէջ: Կառքը զինուորական թանգարան փոխադրուեցաւ:

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ հրաման ստացան ճարել հետեւեալ նիւթերը.— 100 հազար ձեռք հագուստ, 100 դաշնակ, 100 անթելի կազմած, 2000 ծրար խաղի թուղթ, 10.000 գիրք եւրոպական բոլոր լեզուներով, 100 ֆութպոլի գնդակ, 1000 խաղալիկ եւ պուպրիկ, այն բազմաթիւ ստրուկ բանուորներուն համար որ երկար ատեն ծառայած էին խճողեալ հիւղակներուն մէջ, քաղաքին մօտ: Այս թշուառները, թիւով 100.000 հոգի, թխմուած էին աւելի քան 400 կայաններու մէջ: Գործողութիւնը գլուխ պիտի հանէ անգլիական զօրքը: Միեւնոյն ատեն լրագիրներ կը հրատարակուին վեց լեզուներով, այս օտար բանուորներուն համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

750,000 ՆԱՑԻՆԵՐ պիտի վերաշինեն Եւրոպան

Դաշնակիցները հետզհետէ աւելի կը սեղմեն օղակները, պարտուած Գերմանիոյ գլխուն: Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, որ առաջ դատելու համար պատերազմի ոճրագործները: Միւս կողմէ, ծրագիր մը կազմուած է, որպէսզի հարիւր հազարաւոր Գերմաններ անմիջապէս գործի ձեռնարկեն, վերաշինելու համար քանդուած քաղաքները եւ գիւղերը:

Այսպէս, անգլիական Բ. բանակին կողմէ գերի բռնուած 750.000 գերման զինուորներ, նաւազներ եւ օդաչուներ Ֆրանսա, Պելժիա եւ Հոլանտա պիտի ղրկուին, վերաշինութեանց օգնելու համար: Անգլիացի զինուորները խստօրէն կը փնտռեն Կէսթափոյի անդամները իրենց գրաւած շրջաններուն մէջ եւ շատեր ձերբակալած են արդէն: Անգլիացիները անողոք են յանցապարտ Գերմաններուն հանդէպ եւ արդէն 10—12 մահավճիռներ արձակած են:

Երբ վերոյիշեալ 750.000 Գերմանները վերջացնեն իրենց գործը Ֆրանսայի, Պելժիոյ եւ Հոլանտայի մէջ, միայն այն ատեն պիտի սկսին Գերմանիոյ վերաշինութեան գործը, որ կրնայ տարիներ տեւել: Գերման սովորական գերիները առժամապէս պիտի տեղաւորուին Շլէզվիկ-Հոլշթայնի մէջ. իսկ Ս.Ս.ները պիտի արգելափակուին ծովուն բացերը, ամայի կղզիներու մէջ: Բոլորն ալ պիտի ստանան նուազագոյն օրապահիկ:

Ֆրանսայի պահանջները պիտի գոհացնե՞ն

Արտաքին նախարար Պ. Պիտօ, որ Սան Ֆրանչիսկօ կը գտնուի, առջի օր Ուաշինկթընի մէջ ընդունուեցաւ Մ. Նահանգներու նախագահին կողմէ եւ երկարօրէն խօսեցաւ Ֆրանսայի տեսակէտներու մասին: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցին համաձայն, նախագահը ըսած է թէ կը փափաքի հանդիպում մը ունենալ զօր. տը Կօլի հետ: Աւելցուցած է թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը լիովին կը գնահատէ այն դերը զոր Ֆրանսա կրնայ եւ պարտի կատարել համաշխարհային եւ եւրոպական խնդիրներու կարգադրութեան մէջ: Զօրաւոր Ֆրանսա մը առաւելութիւն մըն է աշխարհի համար: Ուստի, ամերիկացի ժողովուրդը հաւանած է կրճատել իր պահանջները կարգ մը ուտեստներու մասին, որպէսզի կարելի ըլլայ աւելի մեծ առաքումներ կատարել Եւրոպայի ազատագրուած երկիրները, մէջն ըլլալով Ֆրանսան: Հակառակ արտադրութեան եւ փոխադրութեան դժուարութեանց, արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, կարեւոր արտածումներ կատարելու համար դէպի Ֆրանսա:

Նախագահը յետոյ հաստատած է թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ամբողջովին պատրաստ է Ֆրանսայի ձգելու Գերմանիոյ մէջ Ամերիկայի գրաւած շրջանին մէկ մասը: (Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ Ռուրի աւազանն ալ ֆրանսական շրջան պիտի ըլլայ, յետոյ Զօրս Զօջերը պիտի բաժնեն այդ հողամասը եւ միջազգային վարչութեան մը պիտի ենթարկեն):

Նախագահը խօսելով նաեւ Ճափոնի մասին — «հզօր եւ մահացու թշնամի մը» — յայտնած է թէ գոհունակութեամբ պիտի ընդունուի Ֆրանսայի եւ ուրիշ Դաշնակիցներու աջակցութիւնը:

Պ. Պիտօ շատ գոհ կ'երեւայ իր տեսակցութենէն, ինչպէս հաղորդեց մամուլի ներկայացուցիչներուն:

Ճափոն հաշտութի՞ւն խնդրած է

Առջի օր զրոյց տարածուած էր թէ Ճափոն պայմանաւոր հաշտութիւն խնդրած է խորհրդային իշխանութեան միջոցաւ, բայց Դաշնակիցները մերժած են, անպայման անձնատուրութիւն պահանջելով: Թօքիոյի անթելը հերքեց այս լուրը: Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարութեան խորհրդականն ալ ըսաւ թէ այսպիսի զրոյցներ միշտ պիտի ծագին, բայց ինք չի հաւատար: Իր կարծիքով Ճափոն պիտի շարունակէ դիմադրել յամառօրէն: Հաշտութեան առաջարկը Ռիւթէրի կողմէ հրատարակուած ըլլալով, շատեր կը կարծեն թէ զրոյցը անգլիական փորձ մըն է, հասկնալու համար Խ. Միութեան դիտումները Ճափոնի հանդէպ: Թօքիոյի անթելը կ'ըսէր թէ Ճափոն խզելով իր կապերը պ[...]տուած Գերմանիոյ հետ, «կատարելապէս բարեկամական» յարաբերութիւններ հաստատած է Խ. Իշխանութեան հետ:

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Խաղաղականի մէջ: Անգլիական թորփիլահալածներ գիշերային ճակատամարտի մը մէջ ընկղմեցին ճափոնական մեծ յածանաւ մը, 10.000 թոն տարողութեամբ:

Գերմանիոյ պարտութենէն ի վեր, Եւրոպան դարձած է զինարան Ծայր. Արեւելքի համար:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

Գ.

1944, Յունուար. — Ռուսերը կը խուժեն դէպի լեհական սահմանը: Դաշնակիցները յենարան մը կը հաստատեն Անցիոյի մէջ (Իտալիա):

Մարտ. — Ամերիկեան օդանաւեր կը զարնեն Պերլինը առաջին անգամ ըլլալով: Գերմանները կը գրաւեն Հունգարիան եւ Ռումանիան: Կարմիր բանակը Ռումանիա կը մտնէ:

Ապրիլ. — Կարմիր բանակը կը գրաւէ Օտէսան:

Մայիս. — Ռուսերը ետ կ'առնեն Սեւաստաբոլը: Դաշնակիցները կը գրաւեն Քասինօն (Իտալիա): Ամենամեծ օդարշաւը Գերմանիոյ վրայ 29 օր անընդհատ:

Յունիս. — Հռոմ կ'իյնայ: Դաշնակիցները Եւրոպայի վրայ կը յարձակին Յունիս 6ին, հրամանատարութեամբ զօր. Այզընհաուըրի: Զինուոր կը հանեն Նորմանտիոյ ափը եւ յառաջ կը խաղան Շէրպուրկի թերակղզիէն, պատմութեան ամենամեծ գործողութիւնը կատարելով ծովէն եւ ցամաքէն: Գերմանները մէջտեղ կը հանեն առաջին գաղտնի զէնքը, թռչուն ռումբեր տեղացնելով Լոնտոնի եւ հարաւային Անգլիոյ վրայ: Կարմիր բանակը կը ձեռնարկէ ամառնային յարձակողականին, ուժգնօրէն թափանցելով դէպի Լեհաստան եւ Պալթիկ:

Յուլիս. — Դաշնակիցները դետին կը շահին Նորմանտիոյ եւ Իտալիոյ մէջ: Յուլիս 20ին անյաջող մահափորձ Հիթլէրի դէմ: Բազմաթիւ զօրավարներ կը կախուին:

Օգոստոս. — Ամերիկացիները կը յառաջանան Նորմանտիոյ մէջ: Փարիզ կ'ազատի (Օգոստ. 19—25), երբ ամերիկեան եւ ֆրանսական զինուորներ ցամաք ելլելով հարաւէն, յառաջ կը խաղան դէպի հիւսիս: Ռումանիա պատերազմ կը յայտարարէ Գերմանիոյ դէմ, Պուքրէշի եւ Փլօէշթիի անկումէն վերջ: Պուլկարիա անպայման անձնատուր կ'ըլլայ Դաշնակիցներուն:

Սեպտեմբեր. — Դաշնակիցները Պելժիա, Հոլանտա եւ Լիւքսէմպուրկ կը մտնեն: Զինադադար Ռուսիոյ եւ Ֆինլանտայի միջեւ:

Հոկտեմբեր. — Ամերիկեան զօրամասեր Գերմանիա արշաւելով կը գրաւեն Ախընը (Էքս-լա-Շափէլ): Կարմիր բանակները կը գրաւեն Պելկրատը (Եուկոսլաւիա): Պուլկարիա զինադադար կը կնքէ, երբ Անգլիացիները Աթէնք կը մտնեն: Չըրչիլ կը տեսակցի Սթալինի հետ Մոսկուայի մէջ:

Նոյեմբեր. — Գերման Բ. գաղտնի զէնքը Անգլիոյ վրայ: Մէց եւ Սթրազպուրկ կը փրկուին երբ Դաշնակիցները գերմանական սահմանը կ'անցնին քանի մը կէտերէ: Ռուսերը կը կռուին հիւսիսային Նորվեկիոյ մէջ:

Դեկտեմբեր. — Նացիները յարձակողականի կը ձեռնարկեն Արտէնի շրջանին մէջ, նորէն Պելժիա եւ Լիւքսէմպուրկ մտնելով: Զինակցութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը կը կնքուի Մոսկուայի մէջ, Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի միջեւ: Քաղաքացիական մեծ պատերազմ Աթէնքի մէջ, երբ Անգլիացիները կը փորձեն զինաթափ ընել դիմադրական ճակատին ձախ թեւը (Էլաս): Մառէշալ Թիթօ կը ճանուցանէ Ալպանիոյ ազատագրումը:

Զինուորներէն զատ, ամէն օր ահագին քանակութեամբ ռազմանիւթ, զէնք եւ պաշար կը փոխադրուի:

500,000 գերի կայ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը ստիպողաբար պիտի խնդրէ Դաշնակիցներէն որ փութացնեն գերիներու եւ աքսորականներու փոխադրութիւնը: Դաշնակից սպարապետութիւնը խոստացած է օդանաւեր դնել ֆրանսական իշխանութեանց տրամադրութեան տակ, օրական 5000 հոգի փոխադրելու համար, բայց առ նուազն կէս միլիոն գերիներ եւ աքսորականներ ցրուած կը մնան անգլիական, ամերիկեան եւ ռուսական գրաւման գօտիներուն մէջ:

Ամէն օր սրտակեղեք պատմութիւններ կը հասնին Տաշաուի, Պուխընվալտի եւ ուրիշ արգելարաններու մէջ մնացած գերիներէն: Կ'ըսուի թէ տակաւին հարիւրաւոր մահեր կը պատահին ամէն օր, իբրեւ հետեւանք հիւանդութեանց եւ անօթութեան: Այս մոռցուածներուն մէջ կան հազարաւոր մտաւորականներ եւ Դիմադրական Ճակատի անդամներ:

Մինչեւ հիմա վերադարձած են 650.000 գերիներ եւ աքսորականներ:

2.500.000 ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ

Դաշնակիցները մինչեւ հիմա 2.500.000 տեղահան կամ աքսորական օտարականներ երեւան հանած են Գերմանիոյ մէջ: Ասոնք տեղաւորուած են 200 կայաններու մէջ: Ասոնց 40 առ հարիւրը ռուս են, 25 առ հարիւրը Ֆրանսացի, 14 առ հարիւրը լեհ, մնացեալները իտալացի, հոլանտացի, պելժիացի, դանիացի, [...]ւկոսլաւ, չեխ, յոյն, հայ եւն.: Անցեալ տարի 4—4.500.000 կը հաշուէին այս տեղահան բանուորներուն թիւը: Կը թուի թէ կամ սխալ հաշուած են եւ կամ դեռ շատերը երեւան չեն հանուած: Մանաւանդ որ շատերը երկրին խորերը, ագարակներու մէջ կ'աշխատէին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

80.000 ԱՐԱԲՆԵՐ Ֆրանսացի քաղաքացիներու բոլոր իրաւունքները պիտի վայելեն Ալժէրի, Օրանի եւ Քոնսթանթինի մէջ (Ալժերիա), համաձայն 1944 Մարտ 7ին հրատարակուած օրէնքի մը: Կառավարութիւնը վճռապէս պիտի գործէ, եթէ որոշ տարրեր փորձեն խափանել այս գործողութիւնը:

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ գերիներ ցոյց մը կատարեցին նախարարութեան առջեւ եւ Շան զ'Էլիզէի պողոտային վրայ, մաքրագործում, հագուստ եւ կօշիկ պահանջելով: Ցուցարարները միեւնոյն ատեն կը պահանջեն որ հրաժարի Գերիներու եւ Աքսորականներու նախարարը, Անրի Ֆրէնէ: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ գերիները, որոնք կը վերադառնան օրական 20.000 համեմատութեամբ, կրկնակ տոմս կը ստանան միսի համար ինչպէս եւ կտրօններ հագուստի համար, բայց որովհետեւ երկուքն ալ կարելի է ճարել միայն կրակի գիներով, շատերը բան մը չեն կրնար ստանալ: Կառավարութեան որոշումով, Մայիս 18էն սկսեալ գերիները եւ աքսորականները ուղղակի քաղաքապետարաններէն պիտի ստանան իրենց պարենատոմսը, կերպասի սովորական եւ 200 մասնաւոր կէտերը եւ կօշիկի տոմսը:

ՈՒԺԳԻՆ ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ առջի օր Կնօմ - է - Ռօն գործարանին մէջ (Ժընըվիլիէ) որ ազգայնացուած էր տասը օր առաջ: Ամբողջ թաղը ցնցուեցաւ: Վնասները շատ ծանր են, այնքան որքան պիտի պատճառէր հազար քիլոնոց ռումբ մը: Երկու հոգի մեռան, վեց հոգի վիրաւորուեցան: Պատճառները չեն ճշդուած տակաւին:

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ մասին հրատարակուած պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, համայնավարները շահած են 171 քաղաքապետութիւններ, ընկերվարականները եւ համայնավարները միացեալ՝ 134, ընկերվարականները առանձին՝ 153: Զանազան ձախ հոսանքներ՝ 164, Դիմադրական Ճակատի զանազան խմբակցութիւններ՝ 137: Արմատական - ընկերվարական կուսակցութիւնը յաջողած է միայն 55 համայնքներու մէջ:

ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ԳԵՐԻՆԵՐ

Փարիզէն. — Ասատուրեան Ֆիլիփ (Մշեցի), Արմենակ Գնեազեան (Մշեցի), Յովհաննէս Պետիկեան (Պիթլիսցի), Արամ Տօնէլեան եւ Գասպար Եսայեան (երկուքն ալ Պուա Քոլոմպէն), Կարպիս Նշանեան (Պոլսեցի):

Մարսէյլէն. — Անթիքաճեան Արսէն (Կիւրին):

Նանսիէն. — Տէր Յակոբեան Փօլ:

Վիէնէն. — Յովսէփ Թաշճեան (Մալաթիացի) եւ Մարգարեան Առաքել (Տիգրանակերտցի):

Լիոնէն. — Մարտիկ Պետանեան (Վիլֆրանշ), Յարութիւն Գալուստեան, Գրիգոր Խախամեան, Գրիգոր Հէքիմեան (Նէօվիլ), Լեւոն Ղարիպեան, Կարպիս Գարաօղլանեան, Տէստէրէճեան եղբայրներ, Աւետիս Մելքոնեան (Մեսումենց):

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԻՏ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ հաւաքոյթը հինգշաբթի, 24 Մայիս, ժամը 20.30ին, 19 Rue Caumartin (մեթրօ՝ Մատըլէն կամ Օփէրա): Կը բանախօսէ Փրօֆ. Մ. Մալումեան, Մարմնակրթութեան մասին: Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ. — Յարութիւն Ճամպուլեան եւ իր ընտանեկան պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ ներկայութեամբ, ծաղկեպսակերով եւ հեռագիրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի զաւկին՝ տարաբախտ ԱՐԱՅԻ վաղահաս եւ արկածալի մահուան առթիւ: (Սէնթ Էթիէն):

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ Պանթէօ Քաշանի մէջ այսօր, կիրակի, ժամը 15ին, քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ղեկավարութեամբ՝ Գ. Ալէմշահի, երկուշաբթի, 21 Մայիս, ժամը 3էն 11, Horticultureի սրահներուն մէջ, 84 rue de Grenelle, (métro du Bac): Գեղարուեստական բաժին, պար եւ անակնկալներ, ժամը 7էն 9: Ճոխ պիւֆէ, Orchestre Tango եւ Swing: Մուտք 100 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ երկու բանուորներ (première main et seconde main) դերձակ Մուրատեանի տան մէջ աշխատելու համար: Հասցէ՝ 13 Rue Saulnier, Tél. PRO. 41-29: Métro Cadet:

ST. ETIENNEի մէջ «Յառաջ» կը ծախուի A. Bancelի մօտ, Kiosque à Journaux du Marché au Fleurs, Place du Peuple:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
Mercredi 23 Mai 1945 Չորեքշաբթի 23 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année № 4408 - Նոր շրջան թիւ 3[illegible]
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր

ՄԷԿ ԱՆՍԼԷՆ ՄԻՒՍԸ

Մառէշալ Թիթօ չուզեր տեղի տալ Թրիէսթէի հարցին մէջ

Մէկը միւսէն ծանրակշիռ խնդիրներ կը զբաղեցնեն Դաշնակիցներու զինուորական եւ քաղաքական շրջանակները։

Մառէշալ Թիթոյի զօրքը գրաւած ըլլալով Թրիէսթէն եւ իտալական ուրիշ հողամասեր, Անգլիացիները եւ Ամերիկացիներն ալ զօրք ղրկեցին եւ անով կացութիւն մը ստեղծուեցաւ։ Թիթօ կը մերժէ իր զօրքը ետ քաշել, Եուկոսլաւիոյ մաս համարելով իր գրաւած հողերը։ Միեւնոյն ատեն «ինքնավար Թրիէսթէ»ի սահմանադիր ժողով մը կազմուեցաւ, իսկ անգլիացի հրամանատարը, մառէշալ Ալեքսանդր մասնաւոր գիր մը ուղղեց Միջերկրականի դաշնակից զօրքին, դիտել տալով թէ Թիթօ կը փորձէ իր պահանջները արժեցնել բռնի ուժով։ «Մենք առարկութիւն չունինք որ մառէշալ Թիթօ պահանջներ ներկայացնէ այդ հողերու մասին։ Այդ պահանջները պիտի քննուին եւ վերջնապէս կարգադրուին օրինապէս եւ անկողմնակալութեամբ, հաշտութեան ժողովին մէջ ճիշդ այնպէս ինչպէս ուրիշ վիճելի հողամասեր ամբողջ Եւրոպայի մէջ։ Մեր քաղաքականութիւնն այն է թէ հողային փոփոխութիւնները պէտք է կատարուին միայն լիակատար ուսումնասիրութենէ եւ զանազան շահակից կառավարութեանց միջեւ խորհրդակցութիւններէ վերջ։ Սակայն եւ այնպէս, կը թուի թէ մառէշալ Թիթօ կ'ուզէ իր պահանջները արժեցնել զէնքի ուժով եւ զինուորական գրաւումով։ Այս կարգի արարքներ շատ պիտի յիշեցնէին Հիթլէրը, Մուսոլինին եւ Ճափոնը։ Այդ կարգի արարքները խափանելու համար է որ մենք այս պատերազմը կը մղենք։ Մենք համաձայնած ենք միասին աշխատելու եւ բարեկարգ եւ արդար լուծում մը գտնելու հողային խնդիրներու։ Այս մէկն է այն հիմնական սկզբունքներէն որոնց համար Միացեալ Ազգերու ժողովուրդները ահարկու զոհողութիւններ ըրին, որպէսզի արդար եւ տեւական խաղաղութիւն մը ապահովեն»։

Մառէշալ Ալեքսանդր ուրիշ բացատրութիւններէ վերջ, կ'ըսէ թէ «մեր կարելին փորձեցինք բարեկամական համաձայնութեան մը գալու համար մառէշալ Թիթոյի հետ, բայց չյաջողեցանք։ Հետեւաբար Մ. Նահանգներու եւ բրիտանական կառավարութիւնները ուղղակի ձեռք առած են խնդիրը մառէշալ Թիթոյի հետ։ Խորհրդային կառավարութեան ալ ամէն տեղեկութիւն հաղորդուած է։ Այժմ կ'ուզենք իմանալ թէ մառէշալ Թիթօ պատրա՞ստ է գործակցելու իր հողային պահանջներու խաղաղ կարգադրութեան համար, թէ պիտի փորձէ բռնի հաստատել զանոնք»։

Մառէշալ Թիթոյի պատասխանը

Անգլիացի հրամանատարին այս յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը, Պելկրատի անթելը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդեց.

— «Եուկոսլաւ բանակը, իբրեւ մէկը Միացեալ Ազգերու բանակներէն, հաւասար իրաւունք ունի միւս դաշնակից բանակներուն հետ՝ մնալու իր գրաւած հողերուն մէջ։ Մնաց որ, այդ շրջաններու բնակչութիւնը եուկոսլաւ է ջախջախիչ մեծամասնութեամբ։ Մեր երկրին եւ բանակին պատիւը կը պահանջէ որ Եուկոսլաւ բանակը մնայ Իսթրիոյ, Թրիէսթէի եւ Սլովենիոյ ծովափին վրայ»։

Յաջորդ օրը նոյն անթելը, որ կը խօսի մառէշալ Թիթոյի բերնով, յայտարարեց թէ Եուկոսլաւիա պատրաստ է քննելու խնդիրը, համաձայնութեան մը գալու համար Դաշնակիցներուն հետ։ Եուկոսլաւիա չուզեր միակողմանի կերպով կցել Թրիէսթէն եւ Իսթրիան, հաշտութեան ժողովէն առաջ, բայց կրնայ անկէ առաջ խնդիրը կարգադրել ուղղակի բանակցելով Իտալիոյ հետ։

Մառէշալ Թիթօ իր կարգին պատասխանելով մառէշալ Ալեքսանդրի, իր ցաւը եւ զարմանքը յայտնեց այն ակնարկին համար որով եուկոսլաւ զօրքին ներկայութիւնը կը նմանցնէր Հիթլէրի, Մուսոլինիի եւ Ճափոնի աշխարհակալութեան մեթոտներուն։ «Այդպիսի մեղադրանք կարելի է ուղղել միայն թշնամիի մը, բայց ոչ չարչարուած եւ արիւնաքամ ժողովուրդի մը որ մինչեւ հիմա ամբողջ աշխարհի կողմէ կը նկատուի իբրեւ տիպար հերոսութեան եւ զոհողութեան, ազատագրութեան մեծ պատերազմին մէջ։

Անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները այժմ կը քննեն այս նոր տագնապը, տեղեակ պահելով խորհրդային իշխանութիւնը, որ առայժմ կարծիք չի յայտներ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Ինչպէս գրած էինք, Երեւանի մէջ ընկերութիւն մը կազմուած է, մշակոյթի կապեր հաստատելու համար Արտասահմանի հետ։ Ահաւասիկ վարչութեան առաջին նամակը.—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՌԵՍՊՈՒԲԼԻԿԱ.— Արտասահմանի հետ Կուլտուրական Կապի Հայկական Ընկերութիւն, Երեւան

20 Յունուար 1945

Թանկագին Հայրենակիցներ,

Անցեալ տարուան վերջերին Սովետական Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանում կազմակերպուեց Արտասահմանի Հետ Կուլտուրական Կապի Հայկական Ընկերութիւն։

Սովետական Հայաստանի կուլտուրայի, գիտութեան եւ արուեստի նշանաւոր գործիչների — մեր գիտնականների, գրողների, մանկավարժների, բժիշկների, նկարիչների, դերասանների բազմամարդ ժողովում ընտրուած է Ընկերութեան Վարչութիւն։

Ընկերութեան նպատակն է հանդիսանում կուլտուրական կանոնաւոր կապի հաստատումն արտասահմանեան հայ առաջադիմական ընկերութիւնների եւ կազմակերպութիւնների հետ, որոնք անկեղծօրէն իրենց բարեկամական զգացմունքներն են տածում Սովետական Հայաստանի նկատմամբ։

Մենք կանոնաւորապէս նամակներ ենք ստանում արտասահմանի զանազան վայրերից, ուր ապրում են Հայեր (Մ. Նահանգներ, Սուրիա, Լիբանան, Եգիպտոս, Պաղեստին, Կիպրոս, Իրան) եւ միշտ էլ ուրախանում ենք իսկական հայրենասէր Հայերի այն կենդանի հետաքրքրութեան համար, որ ցուցաբերում են նրանք դէպի մեր երկիրը, մեր յաջողութիւնները եւ մեր ազգային կուլտուրայի հարցերը, դէպի այն մեծ ստեղծագործական աշխատանքը, որ տարւում է մեզ մօտ։

Մեր Սովետական Հայաստանն ապրում է Հայ ազգային կուլտուրայի իսկական ծաղկման դարաշրջան։ Մենք ձեզ հետ միասին ունենք ընդհանուր կուլտուրական շահեր. մեզ համար թանգ է մեր հնադարեան կուլտուրան, մեզ շաղկապում է իրար նրա աւելի խոշոր աճի եւ հարստացման մեր ընդհանուր վառ ձգտումը։

Մենք առանձնապէս հրճւում ենք ձեր ճշմարիտ հայրենասիրութեան արտայայտութեամբ, մեզ ուրախացնում է այն, որ դուք այս պատմական եւ պատասխանատու պահին այդքան եռանդուն կերպով հանդէս էք գալիս որպէս հայ ժողովրդի ազնիւ տրադիցիաների, մեր հարուստ կուլտուրայի եւ դրանով իսկ համայն մարդկութեան կուլտուրական շահերի պաշտպաններ։

Մեր երկիրը պատշաճ յարգանք է մատուցում այն փաստին, որ հիտլէրեան Գերմանիայի դէմ մղուող Սովետական Միութեան հայրենական պատերազմի հէնց սկզբից, արտասահմանում ապրող Հայերը կանգնեցին Սովետական Միութեան եւ Սովետական Հայաստանի պաշտպանութեան դիրքում եւ ամէն կերպ օժանդակում էին եւ օժանդակում են մեզ մեր պայքարում ընդդէմ Ֆաշիստական Գերմանիայի, դրանով իսկ նպաստելով մեզ այն արդարացի, ազատագրական պատերազմում, որ մղում են Սովետական Միութեան ժողովուրդները միացեալ ազգերի լագերում յանուն Ֆաշիզմի լրիւ եւ վերջնական ջախջախման, յանուն ամբողջ աշխարհում երկարատեւ, կայուն խաղաղութեան եւ անվտանգութեան հաստատման։

Թանկագին հայրենակիցնե՛ր, Արտասահմանի Հետ Կուլտուրական Կապի Հայկական Ընկերութեան Վարչութիւնն անցնելով իր գործնական աշխատանքներին, վստահ լինելով, որ մեր կուլտուրական կապերն առաջիկայում կ'ընդարձակուեն, կ'աճեն եւ կ'ամրանան, ողջունում է ձեզ Սովետական Հայաստանի մտաւորականութեան անունից։

Արտասահմանի Հետ Կուլտուրական Կապի Հայկական Ընկերութեան վարչութեան նախագահ, փիլիսոփայական գիտութիւնների թեկնածու ՄԱՐԻԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ։

Վարչութեան անդամներ.— Հ. Ս. Ս. Ռ. Գիտութիւնների Ակադեմիայի վիցե-պրիզիդենտ, ակադեմիկոս՝ ՎԻԿՏՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ։ Ս. Ս. Ռ. Մ. ժողովրդական դերասանուհի ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ։ Երեւանի Պետական Համալսարանի պրոֆէսէօր ԶԱՔԱՐ ԲԱՇԻՆՋԱՂԵԱՆ։ Բժշկական գիտութիւնների դոկտոր, պրոֆէսէօր ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԵԼԻՔ-ԱԴԱՄԵԱՆ։ Երեւանի Պետական Համալսարանի դոցենտ ԽՈՐԷՆ ԳԻՒԼԲԷԿԵԱՆ։ Երեւանի Մանկավարժական ինստիտուտի պրոֆէսէօր ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԱՒԱՐՇԵԱՆ։ Ֆիլոլոգիական գիտութիւնների թեկնածու ԵԴՈՒԱՐԴ ԹՈՓՉԵԱՆ։ Գրականագէտ ՀՐԱՉԵԱՅ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ Պերլինի զարհուրելի վիճակը

Անօթութիւն եւ համաճարակ

Պ. Անաստաս Միկոյեան, Խ. Միութեան փոխվարչապետը, որ վերջերս Պերլին եւ Տրէզտէն այցելած էր, ուսումնասիրելու համար Ռուսերու գրաւած շրջաններուն պարէնաւորման վիճակը, վերադարձին շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ «Փրաւտա»յի մէկ խմբագրին։ Հայազգի գործավարը մասնաւորապէս յայտարարեց թէ վերջերս խորհրդային սպաներ եւ զինուորներ իրենց ընտանիքներուն ուղղած նամակներով մասնաւորապէս կը նկարագրէին գերման բնակչութեան տագնապալի վիճակը։ Ջուր չկար, լոյս չկար, Պերլինի բնակիչները կ'ապրէին գետնափոր պատսպարաններու կամ նկուղներու մէջ։ Անհամար անօթի կիներ, մանուկներ եւ ծերունիներ հաց կը մուրային կարմիր զինուորներէն եւ պոչ կը կապէին զինուորական խոհանոցներուն մէջ։ Կարելի է ըսել թէ Պերլինը իրապէս սովի մատնուած է։ Հարիւրաւոր քլոմեթր տարածութեան վրայ, Գերմաններ կը մեռնէին անօթութենէ։ Մայրաքաղաքի կարդ մը թաղերուն մէջ, կացութիւնը այնքան ծանր էր որ անցորդները սատկած ձիերու վրայ կը խուժէին եւ կտոր կտոր կ'ընէին, երբեմն հում հում կ'ուտէին։ Միկոյեան կը բացատրէ թէ այս կացութիւնը կրնար վտանգաւոր դառնալ նոյնիսկ խորհրդային զինուորներուն համար, դուռ բանալով համաճարակներու։ Նոյն կացութիւնը Տրէզտէնի մէջ, թէեւ այդ քաղաքը այնքան քանդուած չէ որքան Պերլինը։ «Մեր խորհրդային բարոյականը եւ աւանդութիւնները կը թելադրէին մեզ մարդասիրաբար վարուիլ պարտուած երկրի մը քաղաքացի բնակչութեան հետ։ Ուստի ամէնէն առաջ ձեռնարկեցինք կազմակերպել սովահար բնակչութեանց պարէնաւորումը։ Բաժնեչափ (ռասիօն) հաստատուեցաւ, որ շատ բարձր չէ տակաւին, բայց աւելի է հիթլէրական տիրապետութեան ատեն հաստատուած անօթութեան բաժնեչափէն։ Հաստատուած է որ այս քաղաքներուն պարէնաւորման համար անհրաժեշտ արտադրութեանց մեծ մասը կը գտնուի նոյն իսկ Գերմանիոյ մէջ։ Սակայն գերման վարչական մեքենան այնքան կազմալուծուած է որ Գերմանները իրենք ալ չեն գիտեր թէ ի՛նչ ունին։ Գերմանական օրէնքներով, գիւղացիները հարկադրուած էին պետութեան յանձնել հողագործական արտադրութիւնները, բաց ի իրենց ընտանեկան պէտքերէն եւ սերմնցուներէն։ Գիւղացիներուն արգիլուած էր շուկային մէջ ծախել հաց, ճարպեղէն, միս, գետնախնձոր կամ բանջարեղէն, ինչ որ արգելք կ'ըլլար արտադրութեան զարկ տալու։ Ժողովուրդը ստիպուած էր գոհանալ սահմանուած բաժնեչափով։ Խորհրդային հրամանատարութիւնը վերահաստատեց ազատ առեւտուրը Պերլինի մէջ։ Մայրաքաղաքին բնակիչները մեծ խանդավառութեամբ ընդունեցին խորհրդային հրամանատարութեան տնօրինութիւնները եւ ժողովուրդին բարոյական կորովը մեծապէս բարուոքեցաւ։ Բնակիչները այժմ դուրս կ'ելլեն իրենց ստորերկրեայ թաքստոցներէն եւ շաբաթներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, ցերեկուան լոյս կը տեսնեն։ Գիշերը, վեց տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, փողոցները լուսաւորուած են։ Բազմաթիւ Պերլինցիներ անկեղծօրէն կը յայտարարեն թէ խորհրդային հրամանատարութեան այս վերաբերումը զարմանք կը պատճառէ իրենց, որովհետեւ իրենք ոչ թէ ներողամտութեան արժանի էին, այլ պատիժի»։

*** Պերլինի խորհրդային հրամանատարութիւնը արտօնեց գերման քաղաքապետութիւն մը հաստատել, նախագահութեամբ ճարտարապետ Արթիւր Վէրնէրի, որ երկար ատեն հալածուած էր Կէսթափոյին կողմէ։ Իր առաջին օգնականն է մետաղագործական բանուոր մը։ Պերլինի քաղաքապետարանը հիմնովին կործանուած ըլլալով, նոր քաղաքապետութեան առաջին ժողովը տեղի ունեցաւ ապահովագրական ընկերութեան մը շէնքին մէջ, մասնակցութեամբ 400 անձերու։

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՊԻՏԻ ԶԱՆԴԱՄԱՏՈՒԻ, այլ պիտի կառավարուի ապակեդրոնացեալ վարչութեամբ, առանց մայրաքաղաքի, համաձայն պաշտօնական զեկոյցի մը։

ՊԵԼԺԻՈՅ կառավարութիւնը արգիլեց գործադուլները երեք ամսուան համար, միեւնոյն ատեն պարտաւորիչ աշխատանքի ենթարկելով բոլոր քաղաքացիները։

4500 ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐՈՒ յիշատակին հանդիսաւոր պատարագ եւ ուխտագնացութիւն կատարուեցաւ երկուշաբթի օր, Մոն Վալէրիէնի մէջ։ Հարիւրաւոր ընտանիքներ կ'ողբային իրենց հոգեհատորները։

ԿՆՈՄ - Է ՌՕՆԻ օդանաւային գործարանին պայթումը կը վերագրուի դաւադրական գործունէութեան մը։ Իբրեւ պատասխան, տօնական արձակուրդէն զրկուելով, գործարանին բանուորները որոշեցին աշխատիլ կիրակի եւ երկուշաբթի օր, աւերակները մաքրելու համար։

Նոր դէպքեր Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ

Կիրակի եւ երկուշաբթի օր արիւնալի դէպքեր պատահեցան Պէյրութի եւ Դամասկոսի մէջ։ Ֆրանսական նոր ուժեր հասած ըլլալով այդ երկիրները, բողոքներ եղան եւ երկու կառավարութիւնները որոշեցին խզել Ֆրանսայի պատուիրակին՝ զօր. Պէյնէի հետ կատարուած բանակցութիւնները։

Լոնտոնի ֆրանսական շրջանակները դիտել կուտան թէ ղրկուած նոր զօրքին թիւը այնքան անշան է որ չի կրնար ճնշում նկատուիլ բանակցութեանց վրայ։ Յետոյ, անընդունելի կը գտնեն այն առարկութիւնը թէ ֆրանսական նոր զօրքին առաքումը սպառնալիք մըն է Սուրիոյ եւ Լիբանանի գերիշխանութեան դէմ, քանի որ Ֆրանսա լիովին ընդունած է անոնց գերիշխանութեան սկզբունքը եւ միտք չունի վիճելի դարձնելու զայն։

Պէյրութէն հասած հեռագրի մը համաձայն, քանի մը հոգի սպաննուեցան եւ ուրիշներ վիրաւորուեցան, երբ ցուցարարները յարձակեցան կառավարական շէնքի մը վրայ։ Հալէպի մէջ ալ ութ հոգի սպաննուած (չորսը ֆրանսացի), եւ 25 հոգի վիրաւորուած են։

Սուրիոյ վարչապետը, Ճէմիլ Մէրտան, յուշագիր մը յանձնեց ֆրանսական պատուիրակին։ Յետոյ ընդունելով օտար դեսպանները, յայտարարեց թէ երկու կառավարութիւնները համախորհուրդ որոշեցին չշարունակել բանակցութիւնները ֆրանսական պատուիրակին հետ։

Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը, որ այս մասին երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, Փարիզ եկաւ, խորհրդակցելու համար։ «Ֆրանս-Սուառ» կը գրէ թէ Լիբանան պահանջած էր ետ քաշել ֆրանսական զօրքը, եւ Անգլիա ուժ կուտայ այս պահանջին, Մ. Նահանգներուն հետ։

Ֆրանսական կառավարութիւնը վերջերս յուշագիր մը յանձնած էր Սուրիոյ եւ Լիբանանի կառավարութեանց, պահանջելով որ իրեն վերապահուին «ռազմագիտական դիրք մը, տնտեսական դիրք մը, եւ վերջապէս հոգեկան եւ մտաւոր դիրք մը, համապատասխան այն դերին զոր Ֆրանսա կատարած է եւ այն դիրքին զոր ունեցած է դարերէ ի վեր»։

Սուրիան ալ կը պահանջէ ետ քաշել բոլոր օտար զինուորները, քանի որ պատերազմը դադրած է եւ ինք ազգային բանակ ունի։ Սուրիական յուշագիրը կը յայտարարէ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը պատասխանատու պիտի մնայ կացութեան ապագայ հետեւանքներուն։

Ցուցարարները որոշեր էին ընդհ. գործադուլ հռչակել, բողոքելու համար ֆրանսական նոր ուժերու ժամանումին դէմ, բայց վարչապետը պահանջեց սպասել, որպէսզի Սուրիոյ խորհրդարանը կարենայ խնդիրը քննել հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ։ Բոլոր դպրոցները փակուած են։ Սուրիոյ վարչապետը կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ խորհրդարանին մէջ։

Նոր տագնապ Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան ընդհ. ժողովը 1100 պատգամաւորներու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ,— 200.000ի դէմ 1.300.000 ձայնով մերժեց Չըրչիլի առաջարկը, որ կը թելադրէր խառն դահլիճին մէջ մնալ մինչեւ ճափոնական պատերազմին վերջանալը, այսինքն առնուազն 18 ամիս։ Դահլիճին հինգ աշխատաւորական անդամներէն երկուքը ուժ տուին վարչապետին այս թելադրութեան, բայց ժողովը բուռն վիճաբանութիւններէ եւ դոնփակ նիստէ մը վերջ, ժխտական պատասխան տուաւ։ Այս պատասխանին վրայ, հաւանական է որ ընդհանուր ընտրութիւններ կատարուին յուլիսին։ (Աշխատաւորականները կ'ուզեն կատարել հոկտեմբերին)։ Կուսակցութիւնը մերժեց նաեւ Չըրչիլի երկրորդ առաջարկը,— հանրաքուէ կատարել երկրին մէջ, հասկնալու համար ժողովուրդին կարծիքը՝ երեսփ. ընտրութեանց փութացման մասին։ Աշխատաւորականները կը նախընտրեն սպասել որ մաս մը զինուորներ արձակուին եւ քուէարկութեան մասնակցին։ Երկու աշխատաւորական նախարարներ դիտել տուին թէ հանրաքուէն օտար հնարք մըն է, «Հիթլէրի անունին հետ կապուած», եւ երբեք չի կրնար ընդունուիլ Անգլիոյ մէջ։ Այս առթիւ ուրիշ գաղափարակիցներ ալ դիտել տուին թէ ընտրութիւնները փութացնելը «կանխամտածուած փորձ մըն է շահագործելու յաղթանակը եւ Պ. Չըրչիլի անձը, ի շահ պահպանողական կուսակցութեան»։

Վարչապետը աշխատաւորական կուսակցութեան ուղղած նամակին մէջ պահանջելով կա'մ շարունակել խառն դահլիճը մինչեւ ճափոնական պատերազմին վախճանը եւ կամ լուծել երեսփ. ժողովը եւ նոր ընտրութեան ձեռնարկել հինգ - վեց շաբաթէն, կը շեշտէր թէ միջազգային կացութեան ներկայ վրդովիչ դարձուածքին մէջ, անհրաժեշտ է որ Մեծն Բրիտանիան միաձայն եւ միակամ երեւայ աշխարհի առջեւ։

Եթէ վերջին պահուն ելք մը չգտնուի, աշխատաւորական նախարարները պիտի հրաժարին։

Ստալինի տեսակէտը լեհական հարցի մասին

———o———

Մոսկուայի անթելը հաղորդեց Ստալինի յայտարարութիւնը «Թայմզ»ի թղթակցին, իբրեւ պատասխան լեհական տագնապի մասին եղած հարցումի մը։ Ստալին կ'ըսէ թէ լեհական խնդիրը պէտք է կարգադրուի համաձայն Եալթայի մէջ տրուած որոշումներուն։ Լեհաստանի առժամեայ կառավարութիւնը պէտք է ճանչցուի իբրեւ կորիզը ապագայ կառավարութեան, բարեկամական քաղաքականութիւն մը վարելով Խ. Միութեան հետ։ Այս խնդիրը պէտք է քննուի այն լեհ անձնաւորութեանց հետ որ Լեհաստան կը գտնուին այժմ։ Գալով ձերբակալուած 16 լեհ երեւելիներուն, Ստալին կը կրկնէ թէ անոնք որ եւ է կապ չունին լեհական կառավարութեան հարցին հետ եւ հրաւիրուած չէին բանակցելու Խ. Միութեան հետ, այլ ամբաստանուած են իբրեւ դաւադիր եւ պիտի դատուին։

Անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները չեն ընդունիր այս տեսակէտը։

*** Չըրչիլ եւ Մ. Նահանգներու նախագահը կը խորհրդակցին, փութացնելու համար հաշտութեան ժողովը, անոր ձգձգումը վտանգաւոր գտնելով Եւրոպայի ներկայ կացութեան մէջ։ Այս մտահոգութեամբ, խնդրած են Ստալինէն որ անյապաղ ժողով մը գումարեն Երեք Մեծերը։

Զօր. տը Կօլ եւ Մ. Նահանգներու նախագահը մօտերս տեսակցութիւն մը պիտի ունենան։

Աշխատանքի տագնապը

———o———

Անցեալ շաբթուան գործադուլներուն եւ նոր տագնապներու առթիւ, կառավարութիւնը անընդհատ կը խորհրդակցի, ելք մը գտնելու համար։ Աշխատանքի եւ Ազգ. Տնտեսութեան նախարարները խնդիրը քննեցին Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան քարտուղարին հետ։ Խորհրդակցութեանց ներկայ էր նաեւ զօր. տը Կօլ, որ նոր կը վերադառնար Շթութկարտէն եւ Ալզասէն։ Մտահոգութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ եթէ տագնապը շարունակուի, կրնայ վնասել երկրին տնտեսական վերակազմութեան։ Գլխաւոր դժուարութիւնը այն է որ բանուորները նուազագոյն աշխատավարձ կը պահանջեն ամսական 4000 ֆրանք, իսկ կառավարութիւնը կ'առաջարկէ 3470։ Յետոյ ժամական աշխատանքի համար կը պահանջեն 23 ֆրանք փոխանակ 20ի, կը պահանջեն ջնջել Փարիզի եւ գաւառի աշխատավարձքերուն միջեւ եղած տարբերութիւնը եւն.։ Երէկ նոր տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան հետ։ Ընկերային ապահովագրութեան պաշտօնեաներուն գործադուլը կը շարունակուի։

«ՓԻԼԻՍՈՓԱՆ» ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

———o———

Ռոզէնպէրկ, արիական վարդապետութեան փիլիսոփան եւ Գերմանիոյ Արեւելեան գրաւեալ շրջաններու նախարարը, ձերբակալուեցաւ Անգլիացիներուն կողմէ, Ֆլէնսպուրկի հիւանդանոցին մէջ։ Այս քաղաքը ծովակալ Տէօնիցի կեդրոնատեղին ըլլալով, կը կարծուի թէ Հիթլէրի յաջորդը գիտէր անոր պահուած ըլլալը, ուրեմն խախտած է զինադադարի պայմանները։ Ռոզէնպէրկ ծնունդով ռուս է, ծնած՝ 1893ին, Ռէվալի մէջ (Էսթոնիա)։ Ռիկայի եւ Մոսկուայի մէջ ճարտարապետութիւն սորվելէ վերջ, նուիրուեցաւ գրականութեան, փիլիսոփայութեան եւ պատմութեան եւ մասնագէտ մը կը համարուէր քաղաքական խնդիրներու, մանաւանդ Ռուսիոյ եւ Պալթեան երկիրներու վերաբերեալ հարցերու։ 1921ին խմբագրապետն էր հիթլէրական օրկանին։ Գրած է չորս նշանաւոր գիրքեր որոնք ներշնչարան դարձան հիթլէրական վարդապետութեան,— «Հրեաներու հետքը ժամանակի ընթացքին», «Ազատ - Որմնադիրներու ոճիրը», «Արիւն եւ Պատիւ», «Քսաներորդ դարու Առասպելը» եւն.։ Այս վերջին գիրքը Գերմանացիները իրենք իսկ վերցուցին հրապարակէն, երբ տուն - տեղ եղած էին Փարիզի մէջ...

Ռոզէնպէրկ միեւնոյն ատեն անդամ էր Գերմանիոյ խորհրդարանին 1930էն ի վեր, վարիչը՝ արտաքին քաղաքականութեան։ Ոչ միայն հակահրեայ, այլեւ թշնամի փոքր ազգերու եւ մասնաւորապէս տարագիր բազմութեանց։ Մէկ խօսքով ներշնչողը ցեղային ատելութեանց։ Թղթակից մը երբ հարցումներ կ'ուղղէր գերման արգելարաններու մէջ կատարուած խժդժութեանց մասին, Ռոզէնպէրկ ալ պատասխանեց միւսներուն պէս —«Ես լուր չունիմ այդ բաներէն»։ Իր տեսութիւնները տառապէս գործադրուեցան Լեհաստանի, Ուկրայնայի եւ ուրիշ գրաւեալ շրջաններու մէջ։ Ատոր համար է որ Լեհերը մահու չափ կ'ատեն զայն, իսկ Ռուսերը անոր անունը արձանագրած են իբրեւ պատերազմի առաջին ոճրագործներէն մէկը։ Թղթակից մը կը գրէ թէ վախէն կը դողար բանտին մէջ։

23 ԹՈՆ ՈՍԿԻ գտնուեցաւ Իտալիոյ մէջ, ամերիկացի զինուորներու կողմէ եւ դրուեցաւ Դաշնակից իշխանութեանց տրամադրութեան տակ։

ԼԱՎԱԼ Կ'ՈՒԶԷՐ ՀԱՄՈԶԵԼ ԷՌԻՕՆ

———o———

Նախկին վարչապետ Էռիօ որ 31 ամիսէ ի վեր արգելափակուած էր Գերմաններու կողմէ, Լիոն հասնելով, ընդունուեցաւ արտակարգ խանդավառութեամբ։ Այս առթիւ իմացաւ թէ նորէն քաղաքապետ ընտրուած է Լիոնի, պաշտօն մը զոր կը վարէ քառասուն տարիէ ի վեր։ Յիշելով իր վերջին հանդիպումը Լավալի հետ, ըսաւ թէ «կեանքիս ամէնէն խոր ցնցումը կրեցի, երբ Գերմանիոյ արգելարանին դուռը բացուեցաւ եւ Լավալ ներս մըտաւ։ Վիզս փաթթուեցաւ, իբրեւ թէ ինք չըլլար գիս Գերմաններուն յանձնողը եւ ըսաւ.— աւետի՛ս քեզի. ազատուա՛ծ ես»։ Երբ Փարիզ էինք, Լավալ ուզեց գործիք դարձնել զիս։ Պայման դրի որ ես անցնիմ պաշտօնի գլուխ իբրեւ նախագահ երեսփ. ժողովին եւ Փէթէն եւ ինք հեռանան։ Լավալ լացաւ, տրտնջաց թէ խաբուած է, յետոյ աւելցուց. — «Օգնէ ինծի այս փորձանքէն դուրս ելլելու համար»։ Պատասխանեցի,— «Դուն ինծի խորհուրդ հարցուցի՞ր այս գործին մէջ մտած ատեն։ Հիմա գլխուդ ճարը նայէ»։ Լավալ փլաւ, ճեփ-ճերմակ դարձաւ, աւելի ճերմակ քան իր փողկապը եւ պահ մը տկարացաւ, յետոյ ինքզինքը գտնելով, առաջարկեց,— «Կ'ուզե՞ս Զուիցերիա երթալ։ Ես կը կարգադրեմ գործը։ Աւելի քան մէկ միլիոն ֆրանք ունիմ հոն, երկուքիս ալ կը բաւէ։ Բայց պէտք է հոն մնաս եւ չհեռանաս»։ Յաջորդ օրը Գերմանները առին տարին Էռիօն։ «Լավալ ինձմէ բաժնուեցաւ առանց նոյնիսկ մնաք բարով ըսելու։ Իր վերջին խաղը խաղացած էր»։

Լիոնի մէջ խօսած ատեն, Էռիօ ըսաւ որ եթէ Ֆրանսա պահած ըլլար Խ. Միութեան հետ կնքած զինակցութիւնը, պատերազմ չէր ծագեր։ Այս առթիւ փառաբանեց կարմիր բանակը,— Սքանչելի՛ է. ի՜նչ կարգապահութիւն, ի՜նչ գիտակցութիւն, ի՜նչ հայրենասիրական հաւատք։ Խաղաղութիւնը ապահովելու միջոցն է Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ ժողովրդապետութեանց գործակցութիւնը»։

*** Պ. Էռիօ Փարիզ գալով տեսակցութիւն մը ունեցաւ զօր. տը Կօլի հետ։ Կ'ըսուի թէ Սան Ֆրանչիսկօ պիտի երթայ, մասնակցելու համար միջազգային խորհրդաժողովին։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ մառէշալ Փէթէնի մասնաւոր բժիշկն ու մտերիմ խորհրդականը, Մէնէթրէլ։ — Մառէշալը վճռապէս ուրացաւ թէ ինք մաս կը կազմէր «փիլոնաւորներու» գաղտնի կազմակերպութեան։ Աւստրիոյ մէջ ձերբակալուեցաւ Ֆէրտօնէ, «Շթութկարտի դաւաճանը», որ Գերմանիան կը փառաբանէր անթելով եւ որ մահուան դատապարտուած էր պատերազմին սկիզբը։— Երուսաղէմի հռչակաւոր միւֆթին, որ Հիթլէրի գլխաւոր գործակալը կը համարուէր Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, Փարիզ փոխադրուեցաւ եւ Անգլիացիներուն պիտի յանձնուի։— Տը Պրինօն, Վիշիի դեսպանը Փարիզի մէջ, Ֆրէնի բանտին մէջ հարցաքննուելով, յայտարարեց թէ պատրաստ է քաւելու իր յանցանքը։ Ինք եւ կինը 15 պայուսակ ունէին, որոնց մէկուն մէջ տեղաւորուած է իր անձնական դրամը եւ «Սիկմարինկէնի կառավարութեան» գանձը։— Ամերիկացիները Աւստրիոյ մէջ ձերբակալեցին անգլիացի Ֆէրտօնէն, «Լորտ Հաու Հաու կամ Հավ - Հավ։

ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ԳԵՐԻՆԵՐ

Մակտէպուրկէն (Գերմանիա) վերադարձած են.— Սրապ Սողիկեան (Տարօնցի), Ռուբէն Մանուկեան (Վանեցի), Մարսէյլ, Կարպիս Վարդանեան (Վանեցի), Մարսէյլ, Խաչիկ Ալթունեան (Լիոն), Պաթիսթ Թէրզիպաշեան (Լիոն), Միշէլ Տէյիրմէնեան (Վալանս), Գասպար Ղուկասեան (Թուռ), Գեղամ Փազարճեան (Իսի լէ Մուլինօ), Օննիկ Վարժապետեան (Փարիզ), Գաբրիէլ Փարատեան (Փարիզ), Հայկ Դաւիթեան (Մարսէյլ), Սանասար Պալեան (Մարսէյլ), Նուպար Շաքարեան (Լիոն), Ճաշարանապետ Անիի որդին (Փարիզ), Գեղամ Տ. Օհանեան (Պէլվիլ), Լազար Տ. Օհանեան (Պէլվիլ), ընկեր Գէորգ Պօղոսեան (Շավիլ), Լիպարիտ Սերոբեան (Փարիզ)։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԵՏԵԱՆ 2000 ֆրանք կը նուիրեն Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին, ողբացեալ ՍԵԴԱ ՎԱՐԴԵՏԵԱՆի եղերական մահուան տարելիցին առիթով (զոհ ռմբակոծութեան)։ Ստանալ «Յառաջ»էն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Քէպապճեան, Զէյթունեան, Պալեան, Հարութեան, Գույումճեան, ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակով, հեռագրով, եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնած էին Պ. ՋԱՐԵՀ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի մահուան առթիւ։ Նոյնպէս Սէվրանի հայ գաղութին՝ որ փոխան ծաղկեպսակի ղրկած էր 4630 ֆրանք, որ յանձնուեցաւ Պ. Սարաֆեանի միջոցաւ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան, յատկացուելու համար Սէվրանի հայ դերիներուն։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.280

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Jeudi 24 Mai 1945 Հինգշաբթի 24 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4409-Նոր շրջան թիւ 38 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆ ԿԸ ՊՆԴԵՆ

Բոլոր Արաբները միակամ

Վերջին լուրերու համաձայն, Լիբանան ալ խնդրած է որ ֆրանսական զօրքը ետ քաշուի: Սուրիոյ խորհրդարանը առջի օր փոթորկալի նիստ մը գումարեց որ տեւեց ութ ժամ: Այս առթիւ վարչապետը, Ճէմիլ Մէրտան պէյ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Ֆրանսա ռազմագիտական, մշակութային եւ տնտեսական պահանջներ դրած է: Այսպէս, Ֆրանսա կ'ուզէ նաւակայաններ հաստատել Լիբանանի մէջ եւ օդակայաններ՝ Սուրիոյ մէջ, պահպանելու համար իր հաղորդակցութիւնները: Յետոյ կը պահանջէ ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի իրաւունքները տնտեսական դետնի վրայ: Գալով զինուորական խնդիրներուն, Ֆրանսա չուզեր հրաժարիլ զօրքին ընդհ. հրամանատարութենէն, դիտել տալով թէ այդ պարագային Սուրիոյ անկախութիւնը կը վտանգուի: Վարչապետը գանգատեցաւ թէ Ֆրանսա նոր զօրք ղրկած է, ուժ տալու համար իր պահանջներուն: Այս յայտարարութեան վրայ շատ մը երեսփոխաններ պահանջեցին բանակ մը կազմել եւ ֆրանսական հրամանատարութեան տակ եղած Սուրիացիները սուրիական ոստիկանութեան միացնել:

Գահիրէի մէջ, Արաբական Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Ապտիւլ Րահման Ազզամ, յայտարարեց թէ Ֆրանսա իրաւունք չունէր նոր զօրք ղրկելու Սուրիա եւ Լիբանան, թէ երկու երկիրները, հակառակ բոլոր դժուարութեանց, պահպանած են բարեկարգութիւնը եւ օրէնքը, եւ թէ այլեւս ռազմադաշտ մնացած չըլլալով, անհրաժեշտ չէ օտար զինուորներ պահել կամ նորեր ղրկել:

Իր յայտարարութեան համաձայն, արաբական եօթը պետութիւններ վճռած են ընդդիմանալ ֆրանսական ճնշումին եւ մեծ պետութեանց յանձնել խնդիրը, եթէ կացութիւնը ծանրանայ: Իրաքի կառավարութիւնը բացէ ի բաց կը պաշտպանէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի տեսակէտը:

Ֆրանս. տեսակէտը եւ ուրիշ լուրեր

Ֆրանսական կառավարութիւնը զեկոյցով մը բացատրեց թէ առաջարկած էր կարգ մը համաձայնութիւններ կնքել մշակութային, տնտեսական եւ ռազմագիտական դետնի վրայ, առանց վնասելու Սուրիոյ անկախութեան: Ֆրանսայի ընդհ. պատուիրակը որ Փարիզ եկած էր, դահլիճին հրահանգները ստանալով վերադարձաւ Մայիս 12ին: Այդ հրահանգները կը հաստատեն Ֆրանսայի յանձնառութիւնները Սուրիոյ անկախութեան եւ գերիշխանութեան մասին: Ֆրանսական առաջարկները զուգադիպեցան մաս մը զինուորներու ժամանումին հետ եւ կարգ մը շրջանակներ առիթէն օգտուելով քարոզութիւններ կատարեցին, որոնց հետեւանքով խռովութիւններ ծագեցան շաբաթ օր, զանազան քաղաքներու մէջ: Կացութիւնը աւելի հանդարտ է այժմ, սուրիական կառավարութիւնը զօրացուցած ըլլալով ոստիկան-զօրքին հսկողութիւնը: Ֆրանսական զօրքին խիստ հրահանգ տրուած է որ պաշտպանողականի վրայ մնայ: Հակառակ բացայայտ գրգռութեանց, Ֆրանսական զօրքը մինչեւ հիմա ամենամեծ հանդարտութիւն ցոյց տուած է եւ երբեք զէնք չէ գործածած:

Լոնտոնի մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այս անցուդարձին: Որովհետեւ Միջին Արեւելքը խարիսխ մը պիտի դառնայ ճափոնական պատերազմին համար, անգլիական կառավարութիւնը կը վախնայ որ եթէ կացութիւնը ծանրանայ, կրնայ վտանգել զօրքի եւ զէնքի փոխադրութիւնը Սուէզի ճամբով: Այս մտահոգութեամբ, անգլ. կառավարութիւնը լուր տուած է Փարիզ, Պէյրութ եւ Դամասկոս թէ պատրաստ է ի հարկին որ եւ է ձեւով օգնելու: Կը սպասուի որ Լոնտոն յայտարարութիւն մը հրատարակէ այս օրերս, ճշդելու համար իր դիրքը: Կոմս Օսթրորոկ, Ֆրանսայի դեսպանը, Պէյրութէն ճամբայ ելաւ Փարիզ գալու եւ զեկուցում տալու համար կացութեան մասին:

ԹՐԻԷՍԹԷ հասաւ մարէշալ Ալէքսանդր, Միջերկրականի սպարապետը, տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը, որ կը մնայ անփոփոխ: Անգլիացիները կրցան պաշտր ցամաք հանել Աւստրիոյ դաշնակից բանակին համար, առանց միջամտութեան: Պելկրատի համայնավար օրկանը «պատերազմի սպառնալիք» կը նկատէ մարէշալ Ալէքսանդրի յայտարարութիւնը՝ Թրիէսթէի հարցին առթիւ:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Գարեգին արք. Յովսէփեան, Կիլիկիոյ կաթողիկոսը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Յուսաբեր»ի.—

«Պիտի աշխատիմ Անթիլիասը դարձնել կրօնական, եկեղեցական եւ մշակոյթի կեդրոն: Դպրեվանքի մակարդակը պիտի աշխատիմ բարձրացնել, ազգ. գիտութիւններու եւ ընդհ. կրթութեան կեդրոն դարձնելով զայն: Կարիք ունինք կրօնական ու կրթական գործիչներու, եւ իմ առաջին մտահոգութիւնս պիտի ըլլայ վարդապետ, քահանայ եւ ուսուցիչներ պատրաստել, ինչպէս Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը պատրաստած է ժամանակին: Անոնց պէտք ունինք ոչ միայն Ամերիկայի մէջ, այլեւ բոլոր գաղութներուն մէջ: Անհրաժեշտ է, որ Արեւելքէն թարմ եւ պատրաստուած ոյժեր երթան հեռաւոր գաղութները:

Երկրորդ ձեռնարկը պիտի ըլլայ վանքին մէջ Տպարանի մը հաստատումը, մշակութային նպատակով, ոչ թէ առեւտրական: Հարկ է Հասկը ընդարձակել, թերեւս գիտական բանասիրական նոր Հասկ մըն ալ հիմնելով, կամ այլ պարբերական մը, ժողովրդականը պահելով: Հրատարակելի շատ գործեր կան. գիտեմ թէ կան ձեռագիր բազմաթիւ երկասիրութիւններ, որոնք հրատարակութեան կը սպասեն: Կարելի է մրցանակ հաստատել, բայց այնպէս ընել, որ գործը տպուի, գիրքերու կէսը հեղինակներուն տալով:

Այս ամէնը ընելու համար, արդիական, լաւապէս կազմակերպուած տպարանի մը պէտք ունինք: Ամերիկայի մէջ տպարանատէր ընտանիք մը, որ զաւակ չունի, խոստացած է իր տպարանով Անթիլիաս փոխադրուիլ եւ «հոգեւոր զաւակ» նկատելով ամբողջ տպարանը՝ հոն աշխատիլ ու ապրիլ: Ուրիշ խնդիր մը կը զբաղեցնէ զիս: Մեր երաժշտութիւնը (ազգային եւ կրօնական) մեռնելու վրայ է: Քահանաները, նորերը մանաւանդ, չեն կրնար երգել, առհասարակ մեր երաժշտութիւնը աղճատուելու վրայ է: Հնարաւորութիւն պէտք է ստեղծել նախ՝ հաւաքելու մեր երգերը, զտելու, մաքրելու, հարազատ դարձնելու եւ ձայնագրերու վրայ առնելով՝ փրկելու համար: Ամերիկահայ Կանանց Միութիւն մը խոստացած է դրամ, մեքենայ եւ յարակից իրեղէններ տրամադրել մեզի՝ այս շատ կենսական ձեռնարկը իրագործելու համար: Դպրապետներ պատրաստել, խմբական երգեցողութիւնը ընդհանրացնել, փրկելու համար հայ եկեղեցական եւ ազգային երգը,— ահա՛ իմ նպատակներէս մէկ ուրիշն ալ:

Առ այժմ այս նպատակներուն համար տրամադրելի ունիմ 45.000 տոլար, որ իմ յիսնամեայ գործունէութեան Յոբելեանին համար հաւաքուեցաւ: Ես մերժեցի անձնական գումարը. բայց պայման կապեցի առաջուընէ, որ հաւաքուած գումարը պիտի տրամադրուի Անթիլիասի, այսինքն՝ հայ ազգին եւ մշակոյթին: Այս գումարէն 10.000ը արդէն ղրկուած է, իսկ մնացեալը տրամադրելի: Հոն ալ յնդունուած է սան պահելու դրութիւնը, դիշերօթիկ ուսանողներ, որոնք կրօնաւոր, ուսուցիչ, գրող դառնան: Ուսանողներ՝ որոնցմէ մէկ քանի ընդունակները կրնան Եւրոպա ալ ուղարկուիլ, մասնագիտանալու համար:

... Կ'ուզեմ մասնակից ըլլալ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեան. արդէն գրած եմ: Պիտի ուզէի ամրապնդել Էջմիածնի կապը արտասահմանի հետ. եկեղեցիի միութեան համար աշխատիլ. 1650 տարուան հաստատութիւն է Հայոց կազմակերպեալ եկեղեցին եւ դարերով անոր կապուած ենք մեր հոգիով: Սիրելով մեր հայրենիքը, մեր կառավարութեան յառաջդիմութիւնները, կը սիրենք նաեւ մեր եկեղեցին: Մնաց որ տարիներէ ի վեր մեր սիրելի հայրենիքը չեմ տեսեր եւ կ'ուզէի անձամբ ալ տեսնել խորհրդային Հայաստանի մէջ եղած յառաջդիմութիւնները եւ հրճուիլ անոնցմով:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ մասնաւոր յայտարարութեամբ մը կը հրաւիրէ «համախմբել բոլոր ուժերը, հայրենիքին վերածնութեան համար, ժողովրդապետութեան եւ յառաջդիմութեան դրօշին տակ»: Կը պահանջէ ոչնչացնել ֆաշականութեան հետքերը Ֆրանսայի մէջ, անխնայ պատժել դաւաճանները, գործադրել Դիմադրական Ճակատին ծրագիրը եւն.: Այս առթիւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ աւելի լայն պատասխանատուութիւն մը ստանձնելու առժամեայ կառավարութեան մէջ, նախագահութեամբ զօր. տը Կօլի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԸՐՉԻԼ ՀՐԱԺԱՐԵԼՈՎ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃ ՄԸ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԷ

Երեսփ. ժողովը կը լուծուի

Անգլիոյ խառն դահլիճը այլեւս գոյութիւն չունի, իբրեւ հետեւանք աշխատաւորական կուսակցութեան եւ վարչապետին միջեւ բացուած պայքարին:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Չըրչիլ կ'ուզէր որ ներկայ դահլիճը շարունակէ գործել մինչեւ ճափոնական պատերազմին վախճանը, այլապէս պիտի ստիպուէր լուծել երեսփ. ժողովը եւ նոր ընտրութեան ձեռնարկել Յուլիսին: Իսկ աշխատաւորականները կը պահանջեն քաշքշել մինչեւ աշուն եւ նոր ընտրութիւն կատարել հոկտեմբերին: Համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով, Չըրչիլ պիտի հրաժարի, եւ որովհետեւ մեծամասնութիւն կը վայելէ ներկայ երեսփ. ժողովին մէջ, նորէն պիտի ստանձնէ վարչապետութիւնը, աշխատաւորական նախարարներուն տեղ հրաւիրելով պահպանողականներ: Միեւնոյն ատեն պիտի լուծուի երեսփ. ժողովը եւ նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին Յուլիսի սկիզբը:

Վարչապետը նոր նամակ մը ուղղելով աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչին (Էթլի, փոխ-վարչապետ), իր դառնութիւնը յայտնեց եւ ըսաւ թէ այլեւս տանելի պայմաններ չկան միասին գործելու: Միեւնոյն ատեն դիտել տուաւ թէ չի կրնար քաշքշել մինչեւ աշուն: «Այդպիսի ընթացք մը վայելուչ պիտի չըլլար բրիտանական կառավարութեան մը համար»: Այս պատասխանը հեռաձայնով հաղորդուեցաւ Պ. Էթլիի եւ յետոյ նամակը ամբողջութեամբ հրատարակուեցաւ մամուլին մէջ, ինչպէս եղած էր առաջինը:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ, ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԽՆԴԻՐ ԵՒՆ.

Ընտրական պայքարը սկսած է արդէն, նախաձեռնութեամբ աշխատաւորական կուսակցութեան: (Վերջին ընտրութիւնը կատարուած էր 1935ին): Պ. Մորիսըն, ներքին նախարարը, յայտարարեց թէ Աշխատաւորական կուսակցութեան հնգամեայ ծրագիրը կը տրամադրէ հսկողութիւն հաստատել դրամատուններու եւ սեղանաւորական հաստատութեանց վրայ, ազգայնացնել ներքին փոխադրութիւնները, երկաթի եւ պողպատի արտադրութիւնը, հսկողութեան տակ առնել մենաշնորհները եւ տնտեսական մեծ հաստատութիւնները (Քարթէլ), առեւտրական գիները եւն.: Կուսակցութիւնը չուզեր ճարտարագործութիւնը խեղդել կարմիր ժապաւէնով մը, այլ զարկ պիտի տայ անոր, պիտի վերակազմէ հողագործութիւնը:

Գալով արտաքին քաղաքականութեան, այդ մասին ալ խօսեցաւ Պ. Տէլթըն, որ արտաքին նախարարութեան թեկնածուն է աշխատաւորական դահլիճի մը մէջ: Պ. Տէլթըն շատ մը խնդիրներու կարգին ծանրանալով Պաղեստինի հարցին վրայ, ուժգնօրէն քննադատեց Չըրչիլի կառավարութեան քաղաքականութիւնը: «Աշխատաւորական կուսակցութիւնը բարոյական տեսակէտով սխալ եւ քաղաքական տեսակէտով անյարմար կը գտնէ որ Պաղեստին երթալ ուզող ո եւ է Հրեայի առջեւ դուռները փակուին: Պէտք է ազատօրէն քաջալերել հրէական ներգաղթը դէպի Պաղեստին: Մենք կ'ուզենք սերտ համաձայնութիւն Մ. Նահանգներուն, Խ. Միութեան եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ, հաւաքաբար ուժ տալու համար երջանիկ, բարգաւաճ եւ ազատ հրէական պետութեան մը Պաղեստինի մէջ»:

Անգլեւռուս յարաբերութեանց մասին ալ խօսելով, Պ. Տէլթըն ըսաւ թէ աշխատաւորական կառավարութիւն մը աւելի լաւ պիտի կրնար փարատել կասկածամտութիւնը Լոնտոնի եւ Մոսկուայի միջեւ, ինչպէս եւ Լոնտոնի եւ շատ մը ազատագրուած երկիրներու միջեւ քան ուրիշ որ եւ է կառավարութիւն:

Երէկ կը սպասուէր երեսփ. ժողովի լուծման առաջին գործողութեանց: Երբ խառն դահլիճը հրաժարի, Չըրչիլի առաջին գործը պիտի ըլլայ իր հրաժարականը ներկայացնել Թագաւորին, որ անկասկած դարձեալ իրեն պիտի յանձնէ նոր դահլիճին կազմութիւնը, իբրեւ վարիչը մեծամասնութեան: Օրինապէս նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին երեսփ. ժողովին լուծումէն 38 օր վերջը: Չըրչիլ այժմէն ձեռնարկած է ընտրելու իր նոր նախարարները:

*** Անգլիոյ պարենաւորման նախարարը յայտարարեց թէ նոր կրճատումներ պիտի կատարուին: Այսպէս, միսի բաժինը պիտի կրճատուի 8 առ հարիւր, խոզի միսը՝ 25, ճարպեղէնը՝ 50, օճառը՝ 12 առ հարիւր: Պիտի կրճատուի նաեւ կաթը, իսկ բրինձ պիտի չբաժնուի այս տարի: Հանդերձեղէնն ալ պիտի կրճատուի 17 առ հարիւր, բացի մանուկներէն եւ արձակուած զինուորներէն: Իբրեւ մխիթարութիւն, պարենաւորման նախարարը յայտնեց թէ գերման գերիներուն սահմանուած օրապահիկն ալ շատ բարձր ըլլալով, պիտի կրճատուի:

2000 ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐ կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ պատրաստուած ցանկին վրայ:

Կեանքը Մարսէյլի մէջ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 Մայիս.— Պատերազմէն ի վեր, առաջին անգամը ըլլալով, Ապրիլ 29ին եւ Մայիս 13ին, ինչպէս ամբողջ Ֆրանսայի, նոյնպէս Մարսէյլի մէջ տեղի ունեցան քաղաքապետական ընտրութիւնները։

Ազատագրութենէն ասդին, ֆրանսական կառավարական շրջանակներու մէջ, այս ընտրութիւններու մասին կային որոշ մտահոգութիւններ։ Գրաւման շրջանին եւ Վիշիի կառավարութեան օրով, երկուքն ալ ջանք չխնայեցին հանրային կարծիքը մոլորեցնելու եւ հանրապետական կարգ ու սարքը դատապարտելու համար։ Կը կարծուէր թէ այս քարոզութիւնները որոշ հետքեր կրնան ձգած ըլլալ հանրային կարծիքին վրայ, մանաւանդ որ, առաջին անգամը ըլլալով, այս անգամուան ընտրութիւններուն կը մասնակցէին նաեւ ֆրանսացի կիները։ Բայց կատարուած ընտրութիւնները եւ անոնց արդիւնքը եկան վճռապէս հերքել այդ մտավախութիւնները։ Ֆրանսան կը մնայ երկիրը հանրապետութեան եւ ժողովրդապետական ազատութիւններու։

Ապրիլ 29ին, ուրիշ քաղաքներու կարգին, Մարսէյլի չափահաս երկսեռ ընտրողներն ալ հրաւիրուած էին արտայայտելու իրենց կամքը, ընտրելով իրենց քաղաքապետն ու անոր խորհրդականները, որոնք այսուհետեւ պիտի վարեն քաղաքային գործերը եւ մատակարարեն անոր ելեւմուտքը։

Անշուշտ, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը, թոյլատրելի չէր առաջուան ձեւով ընտրական աղմկարար պայքար վարել։ Բայց եւ այնպէս, դէմ առ դէմ կային քանի մը հակառակորդ ցանկեր, որոնք ազատօրէն իրենց ընտրական ժողովները կը սարքէին, մասնաւոր սրահներու կամ հրապարակներու վրայ, իւրաքանչիւրը պարզելով իր տեսակէտը եւ տանելով իր պրոպականտը։

Ընտրութեան օրը, արդիւնքը ջախջախիչ յաղթանակ մը եղաւ Դիմադրական ճակատին համար, որովհետեւ, առաջին քուէարկութեամբ իսկ, մեծամասնութեամբ ընտրուեցան Դիմադրական ճակատին բոլոր թեկնածուները, գլխաւորութեամբ ընկերվարական Gaston Déffereի որ դաւադրական շրջանին, ազատագրական շարժումներու մղիչ ուժըն ու հեղինակաւոր պետը եղած է միաժամանակ։ Դիմադրական ճակատին մաս կազմող կազմակերպութիւնները,— ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, ֆրանսական «Ազգ. Ճակատ»ը, «Ազգային Ազատագրական Շարժում»ը եւ Ֆրանսացի կիներու կազմակերպութիւնները նախապէս համաձայնելով, համերաշխաբար ներկայացուցած էին ընդհանուր ցանկ մը։— Ընկերվարականներ 16, համայնավար 8, Ս. Ժ. Թ. (C. G. T.) 5, Ազգ. Ազատագրական Շարժում 3, Ազգ. Ճակատ 3, Ֆրանսացի Կիներու Միութիւն 1, համագումար 36։ Ուրեմն, համաձայն այս բաժանումին եւ թեկնածուներու քաղաքական համոզումներուն, Մարսէյլը կ՚ունենայ ընկերվարական մեծամասնութեամբ քաղաքապետական խորհուրդ մը։

Քաղաքապետական խորհուրդը իր առաջին նիստին մէջ, միաձայնութեամբ նախագահ ընտրեց մեր բարեկամ Gaston Défferen, իսկ փոխ-նախագահներն են համայնավար երեսփոխան Cristofol եւ Պուշ-տիւ-Ռոնի ընկերվարական կուսակցութեան դաշնակցային ընդհ. քարտուղարը, F. Bernardi։ Ի սրտէ յաջողութիւն կը մաղթենք բոլորին, իրենց պատասխանատու պաշտօնին մէջ։

*** «Յաղթանակի օր»ը հոս ալ տօնուեցաւ անսահման խանդավառութեան մէջ։ Անմիջապէս որ շչակները աւետաբեր լուրը հաղորդեցին, ժողովուրդը գրեթէ ամբողջութեամբ, սկսաւ փողոց թափիլ եւ յաղթանակը տօնել հրազէնի պայթիւններով, արուեստական հրավառութիւններով եւ ժողովրդական պարերով։ Ժողովրդական խանդավառութեան չափ ու սահման չկար, որովհետեւ ահաւոր մղձաւանջ մը — պատերազմը — այլեւս կ՚անցնէր պատմութեան։

Շնորհիւ Դաշնակիցներու յաղթանակին եւ եւրոպական պատերազմին դադարման, Հայերս ալ հրճուանքի բացառիկ առիթ մը ունինք այսօր։ Գրեթէ վեց տարուան բացակայութենէ մը վերջ, մեծ մասով ողջ-առողջ, այսօր իրենց տուները կը վերադառնան մեր զինուոր եւ գերի եղբայրները։ Ձեմ կրնար մասնակի յիշատակութիւններ ընել, քանի որ այս համայնակուլ ոստաններուն մէջ, երկար ժամանակի կը կարօտի այդ պարագան։ Վերադարձած են նաեւ ետքէն իբր աշխատաւոր բռնի տարագրուածները։ Փողոցներուն մէջ յաճախակի կը հանդիպինք մտերմիկ դէմքերու, զոր երկար ժամանակէ ի վեր չէինք տեսած։ Անշուշտ, հետզհետէ պիտի գան նաեւ ուրիշներ։ Բարի գալուստ եւ յաջողութիւն բոլորին ալ, գերի թէ աշխատաւոր, ընկեր թէ բարեկամ, ծանօթ թէ անծանօթ։ Անշուշտ իրենց կրած տառապանքները եւ զոհաբերութիւնները, Հայ ժողովուրդին համար եւս պիտի բերեն իր ճիգերու արդար հատուցումը, վերադարձը, եթէ կ՚ուզէք, հայրենադարձը դէպի իր սեփական երկիրը, հայրենական հողերու ընդարձակումով։

Տ. ԱՐԱՄԱՆԻ

հրամանատարութեան անդամները պիտի արգելափակուին իբրեւ պատերազմական գերի։ Հետեւաբար լուծուած է գերման կառավարութիւնը։

ԾՈՎԱԿԱԼ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ Կ՚ԸԼԼԱՅ

Յայտարարութիւնը անմիջապէս գերմաներէնի թարգմանուեցաւ, յետոյ զօր. Բուքս հարցուց իր ռուս պաշտօնակցին թէ ըսելիք մը ունի՞։ Զօր. Տրուզով պատասխանեց.— Ոչ։ Նոյն հարցումը եղաւ Գերմաններուն։ Ծովակալ Տէօնից պատասխանեց բարձր, ամուր ձայնով մը.

— Այս պահուն իմ կողմէ որ եւ է բառ աւելորդ պիտի դառնար։

Զօր. Եօտլ, սպայակոյտին պետը, տեղէն չշարժեցաւ եւ բառ չարտասանեց։ Յետոյ անգլիացի հրամանատարը հրաժեշտ առնելով մեկնեցաւ։ Գերմաններն ալ դուրս ելան, սրտաբեկ։ Խորհրդային զօրավարը այս պարագան դիտելով հարցուփորձ ըրաւ հասկնալու համար թէ միջոցներ ձեռք առնուա՞ծ են, որպէսզի կալանաւորները անձնասպան չըլլան։ Երէկ ամերիկեան անթելը հաղորդեց թէ ծովակալ Ֆրայտէպուրկ, որ անձնատուութեան բանակցութիւնները վարած էր Մայիս 7ին, անձնասպան եղաւ, թոյն առնելով իր ձերբակալութենէն վերջ։

Վերջապէս կալանաւորները կառքերու մէջ տեղաւորուելով առաջնորդուեցան որոշուած արգելարանները։ Այն սպաները որ կրնան օգնել զինաթափութեան գործողութեանց, գերի պահուելով հանդերձ պիտի օգտագործուին։ Միւս կողմէ պիտի զատուին անոնք որ պատերազմի ոճրագործ կը համարուին։

*** Շարլըռուայի (Պելժիա) ժողովուրդը քիչ մնաց որ բզիկ բզիկ ընէր գերման մառէշալ Ռունտշթէտը — նախկին հրամանատար արեւմտ. ճակատի — երբ շոգեկառքի մը մէջ նստած էր մառէշալ Քայթըլի հետ։ Այժմ բոլորն ալ արգելափակուած են միւսներուն հետ։

*** Նոր պատմութիւն մը Հիթլէրի մահուան մասին,— Իր անձնական բժիշկը յայտներ է թէ Մայիս 1ին դեղ մը ներարկեց եւ առաջնորդը մեռաւ։ Յետոյ մարմինը հրկիզեցին, որպէսզի Ռուսերուն ձեռքը չանցնի, համաձայն իր փափաքին։

---

50 ՏԱՐԵԿԱՆԷՆ ՎԵՐ գերման գերիները եւ ուրիշ դասակարգեր եւ կիները պիտի արձակուին, աշխատանքի լծուելու համար։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻԱ-ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը հանդարտ է եւ կը յուսացուի ելք մը գտնել, վիճելի խնդիրները կարգադրելու համար։ Բրիտանական վաշտ մը ետ պիտի քաշուի։ Այս պարագան ուրախութիւն պատճառեց արաբական երկիրներու մէջ։ Գահիրէէի սուրիական գործակատարը ամերիկեան դեսպանին այցելելով տեղեկութիւններ հաղորդեց։ Եգիպտոսի հանրային կարծիքը մեծ կարեւորութիւն կու տայ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու բռնելիք դիրքին։

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ ֆրանսական զօրքը զօրանոցներու մէջ կը մնայ, զգուշանալով որ եւ է միջամտութենէ։ Վերջին գործադուլները ջլատեցին գործերը Դամասկոսի մէջ, իսկ Լիբանան աւելի հանդարտ է։ Պէյրութի մէջ ուսանողները խաղաղ ցոյցեր կատարեցին, այցելելով խորհրդարանը եւ վարչապետարանը։ Ուսանողները փափաք յայտնեցին Լիբանանի ազգ. բանակին մէջ մտնելու։ Երկուշաբթի օր քանի մը հոգի սպաննուած, ուրիշներ ալ վիրաւորուած են Հալէպի մէջ։

Պաղեստինի Արաբները գործադուլ յայտարարեցին չորեքշաբթի օր, իբրեւ համակրանք Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայրենասէրներուն։ Ուրիշ գործադուլ մըն ալ տեղի ունեցաւ ապրուստի սղութեան առթիւ։

*** Սան Ֆրանչիսկոյի սուրիական եւ լիբանանեան պատուիրակները գանգատեցան թէ Ֆրանսա Սենեկալցի զինուորներ կը ղրկէ, ճնշում բանեցնելու համար։

ՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 26 Մայիս, Շաբաթ օր, ժամը 9ին, ընկերուհի Սաթ. Ետիգարտաշեանի բնակարանը, Rue Emile Zola։

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհ. ժողովը Մայիս 26ին, Շաբաթ օրը, ժամը 16ին, Պ. Զ. Մութաֆեանի աշխատասենեակին մէջ, 11, Ռիւ Նավարէն։ Գլխաւոր օրակարգ՝ Ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Այս կիրակի, Մայիս 27, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի Պ. ԶԱՐԵՀ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐԻՏ «ԳՈՂԻԱԹ» ՀՐԱՍԱՅԼ ՄԸ, որ կը բանի ռատիօով,— դացէք տեսէք Exposition de la Première Division Française Libre, 42 Ave. des Champs - Elysées.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐԸ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԱԾ ԱՏԵՆ, դրամատուններու հետ եղած գործառնութիւնները բոլորովին ազատ պիտի ըլլան։ Անոնք որ հաշիւներ ունին, պիտի կրնան դրամ քաշել, չէքեր հանել, փոխանցումներ կատարել եւն.։(Լը Փէյի)։

ՄԱՌԷՇԱԼ ԿԷՕՐԻՆԿ Լոնտոն փոխադրուելով արգելափակուեցաւ, առանց ժողովուրդէն նըշմարուելու։ Ամերիկեան 6րդ բանակին հրամանատարը յայտարարեց թէ Կէօրինկ եւ Քէսէլրինկ պէտք է դնդակահարուին անողորմաբար։— Լավալի համար կ՚ըսեն թէ Գերմանիա պիտի վերադարձուի սպանիական կառավարութեան կողմէ, որովհետեւ Անգլիա չուզեր միջնորդի դեր կատարել, նախկին վարչապետը Սպանիայէն առնելով եւ Ֆրանսայի յանձնելով։

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ մահուան դատապարտուեցան 29 պատերազմի ոճրագործներ, ժողովրդային ատեանին կողմէ։ Ուրիշ ութ հոգի ալ բանտարկութեան դատապարտուեցան, իսկ մէկ հոգի անպարտ արձակուեցաւ։ Մահապարտներէն մէկն է զօր. Կոստանդին Թրիէսթիրանու, որ ամբաստանուած էր թէ քաղաքացիներ ջարդել տուած է Օտէսայի մէջ. ուրիշ մը՝ զօր. Կորնէլ Քալոթէսքու, Պուքովինայի նախորդ կառավարիչը, ամբաստանուած էր թէ հրէանոց մը (կէթթօ) հաստատած է Ջերնովիցի մէջ։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ բանակցութիւնները կը շարունակուին կառավարութեան եւ սէնտիքաներուն միջեւ։ Վերջին լուրերը նպաստաւոր կ՚երեւան։ Սէնտիքաները մասամբ գոհացում ստացած են։ Պաշտօնեաներու սէնտիքան, որ ընդհ. գործադուլ որոշած էր, հըրահանգը ետ առաւ վերջին պահուն։ Այս դրասենեակի պաշտօնեաները ամսական առ նուազն 4000 կը պահանջէին. կառավարութիւնը կ՚առաջարկէր 3990։ Ի վերջոյ ընդունուեցաւ առաջին սակը։ Թատրոններու եւ սինէմաներու գործադուլը կարճ տեւեց, ինչպէս որոշուած էր։ Քսանըչորս ժամուան համար գործադուլ հռչակուեցաւ Լուարի եւ Իզէրի նահանգներուն մէջ, իբրեւ բողոք։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը վճարքի յաւելումէն զատ, կը պահանջէ բարուքել պարենաւորումը եւ խափանել սեւ շուկան։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ (Իտալիոյ մէջ) Ժան Լիւշէռ, «Լէ Նուվօ Թան»ի խմբագրապետը, իր աղջիկը՝ Քորին, շարժանկարի ծանօթ աստղերէն, եւ Մարսէլ Պիւքառ, նախագահը «Ֆրանսիսք» կոչուած ֆաշական կազմակերպութեան։— Ձերբակալման հրամանագիր հանուեցաւ նախկին վարչապետՇօթանի դէմ, որ Փէթէնի կառավարութեան փոխ-վարչապետը եղած էր 1940 Յունիս 17էն Յուլիս 12 եւ յետոյ Ամերիկա ղրկուած մասնաւոր պաշտօնով եւ որ Ֆրանսա կը հասնի այսօր վաղը։ Մառէշալ Փէթէնի դատը հաւանաբար տեղի ունենայ Յուլիսի սկիզբը։

ԹՐԻԷՍԹԷԻ ԽՆԴԻՐԸ կարգադրելու համար, մառէշալ Թիթօ հետեւեալ առաջարկները ներկայացուց.— 1. Իր զօրքը կը դնէ մառէշալ Ալէքսանդրի հրամանին տակ.— 2. Եուկոսլաւիոյ բանակէն ներկայացուցիչներ պէտք է գտնուին դաշնակից զինուորական կառավարութեան մէջ.— 3. Այս վերջինը պէտք է գործէ արդէն իսկ հաստատուած քաղաքային (Եուկոսլաւ) իշխանութեանց միջոցաւ։ Կը կարծուի թէ վերջին առաջարկը պիտի մերժուի։ Անգլիա եւ Ամերիկա կը շարունակեն նոր զինուորներ ղրկել։

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ տեղի պիտի ունենայ այսօր, ուրբաթ, Շան զ՚էլիզէի վրայ, մառէշալ Մոնթկոմըրիի այցելութեան առթիւ։ Այս առթիւ պիտի բացուի բրիտանական բանակին ցուցահանդէսը Կռան Փալէի մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Լիոնի շրջանի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ նախկին մարտիկները ներկայ ըլլալ ընդհ. ժողովին, այս կիրակի, 27 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, 78 Rue Rabelais, Lyon։ Կարեւոր օրակարգ։ Զինուորական բոլոր թուղթերը միասին բերել։

Հ. Ա. Ճ.Ի ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կազմակերպած է գինեձօն մը ի պատիւ Գերմանիայէն վերադարձող հայ գերիներու, 26 Մայիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 45 Rue de la Défense, կը հրաւիրուին Մուլինոյի, Քլամարի, Մէտօնի եւ Պիյանքուրի վերադարձող հայ գերիները։ Մուտքը ազատ է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ աշխատաւոր եւ աշխատաւորուհիներ (première et seconde main) դերձակ Մուրատեանի տան մէջ աշխատելու համար։ Հասցէ՝ 13 rue Saulnier, Tél. Pro. 41-29։ Métro Cadet:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Samedi 26 Mai 1945 Շաբաթ 26 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année № 4411-Նոր շրջան թիւ 40 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐ

Ազգայնացում ածուխի, ելեկտրականութեան եւ վարկի

Զօր. տը Կոլ առջի օր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտնեց թէ կառավարութիւնը որոշած է գլուխ հանել շարք մը բարենորոգումներ, 1945 տարին չլրացած: Առաջին առթիւ պիտի կատարուին հետեւեալ երեք բարեփոխումները,— Ազգայնացում ածուխի արտադրութեան, ելեկտրական ուժի եւ վարկի բաշխումի: Յետոյ, գիները եւ աշխատավարձերը պիտի պահուին որոշ մակարդակներու վրայ եւ լայնօրէն զարկ պիտի տրուի արտադրութեան:

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը, որ մինչեւ հիմա գլխաւորաբար կը ծանրանար արտաքին քաղաքականութեան վրայ, այս անգամ ամէնէն աւելի զբաղեցաւ ներքին խնդիրներով: Փառաբանելէ վերջ պատերազմի մեծ յաղթանակը, բանախօսը շեշտեց թէ շատ մեծ եւ դժուարին գործեր կան աչքի առջեւ: Նախ պէտք է կազմակերպել խաղաղութիւնը: Պէտք է աշխարհը կազմակերպել այնպէս որ իրաւունքը եւ արդարութիւնը կարենան տիրապետել: Այս գործին մէջ Ֆրանսան իր դերը պիտի կատարէ համաձայն իր միջոցներուն: «Ամէն մէկուն ձայնը կը լսուի համաձայն իր ծանրութեան»: Ուստի Ֆրանսան պարտաւոր է աշխատիլ եւ արտադրել: Երէկ ազգային պարտականութիւնը տիրաբար կը թելադրէր կռուիլ: Այսօր կը թելադրէ արտադրել: Նեղ ժամանակներու մէջ, բացարձակապէս անհրաժեշտ է որոշ մակարդակներու վրայ պահել գիները, աշխատավարձերը եւ թոշակները, այլապէս թղթադրամի շրջաբերութիւնը գլուխն առած կ'երթայ, դրամը կը կործանի, երկրին ելեւմուտքը կը փլի եւ գրեթէ բոլորը թշուառութեան կը մատնուին: Կառավարութիւնը այս մասին որոշումներ տուած է կատարեալ գիտակցութեամբ եւ հաստատ կը մնայ իր որոշումներուն վրայ: «Մեր այսօրուան կացութեան մէջ, արտադրիչներու ճիգին թուլացումը կամ գործադուլները ուրիշ հետեւանք չեն կրնար ունենալ եթէ ոչ աւելի ծանրացնել արտադրութեան պակասները, ի վնաս ամէնուն: Այդ պարագային բոլորն ալ կը կորսնցնեն, բաց ի թերեւս անոնցմէ որ կ'ուզէին դժգոհութիւնը օգտագործել քաղաքական գործունէութեան համար»:

Ըսելէ վերջ թէ կառավարութիւնը իր կարելին պիտի փորձէ պարենաւորումը բարւոքելու համար, զօրավարը շեշտեց թէ երբ Ֆրանսայի վերակառուցման մասին կը խօսին — քաղաքական, վարչական, տնտեսական, ընկերային թէ ընտանեկան գետնի վրայ, այդ չի նշանակեր վերադառնալ նախապատերազմեան պայմաններու: Կառավարութիւնը ինք անհրաժեշտ կը գտնէ անյապաղ իրագործել խոր բարենորոգումներ:

— «Հիմա որ ճակատամարտները շահուած են եւ կազմակերպութեան գլխաւոր ճիգը կրնայ կեդրոնանալ ուրիշ նպատակներու վրայ, կրնամ հաղորդել թէ 1945 տարին պիտի չվերջանայ առանց գլուխ հանելու երեք նոր եւ կարեւոր բարենորոգումներ.— Այսպէս, միջոցներ ձեռք պիտի առնուին պետութեան յանձնելու համար, անշուշտ առանց զրկանքի, այլ միմիայն ի սպաս ազգին, երկու էական լծակներ, ածուխի եւ ելեկտրականութեան արտադրութիւնը որմէ կախում ունի մեծ մասով երկրին եւ կայսրութեան տնտեսական զարգացումը, եւ վարկի բաշխումը, որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ կեդրոնացնել եւ վարել ազգային գործունէութեան ամբողջութիւնը: Յետոյ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին երկրին ժողովուրդը աւելցնելու համար, երաշխաւորութիւններ տալով ընտանիքներուն եւ բանաւոր կանոններ հաստատելով ներգաղթի մասին»:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ անխուսափելի կը համարուին այլեւս: Կ'ըսուի թէ Պ. Էռիօ անպաշտօն նախարար պիտի ըլլայ: Համայնավարները պիտի ունենան երկու աթոռ, ինչպէս հիմա, ընկերվարականները՝ չորս, բայց ներքինը եւ թղթատարականը պիտի փոխուին: Լէօն Պլում եւ Փօլ Ռէյնօ առ այժմ չեն ուզեր մասնակցիլ դահլիճին:

ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ փութացնելու համար, Մ. Նահանգներու նախագահը պատուիրակներ ղրկեց Մոսկուա եւ Լոնտոն:

Ա. ԶՕՐԱԲԱԺՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շան զ'Էլիզէի 42 թիւը կը լողայ լոյսերու մէջ: Ֆրանսական եռագոյնը կը ծածանի շէնքի երկայնքին եւ լայնքին: Ծովային հրացանակիրներու ջոկ մը բարեւի կեցած է, իսկ զինուորական նուագը իրեն յատկացուած տեղը բռնած է:

Ցոյց կուտամ «Յառաջ»ի ղրկուած մասնաւոր հրաւիրագիրը, եւ կ'անցնիմ ոստիկանական շղթայէն ներս, ուր փոքրաթիւ բախտաւորներու թիւ մը, դրան առջեւ, պաշտօնական բացումէն առաջ պոչ կը բռնէ:

Համազգեստ չորս կողմը եւ կիներ՝ գիշերային արդուզարդով: Մեծ թիւ մը կը կազմեն նաեւ հաշմանդամները եւ վիրաւորները: Մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն օտար բարձրաստիճան սպաները, ռուս, անգլիացի, ամերիկացի եւն:

Կտրուկ հրաման մը բարեւի ու կը հասնի զօր. Քէօնիկը, Փարիզի զինուորական կառավարիչը: Բարձրահասակ, ժպտուն, վճռական մարդու դէմքով, կը սեղմէ նոյնիսկ պարզ զինուորներու ձեռքերը: Կը սպասենք Զինուորական Նախարարին որ կ'ուշանայ:

Աչք մը վերէն - վար, ապակի եւ թափանցիկ շէնքէն ներս:

Հատուածներ զօր. տը Կոլի ճառերէն.

— «Մայրեր, տեսէք ձեր զաւակները որ այնքա՜ն կռուեցան»: Մէջբերում սպաննուած բանաստեղծ Փէկիէն:

Ուրիշ մը.— «Նպատակս, միակ նպատակս, այնպէս մը ընել, որ պահ մը լքումէն վերջ, Ֆրանսական ուժերը չձգեն կռիւը, ուրպէսզի ներկայ ըլլան յաղթանակի օրը»: 1940 Օգոստոս:

Նախարարը պիտի չգայ, եւ կարճ նուագէ մը վերջ, զօրավարը բացուած կը յայտարարէ ցուցահանդէսը:

Զօրաբաժնի զանազան դրօշակներուն տակ թշնամիէն գրաւածները: Ահա փոքր, սեւ դրօշ մը, վրան «Հո՜գս...» գրուած: Իտալական ռազմիկ խումբի մը պատկանած է: Քիչ անդին գերմանական մը: Ահաւասիկ պզտիկ բարձրախօս մը, ուրկէ տարածուած են Մուսոլինիի բոլոր ճառերը: Նմոյշ մը՝ գերմանական թզուկ հրասայլէն, «Գոլիաթ»ը, որ հեռուէն ելեկտրական թելերով կը բանի: Սուտ մարդ մը՝ վարիչը Մարդ-Թորփիլին:

Թուանշաններ ամէն տեղ: Զորս տարուան ընթացքին, զօրաբաժինը գերի բռնած է 103 հազար հոգի, գրեթէ ամբողջ բանակ մը, բայց անթիւ են իր գերեզմանները, ցանուած քիչ մը ամէն տեղ, Նորվեկեան ափունքէն մինչեւ Ափրիկէի խորերը:

Հերոսական զօրաբաժինը, իր արիւնին գնով բարձրացուցած է ֆրանսական վարկը ամէն հորիզոնի տակ, սակայն իր ամենափայլուն էջը գրած է Պիր-Հաքէմի մէջ, որուն գլխաւոր հերոսը՝ նոյն ինքն զօր. Քէօնիկն է:

Երեք հազար վեց հարիւր հոգի կը պաշարուին Պիր-Հաքէմի մէջ, իտալական Առիէթէ, Թրիէսթէ, եւ գերմանական 90րդ մեքենաշարժ զօրաբաժիններէն: Հակառակ օդանաւային բուռն ռմբակոծութիւններուն եւ երեքշաբաթեայ կատաղի կռիւներուն, երեք զօրաբաժինները չեն կրնար գլուխ ելլել, իրենցմէ տասն անգամ քիչ ուժերուն հետ, որոնք, կռուելով կը ճեղքեն շղթան եւ կը յաջողին միանալ գլխաւոր ուժերուն:

«Աս զօրաբաժինը պարտութիւն կրած չէ», գրուած է պատին վրայ:

Լուսանկարներու պերճախօս լեզուն, կենդանի վկաներն են ատոր:

ՀՐԱՆԴ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԻՐՔԸ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ: Մ. Նահանգներու արտաքին Նախարարը Ուաշինկթըն գնաց, նախագահին հետ խորհրդակցելու համար: «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Խ. Միութեան ինքնագլուխ կարգադրութիւնները արեւելեան Եւրոպայի մէջ կրնան ազդել Մ. Նահանգներու բարեկամական քաղաքականութեան վրայ: Առաջին անգամ ըլլալով Մ. Նահանգներու պահպանողական թերթերը բացէ ի բաց կը քննադատեն խորհրդային ուժերու ցուցադրական գործունէութիւնը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Կեդր. Կոմիտէն իր վերջին նիստին մէջ խիստ բանաձեւ մը քուէարկեց Փաշաական եւ հակահրէական խըլրտումներու դէմ, որ վերջերս յայտնուած էին Փարիզի մէջ, եւ որոշեց ուժ տալ բանուորական պահանջներուն: Միեւնոյն ատեն պիտի կրկնապատկէ ջանքերը, բանուորական մեծ կուսակցութիւն մը կազմելու համար ընկերվարականներուն հետ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ելմտական նախարարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հրատարակեց, թղթադրամներու փոխանակութեան մասին շրջած լուրերու առթիւ.—

1. Եթէ անակնկալ մը չպատահի, թղթադրամներու շրջաբերութիւնը, որ նախարարին կողմէ ծանուցուած էր Խորհրդակցական ժողովին մէջ, տեղի պիտի ունենայ մօտերս: Այս գործողութեան թուականը պիտի որոշուի, երբ մանրամասնական բոլոր անհրաժեշտ պայմանները ճշդուին: — 2. Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք թէ փոխանակութիւնը պիտի կատարուի ֆրանքի դէմ ֆրանք, առանց տուրքի կամ արգելքի (պլօքաժ, վար դնել). — 3. Դիւրացնելու համար փոխանակութեան նիւթական գործադրութիւնը, հանրութիւնը կը հրաւիրուի Խնայողութեանց Սնտուկներու, թղթատարական չէքերու վարչութեան եւ դրամատուններու յանձնել այն տրամադրելի գումարները զոր չի կրնար յատկացնել գանձատոմսերու կամ փրկութեան տոմսերու: Այդ գումարները որ եւ է արգելքի պիտի չենթարկուին նոյնիսկ փոխանակութեան կարճ ժամանակաշրջանի միջոցին: — 4. Յարմար ժամուն բոլոր հրահանգները պիտի հաղորդուին հանրութեան մամուլով եւ անթելով:

*** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ փոխանակութիւնը տեղի պիտի ունենայ 12 օրուան մէջ: Այս պայմանաժամէն վերջ անարժէք պիտի դառնան չփոխանակուած բոլոր թղթադրամները: Անմիջապէս ամէն մէկուն պիտի յանձնուի 6000 ֆրանքի նոր թղթադրամ, եւ 3000ական ալ իւրաքանչիւր անչափահասի համար, երբ հին թղթադրամները ներկայացնեն: Դրամատուններէն նոր թղթադրամ պիտի կրնաք առնել միշտ, չէքերով, եւ սովորական ձեւակերպութեամբ: Հին թղթադրամները արժէք պիտի ունենան ութ օր եւս, ուտելիք, դեղեր եւ երկաթուղիի տոմսակները գնելու համար: Փոխանակութեան լուրերու հրապարակումէն ի վեր, շատեր մեծ գումարներ կը քաշեն դրամատուններէն, վախնալով որ բաւական դրամ պիտի չունենան ընթացիկ ծախքերու համար: Ելմտական նախարարութիւնը կը յայտարարէ թէ աւելորդ է այս զգուշութիւնը, քանի որ դրամատունները ի վիճակի պիտի ըլլան նոր թղթադրամներով վճարելու չէքերը: Ուրիշներ ալ մանր դրամներ եւ մետաղադրամ կը դիզեն, ենթադրելով որ միայն մեծարժէք հին թղթադրամները պիտի փոխանակուին: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ այս մտավախութիւնն ալ աւելորդ կը գտնեն:

Կը կարծուի թէ փոխանակութիւնը պիտի սկըսի Յունիսի սկիզբը: Մինչեւ տասը հազար ֆրանք ունեցողները պիտի կրնան անմիջապէս փոխանակել զանոնք: Աւելի մեծ գումարներ, 50.000էն մինչեւ 5 միլիոն դրամատուն պիտի յանձնուին փոխան ընկալագրի եւ փոխանակութիւնը պիտի կատարուի աստիճանաբար:

Հիմլէր անձնասպան եղաւ սրուակ մը կոտրելով բերնին մէջ

Հայնրիխ Հիմլէր, Գերմանիոյ ներքին նախարարը եւ Կէսթափոյին ահարկու վարիչը, անձնասպան եղաւ բրիտանական Բ. բանակի սպայակոյտի շէնքին մէջ, հակառակ բոլոր զգուշութեանց: Հիմլէր, «գերմանական տանջարաններու ճարտարապետը եւ ամէնէն ատելի մարդը Հիթլերէն վերջ», կը փնտռուէր երկար ատենէ ի վեր եւ ծովակալ Տէօնիցի ձերբակալութեան ատեն երբ հարցուցին, ծովակալը եւ զօր. Եօտլ պատասխանեցին թէ չեն կրնար որ եւ է անուն յայտնել:

Պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, Հիմլէր ձերբակալուած էր Մայիս 21ին, անգլիացի զինուորներու կողմէ եւ ապահով արգելարան մը փոխադրուած Մայիս 22ին: Փախստականը կը պտըտէր Հիցինկէր անունով, սեւ քօղ մը դրած աջ աչքին վրայ եւ պեխերը ածիլած: Իրեն հետ էին երկու թիկնապահներ, մէկը վիթխարի անդամ մը էս-էսներու: Հիմլէր երկու թիկնապահներու հետ բրիտանական Բ. բանակին սպայակոյտի կեդրոնը հասնելով, ուզեց տեսնուիլ հրամանատարին հետ: Երբ ներկայացուցին, ամբաստանեալը յայտարարեց.— «Ես Հայնրիխ Հիմլէրն եմ»: Իր ինքնութիւնը վերջնապէս հաստատուելէ անմիջապէս ետք, Հիմլէր բանտարկուեցաւ եւ զինեալ պահակներ հագուստները հանեցին, ստուգելու համար թէ թոյն պահած չէ: Վերջին պահուն, երբ բժիշկը փորձեց քննել կալանաւորին բերանը, Հիմլէր գլուխը արագօրէն շարժելով խածաւ փոքր սրուակ մը որ սիանիտ տը փոթասիոմ կը պարունակէր եւ զոր բերնին մէջ պահած էր: Եւ այսպէս թունաւորուելով մեռաւ 15 վայրկեանէն, Մայիս 23ին:

Հագուստները հանած ատեն, Հիմլէր բողոքած էր, բայց երբ անգլիական զգեստներ տուին, իր ուզածը զատեց եւ հագաւ: Ձերբակալող զին-

Սգատօնը Պանթէօնի մէջ

Թաղապետութեան սրահը փոքր եկաւ, նահատակներու յիշատակին իրենց յարգանքի տուրքը բերելու փութացող հայրենակիցներուն առջեւ:

Նախագահ Պ. Լ. Տօնիկեան, ի պատիւ Ֆրանսացի հիւրերուն եւ մասնաւորաբար երեսփոխան-քաղաքապետ Պ. Ալպէռ Փըթիի, Ֆրանսերէն կարճ ճառով մը, քանի մը տեղեկութիւններ տուաւ Ազգային Սգատօնի մասին, եւ շնորհակալութիւն յայտնելով Հայերու հանդէպ ցոյց տրուած հոգածութեան համար, թարգմանը եղաւ հայ գաղութին ջերմ սիրոյն դէպի Ֆրանսացի ազնիւ ժողովուրդը: Ներկաները մէկ վայրկեան լռութեամբ, յոտնկայս յարգեցին բոլոր զոհերու յիշատակը:

Յետոյ, խօսք առաւ Պ. Հրաչ Սարգիսեան, որ Ֆրանսերէն գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը, յիշեց Ֆրանսացիներու եւ Հայերու դարաւոր բարեկամութիւնը, Մեծ Պատերազմի հայկական ջարդերը եւ այն զոհողութիւնները զոր յանձն առին Ֆրանսաբնակ կամ Սուրիոյ-Լիբանանի Հայերը, Ֆրանսական բանակին մէջ թէ դիմադրական շարժումի ընթացքին: Տուաւ թուանշանները զինուորագրուած, մեռած, գերի, գնդակահարուած մեր հայրենակիցներուն, որոնք իր մեծութիւնը վերագտնող Ֆրանսան միշտ կը նկատեն իրենց երկրորդ հայրենիքը:

Ծափերու մէջ բեմ ելաւ Պ. Ալպէռ Փըթի: Նախ քանի մը խօսք իր եւ իր ընկերներու կրած հալածանքի մասին: «Իբրեւ մարդ եւ համայնավար, ինծի համար բոլորը հաւասար են, առանց ցեղի կամ կրօնի խտրութեան: Մենք գոհ ենք Հայերէն, որ մեծ աշխատանք տարին մեր պայքարին մէջ, եւ վստահ ենք, կրկին պատնէշին վրայ պիտի ըլլան, երբ Ֆրանսան պէտք ունենայ իրենց»:

Վերջին խօսողն էր Պ. Հրանդ Ակօնայեան, որ, նախ պարզեց հայկական ջարդերու շարժառիթները, անցեալ շրջաններէն մինչեւ մեր օրերը, եւ Թուրքերու հետեւողական աշխատանքը՝ հայկական Հարցէն հիմնականապէս ազատելու համար:«Թուրքերու հետ ազատութեան եւ հողի հարց ունէինք, որով, ուզեցին բնաջնջումով լուծել խնդիրը, սակայն 17-18ի մեր կռիւներուն շնորհիւ, եթէ կրցան մաքրել Թրքահայաստանը, չկրցան վերջնականապէս հասնիլ իրենց նպատակին: Հայաստանը ծնաւ, մեծցաւ եւ այսօր՝ յոյս ունինք՝ բոլորովին ուրիշ ձեւով պիտի լուծէ հայ ժողովուրդի համար կենսական այս խնդիրը»:

Մէջ ընդ մէջ եղան յաջող արտասանութիւններ եւ երգեր, խմբերգ Ալագեազ երգչախումբէն՝ ղեկավարութեամբ Պ. Առաքելեանի:

ՍԳԱՏՕՆԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Շավիլ.— Մեր գաղութը այս տարի եւս, ինչպէս ամէն տարի անխտիր, տօնեց իր անհամար զոհերու յիշատակը:

Հանդէսը ընդհանուր առումով զոհացուցիչ էր ու քաջալերական: Փարիզէն եկած կարող ուժերու եւ գաղութին մէջ հասակ նետած նորահաս երկսեռ պատանիներու կողմէ, օրուան տօնին պատշաճ երգեր ու արտասանութիւններ, վերակազմուած «Րաֆֆի» երգչախումբի կողմէ երգուած խմբերգներ եւ յետոյ բանախօսութիւններ: Մէկը մանրամասն եւ խղճամիտ, ուրիշ մը որոշ եւ ցայտուն դէպքերու վրայէն կմկմալով ու ցատկելով, պարզեցին հայ ժողովուրդի վերջին յիսնամեակի ազգային յեղափոխական կեանքը: Այս տարի մթնոլորտը այնքան քաջալերական էր որ նկատի չենք առներ կամաւոր կամ ակամայ վրիպումները: Իրողութիւնը այն է որ երեսուն տարիէ ի վեր թերեւս այս տարի առաջին անգամ ըլլալով ազգովին ընդունեցինք սա ճշմարտութիւնը թէ, հայաջինջ կոտորածներու պատասխանատուն մենք չենք, թէ մեր հայրենիքի եւ մեր ժողովուրդի միակ թշնամին կը մնայ Թուրքը, եւ թէ բոլոր այն անիրաւութիւնները որ գործուեցան անցեալ պատերազմին մեր հայրենիքին հանդէպ, մեր թշնամիներու եւ դժբախտաբար մեր բարեկամներուն ալ կողմէ, պէտք է դարմանուին այս պատերազմէն վերջը, մեր յաղթական բարեկամներուն ձեռքով: Ահա հիմնական իմաստը մեր այս տարուան սգատօնին առթիւ յայտնուած միտքերուն: Մնացածը մանրամասնութիւն է:

Այս առթիւ ցաւալի պարագայ մը.— Այս տարի մատուռը չկրցաւ հոգեհանգիստի պաշտօն-պատարագ մատուցանել, մեր մեծ մեռելներու յիշատակին, որովհետեւ Փարիզի եկեղեցիի վարչութիւնը, հակառակ գրաւոր թէ բերանացի աղաչանքներու, չէր ուզած կամ չէր կրցած այդ օրուան առթիւ քահանայ մը տրամադրել: Պատճառի մասին չեմ խօսիր: Որ եւ է պատճառ արդարալի չէ, մանաւանդ որ հարցը կը վերաբերի մէկ միլիոն զոհերու:

Մեր գերիներն ալ ամէն օր հատիկ հատիկ կուգան, ուրախացնելով իրենց պարագաները: Դեռ քանի մը հոգիներ ալ կը սպասուին: Մաղթենք որ անոնք ալ շուտով վերադառնան եւ ուրախացնեն իրենց սիրելիները:— Թղթակից

Սգահանդէսը փակելէ առաջ, նախագահը վեր հանեց գաղութին համերաշխ ոգին, եւ կոչ ըրաւ, որ դուրսը մնացած հայրենակիցներն ալ միանան, ձեռք - ձեռքի աշխատելու համար:

Թղթակից

ԸՆԿԵՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ Եւ ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆ, ամուսնացած, 19 Մայիս, 1945, Իսի - լէ - Մուլինօ: Պսակադրութիւնը տեղի ունեցաւ Փարիզի Հայոց եկեղեցին:

«ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՍԱՍ»Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզահայ կեանքի մէջ, հազուագիւտ է հանդիպիլ քանամեայ կազմակերպութեան մը որ այնքան եռանդով կատարէ իր ստանձնած պարտականութիւնները:

«Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբը իր գործունէութեան ասպարէզ ընտրած էր երգը: Մէկ նպատակ միայն — տարածել եւ վառ պահել հայ երգը, նոյնիսկ օտար շրջանակներու մէջ: «Յառաջ»ի այժմու ծաւալը դժբախտաբար հնարաւորութիւն չի տար, նոյնիսկ համառօտակի պարզելու երգչախումբին գործունէութիւնը:

Գրաւման շրջանին իսկ, Երգչախումբը շարունակեց իր գործունէութիւնը, ղեկավարութեամբ երիտասարդ երգահան՝ Պ. Գուրգէն Ալէմշահի: Անցեալ տարի Մայիս 7ին Կավօյի սրահին մէջ Կոմիտասի գործերուն նուիրուած երգահանդէս մը տրուեցաւ, բացառիկ ղեկավարութեամբ Պ. Վարդան Սարգիսեանի, որ մասնաւորապէս հրաւիրուած էր Պելճիքայէն այս առթիւ:

Պատերազմի ընթացքին, պարագաներու բերումով երգչախումբը հնարաւորութիւն չէր ունեցած իր կանոնագրին համաձայն ընդհանուր ժողով գումարելու եւ վարչութիւն ընտրելու: Այս տարի, փետրուարին կրցաւ գումարել այդ ժողովը եւ ընտրել իր վարչութիւնը, բոլորն ալ երիտասարդ տարրեր՝ նոր սերունդէն: Այժմ արդէն եօթանասունէ աւելի երկսեռ երիտասարդութիւն մը հաւաքուած է իր շուրջը եւ երգչախումբը չի զլանար իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերել հայկական զանազան ազգային հանդէսներու:

Նորընտիր վարչութեան առաջին գործունէութիւնը եղաւ երկուշաբթի օրուան սարքած ցերեկոյթ պարահանդէսը:

Գովելի էր անդամներու զոհաբերութեան ոգին զոր երեւան բերին հանդէսի ամբողջ տեւողութեան ընթացքին: Իրենց համար հաճոյք մը կը համարէին հանդիսականները գոհացնելու համար ոչ մէկ միջոց չխնայել, իրենք ստանձնելով նոյնիսկ սպասարկութեան յոգնեցուցիչ պարտականութիւնը: Գեղարուեստական բաժինն ալ միայն երգչախումբի անդամներէն կազմուած էր:

Առաջին առթիւ երգչախումբը երգեց «Մաղկիր ազատ իմ հայրենիք»ը որ ունկնդրուեցաւ յոտընկայս: Յետոյ յաջորդաբար երգուեցան, Պ. Գուրգէն Ալէմշահի ղեկավարութեամբ, «Ալագեազ բարձր սար է» Օր. Աստղիկ Առաքելեանի մեներգով, «Էս գիշեր լուսնակ գիշեր» եւ ժողովուրդի պահանջին վրայ, Ալէմշահի «Վարդ կօշիկս»: Օր. Այտա Զահրէճեան եւ Սիլվա Սրապեան իրենց արտասանութիւններով, Օր. Անուշ Ատոմեան իր տպաւորիչ ձայնով, Օր. Յօղիկ Գէորգեան, Պ. Ժ. Մինասեան, Պ. Գրիգոր Մէհտէրեան երգերով, Օր. Արաքսի Գազազեան, Պ. Կարպիս Քանթարճեան եւ պարի ընկերուհին իրենց պարերով, Օր. Ալին Մաթէոսեան եւ Օր. Մկրտիչեան դաշնակի նուագով, բոլորն ալ երգչախումբի անդամներ, կրցան ճոխացնել գեղարուեստական բաժնի յայտագիրը:

Պարերը շարունակուեցան մինչեւ գիշերը ուշատեն: Ուրախալի էր որ խանդավառ եւ ընկերական մթնոլորտը շարունակուեցաւ մինչեւ վերջը:

Թղթակից

ՄԱՐԷՇԱԼ ՄՈՆԹԿՈՄԸՐԻ — հռչակաւոր «Մոնթի»ն — առջի օր Փարիզ հասնելով, ընդունուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ: Երէկ Էնվալիտ այցելեց եւ այս առթիւ զօր. տը Կօլ Պատուոյ Լէգէոնի Մեծ Խաչը յանձնեց իրեն: Իրիկուան դէմ հանդիսաւորապէս բացաւ բրիտանական պատերազմի ցուցահանդէսը Կռան Փալէի մէջ:

200 ԽԱՆՈՒԹՆԵՐ բացուեցան Փարիզի մէջ, պտուղ եւ բանջարեղէն ծախելու համար մատչելի գիներով: Այս խանութները ուղղակի արտադրողներէն կը ստանան իրենց ապրանքը:

ԹՈՒՔԻՕՆ կը վառի քանի մը օրէ ի վեր, իբրեւ հետեւանք 550 լիթխարի օդանաւերու ռմբակոծութեան: 4500 թոն ռումբ ձգուեցաւ քաղաքին կեդրոնը: Ռմբակոծութիւնը, որ ամէնէն զարհուրելին կը համարուի, տեւեց մէկ ժամ 45 վայրկեան:

2.500.000 ԳԵՐԻՆԵՐ ԵՒ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐ, որոնք ռուսական գրաւման տակ են (Գերմանիա եւ այլուր), իրենց տեղերը փոխադրելու համար, համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ արեւմտեան Դաշնակիցներուն եւ Խորհրդային Իշխանութեանց միջեւ:

ՑԿԵԱՆՍ ԹԻԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ Ռոպէռ Սիւէլ, որ 431 միլիոն ֆրանք շահած էր, առեւտուր ընելով Գերմաններուն հետ:

ուորները ճամբան ուշադրութիւն րրած էին որ բան մը չդնէ բերանը, թէեւ ընկերացող գնդապետը դիտած էր որ եղունգները կը կրծէ եւ այտերը կը շփէ: Վերջին քննութեան պահուն, բժիշկը պատուհանին առջեւ տարաւ կալանաւորը, եւ երբ մատը անոր բերանը կը դնէր, Հիմլէր խածաւ սրուակին գլուխը, յանկարծ ուշաթափ եղաւ եւ գետին փըռուեցաւ: Ամէն բան վերջացած էր, հակառակ բոլոր դարմաններուն:

Իր մասին տեղեկութիւններ՝ յաջորդով: Այսպէս բոլոր հիթլէրական ջոջերը անհետացան կամ ձերբակալուեցան, եւ այժմ կը փնտռուի արտաքին նախարարը, Ռիպպէնթրոփ: Հիմլէրի ձերբակալութեան եւ քննութեան գործողութեանց ներկայ էին երեք ռուս սպաներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋԸՐՉԻԼԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ աշխատաւորական անդամները յանձն առին շարունակել իրենց պաշտօնը, մինչեւ որ իրենց յաջորդները նշանակուին: Վարչապետը ստիպուած է աւելի քան 100 նոր նախարարներ, օգնականներ եւ պաշտօնատարներ գտնել:— Աշխատաւորականները կը շարունակեն իրենց ընտրական պայքարը: Որոշած են աստիճանաբար ազգայնացնել Անգլիոյ բոլոր հողերը: Գալով Լորտերու ժողովին, Մորիսըն յայտարարեց.— «Եթէ անոնք որ եւ է ծանր յիմարութիւն գործեն, աւելի ծանր հետեւանքներ պիտի ստանան մեզմէ»: Ուրիշ մը ըսաւ.— «Մենք այս պայքարին մէջ կը մտնենք ոչ թէ պարզապէս մեծամասնութիւն շահելու համար, այլ 25 տարի բոլորովին խափանելու համար պահպանողական կուսակցութիւնը:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ այն մասերուն մէջ որ անգլիական գրաւման տակ են, զինուորական իշխանութիւն հաստատուեցաւ մառէշալ Ալէքսանդրի կողմէ, օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական բոլոր իրաւասութիւններով: Յետոյ ամբողջ երկիրը պիտի կառավարուի միջազգային յանձնաժողովի մը կողմէ, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Խ. Միութեան, Մ. Նահանգներու եւ Ֆրանսայի, մինչեւ որ անկախ կառավարութիւն մը հաստատուի: — Թրիէսթէի խնդիրը միշտ առկախ կը մնայ:

ՓԷԹԷՆԻ դատը հաւանաբար պիտի սկսի Յունիս 15ին: Անկէ առաջ ի բացակայութեան պիտի դատուի Մարսէլ Տէա, Վիշիի կառավարութեան աշխատանքի նախարարը:

ՕՐ. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Մայիս 15ի կիրակի օրը, Սալ Կավօյի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ մեր համակրելի երգչուհի Օր. Ի. Պիւլպիւլեանի տարեկան երգահանդէսը: Արուեստասէր բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Յայտագիրը կը բաղկանար հինգ մասերէ. առաջին երեքը նուիրուած էին օտար հեղինակներու (Մոցարտ, Սատէրօ, Կապրիէլ Ֆորէ եւ Տօնիցէթթի), իսկ վերջին երկու բաժիններն ալ հայ երգահաններու (Կոմիտաս, Պաշթեւեան, Վ. Սարգիսեան, Ալէմշահ, Արա Սեւանեան, Բարխուդարեան եւ Սպենդիարեան:

Մեր երգչուհիներուն իւրաքանչիւրը իր յատկանշական կողմերը ունի. Հ. Թորոսեանը հայրենի կարօտի արտայայտիչն է, Տիկին Արղութեանը օտար պատուաստներու, ռուսական կլիմային, հետեւաբար ռուսական ոճին ներկայացուցիչը մեր մէջ: Օր. Ալպանը, հեռու միջավայրերու այս խաղերէն, իր ձայնը փոքրիկ է, ազդու վազք մը, իսկ Օր. Պիւլպիւլեանինն ալ՝ թէքնիք կատարելութեան մը բարձրացած ձայնական ելեւէջներու, ձայնական խաղերու հրապուրիչ համադրութիւն մը: Երգահանդէսին մէջ բացառիկ յաջողութեամբ տուաւ Տօնիցէթթիի Air de la Folieի կոկորդային բազմերանգ եւ շատ դժուարին ձայնական հմայքները:

Երգահանդէսին մասնաւոր փայլ մը կուտար օտար ուժերէ կազմուած քառեակ մը: Ասիկա իր կախարդիչ քօղը տարածեց մեծ թախծանուշ եղանակներուն վրայ ու յափշտակութեամբ լսեցինք Բարխուդարեանի եւ Սպենդիարեանի, Սայաթ-Նովայի բանաստեղծութեանց վրայ կերտած արեւելավառ գոյներու շրջանակէ մը դիտուած իրենց հեղինակութիւնները: Երգահանդէսը իր ընդհանուր հանգամանքով նուրբ էր եւ յայտագիրը կիրթ ճաշակով մը կազմուած:— Հ. Բ.

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կը ծանուցանէ թէ բացած ընդունելութեան գրասենեակ մը (Bureau d'Accueil) ուր պիտի գտնեն ամէն աջակցութիւն, ազատագրուած հայ գերիները: Հասցէ.— 31 Rue St. Lazare, Paris (9): Բաց է ամէն օր ժամը 14.30—19: Métro : Notre Dame de Lorette, Trinité կամ Cadet: Կը խնդրուի հայրենակիցներէ այս ազդը տարածել իրենց շրջանակներուն մէջ:

Nuit des Arméniens de France. Salle Pleyelի մէջ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Institut Arménienի կողմէ, հովանաւորութեամբ կրթական նախարարութեան, Մայիս 26ին, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Dimanche 27 Mai 1945 Կիրակի 27 Մայիս

ԺԶ· ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4412-Նոր շրջան թիւ 41 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԿՆՈՒՆՔ

— Նորէ՞ն Մայիս 28 : Աշխարհազղորդ պատերազմ, ջախջախիչ յաղթանակ Դաշնակիցներու եւ մասնաւորապէս Խորհրդային Միութեան, անհնարին զոհողութիւններով···

Ճիշդ ատոր համար : Ողջո՛յն յաղթանակին եւ միեւնոյն ատեն Մայիս 28ի :

Ի վերջոյ, ի՞նչ է այս տարեդարձը, եթէ ոչ ոգեկոչումը օրհասական պայքարի մը, որ յանգեցաւ ափ մը հող ճարելու անտէր ժողովուրդին :

Բանդէտ մարդիկ ինչ հնարք ալ փորձեն անտեսելու, հեգնելու կամ սեւցնելու համար Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնարկէքը, բան մը չեն շահիր : Պարզապէս արիւն պղտորած կ'ըլլան, եւ ուրիշ ոչինչ :

Մեզի համար կողմնակի մանրամասնութիւններ են «պատահմունքը», «դէպքերու դասաւորումը», այս կամ այն անցուդարձն ու պարագան :

Նորէն կարդացէք, պրպտեցէք, ուսումնասիրեցէք, լսեցէք նոյն իսկ անոնք որ տեսակէտ եւ ուղեգիծ փոխեցին,— պիտի չկրնաք հերքել անվիճելի, քրտինքով եւ արիւնով նուիրագործուած իրականութիւնը·—

1918 Մայիսին , եւ մասնաւորապէս 22 — 26, այս ժողովուրդին զաւակները կռուեցան, զարկին ու զարնուեցան ճակատագրական շրջանի մը մէջ, եւ կրցան կեցնել թշնամին Երեւանի դուռներուն առջեւ·

— « Երեւանի եւ նրա շուրջը խմբուած հայութիւնը մահու եւ կենաց պայքարի էր ելել իր դարաւոր եւ նամարդ թշնամու դէմ, որ եկել եւ բախում էր Վաղարշապատի դռները··· Բոլոր պայմանները դասաւորուել էին յօգուտ Տաճիկների եւ ի վնաս Հայերի··· Անգամ այսօր, տարիներ վերջ, մարդ առանց ներքին դողի անկարող է յիշել նոյն օրերի յուսահատական, դժոխային պայմանները : Աշխարհից կտրուած, շրջապատուած հազարաւոր անտուն եւ անտեղ հարազատներով, պարենաւորման դժոխային կացութիւն, հաղորդակցութեան ողբալի միջոցներ, ոչ մի տեղից ոչ մի մխիթարական, յուսատու ձայն··· բոլոր դուռները գոց եւ բանալիները թշնամու ձեռքը···

Ո՞ր ուժերով, այս ամեհի գոյամարտը :

Իրազեկներ, ականատես վկաներ եւ ռազմիկներ հայկական բանակին թիւը կը հաշուեն 10.200—12.000 հոգի, 16 թնդանօթներով եւ զարմանազան զէնքերով· իսկ Թրքական բանակը՝ 35.000, արհեստով զինուոր, օժտուած կանոնաւոր բանակի մը հզօր սպառազինութիւններով :

Երբեք աւելի բարձր հնչած չէր աւանդական մարտակոչը,— «Մահ կամ ազատութիւն» : Եւ 1918 Մայիս 28ին հայկական սպայակոյտը կը հաղորդէր պաշտօնապէս·

— « Թուրքերը երեք օրուան կռիւներից յետոյ ջարդուած են եւ նահանջում են խուճապով : Մեր զօրամասերը քայլ առ քայլ հետապնդում են նրանց : Ոգեւորութիւնը աններեւակայելի է» :

Ի՞նչպէս կազմուած էր այս յաղթական բանակը : Բոլորն ալ ֆէտայինե՞ր էին, կամ դաշնակցական «մավզէրիստ»նե՞ր :

Սթափեցէ՛ք, ա՛յ մարդիկ, եւ այս ժողովուրդին պատիւը մի շփոթէք ձեր մետասաներորդ ժամու իմաստութեան հետ :

Այդ 10—12.000 ուժը կը բաղկանար ժողովուրդին բոլոր խաւերէն : Հոն էին դաշնակցականը, հնչակեանը, ռամկավարը, համայնավարը և չէզոքը : Ամբողջ ժողովուրդը ինքն էր որ կը կռուէր, յարգանքի հրաւիրելով թշնամին անգամ :

Ձեր մէջէն ո՞վ պիտի համարձակէր զլանալ այդ յարգանքը : Կծկուիլ, ծամծմել, խեղաթիւրել բոցավառ, արիւնազանգ վաստակը — ափ մը հող : Լոյսի շող մը՝ համատարած քաոսին մէջ : Կորի՛զ մը : Ցենակէտ : Խարիսխ : Եւ, ինչո՞ւ չէ, մեկնակէտ — չուկէտ — նոյնիսկ այս օրուան համար···

Շատ ու շատ բարեւ անոնց որ չեն գիտեր կամ անգիտանալ կը ձեւացնեն·—

Հայաստան - երախան ծնաւ 1918 Մայիս 28ին, մուրի մը մէջ, անօթի ծարաւ, թշուառ ու անտէր, բայց խիզախ եւ տոկուն :

Հազիւ երեսուն ամսու, երախան 1920 Դեկտ· 2ին յանձնուեցաւ նոր դայեակի մը, եւ այսօր 24 տարեկան երիտասարդ մըն է, յեղափոխական, առոյգ եւ խոստմնալից :

Ո՞ւր է տեսնուած փառաբանել կնունքը եւ ուրանալ ծնունդը : Ծափահարել 24 տարեկան պատանին եւ մոռնալ անոր երեսուն ամսուան տաժանելի երկունքը :

Շ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

18—60 ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ ԶԻՆՈՒՈՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն Մայիս 25 թուականով·— Երեսփ· ժողովը այսօր օրէնք մը քուէարկեց որուն համաձայն պիտի զինուորագրուին 18էն 60 տարեկան Սուրիացիները : Ժողովը քուէարկեց նաեւ 15 միլիոն Ֆրանքի վարկ մը, 5000 նոր ոստիկան-զինուորներ հաւաքելու համար : Ժողովը նիստերը յետաձգեց մինչեւ Մայիս 31 :

Դիւրձեալ Դամասկոսէն հասած հեռագրի մը համաձայն, բոլոր Ֆրանսահպատակները եւ իրենց ընտանիքները հրաւիրուեցան հեռանալ իրենց տուներէն եւ առժամապէս տեղաւորուիլ զօրանոցներու մէջ :

Զէնք բռնելու ընդունակ բոլոր Սուրիացիները պարտաւոր են արձանագրուիլ ոստիկանութեան տոմարներուն մէջ, իբրեւ ազգային պահակ : Սուրիա վճռած է ամէն գնով պաշտպանել իր անկախութիւնը : Սուրիացիները անձկութեամբ կը սպասեն Միացեալ Ազգերու պատասխանին, Լիբանանի հետ միացեալ յուշագիր մը տուած ըլլալով Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին : Լիբանան ալ ձեռնարկած է ազգային բանակ մը կազմելու :

Մօտաւոր Արեւելքի անգլիացի կուսակալը, զօր· Փէյճէթ Սուրիա - Լիբանան գնաց, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար կացութիւնը :

Լոնտոնի թերթերը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին անցուդարձին, թելադրելով որ ելք մը գտնուի եւ արագ համաձայնութիւն մը կնքուի Ֆրանսայի եւ Սուրիա-Լիբանանի կառավարութեանց միջեւ, նման այն համաձայնութեան որ հաստատուած է Անգլիոյ եւ Իրաքի միջեւ :

Մինչ այս մինչ այն, բանակցութիւնները կը շարունակուին : Նոր դէպքեր չեն պատահած, բայց տնտեսական կեանքը խանգարուած է Պէյրութի, Հալէպի, Դամասկոսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ : Ուսանողները կը շարունակեն ցոյցեր կատարել :

8500 թոն ռումբ Թոքիոյի վրայ

Ինչպէս կ'երեւայ, Թոքիօն ալ Պերլինի ճակատագիրը պիտի ունենայ : Երկու օրուան մէջ 8500 թոն ռումբ ձգուեցաւ Ճափոնի մայրաքաղաքին վրայ, կրակ եւ աւեր ցանելով Ճափոնի մայրաքաղաքին մէջ որ ունի եօթը միլիոն բնակիչ :

Հարիւր հազարաւոր հրձիգ ռումբեր հետզհետէ կը քանդեն քաղաքին կեդրոնը եւ ուրիշ կարեւոր մասեր : Այսքան ահարկու օդարշաւ տեսնուած չէր Ծայր· Արեւելքի մէջ : Ուրբաթ օր 500 վիթխարի օդանաւեր, առջի օրն ալ 550 «թռչուն բերդեր» կրակ տեղացին : Թոքիօ չունենալով Պերլինի ստորերկրեայ թաքստոցները եւ ուրիշ պատսպարաններ, այս ռմբակոծումները աւելի ահաւոր հետեւանքներ կ'ունենան : Բոցեր տեսնուած են երեք - չորս քառակուսի մղոն տարածութեան վրայ, կայս· պալատէն մինչեւ ճարտարագործական կեդրոնները : Արդէն իսկ վառած ոչնչացած է 40 քառ· մղոն տարածութիւն : Ճափոնական զեկոյցն ալ կը խոստովանի թէ թշնամին գերակշռութիւն կը վայելէ իր անսպառ ուժերով :

Կ'ըսուի թէ Ճափոն մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկած է Մոսկուա, ապահովութիւն ստանալու համար թէ Խ· Միութիւնը պիտի պահէ իր չէզոքութիւնը : Չինաստան ալ պատուիրակ մը ղրկելով օգնութիւն պիտի խնդրէ :

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽԻ ԵՒ ՀԱՐՍՏԱՑՄԱՆ ՏՈՒՐՔԸ

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, տուրքի պիտի ենթարկուի 300.000 Ֆրանքէն վեր եղած դրամագլուխը, 100.000 Ֆրանք զեղչելով իւրաքանչիւր զաւկի համար :-Հաշիւները պիտի ըլլան համաձայն ժառանգութեան տուրքի կանոններուն : Այր եւ կին առանձին պիտի վճարեն, համաձայն իրենց բաժնին : Սակը պիտի ըլլայ 5 առ հարիւր, 300.000—500.000 Ֆրանքի համար, 7 առ հարիւր՝ 500.000էն մէկ միլիոնի համար, 10 առ հարիւր՝ 1—2 միլիոնի, 12 առ հարիւր 2—5 միլիոնի, 15 առ հարիւր 5—10 միլիոնի, 18 առ հարիւր 10—20 միլիոնի, 25 առ հարիւր 20—50 միլիոնի եւ 30 առ հարիւր աւելի մեծ գումարներու համար :

Կահ - կարասիներու հաշիւը պիտի հիմնուի հրդեհի դէմ ապահովագրութեան վաւերագրին վրայ : Պիտի զեղչուին գրաւադրութեան պարտքերը (իփոթէք) :

Գալով պատերազմի ատեն դիզուած հարստութեանց, տուրքի պիտի ենթարկուին բոլորը, անհատ թէ ընկերութիւն կամ բարոյական անձնաւորութիւն : Հարստացումը պիտի հաշուեն գտնելով տարբերութիւնը բուն ընտանեկան ստացուածքին եւ պատերազմէն ի վեր դիզուած հարըստութեան : Սկզբնական ստացուածքին մէջ պիտի չհաշուեն պատերազմին ատեն իբրեւ նուէր կամ ժառանգութիւն առնուած գումարները : Տուրքը կրկնապէս յառաջատուական պիտի ըլլայ, հիմնուելով թէ շահուն վրայ եւ այդ շահուն եւ սկզբնական հարստութեան հետ եղած առ հարիւր համեմատութեան վրայ : Այսպէս, 100.000—200.000 Ֆրանքի հարստացման տուրքը պիտի ըլլայ 4 առ հարիւր, եթէ շահը 100 առ հարիւր է, իսկ 25 առ հարիւր, եթէ 500 առ հարիւր է եւն· :

« ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ԱՏԵԼԻ ՄԱՐԴԸ »

Լոնտոնի թերթերը այսպէս կը կոչեն Հիմլէրը, որուն յանդուգն անձնասպանութիւնը հաղորդեր էինք երէկ :

Հիմլէր Հիթլէրի, Կէօրինկի եւ Կէօպէլսի հետ կազմած էր եռապետութիւն մը որ Նացի Գերմանիոյ վրայ կ'իշխէր 1933էն ի վեր : Հազիւ 45 տարեկան, սահմանուած էր ագարակապան ըլլալու, Միւնիխի համալսարանը աւարտելէ վերջ : Երբ Նացի կուսակցութեան միացաւ 1925ին, իր ճակատագիրն ալ փոխուեցաւ : Յաջորդ տարին նշանակուեցաւ քարոզութեանց տնօրէն եւ այդ պաշտօնը վարեց չորս տարի : Նոյն տարին ընտրուեցաւ խորհրդարանի անդամ : Երբ Հիթլէր իշխանութեան գլուխ անցաւ, այլեւս ճամբան բացուած էր իր առջեւ : Շուտով դարձաւ վարիչը գերման գաղտնի ոստիկանութեան,— Կէսթափոյին, որ աշխարհի ամէնէն ահարկու կազմակերպութիւններէն մէկը կը համարուի : 1936ին նշանակուեցաւ գերագոյն պետը այդ հաստատութեան, զոր արագօրէն վերածեց Նացի կազմակերպութեան ամէնէն հզօր զէնքին : Երբ ներքին նախարար նշանակուեցաւ 1943 օգոստոս 24ին, իր ափին մէջ կեդրոնացուց ոստիկանութիւնը, քստմնելի Կէսթափօն, էս-էսներու կազմակերպութիւնները, հիթլէրական երիտասարդութիւնը եւ ի վերջոյ դարձաւ հրամանատարը քաղաքապահ զօրքին : Այսպէս աստիճանաբար այնքան զօրացաւ որ արտաքին աշխարհին կողմէ

ԵՒ ԿՌԻՒՈՒՄ ԷԻՆՔ...

(Հատուած մը՝ «Դանտէական Առասպել»էն)

··· Կռիւն սկսուեց — անողոք ու գոռ :
Մենք դաշտումն էինք : Ձիւնոտ լեռներէն
Յարձակւում էին նրանք — բիւրաւոր,
Մերթ յետ նահանջում մեր խիստ գրոհից ,
Մեր առաջ անցնում վոհմակներով նոր —
Ու փախչում էին, ու գալիս նորից :

Եւ ընկնում էին նրանք շարէ շար,
Մռնչում էին գազանների պէս :
Բայց խիտ, անհատնում շարքերով վարար
Շարժւում էին նրանք դէպ ի մեզ :
Ամէն ինչ յանկարծ խառնուեց իրար,
Եւ սուրնամարտն ահա սկսուեց :

Մենք գրկում էինք եւ զանգւում իրար,
Սուինի զարկով գլորում գետին,
Վագրերի նման խորամանկ ու չար,
Ապրելու հսկայ ծարաւով յետին՝
Մեռցնում էինք — ապրելու համար, —
Եւ կռւում էինք, եւ կռւում էին :

Եւ չէինք յիշում այլեւս ոչինչ,
Եւ չգիտէինք ի՛նչ էինք անում :
Եւ չատերն էին ընկնում մեզանից
Եւ ոտքերի տակ մեր անշնչանում :
Չէինք տարբերւում վայրի գազանից
Ահի եւ արեան այդ խառնարանում ·—

Կոխոտում էինք ընկերների դին,
Ընկերների դին դիրք էինք անում :
Ու վատնում էինք նիզերս յետին
Անհասկնալի տագնապով անհուն :
Եւ չգիտէինք, եւ չգիտէին
Թէ յորձանքը սեւ մեզ ո՞ւր է տանում :

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

Հայաստանի հոգատարութիւնը...

Բրար մի անցնիք· պարզապէս պատմութիւն : «Նիւ-Եորք Հէրըլտ», որ ամէն օր կ'արտատպէ 25 եւ 50 տարի առաջ իր եւրոպական տպագրութեան մէջ արձանագրուած կարեւոր դէպքերը, երէկուան թիւին մէջ հրատարակած էր հետեւեալ պատմական իրողութիւնները·—

1920 Մայիս 25.— Նախագահ Ուիլսըն խնդրեց խորհրդարանէն լիազօրել Մ· Նահանգները որ ընդունին Հայաստանի հոգատարութիւնը :

— Մեծ միթինկներ տեղի կ'ունենան Թուրքիոյ մէջ, հաշտութեան դաշնագրին դէմ որ Յոյներուն կը ձգէ Թրակիան, Էտիրնէն եւ Իզմիրը :

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՄԵԾ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Հայոց նորագոյն պատմութեան մեծագոյն թուականն է 1918 Մայիս 28ը: Անիկա լուսատու փարոսի մը պէս կը շողայ՝ ճամբայ ցոյց տալով ուղեկորոյս Հայութեան:

Բոլոր ազատ ժողովուրդներն ունին իրենց Ազգային Տօնը, իրենց անկախութեան կամ ազատագրութեան տարեդարձը: Հայերս ալ 1918էն ի վեր ունինք մեր «Մայիս 28»ը: Այս թուականը մեզի համար շատ աւելի նուիրական է ու թանկագին՝ քան Ֆրանսացիներուն համար՝ Յուլիս 14ը կամ Ամերիկացիներուն՝ Յուլիս 4ը:

Մենք անկախութիւն ունեցանք այնպիսի ատեն մը, երբ վեց դարու ստրկութենէն ետք, Թրքնամին՝ համաշխարհային պատերազմէն օգտուելով՝ ուզած էր վերջին հարուածը տալ հայ ժողովուրդին, ընդ միշտ թաղելու համար Հայկական Դատը: Սահմանէն անդին Թրքահայաստանը ռազմադաշտի վերածուած արիւնի մէջ կը լողար, Վանէն մինչեւ Պոլսոյ դուռները, Պրուսայէն մինչեւ Կիլիկիա Հայութիւնը արմատախիլ եղած կամ ջարդուած, աշխարհի երեսէն ջնջուելու դատապարտուած էր, երբ սահմանին միւս կողմը օրհասական կռիւներ կը մղէին մեր քաջամարտիկ կամաւորներն ու ռազմիկները, ո՛չ միայն հայ ժողովուրդին վրէժը լուծելու եւ անոր պատիւը փրկելու համար, այլ անոր ֆիզիքական գոյութիւնն իսկ պահպանելու բնազդէն մղուած:

Անհաւասար կռիւ՝ կազմակերպուած, պետական բանակի եւ ափյափոյ կազմուած անկանոն մարտական խումբերու միջեւ: Այս վերջինները՝ զրահուած ազգապահպանման սուրբ կրակով՝ գրոհ կուտային ջարդարարներու եւ աւարառուներու բանակին վրայ, իրենց դատին արդարութեան եւ իրենց յաղթանակին հաստատ հաւատքով: Ու այս՝ այնպիսի ժամանակ մը, երբ իրենց շուրջ դասալքութիւնն ու դաւաճանութիւնը աւերներ կը գործէին: 1917ի Փետրուարեան Յեղափոխութիւնը կազմալուծած էր ռուս պետական կարգն ու սարքն ու բանակը: Սանձարձակ անիշխանութիւն կ'իշխէր ամէն կողմ: Կովկասեան ճակատի ռուս զինուորներն ալ իրենց կարգին կը փութային «դէպի տուն»՝ օր առաջ հասնելու եւ հողերու ազգայնացումէն իրենց բաժինն ստանալու համար: Մեր կովկասեան հարեւաններէն մէկը, Թուրքերուն ցեղակից, բացէ ի բաց թշնամական դիրք բռնած էր մեզի դէմ, միւսը սիրալիր կապեր հաստատած՝ մեր թշնամիին եւ անոր տեւտոն դաշնակիցին հետ, իր բախտին ձգած էր Թրքական ճակատը, որուն դէմ յանդիման կը խիզախէր հայկական բռունցքը, միս մինակ:

Ահա՛ այդ պայմաններուն տակ է որ 1918ի մայիսեան բախտորոշ օրերուն հայկական դիւցազներգութիւնը ոսկի տառերով արձանագրեց Բաշ Ապարանի, Ղարաքիլիսէի եւ Սարդարապատի հերոսամարտերը, որոնց մէջ թափուած հայկական սուրբ արիւնէն ծնաւ Մայիս 28ը: Ծնունդ՝ ահաւոր եւ անպատմելի երկունքէ մը վերջ:

Մեծ Եղեռնով ոչնչացման դուռը հասած հայութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումով վերածնաւ, նոր շունչ ու կենդանութիւն ստացաւ: Յուսաբեկ սրտերը յոյսով լեցուեցան: Ցեղին վերածնութեան եւ կենսունակութեան համար անակնկալօրէն նոր ասպարէզ բացուեցաւ: Սահմանէն անդին՝ անապատներու եւ տարագրութեան ճամբաներուն վրայ ջարդերէն ճողոպրած Հայերու սրտերուն մէջ լոյսի հրաշագեղ ճառագայթներ ծագեցան: Ա՛յդքան արիւնի եւ աւերի մէջէն՝ հայ ռազմիկին բազուկը կրցեր էր խլել պատառ մը հողամաս եւ վրան դրել «Հայաստանի Հանրապետութիւն»: Այդ հողամասն է որ մինչեւ այսօր — ա՛յնքան նեղ սահմաններով — կը կազմէ կորիզը ապագայ մեծ Հայաստանի, որ անպայման պիտի իրականանայ, իր մէջ ընդունելու համար չորս հովերուն տարտղնուած հայութիւնը:

Երեսուն ամսուան պետական անկախ կեանքը, ազգային եռագոյն դրօշը, միջազգային դիւանագիտութեան կանաչ սեղաններուն առջեւ Հայաստանի յատկացուած աթոռը, Հայաստանի Հանրապետութեան անունով տրուած անցագիրը եւայլն՝ դարաւոր ստրկութեան վարժուած եւ միշտ օտար բռնակալներու առջեւ վիզ ծռած հայութեան ճաշակել տուին ազատութեան անբաւ բարիքները: Շնորհիւ Մայիս 28ով ստեղծուած վիճակին, հայ ժողովուրդը թօթափեց իր վրայէն ընդմիշտ օտարի լուծին դատապարտուած ըլլալու մտայնութիւնը:

1920 Դեկտեմբեր 2ին նոր էջ մը բացուեցաւ Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ: Հայաստանի կորիզը՝ որ ստեղծուած էր արդէն այդ թուականին, այսօր քառորդ դար վերջն ալ կը մնայ նոյն նեղ սահմաններուն մէջ: Նոր կարգերը ցարդ մատնաչափ մը հող չաւելցուցին Դաշնակցական կառավարութեան թողած ժառանգին վրայ: Ուրախալի է սակայն տեսնել խաղաղ վերելքը երկրի հայ ժողովուրդին եւ վերաշինութիւնը իր աւերուած հայրենիքի մեծ մասին՝ խորհրդային վարչաձեւին տակ:

Ազատութեան եւ անկախութեան գաղափարը, որ հեռաւո՜ր երազ մը կը թուէր 1918էն առաջ, մարմին առաւ Մայիս 28ին եւ մինչեւ այսօր ալ խարսխուած կը մնայ բոլոր ազատատենչ ու հայրենաբաղձ Հայերու սրտին խորը:

Այսօր, Անկախութեան տարեդարձին առթիւ անգամ մը եւս մեր մտածումները կ'երթան դէպի այն հազարաւոր անծանօթ մարտիկներն ու հերոսները, որոնք իրենց կեանքը զոհեցին եւ դիւցազնօրէն նահատակուեցան Ազատութեան սուրբ սեղանին վրայ, որպէսզի այս ժողովուրդը գլուխը դնելիք շերտ մը հող ունենայ այս անցաւոր աշխարհի երեսին:

Անոնց արիւնը ի զուր չհոսեցաւ: Վկայ՝ Մայիս 28ի շնորհիւ կերտուած ներկայ Հայաստանը, որուն կը յառին ի սփիւռս աշխարհի ցրուած տարագիր հայութեան աչքերը, այն հաստատ հաւատքով որ այլեւս մօտ է գարունը եւ վերջ պիտի գտնեն իր գաղթականի տառապանքները:

Մեր հաւատքը ամուր է մանաւանդ անոր համար որ, հարիւր հազարաւոր հայ զինուորներու արիւնն ալ խառնուեցաւ Մեծ Յաղթանակի կռիւներուն մէջ, բոլոր ճակատներուն վրայ, ի խնդիր արդարութեան եւ ազատութեան:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՄԱՅԻՍ ՔՍԱՆԵՒՈՒԹ

ԽՄԲ.— Պուէնոս Այրէսի «Արարատ»ը, որ կը հրատարակուի խմբագրութեամբ Գարեգին արք. Խաչատրեանի, իբրեւ օրկան Հարաւ. Ամերիկայի առաջնորդութեան, «Մայիսեան Յուշք եւ Խոհք» խորագրին տակ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Մայիս 28ի մասին: Լեզուն եւ ոճը այնքան խօսուն են որ, աւելորդ պիտի ըլլար հարցնել հեղինակը.—

ՄԱՅԻՍ 28.— Պատտո՞ւմ մը յօնքերու.— այդ՝ ուրացումն ու անարգանքը պիտի ըլլար Հայաստանեայց Ոգիին՝ մարտիրոսական եւ դիւցազնական միանգամայն: Անպարտելի Ոգին ազատութեան:

Ուրանալ պատմութի՞ւնը, մեր պատմութեան՝ չենք վարանիր ըսել՝ փառաւոր մէկ էջը: Ո՞ր յանդուգն ձեռք կարող է սրբել զայն: Վեցդարեան գերութենէ մը եւ սահմանադրական վրիպած փորձէ մը յետոյ մեր ազատագրական թուականը չէ՞ այն՝ պարծանքը Ազգին լրութեան: Ի՛նչ փոյթ թէ ի՛նչ կերպով եւ որու ձեռքով շահուած: Բայց այդ կերպը, վերջապէս, կամ անոր արդիւնքը արդարութեանը չէ՞ր, եւ այդ ձեռքը Հայունը չէ՞ր: Արդարութիւնը՝ բռնաբարուած, որ ահա կը վերստացուի հայութեան հաւաքական անձնաւորութեան, Հայաստանեայց Ոգւոյն յաղթանակով: Ո՞վ չվկայեց այս պատմական իրողութեան: Ո՞ր Հայկի որդի եւ Վարդանանց սերունդ խածաւ երբեք իր շրթները, խանձող մաղձի մը ներհոսումով, երբ նշանակն այդ յաղթանակին, Եռագոյնը, ծածանեցաւ բռնաւոր մայրաքաղաքին իսկ պողոտաներու երկայնքին եւ պատուհաններէն վար: Քարոզիչ մ'անգամ, իր եռանդին մէջ անզուսպ՝ որ ապա զոհն եղաւ, աւա՜ղ, անոր, չփոխանակե՞ց իր հովուական մականն անով: Ո՞ր Արմէնեան սիրտ չուռեցաւ անոր զուարթ հովթփումներով, եւ ո՞ր Հայկազեան հոգի չգինովցաւ անոր մելանոյշ մեղեդիներով:

ՄԱՅԻՍ 28.— որ բերաւ մեզի նորաստեղծ Հայրենիք *մը՝ մեր հինաւուրց երկիր «Թշուառ ու անտէր հայրենիք»ի կողքին: Հայրենիք մը իր խորհրդանիշով՝ որ Եռագոյնն եղաւ Ազգին նուիրագործող կամքով: Խորհրդանիշը բարոյական յաղթանակի մը՝ զոր վեցդարեան շղթայակապ «ՄՈՒՆՋԸ» տարաւ առիւծի մռնչիւնով եւ արծուիթեւերու թափահարումով:*

Մոռնա՞լ եւ արհամարհե՞լ այսպիսի սրբազան թուական մը եւ նուիրական նշան մը, չփոթելով զանոնք հատուածական վերագրումներով կամ զոհելով կուսակցական հաշիւներու:

Ո՛չ, ՄԱՅԻՍ 28, զինք խորհրդաւորող նշանով ո՛չ ասորն է, ո՛չ անորը. ան չի հիւսեր փառքը ո՛չ մէկին եւ ո՛չ միւսին: Ան պսակն է Հայաստանեայց դիւցազնական Ոգւոյն դարաւոր ու անվհատ ոգորումներուն: Անջնջելի նշանաբանն է այն՝ 1918ի Հայ Ազատագրութեան: Ինչ որ ալ եղած ըլլան յետ իրողութեան հրապարակագրուած առարկութիւնները, կայ բիւրաւոր նահատակներու ձայնը՝ որ կ'ըսէ. «Զոր ինչ գրեցի՝ գրեցի»: *Գրեցի արիւնով: Եւ խաչի այդ արձանագրութիւնը կը դրոշմուի միանգամ ընդ միշտ մեր պատմութեան վարդագոյն էջին վրայ անջնջելի:*

Զայն սրբելու փորձն անգամ, ինքնին անօգուտ եւ պատմութիւն ըմբռնող ու կերտող ազգի մը համար ամօթալի,— ոճիր մը չէ՞ նոյն ատեն: Եւ այդ նշանակը դարձնել նշան եղբայրատեցութեան, հակառակութեան եւ պատճառ անվերջ ու սպառիչ վէճերու ...:

Մայիս 28, մեր Մայիսը ծիծղուն եւ աւետաբեր, հիմնաքարն է անխախտ եւ անխորտակելի, որուն վրայ կառուցուած է եւ կը կառուցուի՝ հրաշալի յարութեամբ մը՝ մեր նոր հայրենիքը, ներկայ Հայաստանը, Նոյեմբերեան խորհրդայնացումէն առաջ եւ յետոյ: Կառուցում՝ միեւնոյն ստեղծագործ ու շինարար ոգիով՝ որ Հայունն է իր օրօրոցէն սկսած:

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Արեւ կուգայ մեր լեռներէն, մեր գետերէն,
Եւ անոր սուրբ ճառագայթին մէջէն ոսկի
Աշխարհն Հայոց կը տեսլանայ աստուածօրէն,
Ու հայկական եկեղեցին կը բոցնկի:

Արեւ կուգայ հեղեղօրէն, արիւնն ահա՛
Անյիշատակ ու բազմաթիւ մեր սուրբերուն,
Լուսահրաշ Առաւօտին ճամբուն վրայ
Շարականի մը կը ծաղկին վարդերն անհուն ...

Արեւ կուգայ թռչուններէն. արեւ կուգայ
Ծաղիկներէն. արե՛ւ սրտէն Շնորհալիի,
Եւ ցորենին որաներէն, որոնց ոսկեայ
Օրհնութեան մէջ Հայոց աշխարհը կ'երեւի...

Եւ հայկական եկեղեցին իր խորանով
Շուշանաթոյր ոսկի պարտէզ մըն է կարծես,
Եւ հայկական եկեղեցին սիրտն է գինով,
Աստուծոյ սիրտը համօրէն լուսահանդէս ...

Ամէն քարէ կը բխի լոյսն արեգակին,
Եւ այդ լոյսին կ'երթայ եղնիկը ծարաւի.
Նաւի մը պէս խաղաղ ծովի մը ափունքին
Անիի ջինջ կաթողիկէն կը յայտնուի...

Եւ այդ ծովին կ'երթան գետերը մրրկոտ,
Որոնց պղտոր ջուրերուն մէջ հեծեծագին,
Որոնց լացող ուռիներուն այնքա՛ն կարօտ՝
Արտասուած է անմահաշունչ Նարեկացին ...

Արե՛ւ կուգայ սօսիներէն, կուգայ արե՛ւ
Եղէգներէն, արե՛ւ սրտէն այծեամներուն,
Որոնց կուրծքին մէջ ահա՛ նետն է ակներեւ,
Ու ճշմարիտ է, ամէն ինչ է շողշողուն ...

Եւ ճշմարիտն է խորհուրդով յաւերժական.
Արե՛ւ կուգայ հողին գաղտնի երակներէն,
Եւ ամէն խօսք իր աղօթքո՛վ է շարական.
Լուսաղբի՛ւր է Աստուծոյ սիրտը համօրէն...

Արե՛ւ կուգայ մեր լեռներէն, մեր գետերէն,
Եւ անոր սուրբ ճառագայթին մէջէն ոսկի
Հայոց երկիրը, յարուցեալ աստուածօրէն,
խորհրդաւոր ջահի մը պէս կը բոցնկի ...

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋԸ

Կեանքը կռիւ է, գոյութեան կռիւ ոչ միայն անհատների, այլ եւ ամբողջ ազգերու համար: Այնպէս ինչպէս անհատը ցանկանում է ունենալ իր տունն ու օջախը, իր սեփական ընտանիքն ու յարկը, նոյնպէս եւ ազգերը կամենում են ունենալ իրենց սեփական տունն ու հայրենիքը: Սա առած է, անվիճելի, անժխտելի երեւոյթ: Քանի գոյութիւն կ'ունենան ազգեր առանց հայրենիքի, աշխարհիս վրայ իսկական խաղաղութիւն գոյութիւն ունենալ չէ կարող:

Հայրենազուրկ ժողովուրդներից մէկն է Թրքահայը:

Պատմում են իբրեւ եղելութիւն հետեւեալ դէպքը.— 1918ի վերջերն երբ հայ պատգամաւորութիւնը Հայաստանից գնացել էր Կ. Պոլիս հաշտութեան դաշինք կնքելու Թուրքերի հետ Սարդարապատի նշանաւոր յաղթութիւնից յետոյ — Էնվէր պէյը բոլոր ազգերի, Վրացիների, Անդրբէջանցիների ներկայացուցիչների առջեւ յայտարարում է.

— «Ես պէտք է ստանայի իմ կառավարութիւնից ամենամեծ շքանշանը, սակայն այդ ինձ չյաջողուեց, որովհետեւ ինձ վրայ դրած պարտականութիւնը ես լիովին կատարել չկարողացայ: Ես ոչնչացրի Տաճկահայութիւնը, ջնջեցի աշխարհի երեսից Տաճկա-Հայաստանի խնդիրը, բայց ոչնչացնել Կովկասահայութիւնը ինձ չյաջողուեց, որպէսզի Հայութեան անունն էլ ի սպառ ջնջուած լինէր ազգերի ցուցակից... Ահա թէ ինչու ես չստացայ ինձ խոստացուած շքանշանը»:

Տեսնում էք ինչպիսի լպիրշ եւ անպատկառ յայտարարութիւն եւ այն էլ խաղաղութեան դաշինքը կնքելու ժամին հայ պատգամաւորների ներկայութեամբ ...

Էնվէր պէյը ճիշդ է, չստացաւ իր կառավարութիւնից պատուոյ նշանն իր կուրծքը զարդարելու համար, սակայն ստացաւ հայ ժողովուրդի ազնիւ զաւակներից մէկի դաշոյնը իր անարգ կրծքին, որի հարուածով վերջ տրուեց նրա զարշելի կեանքին: Եւ հեռու Բուխարայի անապատներում այն հայակեր գազանը սատկեցաւ եւ նրա գերեզմանի տեղն անգամ չկայ, ու նրա գա՛րշելի մարմինը, նրա դէշը մարդագայլերին կերակուր եղաւ: Սա Հայոց արդարադատ Աստուծոյ, Հայոց Նեմեզիդայի արդար հատուցումն էր...

Եւ թող նրա հայակեր ու ստոր հոգին աւելի գալարուի ու տառապի դժոխքի կրակներում, նա Տաճկահայութիւնն եւս չկարողացաւ ոչնչացնել, ինչպէս եւ ջնջել Տաճկա-Հայաստանի խնդիրը: Այդ խնդիրը գոյութիւն ունէ 1915 թուից, Եղեռնի օրերից, որ կախուած է երկնքից, որպէս մի կանթեղ միշտ վառ ու անշէջ, եւ իբրեւ Հայութեան խիղճը իր ցոլքով յիշեցնում է աշխարհի հզօրներուն, թէ Տաճկահայաստանի խնդիրը դեռ չէ լուծուած, եւ Տաճկահայը դեռ չէ մեռած ...

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԻՒՆԱԴԱՐՁԸ

Պողպատէ ջիղ, աննկուն հոգեկան կորով կ'ուզէր այդ սեւ օրերուն, հանրային աշխատանք եւ ժողովուրդի մը գոյութեան լեռնանման ծանրութիւնը ուսերուն վրայ տանելու համար: Ի պատիւ մեր երէց սերունդին, կարելի է ըսել, թէ, անոնք ունեցան երկուքն ալ:

Ուսում մը ըրէք մօտաւորապէս երեք տասնեակ տարիներ ետ եւ ապրեցէք այդ օրերը: Բառ գտէք կացութիւնը պատկերացնելու:

Հայութեան կէսը անապատներու փոշիին մէջ մոխիր դառնալու վրայ: Դամոկլեան սուրին պէս մեր գլխին կախուած, Հին Կտակարանի տարիքը ունեցող բնակավայրէ մը վերջնականապէս արմատախիլ ըլլալու վտանգը, որովհետեւ, ծայրագոյն Ասիոյ տափաստաններէն եկած ռազմիկ, մոնկոլածին ցեղ մը հաներ էր Փոքր Ասիոյ յուռթի դաշտերուն եւ կ'ուզէր տուն տեղ ըլլալ:

Հեռաւոր սահմաններու վրայ սուրի ուժով տնկուած յաղթական մահիկը, նահանջած էր հետզհետէ եւ հպատակ քրիստոնեայ ազգերը կարգով թօթափած էին բռնութեան լուծը: Մնացեր էինք մենք՝ Հայերս, որ — աններելի՛ մեղք — փոխանակ սովորական համբերութեամբ երկարելու մեր վիզը դանակին, սկսեր էինք քրթմնջել եւ, երբեմն ձեռք բարձրացնել դահիճին վրայ:

Հազար պատճառ փնտռեցէք, բացատրելու մեր եւ Թուրքերու յարաբերութեանց լարումը: Բոլորին խորքը նոյնն է, եւ պարզ: Մեր հողերուն վրայ, կամ մենք պէտք է մնայինք, կամ իրենք :

Ուրեմն, տեսնելով որ, մինչ այդ եղած ջարդերը չէին կրցած արմատական լուծում մը բերել, Թուրքերը յարմար ժամանակին կը սպասէին, վերջնական հաշուեյարդարը տեսնելու:

Սէրայէվոյի մէջ արձակուած գնդակով մը այդ առիթը ներկայացաւ: Իրենցն էր ուժն ու պետութիւնը, իսկ մենք՝ անզէն եւ պառակտուած, վեց դար ստրկութեան ժանգը հոգիներուն մէջ:

Ու, քաշեցին դանակը:

Մեր պատմութեան մէջ նման հարուած ստացած չէինք: Թուրքիան փրկուեցաւ Հայերէն, բայց, որպէսզի յաղթանակը կատարեալ ըլլար, ռուսական բանակներու ետեւ ապաստանած հայութեան մնացորդ մասը եւս հող[illegible]չեցնելու էր: Դէպքերու դժբախտ դասաւորումով, ռուսական վիթխարի բանակը կը լքէր կովկասեան ճակատը, տուն վերադառնալու, ներքին վէճերը կարգադրելու համար, առանց մտահոգուելու թէ սահմանին — հետեւաբար ռազմադաշտին — վրայ, փոքր ժողովուրդ մը գերեզման իջնելու վտանգին տակ էր:

Թշնամին, յաղթանակով գինովցած, ուրախութեան կանչերու մէջ յառաջ կը քալէր: Փաստ է, այդ ճակատագրական օրերուն, դրացիներու վերաբերմունքն ալ բարեացակամ չէր: Մխ-մինակ, դաղթականներով խճողուած, մերկ, անօթի-ծարաւ, մահը մեր աչքին առջեւ, ստիպուած էինք ամէն կերպով դէմ դնել, ու ինը ամիս, ափ մը քաջեր, զարնելով՝ քաշուելով, քաշուելով՝ զարնելով, անպատմելի հերոսական դրուագներով դանդաղեցուցին Թշնամիի յառաջխաղացումը, մինչեւ անոնք մօտեցան Էջմիածնի պատերուն: Վերջին ժամը հնչած էր: Վա՜յ մեզի, եթէ Թուրքերը հասնէին Բագու եւ աւելի վեր, մեր վրայէն անցնելով, ճզմելով: Ապրիլեան Եղեռնի շրջագիծը փակուած կ'ըլլար:

Յանկարծ, դանակը ոսկորին հասաւ: Ցաւին ազդեցութեան տակ ցնցուեցաւ հայ ժողովուրդը: Վիրաւոր, արիւնաքամ, գերմարդկային ճիգով մը ոտքի կանգնեցաւ ամբողջութեամբ, առանց տարիքի, սեռի, դաւանանքի խտրութեան, եւ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի մէջ, զարկաւ ու զարնուեցաւ, իւրաքանչիւր կողմը դիմացինը ոչնչացնելու զարհուրելի վճռականութեամբ: Թուրք հրամանատարութիւնը այս յամառ եւ յանդուգն դիմադրութենէն ապշած, որոշեց ստորագրել Պաթումի դաշնագիրը:

Հայաստանը կը ճանչցուէր իբրեւ պետութիւն, տասնըմէկ հազար քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ, եւ Փարիզի մօտիկ արուարձանի մը վայել երկաթուղիով:

Անգամ մը, Թուրանի դասական ճամբան բանային, եւ պատերազմը ուրիշ ելք առնէր, Թուրքերը այսքանն ալ պիտի չթոյլատրէին: Բարեբախտաբար, մէկ անգամուան համար ժամանակը օգնութեան հասաւ մեզի:

Ըլլալու եւ չըլլալու խնդիր էր:

Առանց Մայիս 28ին, առանց այս փառաւո՜ր անկիւնադարձին, չեմ գիտեր, ինչպէս պիտի լուծուէր այդ խնդիրը: Եւ ինչպէ՛ս, ո՛ւր պիտի չինէինք ներկայ Խորհրդային Հայաստանը:

Մայիս 28ը անհատի մը, կուսակցութեան մը գործը չէ, այլ, հայ ժողովուրդի հաւաքական զոհաբերութեան արդիւնքն է: Յիշեցէք այդ օրերու բոլորիս անխառն, խենդեցնող ուրախութիւնը: Խօ՛սք չէր: Վեց դարու ստրկութենէն վերջ, կրկին պետութիւն կ'ունենայինք, փոխարէնը արիւնի ծով մը տալով:

Ո՛ր անկիւնէն ալ դիտենք, Մայիս 28ը արժանի է համազգային յարգանքի: Եւ բան մըն ալ աւելի:

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Իսկ այնտեղ Կովկասում գոյութիւն ունի Խորհրդային Հայաստանը իր 1ուկէս միլիոն հայութեամբ. իր մշակութային բազմաթիւ հաստատութիւններով, իր ութի չափ բարձրագոյն դպրոցներով, գիտութեանց Ակադեմիայով, Թատրոններով, Թանգարաններով եւ մի քանի հարիւր գործարաններով: Այնտեղ, Թուրքը, Քուրդը եւ Հայը միասին են ապրում, սիրով — եղբայրաբար: Եւ Թուրք ու Քուրդ մանուկներ- հայերէն են խօսում, հայերէն սովորում ...

Եւ հեռու չէ թերեւս այն օրը երբ այդ Հայաստանին պիտի կցուին Թրքահայաստանի գաւառները եւ Թրքահայը պիտի ունենայ իր սեփական հայրենիքը... Ահա այդ ժամանակ է, որ Արդարութիւնը եւ խաղաղութիւնը միմեանց հետ կը համբուրուին եւ խաղաղութեան հրեշտակը իր թեւերը կը տարածէ աշխարհի վրայ:

ԱՐՍԷՆ ՔԱՀԱՆԱՅ

ՄԱՅԻՍ 28՝
ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԻՄՆԱՔԱՐ

Ազգերու մէջ, կարեւոր դէպքեր եւ թուականներ կան, որոնք իրենց պատմութեան մէջ կ'արձանագրուին ոսկետառ:

Մայիս 28ն ալ մեր պատմութեան մէջ կը մնայ այդ արձանագրութիւնը:

Եթէ ուզէինք Մայիս 28ի վերլուծումը ընել, կարելի էր քանի մը բառի մէջ ամփոփել անոր իմաստը.—«Դարերէ ի վեր անհայրենիք հայ ժողովուրդը կրցաւ իր ջանքերով, ստեղծել՝ թէեւ սահմանափակ, բայց իր նախնիքի հողերու մասի մը վրայ հայրենիք մը»:

Հայրենիքի գաղափարը որ մինչ այդ կը մնար նպատակ մը, այդ թուականին էր միայն որ կը գտնէր իր վերջնական լուծումը: Ժողովուրդի մը ապրելու ամենակենսական պայմաններն են անշուշտ՝ հայրենիքն ու սեփական լեզուն:

Ունէինք այդ մեծասքանչ լեզուն եւ անոր շնորհիւ էր որ մենք ալ կրցանք ազատութեան եւ հայրենիքի բարձր եւ ամենասուրբ գաղափարը ներշնչել մեր ժողովուրդին:

Պատրաստուած էր գետինը, կը մնար իրագործումը:

Շէնքի մը կառուցման համար ինչ դեր որ կը կատարէ հիմքը՝ նոյնն է Մայիս 28ը, մեր հայրենիքի ստեղծման համար: Այդ թուականը հիմնաքարն եղաւ հայրենիքին: Ոչ ոք կրնայ ուրանալ կամ անտեսել այդ պատմական փաստը: Հայրենիքի գաղափարին մարմնացումն է այդ անջնջելի թուականը:

Եւ հայ ժողովուրդը կրցաւ գնահատել այդ դէպքը: Ոչ միայն մենք այլ նոյնիսկ օտար պետութիւններ: Այդ թուականին էր մեր անկախութեան ճանաչումը առաջին իսկ առթիւ՝ Թուրքին կողմէ: Առաջին անգամն էր հայ ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան մէջ, անկախութեան, հայրենիքի, պետականութեան իրագործումը:

Երբ այժմ՝ քսանըեօթը տարի վերջ, կ'ուզենք խօսիլ հայրենիքի մասին, առանց կիրքի եւ յետին նպատակներու, անկարելի է չյիշել այդ ազգային մեծ տօնը որ ոչ մէկ հոսանքի մենաշնորհն է, այլ բուն իսկ հայ ժողովուրդին սեփականութիւնը:

«Յառաջ»ի մէջ անցեալներս (Թիւ 28) կարդացինք՝ «Ազգու պատգամ մը», ամփոփումը Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի Շրջ. Ժողովին որոշումներու հիմնական մասերուն: Ի՞նչ կ'ըսէր այդ պատգամը.

— «Կազմակերպութիւնը պահած է իր ընդհանուր գիծը եւ կը շարունակէ պահել: Հեռու վարդապետական մտահոգութիւններէ, գերագոյն մտահոգութիւն ունենալ՝ հայրենիքի բարօրութիւնը միայն, հաւատարիմ՝ ոգիով եւ աջակից՝ կարելի բոլոր միջոցներով, նիւթական եւ բարոյական:

«... Եւ այդ բոլորը՝ այն խորին հաւատքով, թէ պիտի հնչէ վերջապէս արդարութեան ժամը եւ հնարաւորութիւն պիտի տրուի հայրենազրկուած հայութեան, իր հայրենիքը համախմբուելու, բռնագրաւուած իրաւունքներու վերականգնումով եւ Հայը՝ իր հայրենիքին վերադարձնելով, ինչպէս հայրենի հողը՝ Հայուն»:

Բոլորիս ալ մտահոգութիւնը նոյնն է եւ կը մնայ: Ամէն մէկս կ'ուզենք բաժնել այդ մտահոգութիւնը եւ բերել մեր աջակցութիւնը, միշտ նըկատելով ժողովուրդի եւ հայրենիքի շահը իբր մեր գերագոյն նպատակը:

Այսօր աւելի քա՛ն երբեք, անհրաժեշտութիւնը կը զգանք բոլորուելու նոյն նպատակին շուրջ, առաջնորդուելով մեր ժողովուրդի գերագոյն շահերէն, ի խնդիր ազգային դատի մը վերջնական լուծման:

ՆԵՐՍԷՍ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՁԱՆ ԱԲՈՎԵԱՆԻՆ

Երբ նայում եմ մեր աշխարհի Մասիս սարին,
Ամէն անգամ երբ նայում եմ մեր աշխարհին,
Քեզ եմ յիշում, քո կարօտն եմ ես հեկեկում,
Քո կորուստն է սիրտս ագում :

Ամէն անգամ, երբ հայեացքս Մասիս սարին՝
Քեզ որոնում ու չի գտնում սուրբ կատարին,
Թւում է թէ այն վարդագոյն ամպն ես որ դեռ
Բարձրանում է լանջերն ի վեր:

Ամէն անգամ, երբ այն պայծառ ամպն է կորչում,
Երբ Արագն է նայում լերանն եւ հառաչում,
Ինձ թւում է թէ սուրբ լերան անդունդն ու ձոր
Քո մեծ սրտի խոցերն են խոր:

Ու կարօտով ամէն անգամ,— բայց ցնծագին —
Երբ նայում եմ մեր աշխարհին, Մասիս սարին,
Թւում է թէ Մասիս լեռն է քեզ աշխարհում
Իբրեւ արձան՝ վեր բարձրացնում :

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՄԱՅԻՍ 28 ԵՒ ԹՈՒՐԱՆ

... Համաթուրանական շարժումը իր էութեամբ հակառուսական շարժում մըն էր եւ այդպէս ալ կը մնայ: Մասամբ մըն ալ Պարսկաստանի դէմ է, նկատի առնելով հիւսիսային Պարսկաստանի ազգաբնակչութեան կազմը: Ու ամէնէն փոքր չափով հակահայկական է՝ թուական համեմատութեամբ: Սակայն Հայաստանը աշխարհագրական բերումով՝ համաթուրանական աշխարհը Թուրքիայէն բաժնող առաջին դուռն է, *ու հետեւաբար՝* ենթակայ առաջին հարուածին:

Այսօր 1944ի մայիսին, Թուրքիոյ մայրաքաղաքը նորէն յուզման մատնուած է համաթուրանական շարժման հետեւանքով: Այսօր, նորէն Գերմանիան կեցած է այդ շարժման ետեւ, եւ հարուածը ուղղուած է Խորհ. Միութեան դէմ: Մէկ տարբերութեամբ սակայն: Այսօր Թուրք կառավարութիւնը շարժման ղեկավարները կը բանտարկէ, կը հալածէ, եւ նախագահ Իսմէթի բերնով կը յայտարարէ թէ Թուրանականութիւնը չարիք մըն է Թուրքիոյ համար, թէ ուրիշ երկիրներ գրաւելու ձգտումը Թուրքիոյ բաժանման պատճառ պիտի դառնայ, թէ Թուրքիան Խորհ. Միութեան բարեկամն է, եւ հետեւաբար թոյլ չպիտի տայ որ ցեղապաշտ քաղաքականութիւն մը որդեգրուի:

Խորհ. Միութեան յաղթական ուժի ներկայութիւնը քաղաքական շատ ուժեղ հարկադրանք մըն է, որպէսզի մեր օրերու Թուրքիան այս լեզուն գործածէ:

1918ի քաղաքական մեծ ճգնաժամի օրերուն, երբ պզտիկ ազգերը կը ճզմուէին կայսերապաշտ բանակներու անողոք հարուածներուն տակ, երբ մեծ Ռուսաստանի ծայրագաւառները անտէր էին եւ զուրկ զօրաբանակներէ, Թրքական ուժերը Երզրումն ու Վանը, Մուշն ու Խնուսը, Բասենն ու Ալաշկերտը վերագրաւելէ յետոյ՝ հասած էին Արաքսի ափին, Արագածի ստորոտները եւ Լոռիի ձորերը: Հայ ժողովուրդն իր հայրենական պատերազմին մէջ մինակ էր Թրքական բանակներուն դէմ: Ռուսաստանը քաղաքացիական պատերազմի թատերաբեմ մը դարձած էր: Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միջեւ կային Վրաստան, Ազրբէյջան, Հիւսիսային Կովկասը եւ Ուկրանիոյ մէկ մասը, որոնք ուրիշ հոսանքով եւ քաղաքական կեանքով կ'ընթանային, ու հայ ժողովուրդը կ'ամփոփուէր Մասիսի եւ Արագածի լանջերուն տակ, բոլորովին կտրուած դաշնակից պետութիւններու օժանդակութենէն:

Այս դաժան օրերուն համաթուրանական ալիքը իր առաջին թափով կը խուժէր հայկական գաւառներէն ներս ու կ'ուզէր փշրել, վերջնականապէս մէջտեղէն վերցնել հայկական երկիրը, որ սեպի պէս ցցուած էր Թուրանական ճանապարհին վրայ:

Պատմական այդ օրերուն Մերձաւոր Արեւելքի բախտը կ'որոշուէր: Ու հայութիւնը, թէեւ տըկար ու արիւնլուայ, քաջութեամբ իր ճակատագրին տէրը հանդիսացաւ, մահը նախընտրեց քան ստրկութիւնը եւ գերագոյն ճիգով մը նետուեցաւ Հայոց ազատագրական մեծագոյն ճակատամարտներուն մէջ: 1918ի մայիս 24 — մայիս 27ը Սարտարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Աբարանի փոթորկալի ճակատամարտներով հրդեհուած էր Հայոց աշխարհը, իսկ հայ ժողովուրդը ազգովին հայրենական պատերազմի մէջ էր:

Պատմութիւնը, կ'ըսեն, իր ճակատագրին տէր կանգնողները չի տրորեր: Այդպէս ալ եղաւ: Ապրելու երկաթէ կամքով հայ բանակները յաղթական դուրս կուգային Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի արիւնահեղ կռիւէն, մայիս 26ին եւ 27ին, Թուրանական ալիքը իր ճամբան կը շեղէր ու հայութիւնը Մասիսի ու Արագածի շուքին տակ, Արարատեան աշխարհին մէջ, երկար դարերէ վերջ հիմը կը դնէր առաջին Հայկական Հանրապետութեան, որպէս յաւիտենական մեծագործութիւն Հայոց ազգի քաղաքական կենսունակութեան:

(1944) ԱԶԴԱԿ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ

Ճիշդ 27 տարի առաջ, հայ ժողովուրդը մօտ 600 տարուան տաժանելի գերութենէ մը վերջ, փշրեց շղթաները, սկսաւ դարմանել իր վէրքերը ու լծուիլ շինարար ու ստեղծագործ աշխատանքի:

Ամբողջ սերունդներ երազած ու պայքարած էին դարերով ու զոհաբերած այդ սուրբ իտէալին յաղթանակին համար: Ու Մայիսի գեղեցիկ ու պայծառ օր մը, Հայը կրկին կը վերագտնէր իր ազատութիւնն ու անկախութիւնը, կը հրճուէր եւ կը խայտար ամէն տեղ:

1918 Մայիս 28ին, հայ ժողովուրդի առջեւ դրուած էին զանգուածային բնաջնջումը իբրեւ ազգ, կամ ապրելու վճռականութիւնը: Հայ ժողովուրդը իր բոլոր խաւերով անխտիր, կաթողիկոսէն մինչեւ յետին բանուորն ու գիւղացին, ձեռք-ձեռքի, համերաշխ ու միասնական ոգիով նետուեցաւ ռազմադաշտ, հայկական բանակը ծառացաւ Թրքական շատ աւելի մեծ ուժերուն դէմ, եւ տեղի ունեցան Բաշ-Ապարանի, Ղարաքիլիսէի ու Սարդարապատի արիւնալի, բայց յաղթական ճակատամարտները:

Ի՞նչ շահեցանք Մայիս 28ով.—

1.— Վեց հարիւր տարուան գերութենէ մը վերջ հոծ հայութիւն մը տեղաւորուեցաւ հայրենի հողին վրայ:

2.— Պետականութեան գաղափարը ներս մտաւ հայ կեանքին մէջ:

3.— Ունեցանք մեր բանակը:

4.— Գիտակցութիւնը ազատ քաղաքացիի մը բոլոր իրաւունքներուն ու պարտականութեանց:

5.— Սկսանք վարժուիլ կարգապահութեան:

6.— Ունեցանք մեծ վերելքներ: Մշակութային ու տնտեսական:

7.— Մայիս 28ով հայ ժողովուրդը ցուցուց աշխարհին թէ ինքն ալ քաջ ու ռազմունակ ազգ մըն է ու գիտէ կռուիլ ու արիւն թափել իր հայրենիքին ու իր բոլոր ազատութեանց համար, թէ դատապարտուած չէ միշտ կեր դառնալու գազաններու:

Մայիս 28ը պիտի մնայ մեծագոյն թուականը մեր Ազատագրութեան պատմութեան, ու ներշնչման ու խանդավառութեան աղբիւրը ապագայ սերունդներուն:

Փա՜ռք ու յարգանք, բոլոր յայտնի ու անյայտ ռազմիկներուն որ հերոսաբար ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ:

ԼՈՐԻՍ ԲԱԲԱՆԵԱՆ

կը համարուէր իրական գլուխը հիթլերական Գերմանիոյ, մանաւանդ Հիթլէրի դէմ սարքուած մահափորձէն վերջ (1944 Յուլիս 20):

Ամէն իշխանութիւն ձեռքն առնելով, երբ հասկցաւ թէ Գերմանիա կորսնցուցած է պատերազմը, անցեալ ապրիլին փորձեց լեզու գտնել Անգլիացիներուն եւ Ամերիկացիներուն հետ, վերջին պահուն պառակտում ձգելու համար Երեք Մեծերու զինակցութեան միջեւ: Երբ այս խաղը ձախողեցաւ, Հիմլէր յանկարծ անհետացաւ, իր տեղը տալով ծովակալ Տէօնիցի որ Հիթլէրի մահը հաղորդեց եւ ինքզինքը անոր յաջորդ հռչակեց: Այդ օրէն ի վեր լուր չկար Հիմլէրէն, մինչեւ իր անձնասպանութիւնը:

ՍԹԱԼԻՆ ընդունելութիւն մը սարքելով ի պատիւ կարմիր բանակի հրամանատարներուն, մանաւոր բաժակ մը պարպեց Մոլոթովի կենացը, շեշտելով.— «Մի մոռնաք թէ արտաքին լաւ քաղաքականութիւն մը երբեմն աւելի կը կշռէ քան երկու երեք բանակ ճակատին վրայ»: Յետոյ բաժակաճառ մը արտասանեց, խմելով «խորհրդային ժողովուրդի եւ ամէնէն առաջ ռուս ժողովուրդի կենացը, որովհետեւ ան ամէնէն հիանալի ազգն է Խ. Միութեան բոլոր ազգերուն մէջ: Կը խմեմ ռուս ժողովուրդին կենացը, ոչ միայն անոր համար որ ան վարիչ ժողովուրդն է, այլեւ որովհետեւ ունի պայծառ իմացականութիւն մը, հաստատ նկարագիր եւ համբերութիւն: Մեր կառավարութիւնն ալ պակաս սխալներ չգործեց: Եղան վայրկեաններ ուր կացութիւնը յուսահատական էր, 1941ին եւ 1942ին, երբ մեր բանակը կը նահանջէր, երբ կը հեռանար Ուկրայնայէ, Սպիտակ Ռուսիոյ, Մոլտավիոյ, Լէնինկրատի շրջանէ, Պալթեան երկիրներու եւ Քարելիոյ հանրապետութեան մեր սիրելի գիւղերէն եւ քաղաքներէն: Ուրիշ ժողովուրդ մը կրնար ըսել կառավարութեան,— «Դուք չարդարացուցիք մեր սպասումը, քաշուեցէ՛ք. մենք ձեր տեղը պիտի հաստատենք ուրիշ կառավարութիւն մը որ հաշտութիւն պիտի կնքէ Գերմանիոյ հետ, ապահովելով մեր հանգիստը»: Բայց ռուս ժողովուրդը այդպէս չըրաւ. որովհետեւ հաւատք ունէր իր կառավարութեան քաղաքականութեան վրայ եւ յանձն առաւ մեծ զոհողութիւններ, ապահովելու համար Գերմանիոյ ջախջախումը: Շնորհակալութիւն ռուս ժողովուրդին, այս վստահութեան համար»:

ՋՈՐ ՏԸ ԿՕԼ Ուաշինկթըն պիտի երթայ մօտերս, տեսակցելու համար Մ. Նահանգներու նախագահին հետ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ», Գահիրէի մեր պաշտօնակիցը, հող մը գնած է 8000 սթերլինի: Պիտի շինուի մեծ շէնք մը, իբրեւ խմբագրատուն, տպարան եւ ժողովասրահ, բոլոր յարմարութիւններով:

ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ նոր հանգանակութեան մը ձեռնարկած է Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանը: Հայ Կ. Խաչն ալ, կեդրոնը Կապոյտ Խաչի, 150.000 տոլար կը հաւաքէ, ի նպաստ պատերազմի աղէտեալներու: Արդէն իսկ մեծ գումարներ կը հասնին Մ. Նահանգներու բոլոր քաղաքներէն, — 5000 տոլար Փրովիտէնս, 1500 Պոսթըն, 1500 Պոկոթա, եւն: Մինչեւ Ապրիլ 22 հանգանակուած էր 67.664 տոլար:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱՐ Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը հետեւեալ պատգամաւորները ընտրած է.— Սիոն Ծ. Վ. Մանուկեան, Յարութիւն քահանայ Թումայեան, Տոքթ. Յովհ. Ծովիկեան, Պ. Պ. Հայկ Գավուքճեան եւ Տիգրան Պօյաճեան: Ի պաշտօնէ պիտի մասնակցի նաեւ առաջնորդը, Տիրան Ծ Վ. Ներսոյեան: Ինչպէս յայտնի է, Ամերիկայի թեմը երկուքի բաժնուած է 1933էն ի վեր, եւ «օրինաւոր» համարուած մասն է որ հրաւէր ստացեր է:

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԳԻՐ անունով պարբերական մը կը հրատարակուի Եգիպտոսի մէջ, աշխատակցութեամբ երիտասարդ եւ տարէց գրողներու,— Արսէն Երկաթ, Հմ. Շէմս, Հ. Ժամկոչեան, Ս. Պալըքճեան, Արշամ Տատրեան: Կան շարք մը թարգմանութիւններ օտար եւ մասնաւորապէս ֆրանսական գրականութենէ, արտատպումներ Խ. Հայաստանի գրողներէն, գրախօսականներ, մարզական կեանք (Ա. Քրիսեան), նշմարներ օրուան կեանքի մասին եւն.:

«ԱՐՄԵՆԻԱ», Պուէնոս Այրէսի (Հարաւ. Ամերիկա) մեր պաշտօնակիցը փառաւոր շէնք մը գնած է, իբրեւ խմբագրատուն: Ամէն տեղ դպրոցներ եւ եկեղեցիներ կը շինուին, կը դրէ թղթակից մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐԷՇԱԼ ՄՈՆԿՈՄԸՐԻ Փարիզի անգլ. զինուորական ցուցահանդէսին բացման առթիւ ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ Եւրոպա պէտք ունի Ֆրանսայի: «Այս պատերազմին առաջին օրերուն անգլիական եւ ֆրանսական կայսրութիւնները ծանր վէրքեր կրեցին, եւ մեր թշնամիներէն շատերուն համար մահացու կը համարուէին այդ վէրքերը: Բրիտանական կայսրութիւնը երբրաց այդ հարուածներէն, բայց ի վերջոյ յաջողեցաւ գլուխ ելլել: Ֆրանսա ծանր հարուած մը կրեց եւ պահ մը մայր երկիրը ինկաւ յարձակողի կրունկին տակ: Բայց, կարելի է գրաւել երկիր մը, կարելի չէ մարել ռազմունակ ցեղի մը ոգին»: Անգլ. հրամանատարը յետոյ փառաբանեց Ֆրանսայի Դիմադրական Ճակատին պայքարը, որ մեծապէս օգնեց Դաշնակիցներու յաղթանակին:— Ցուցահանդէսին բացման առթիւ, բազմութիւնը այնքան խռնուած էր որ խզեց ֆրանսացի եւ անգլիացի ոստիկաններու շղթան, մօտէնալը տեսնելու համար:

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ արտաքին յանձնաժողովը առջի օր նիստ գումարելով, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը Ֆրանքոյի դէմ: Բանաձեւը կը խնդրէ կառավարութենէն առաջարկել Դաշնակիցներուն որ հրաւիրեն Սպանիոյ դիկտատորը քաշուիլ եւ իր տեղը տալ ժողովրդավար կառավարութեան մը: Եթէ այս դիմումը չյաջողի, բանաձեւը կը պահանջէ խզել դիւանագիտական յարաբերութիւնները Սպանիոյ հետ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ զօր. Մանժօ որ 20—22 յօդուածներ հրատարակած էր «Լէ Նուվօ Թան»ի եւ «Ժը Սուի Փառթու»ի մէջ, փառաբանելով գերմանական տեսակէտները եւ մասնաւորապէս հարուածելով Անգլիան: Ծերունի մահապարտը իր ամբողջ կեանքը անցուցած է գաղթավայրերու մէջ եւ կը կարծէր թէ Անգլիա պիտի չվերադարձնէ ֆրանսական հողերը:

24 ԺԱՄ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ հռչակուեցաւ Մարսէյլի մէջ, ուրբաթ կէս գիշերէն շաբաթ կէս գիշեր: Ընկերային ապահովագրութեան պաշտօնեաներուն գործադուլը վերջացաւ:

ՓԷԹԷՆ նամակ մը գրած է Վիշիի ամերիկեան նախկին դեսպանին, ծովակալ Լիհիի, անոր բարեխօսութիւնը խնդրելու համար: Ծովակալը տրամադիր չէ դոհացում տալու:

ՉԸՐՉԻԼ վերակազմելով իր դահլիճը, ձեռնարկեց ընտրական պայքարին:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՈՍԿԻ ՊԱՀԵՍՏԸ, ինչպէս եւ 130 միլիոն տոլար արժողութեամբ թղթադրամ, փոքր քանակութեամբ օտար դրամ, վեց սնտուկ արժէքաւոր գեղարուեստական առարկաներ եւ 20 սնտուկ արքունական գոհարեղէններ եւ ուրիշ գանձեր գտնուեցան Աւստրեան Ալպեաններու մէկ լեռնակատարին վրայ, հունգարածին ամերիկացի լինապետի մը կողմէ: Այս գանձերը Փէշթայէն տեղափոխուած էին կարմիր բանակին գրաւումէն առաջ եւ կը պահպանուէին 200 ոստիկան զինուորներու եւ 500 պաշտօնեաներու կողմէ: Երկու ծայրայեղութիւններ — մինչ Հունգարները լերան կատարը փոխադրած են իրենց պետական գանձը,

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

(Դ. եւ վերջին մաս)

1945, Յունուար.— Դաշնակիցները հակայարձակումով կ'ոչնչացնեն գերման յառաջխաղացութիւնը Արտէնի մէջ: Ռուսերը մեծ յարձակողականով մը կ'ազատեն Վարշաւան եւ Քրաքովիան եւ լեհական սահմանը անցնելով կը մտնեն Գերմանիա: Արեւելեան Փրուսիա կը պաշարուի: Հունգարիա զինադադար կը կնքէ Դաշնակիցներուն հետ: Կռիւները կը դադրին Յունաստանի մէջ:

Փետրուար.— Րուզվէլթ, Չըրչիլ եւ Սթալին ժողով կը գումարեն Եալթայի մէջ (Խրիմ), մշակելու համար յաղթանակի վերջնական ծրագիրները եւ կը կրկնեն անպայման անձնատրութեան պահանջը: Դաշնակիցները մեծ յարձակողականի մը կը ձեռնարկեն արեւմտեան ճակատին վրայ: Կարմիր բանակը կը գրաւէ Փէշթան: Թուրքիա պատերազմ կը յայտարարէ Գերմանիոյ դէմ: Ամերիկացիները կը գրաւեն Մանիլան (Փիլիպպեան կղզիներ):

Մարտ.— Դաշնակիցները Հռենոս կը հասնին, կը գրաւեն Քէօլնը: Ամերիկացիները Հռենոսը կ'անցնին Ռէմակէնի մէջ: Թոքիօ կը ռմբակոծուի ուժգնօրէն: Ռուսերը կը գրաւեն Քուսթրինը: Ամերիկեան Գ. եւ Է. բանակները կը պաշարեն Գերմանները Սարի մէջ: Գ. բանակը կը գրաւէ Կոպլէնցը, Մայնցը, Վորմսը, Լուտվիկսհաֆէնը: Անգլ. եւ ամերիկեան բանակները Ռուր կը մտնեն, խորտակելով Գերմանիոյ արեւմտեան գլխաւոր ամրութիւնները: Ֆրանքֆորթ կ'իյնայ:

Ապրիլ.— Նախագահ Րուզվէլթ կը մեռնի: Իր յաջորդը կը յայտարարէ թէ պիտի շարունակէ անոր քաղաքականութիւնը: Դաշնակից բանակները յառաջ խաղալով Գերմանիոյ մէջ 316.930 գերիներ կը բռնեն միայն Ռուրի շրջանին մէջ եւ կը միանան ռուսական ուժերուն Թորկաուի մէջ: Ուրիշ կարմիր զօրամասեր յառաջ կը խաղան դէպի Պերլին: Երեւան կը հանուին արգելարաններու սարսափները, երբ արեւմտեան ճակատի բանակները կ'ազատեն հազարաւոր գերիներ, աքսորականներ եւ բանուորներ: Գերմանիոյ ոսկի պահեստին գլխաւոր մասը, 200 թոն 200 միլիոն տոլար արժողութեամբ, կը բռնուի աղահանքի մը մէջ: Ֆօն Փափէն գերի կը բռնուի ուրիշ նացի երեւելիներու հետ: Հիթլէրի դղեակ - ամրոցը կը ռմբակոծուի: Դաշնակից 5րդ եւ 8րդ բանակները կը ճեղքեն գերման ճակատը Իտալիոյ մէջ: Մուսոլինի կը գնդակահարուի հայրենասէրներու կողմէ, բազմաթիւ կուսակիցներու հետ:

Մայիս.— Հիթլէր կը մեռնի, համաձայն ծովակալ Տէօնիցի որ կը յաջորդէ անոր (1 Մայիս): Իտալիոյ գերման բանակները անձնատուր կ'ըլլան: Նացիները անձնատուր կ'ըլլան Տանըմարքայի, Հոլանտայի եւ հիւս. Գերմանիոյ մէջ: Անգլ. եւ ռուսական բանակները կը միանան Պալթիկի ափերուն վրայ: Գերմանիա ամբողջովին անձնատուր կ'ըլլայ (7 Մայիս):

ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ԳԵՐԻՆԵՐ

Մակտէպուրկի շրջանէն վերադարձած է Արմենակ Ներսէսեան (Մշեցի): Նաեւ Վարդան Ստեփանեան: Համպուրկէն՝ մեր աշխատակից Փայլակ Սանասարի որդին, Հրվարդ (Մարսէյլ): Նիսի գերիներէն՝ Պարոյր Միսքճեան:

Գերմանները իրենց նոյն հարստութիւնը թաղեր էին աղահանքի մը խորը: Գտնուած սնտուկներուն մէջ կան 29.000 քիլօ ոսկի, արժէքը՝ մօտ 30 միլիոն տոլար, ուրիշ դրամներ, ինչպէս եւ ԺԲ. դարու ձեռագիրներ որոնք Հունգարիոյ նախկին թագաւորներուն կը պատկանէին:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Փարիզի կէսթափոյին վարիչը, զօր. Օպէրկ, որ ծանօթ էր իբրեւ «Փարիզի մսագործը կամ ջարդարարը»: Հիմլէրէն վերջ կէսթափոյին ամէնէն զօրաւոր դէմքն էր զօրավարը եւ երկու տարի վարած է պայքարը Ֆրանսայի Դիմադրական Ճակատին դէմ:

ՓԻԷԹՐՕ ՆԷՆՆԻ, Իտալիոյ ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ Փարիզէն Իտալիա գացած էր եւ թեկնածու է վարչապետութեան, ձերբակալուեցաւ Անգլիացիներուն կողմէ, առանց հրամանի ճառ մը խօսած ըլլալով բանուորներուն:

ՖՐ. ԲԱՆԱԿԻ Հայ Նախկին Կամաւոր Ռազմիկներու Միութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Սէվրանի հայ գաղութին որ ընկեր Զարեհ Քէպապճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, 4630 Ֆրանքի գումարը ընկեր Հարուստեանի ձեռքով իրեն յանձնած էր, յատկացնելու համար ֆրանսահայ գերիներու օգնութեան սնտուկին:

ՓՈՔՐԻԿՆ ՅԱԿՈԲԻԿ Արըճեան եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Ֆոնթէնէպլոյի հիւանդանոցէն Պր. Գէորգ Սընըքճեանի եւ Սուրէն Գէորգեանի:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ՕՐԱԹԵՐԹ

Mardi 29 Mai 1945 Երեքշաբթի 29 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4413-Նոր շրջան թիւ 42 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

Հ. Ս. Ս. ՌԵՍՊՈՒԲԼԻԿԱ

Այսպէս կը կոչուի մեր երկիրը,— Հայկական Սովետական Սոցիալիստական Ռեսպուբլիգա: Իսկ Խ. Միութիւնն ալ՝ Ս. Ս. Ռ. Մ. = Սովետական Սոցիալիստական Ռեսպուբլիգաներու Միութիւն: («Խորհրդային Հայաստան» թերթն ալ՝ «Սովետական Հայաստան»):

Այնպէս որ, երբ կը գրենք Խ. (Խորհրդային) Միութիւն կամ Խ. Հայաստան, չի համապատասխաներ պաշտօնական բանաձեւին: Կա՛մ պիտի ըսենք Ս. Միութիւն, Ս. Հայաստան, համառօտագրելով, եւ կամ պարզապէս Հայաստան, ինչպէս կ'ըսենք Ֆրանսա, Անգլիա (պաշտօնականը՝ Մեծն Բրիտանիա, աւելի ճիշդ՝ Միացեալ Թագաւորութիւն) եւն.:

Եթէ չենք սխալիր, 1941ին էր որ Երեւանի Ակադեմիան (կամ Լեզուագիտական յանձնաժողովը) որոշեց 20—25 հայերէն բառերու փոխարէն գործածել անոնց միջազգային կամ լատիներէն արմատը,— ռեսպուբլիգա, ոչ թէ հանրապետութիւն, պարտիա (կուսակցութիւն), սովետական (խորհրդային), դեմոկրատիա (ժողովրդապետութիւն), ռէակցիա (յետաշրջում, յետադիմական շարժում), ռէվոլիւցիա (յեղափոխութիւն) եւն.: (Օր մը ամբողջութեամբ կը ներկայացնենք այս պարտադրուած բառերուն ցանկը):

Միջանկեալ ըսենք որ, «Էջմիածին» ամսագիրն ալ — Մայր Աթոռի պաշտօնաթերթը — տառապէս կը հետեւի այս հրահանգին, իր բոլոր էջերուն մէջ: Օրինակ մը.

— Ֆաշիզմը ծրագրել է վերահաստատել մեր երկրում ցարիզմը: Նա սպառնում է ինչպէս Սովետական Միութեան բոլոր ռեսպուբլիգաներին նոյնպէս նաեւ Հայկական ռեսպուբլիգային՝ առաբերել ռէակցիա եւ ստրկացնել: (Էջմիածին, Խմբ. 1944 Յունուար, թիւ 1):

— Հայկական դեմոկրատական լիբերալ պարտիայի (ըսել կ'ուզէ՝ Հայ ռամկավար Ազատական կուսակցութիւն) եւն.:

Դժբախտաբար ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին ուրիշ փոփոխութիւններու մասին, բացի պատահական լուրերէ: Իբրեւ խորհրդային հրատարակութիւն, միայն «Էջմիածին»ի քանի մը թիւերն ունինք աչքի առջեւ, եւ անոնցմէ, ինչպէս եւ Արտասահմանի շարք մը թերթերէն օգտուեցանք, «Արածանի»ն խմբագրած եւ «Յառաջ»ը վերսկսած ատեն:

Գիտենք որ Ազգ. Ճակատի կեդր. վարչութիւնը կարգ մը թերթեր ստացած է պաշտօնատան մը միջոցաւ, բայց մենք անոնց երեսը տեսած չենք: Ուրեմն «Յառաջ»ի ընթերցողները ստիպուած են համբերել, մինչեւ որ կարենանք ապահովել մեր բաժինը՝ Երեւանի եւ Թբիլիսիի (Թիֆլիս) հրատարակութիւններէն: Կը յուսանք թէ այս գործին մէջ աջակից մը պիտի դառնայ Երեւանի նորակազմ օրկանը,— «Արտասահմանի հետ Կուլտուրական Կապի Հայկական ընկերութիւն»: Իսկ երբ թղթատարը վերահաստատուի, անշուշտ գործը ինքնին կը կարգադրուի:

Մինչ այդ, մեզի կը մնայ օգտուիլ Սուրիա-Լիբանանի եւ Ամերիկայի այն թերթերէն որոնք ուղղակի հեռագիրներ կամ թղթակցութիւններ կը ստանան: Կը հետեւինք նաեւ օտար թերթերու, որոնք չահեկան տեղեկութիւններ կը հրատարակեն, պատահաբար:

Այս աղբիւրներէն դուրս ինչ որ գիտենք, առէ-կօսէներ են կամ դերիներու պատմութիւններ, աւելի կամ պակաս վաւերական: Եւ մեծ մասով հինցած:

Այդ պատմութիւններուն մէջ, ամէնէն նշանակալից իրողութիւնն այն է որ, Հայաստանի զօրաշարժը կ'ընդգրկէր 16—18էն մինչեւ 55 տարեկանները, եւ բազմաթիւ կիներ ու աղջիկներ:

Անշուշտ բոլորն ալ ճակատ ղրկուած չեն: Տարեցները, կիներն ու աղջիկները ծառայած են թիկունքի աշխատանքներու մէջ, որոնք նոյնքան զոհողութիւն կը պահանջէին:

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ՝ կարմիր բանակին մէջ կը գտնուէին, իբրեւ լրացուցիչ մաս կամ առանձին զօրաբաժին՝ 250.000—300.000 հայ զինուորներ:

Ո՛րքան կորուստ ունեցած ենք, ո՛րքանը վերադարձած են ողջ առողջ,— դժուար է ըսել:

Ամէն պարագայի մէջ, անվիճելի է որ հայկական բանակն ալ բառին լայն առումով արիւն քամեց բոլոր ճակատներուն վրայ:

Այս հարեւանցի տեղեկութիւնները կուտանք, պարզապէս լոյսի ճեղք մը փնտռելու համար: Շ.

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԽՄԲ.— «Նիւ Եորք Ուըրլտ Թէլէկրամ»ի մարտ 26ի թիւին մէջ իր Ուաշինկթընի թղթակիցը, Ուիլեըմ Ֆիլիպ Սիմս ստորագրած է հետեւեալ կարեւոր յօդուածը, վերի խորագրով.—

Ուաշինկթընի մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ այն անակնկալ ծանուցագրին առթիւ, զոր Ռուսիա տուած է Թուրքիոյ հաղորդելով թէ՝ 1925ի իրենց ոչ-յարձակման դաշինքը վերջ պիտի գտնէ եւ ինք (Ռուսիա) կ'ուզէ որ իրենց յարաբերութեանց մէջ տեղի ունենայ կարեւոր բարելաւում մը: Ռուսիա իր այս ծանուցագրով իրապէս կ'ուզէ այժմ ըսել Թուրքիոյ.— «Քսան տարի առաջ երբ ես տկար էի, խոստացայ քեզի չզարնել, այժմ Եւրոպայի մէջ ես ամէնէն զօրաւոր ազգն եմ. կայ հին հաշիւ մը եւ ես կ'ուզեմ կարգադրել ատիկա քեզի հետ, եւ ուստի ետ կ'առնեմ քեզի տուած խոստումս»:

Անշուշտ ատիկա ըսել չէ թէ այստեղ՝ Միացեալ Ազգերու ներկայացուցիչները կը սպասեն որ խորհրդային-թրքական պատերազմ մը տեղի ունենայ: Ոչ, անոնք այդ չեն սպասեր: Ռուսաստան կրնայ դիւրութեամբ կլլել ամբողջ Թուրքիան, եւ Թուրքիա գիտէ ատիկա: Ոչ ալ Ուաշինկթըն եւ Լոնտոն Ռուսաստանին դժուարութիւններ պիտի յարուցանեն, ամէն պարագայի մէջ ոչ աւելի դըժուարութիւն, քան յարուցին Լեհաստանի եւ ուրիշ փոքր պետութեանց խնդիրներուն առթիւ: Բայց ատիկա չի նշանակեր թէ այս առթիւ Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն չեն անհանգստացած: Ոչ ալ ատիկա կը նշանակէ թէ Թուրքիա չէ ահաբեկուած:

Թուրքիա մինակը պիտի դիմագրաւէ մեծ պետութեան մը: Ան՝ Թուրքիա, չէ մոռցած հինգ տարի առաջուան իր լարուած յարաբերութիւնները Ռուսիոյ հետ, երբ Գերմանիա սանձարձակ կը յարձակէր, իսկ Ռուսիա կը դիտէր՝ մէկ կողմ կանգնած: Թուրքիա կը վախնար այն ատեն, ան կը վախնայ այժմ ալ, որ Ռուսաստան կրնայ պահանջել որ իրեն դարձուի Կարսը եւ թերեւս Հայաստանի մնացած մասը, զորս Լենին անկախ յայտարարեց, բայց Թուրքիա զայն ետ առաւ Պրէսթ-Լիթովսքի մէջ:

Կացութիւնը բարելաւուած էր 1941 թուէն ի վեր, երբ Նացիները յարձակեցան Ռուսաստանի վրայ: Այդ օրերուն Թուրքիա կարեւորութիւն ըստացաւ Դաշնակիցներուն համար՝ պահպանած ըլլալով իր չէզոքութիւնը: Ժամանակ մը այնպէս թուեցաւ որ Գերմաններ եւ Ճափոններ պիտի կըրնային իրար միանալ տեղ մը՝ Միջին Արեւելքի մէջ. Թուրքիա պաշտպանեց այդ շրջանին մէջ անգլեւռուսական ամէնէն խոցելի կողմը:

Բայց այս պատերազմի ընթացքին, ինչպէս Մոսկուա յիշեցուց Թուրքիոյ, Եւրոպայի եւ աշխարհի մէջ տեղի ունեցած են մեծ փոփոխութիւններ, ուստի, այդ փոփոխութեանը լոյսին տակ Ռուսիա այժմ կ'ուզէ նոր հաշուեյարդար մը:

200 տարիներէ ի վեր Ռուսիա եւ Թուրքիա — առանց յիշելու Անգլիան, Ֆրանսան եւ Եւրոպայի մնացեալ մասը,— պարբերաբար հակամարտութեան մէջ եղած են «Նեղուցներու խնդրի» պատճառով: Տարտանէլի հակակշիռը ձեռք բերելու համար տեղի ունեցած են քանի մը պատերազմներ: Ռուսիա աշխատած է Սեւ Ծովէն դէպի Միջերկրականի տաք ջուրերը ազատ ելք մը ունենալ, եւ այդ ճիգը տեղի ունեցած է թէ՛ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան ժամանակ. իսկ այժմ Ռուսիա կ'ուզէ ստանալ ատիկա:

Այս խնդրով Ուաշինկթընն ալ շահագրգռուած է՝ բայց ոչ այնչափով ինչպէս Լոնտոնը: Հարցը առնչութիւն ունի աշխարհի խաղաղութեան ապագային հետ: Անգլիա եւ Ֆրանսա կռուեցան Ռուսիոյ դէմ այս խնդրի պատճառով, եւ գլխաւորապէս գերման Քայզերին Պերլին-Պաղտատ Նպատակի իրականացումը արգիլելու համար էր որ Բրիտանիա մտաւ Համաշխարհային Պատերազմի մէջ:

Բրիտանական կայսրութիւնը տարածուած է այսօր բնակելի երկրագունդի մէկ չորրորդին վրայ: Այս կայսրութեան ճամբան կ'անցնի Միջերկրականի եւ Միջին Արեւելքի մէջէն, իսկ օդանաւի գիծէն ի վեր ատիկա աւելի եւս այդպէս է: Թուրքիան, որ նստած է Տարտանէլի ափին, կը գտնուի մէջտեղը այդ գծին: Յայտնապէս, Բրիտանիայէն աւելի զօրաւոր ո եւ է պետութիւն որ ձեռք կը դնէ Թուրքիոյ եւ Միջին Արեւելքի վրայ, աւելի կամ պակաս չափով պիտի կրնայ ուզած ժամանակը կտրել Բրիտանիոյ կենսական գիծը:

Հետեւելով Մեծն Պետրոսի վիպական կտակին, Ռուսիոյ ցարը 1853ին պատրաստուեցաւ գրաւել Պալքանները՝ անոնց հետ նաեւ Նեղուցները:

Բայց ան չյաջողեցաւ իր նպատակին մէջ, որովհետեւ Բրիտանիա եւ Ֆրանսա Խրիմի մէջ զայն պարտութեան մատնեցին: Այսօր սակայն մարաջախտ Սթալին իր կատարեալ հակակշռին տակ կը պահէ Ռումանիան, Պուլկարիան եւ Եուկոսլաւիան, եւ եթէ Յունաստան ժամանակաւորապէս դուրս կը մնայ խորհրդային ազդեցութեան շրջանակէն, ատիկա ալ եղած է Մարաջախտին համաձայնութեամբ::

Հիմա վերջապէս, կարգը եկած է Թուրքիոյ եւ Տարտանէլի Նեղուցներուն: Հաւանաբար երեք Մեծերը այս խնդրի մասին ունեցան խօսակցութիւն Եալթայի մէջ, կամ թերեւս մարաջախտ Սթալին եւ վարչապետ Չըրչիլ ունեցան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻԱ-ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԿՆՃԻՌԸ

Անգլեւամերիկեան լուրերու համաձայն, թէեւ Պէյրութ հանդարտած է եւ խանութները բացուած են, բայց կացութիւնը լարուած կը մնայ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ժողովուրդներուն եւ Ֆրանսական զօրքին միջեւ: Գրգռութեան պատճառներէն մէկը այն է որ ցամաք հանուած զօրքին մէջ Սենեկալցիներ կը գտնուին: Զօր. Պէնէ, Ֆրանսայի ընդհ. ներկայացուցիչը, յայտարարեց թէ քանի որ Սուրիա եւ Լիբանան չեն ուզեր բանակցիլ, Ֆրանսայի չիյնար առաջին քայլն առնել: Զօրավարը անհասկնալի կը գտնէ այս ընդդիմութիւնը, մանաւանդ որ ֆրանսական զինուորներուն թիւը չէ աւելցած եւ անոնք անգլիական հրամանատարութեան տակ են:

Պէյրութի մարոնի (ոչ թէ մարոնիթ!) պատրիարքը, գերապայծառ Մուպարէք, ճառ մը խօսելով Լիբանանի Ազգ. Ժողովին մէջ, պարզեց կառավարութեան տեսակէտը,— 1. Լիբանան չուզեր առանձնաշնորհեալ դիրք տալ որ եւ է երկրի, ինչ որ կը նշանակէ ժխտել հոգատարութիւնը.— 2. Լիբանան յանձն կ'առնէ բանակցութիւններ կատարել միայն հաւասարութեան հիման վրայ.— 3. Լիբանան կը պահանջէ պարպել բոլոր օտար զօրամասերը, Ծայր. Արեւելքի պատերազմին դադարումէն անմիջապէս վերջը.— 4. Վերջապէս կը պահանջէ Ֆրանսական զօրքին բոլոր շարժումները ենթարկել Լիբանանի կառավարութեան հաւանութիւնը (մինչդեռ նոյն պայմանը չի դներ բրիտանական զօրքին համար):

Թոքիօն «բոցավառ դժոխք»

Վերջին լուրերու համաձայն, Թոքիօ, աշխարհի երրորդ բազմամարդ քաղաքը, որ ունի 7 միլիոն բնակիչ, բոցավառ աւերակներու կոյտ մը դարձած է, ամերիկեան վիթխարի օդանաւերու վերջին ռմբակոծութենէն ի վեր: Ճափոնական անթենը կը ծանուցանէ թէ մինչ թոնօներով ռումբ կը տեղար քաղաքին բանուկ եւ բազմամբոխ թաղամասերուն վրայ, փոթորիկ մըն ալ պայթեցաւ ժամը 70 մղոն արագութեամբ, բոցավառ դժոխքի մը վերածելով Թոքիօն: Միլիոնաւոր բնակիչներ ինչ որ կրնային կառքերու, սայլերու, յոպնակներու (ձեռնակառք) եւն. մէջ թխելով կը փախչէին քաղաքէն: Երկու արքայական պալատներ, խորհրդային, շուէտական, [illegible], ամերիկեան դեսպանատուները, կայս. եւ ուրիշ համալսարաններ մոխիր դարձած են: Ուաշինկթընի մէջ կ'ըսեն թէ այս օդարշաւը — ամէնէն ահարկուն — դեռ նախաբանն է ծրագրուած ռմբակոծութեան: Զօր. Մարշըլ, Մ. Նահանգներու սպայակոյտին պետը, յայտարարած է խորհրդարանի դաղտնի նիստին մէջ.— «Աւելի քան երկուքուկէս անգամ նոյնքան ռումբ պիտի նետուի Ճափոնի վրայ յառաջիկայ 12 ամիսներու ընթացքին, որքան Դաշնակիցները նետեցին Եւրոպայի մէջ, Գերմանիոյ դէմ մղուած պատերազմի վերջին շրջանին»: Զօր. Տուլիթլ, ամերիկեան 8րդ օդատորմիղին հրամանատարը որ նախապէս կը գործէր Անգլիոյ մէջ եւ որ ղեկավարեց Թոքիոյի առաջին ռմբակոծութիւնը, Ուաշինկթըն գնաց, նոր հրահանգներ ստանալու համար: Վերջին օդարշաւին ատեն կորսուեցան 19 վիթխարի օդանաւեր կամ գեր-ամրոցներ, ինչպէս կը կոչեն: Ամենածանր կորուստն էր այս, նոյն շարքի օդանաւերուն համար, բայց արդիւնքը եղաւ զարհուրելի, երբ 8500 թոն հրձիգ ռումբեր տեղացին Թոքիոյ վրայ 48 ժամուան մէջ:

Ճափոնցիները կը շարունակեն յուսահատօրէն կռուիլ իրենց անձնասպանութեան խումբերով: Անցեալ օր 18 ժամ անընդհատ յարձակեցան մարտանաւերու եւ օդանաւերու վրայ, մարդկային թորփիլներով եւ փոքր սաւառնակներով, որոնց մէջ նոյնպէս զինուորներ լեցուած էին միասին պայթելու համար: Երբ փոքր օդանաւերը վար իջան լուսնի լոյսով, զինուորներ դուրս ցատկեցին, տեղն ու տեղը հնձուելու համար չորս կողմէն տեղացող ռումբերէն, մինչ նռնակներով (ձեռնառումբ) կրակի կուտային իրենց օդանաւերը: Շատ մը ամերիկեան նաւեր կորսուեցան կամ վնասուեցան:

Մասնագէտներ Ճափոնը աւելի խոցելի կը նըկատեն քան Գերմանիան, օդանաւային ռմբակոծութեան տեսակէտով:

Տոքթ. Ն. Տ. Մ. Թաշճեան

Քանի մը շաբաթ առաջ խորին ցաւով հաղորդած էինք ընկեր Նշան Թաշճեանի մահը Պոսթընի մէջ: «Հայրենիք»էն կ'իմանանք թէ ողբացեալ ընկերոջ յուղարկաւորութիւնը կատարուած է մեծ հանդիսաւորութեամբ: Ստորեւ՝ քանի մը կենսագրական տեղեկութիւններ.—

Ընկ. Տոքթ. Ն. Տ. Մ. Թաշճեան ծնած է Խարբերդ՝ 1881 Յունիս 10ին:

Նախնական կրթութիւնը ստացած է Խարբերդի մէջ: 1900ին մեկնած է Էրզրում եւ աշակերտած է Սանասարեան վարժարանին, որուն ընթացքը աւարտած է յաջողութեամբ: Եղած է անդամ Խարբերդի Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէին: Ժամանակ մըն ալ ուսուցիչ՝ Խարբերդի մէջ: 1904ին գացած է Ամերիկա եւ առաջին անգամ անդամակցած է Նիւ Եորքի կոմիտէին: 1907—1908, ընկ. Վռամեանի մեկնումէն վերջ, խմբագրած է «Հայրենիք»ը:

1909ին մտած է Հարվըրտ եւ սորված է ատամնաբուժութիւն: Համալսարանը աւարտելէ վերջ, եղած է ուսուցիչ Հարվըրտի ատամնաբուժական վարժարանին մէջ: Նաեւ Հօմէօփէթիկ հիւանդանոցի ատամնաբուժական բաժնի պետ նշանակուած է, պաշտօն մը զոր վարած է երկար տարիներ:

Երկու անգամ մասնակցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովներուն, առաջին անգամ Պոլիս՝ 1911ին, երկրորդ անգամ Փարիզ՝ 1929ին:

Երկար տարիներ եղած է անդամ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէին: 1919ի ամրան երբ Ամերիկայի մէջ ընտրութիւն տեղի ունեցաւ Փարիզ գումարուած Արեւմտահայ Համագումարին այս գաղութին կողմէ չորս ներկայացուցիչներ ուղարկելու, ժողովրդական քուէարկութեամբ 4 ընտրուած պատգամաւորներէն մէկն ալ ընկեր Տոքթ. Թաշճեանն էր: Սակայն, զանազան դժուարութիւններու հետեւանքով, չկրցաւ մեկնիլ:

Ընկեր Տոքթ. Թաշճեան գրած է երկու գրքեր. 1. «Միութեան եւ Համերաշխութեան խնդիրը Հայ Յեղափոխական Կուսակցութեանց Միջեւ», 2. «Ատամնաբուժական Առողջապահութիւն», վերջինը՝ հայերէն եւ անգլերէն:

Տարիներու ընթացքին, մեր ընկերը «Հայրենիք»ի մէջ ստորագրած է բազմաթիւ յօդուածներ: Մինչեւ իր մահը բերած է նաեւ իր մասնակցութիւնը մեր բանաւոր պրոպագանդին: Բացի իր մայրենի լեզուէն, Տոքթ. Թաշճեան գիտէր նաեւ անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն եւ թուրքերէն:

Թղթակցութիւնը Աթէնքի մէջ

ՄԷԿ ՁԵՌՔ ՀԱԳՈՒՍՏԸ 500 ՍԹԵՐԼԻՆ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ մաքսանենգներ փոքր նաւերով Եգիպտոսի ծովեզերքները կ'երթան եւ ոսկիի ծանրութեամբ ապրանք լեցնելով Յունաստան կը փախցնեն: Անոնք այս վտանգաւոր գործը յանձն կ'առնեն հետեւեալ պատճառներով.

1. Աթէնքի մէջ մէկ ձեռք հագուստին գինն է 500 սթերլին.— 2. Մէկ զոյգ կօշիկը կ'արժէ 60 սթերլին.— 3. Շապիկը՝ 30 սթերլին.— 4. Անգլ. ոսկին կը ծախուի հատը 150 սթերլինի: Այս գործառնութիւնները բնականաբար կ'ազդեն Եգիպտոսի սեւ շուկային վրայ: Անգլ. ոսկին, որ չարունակ բարձրացած էր յաղթանակի օրէն ի վեր, ուրբաթ օր հասաւ 615 եգ. դահեկանի, մինչ առջի շաբթուն 550 էր: Միւս կողմէ ձոյլ ոսկիին գինը կ'իյնայ: Եգիպտական կառավարութիւնը կրկնապատկած է հսկողութիւնը նաւահանգիստներուն վրայ: Աթէնքի կառավարները չկրնալով գուլպայ եւ կօշիկ ճարել, իրենց պաշտօնը կը կատարեն բոլորովին բոպիկ: Ա'լ կրնաք երեւակայել բուն ժողովուրդին վիճակը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Կնօմ-է-Ռօնի գործարաններուն մէջ, Պուլվառ Քէլէրման: Երկու հոգի մեռան, 13 հոգի վիրաւորուեցան: (Քանի մը թերթեր 9 կամ 7 կը հաշուեն մեռեալներուն թիւը): Այս անգամ արկածի կը վերագրուի պայթիւնը:

ՔՈՒԻԶԼԻՆԿ, Նորվեկիոյ հիթլէրական վարչապետը, որ ժամանակին Հայաստան գացած է Նանսէնի պատուիրակութեան հետ, խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ: Ամբաստանեալը Նորվեկիոյ թիւ 1 դաւաճանը կը համարուի, հետեւեալ մեղադրանքներով.— 1. Օգնած է թշնամի ուժերուն.— 2. Խախտած է Նորվեկիոյ քաղաքային օրէնքները.— 3. Բռնաբարած է պատժական օրէնքը.— 4. Փորձած է Նորվեկիացիները ոտքի հանել Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ Ռուսիոյ դէմ կռուելու համար.— 5. Մեղսակից եղած է սպանութեանց: Քուիզլինկ ինքզինքը յանցաւոր չի նկատեր, ըսելով թէ ինք միայն իր պարտականութիւնը կատարեց եւ եթէ ինք չըլլար, ուրիշ ո եւ է մէկը պիտիստանձնէր կառավարութիւնը, նոր կացութեան մէջ: Երբ հարցուցին թէ ուրիշ ըսելիք ունի՞, ամբաստանեալը պատասխանեց.— «Նորվեկիոյ համար ամօթ է այն ընթացքը զոր բռնած են ինծի հանդէպ: Ես հինգ տարի պայքարեցայ իմ երկրիս համար եւ հիմա բանտ եմ նետուած»: Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 25ին:

ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ երրորդ տարեդարձին առթիւ, սիրալիր հեռագիրներ փոխանակեցին երկու երկիրներու արտաքին նախարարները, Իտըն եւ Մոլոթով: Այս վերջինը իր հեռագրին մէջ վստահութիւն կը յայտնէր թէ աւելի պիտի զօրանան երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները, «յօգուտ երկու ժողովուրդներուն եւ բոլոր անոնց որ կ'աշխատին տեւական խաղաղութիւն եւ ապահովութիւն հաստատել»:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ հետզհետէ կը ծաւալի Անգլիոյ մէջ: Զըրչիլ իր ընտրական շրջանն այցելելով, խօսեցաւ ուխ ժողովներու վրայ: Ամէն տեղ ալ վստահութիւն յայտնեց թէ պիտի յաղթեն բոլոր դժուարութեանց եւ ճափոնական պատերազմը պիտի վերջացնեն «սերտ գործակցութեամբ ամերիկեան մեծ զինակցին: Մենք մեր խօսքը պիտի չդրժենք կամ ետ պիտի չդառնանք մեր բռնած ճամբէն: Մեծ յաղթանակ մը չահուեցաւ Եւրոպայի մէջ: Ահագին խնդիրներ կան մեր առջեւ: Զարդուփշուր Եւրոպա մը, բաժան-բաժան եղած կիրքով եւ ատելութեամբ,— իրողութիւն մը որ հազուադէպ է պատմութեան մէջ»: Վարչապետը աւելցուց թէ Անգլիոյ ընտրական պայքարը արգելք մը չէ Երեք Մեծերու տեսակցութեան: Կը կարծուի թէ տեսակցութիւնը կրնայ տեղի ունենալ յունիս 15էն յուլիս 5: Ուրիշ ճառի մը մէջ, Պ. Զըրչիլ հաւաստեց թէ միջազգային նոր կազմակերպութիւն մը գլուխ պիտի հանեն, խափանելու համար ապագայ պատերազմները: Այս առթիւ աւելցուց թէ երբ ինք չկարենայ իր ընտրական շրջանակը գալ, Տիկին Զըրչիլ պիտի բռնէ իր տեղը, քաջ վարժուած ըլլալով հանրային կեանքի: (Տիկին Զըրչիլ քանի մը միլիոն սթերլին ժողված է Խ. Միութեան մարդասիրական գործերուն համար):

ՌՈՒՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ մէկ մասը բանիլ սկսած է, գրաւման իշխանութեանց պէտքերը հոգալու համար (մասնաւորապէս քիմիական նիւթեր): Ածուխի արտադրութիւնն ալ կ'աւելնայ:

40 ԿԵՂԾ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ յանդուգն ցանց մը սարքելով, յաջողեր էին 200 միլիոն ֆրանք չորթել Փարիզի սեւ շուկացիներէն: Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել խաբեբաները, որոնք երեք շրջանի բաժնուելով, կանոնաւորապէս աչքէ կ'անցընէին Փարիզ փոխադրուած սեւ շուկայի ապրանքները: Բոլորն ալ ունէին ոստիկանական եռագոյն զարդանիշը եւ կատարելապէս կեղծեր էին խուզարկութեան թուղթերը: Բոլոր գրաւուած ապրանքները կը կնքուէին եւ կանոնաւոր ընկալագիրներ կը տրուէին: Օրինաւոր ոստիկանութիւնը գիտած էր որ խաբեբաները ճշդապահութեամբ կը գործէին առտուան ժամը 6էն 7: Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 12 հոգի, յետոյ կծիկը քակուեցաւ:

100 ԿՐԱՄ ՄԻՍ պիտի բաժնուի այս շաբթու ոսկորով — (J3ներու համար 100 կրամ աւելի):

14.848.000 ՖՐԱՆՔ ՏՈՒԳԱՆՔԻ դատապարտուեցաւ պանդոկատէր մը Պարպիզոնի մէջ: Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն գրաւեց իր ապօրէն շահը, 3.712.000 ֆրանք:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ, Նիւ Եորքի մէջ, ֆրանսացի օդաչու սպայ մը, Փօլ Քավայյէզ, որ երբեւըլլայ ամբաստանուած էր ուրիշ հռչակաւոր ֆրանսացի օդաչուի մը, Քօսթի կողմէ: Այս վերջինը գերման լրտեսական բաժնին մէջ մտած էր 1942ին եւ այն տարին Սպանիա գացած: 1943 Յունիսին Մ. Նահանգները կը գտնուէր, երբ յարաբերութեան մէջ մտաւ Քավայյէզի հետ, որ Գերմաններէն պաշտօն ստացած էր անթելի կայան մը հաստատելու Ամերիկայի մէջ: Քավայյէզ չէր գիտեր թէ Քօսթ կապ ունի ամերիկեան ոստիկանութեան հետ, եւ ամէն գաղտնիք պարզեց անոր: Ի վերջոյ յաջողեցաւ անթելի կայան մը հաստատել Նիւ Եորքի մէջ, առանց գիտնալու որ հսկողութեան տակ է: Քօսթ ամէն բան մէջտեղ հանելով ձերբակալել տուաւ իր հայրենակիցը, որ արդէն դատարան յանձնուած է:

ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ԳԵՐԻՆԵՐ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Գերութենէ վերադարձած են.— Տիրան Գարատայեան, Յարութիւն Գարատայեան, Տիգրան Մարգարեան, Յովհաննէս Սարաճեան, Յակոբ Սէրայտարեան, Աստուր Սէրայտարեան, Յակոբ Փիլիկեան (բանի աշխատաւոր), Հայկ Հարիկեան, Պետրոս Ճէլլաթեան, Բարսեղ Ներսէսեան, Աւետիս Կորկոտեան (Սիւրի Քօնթալ), Սարգիս Յակոբեան, Մանուկ Նորհատեան (Սիւրի Քօնթալ):

Լուր չկայ Գուրգէն Սարը-Բէչիշեանէ, Վահրամ Սարաֆեանէ, Էմմանուէլ Աբրահամեանէ եւ Գալուստ Զուլճեանէ:— Վ. Խ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Անցեալ անգամ գրած էինք մեր գաղութի կացութեան մասին: Քանի մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ եւս.—

1942ին կազմուեցաւ աւելի քան 25 երիտասարդներէ բաղկացած «պասքէթ պօլ»ի մարզական խումբ մը, որ կը մարզուի Պ. Կարապետ Եղիաեանի ղեկավարութեամբ: Գրաւման շրջանին ազգային մարմինները դերասան Թրաղօշի ղեկավարութեամբ տուին ներկայացումներու շարք մը:

1944 Մայիս 26ին Ամերիկացիներուն կողմէ ռմբակոծուեցաւ մեր քաղաքը: Բազմաթիւ տուներ եւ հօյակապ եկեղեցի մը հիմնայատակ կործանելով աւելի քան 3000 քաղաքացիներ մեռան: Մենք եւս ունեցանք երկու ծանր վիրաւորներ: Ազատագրութեան յաջորդող օրերուն կազմուեցաւ Ազգ. Ճակատը, որ կը հաշուէ 86 անդամներ: Հ. Ա. Ճակատի առաջին գործը եղաւ նիւթապէս օգնել 13 ռուսահայ անոք զինուորներու եւ ստանձնեց հոգատարութիւնը Le Puy (Haute-Loire)ի հիւանդանոցին մէջ գտնուող 30է աւելի թոքախտաւոր ռուսահայ զինուորներու: Այս առթիւ գոյացուցած էր 96.000 ֆրանքի գումար մը որուն 86.000 ֆրանքը ծախսած է վերոյիշեալ նպատակի համար, իսկ գանձը կը մնայ 10.000 ֆրանք: Կ'իմանամ թէ Կապոյտ Խաչի Սանուհիներու միութիւնը 10 տուփ Hémostyl նուիրեր է Ազգ. Ճակատի վարչութեան, ի նպաստ Լը Փիւիի թոքախտաւոր զինուորներուն:

Փարիզի մէջ գումարուած Ազգ. Ճակատի ընդհ. ժողովէն վերջ հոս եւս եղան նոր ընտրութիւններ, լաւագոյն համերաշխութեամբ: Վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէ.— Պ. Ստեփան Ստեփանեան, Յովհաննէս Ստեփանեան, Կարապետ Միհրանեան, Տիգրան Չէքեան, Արշակ Պօղիկեան, Կարապետ Պալեան եւ Վարդան Խրիմեան:

Yssingeaux (Haute - Loire) բնակող ընկեր Ճամպուլեանի 21 տարեկան դժբախտ Արան, ձկնորսութեան պահուն հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով, ոտքը կը սահի ու 30 մեթր բարձրութենէ մը վար իյնալով խեղդամահ կ'ըլլայ: Բազմաթիւ ընկերներ եւ բարեկամներ, հակառակ դժուարին ճամբորդութեան, փութացինք Իսինկօ երթալ, մխիթարելու համար անմխիթարը: Հարիւրաւորներ հետեւեցան մինչեւ գերեզման: Տարաբախտ Արան կը պատկանէր 44ի զօրագունդին: Իր ամբողջ դասակիցները հրամանատարով, նուագախումբով ու զին. պատիւներով առաջնորդեցին մեռելակառքը մինչեւ գերեզման ուր դամբանականներ կարդացին Ֆրանսացի դասընկերներէն երիտասարդ մը եւ Սէնթ Էթիէնէն ընկեր Անդրանիկ Շատարեւեան (ֆրանսերէն): Մեր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնենք մեր սիրելի ընկերոջ՝ Յարութիւն Ճամպուլեանին եւ իր ընտանեկան պարագաներուն:— Հարգանցի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓՈՆ ՏԷ ՇԷՐԻՒԻ.— Ափ մը անձնուէր երիտասարդներ կազմեցինք Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ մը, որուն շուրջ բոլորուած են 35 նորահաս անդամներ եւ անդամուհիներ: Ղեկավարութիւնը յանձնուեցաւ հայ եւ ֆրանսական մարզական շրջանակի քաջածանօթ մարզիկ Ազատ Պալեանի: Ներկայիս պասքէթի եւ ֆութպօլի դաշտերը ապահովուած ըլլալով, սկսանք գործնական քայլի: Մեծ ջան կը թափենք բոլորին գոյքերը ապահովելով, պատրաստուելու համար Ligue Lyonnaise de Foot-ballի ախոյենական շարքի մրցումներուն:

Անշուշտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները եւ անդամուհիները կրնան պարծենալ որ Ֆրանսայի մէկ անկիւնը ունին մասնաճիւղ մը որ ամէն պարագայի տակ կը ջանայ վառ պահել իրենց անունը, մարզական ոգին՝ եւ մանաւանդ հայ անունը: Եւ եթէ հպարտ ենք մենք, յաջողութեան պատճառը այն չէ որ հազարներ կը ստանանք բարերարներէ կամ դաշտահանդէսներէ, պարահանդէսներէ եւ երեկոյթներէ, այլ որովհետեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ականներս մեր բանուորական վաստակէն խնայելով մեր դրպանէն կը հոգանք ծախքերը:

Յաջորդով մրցումներու մասին:— Ազատ

ՎԱԼԱՆՍ.— Վալանսի մարզական միութեան ֆութպոլի խումբը, երկու յաջող մրցումներ ունեցաւ: Առաջինը 6 Մայիսին, Սէն Շամոնի «Մասիս» մարզականին դէմ, դժուար խաղարկութենէ մը վերջ, մեր մարզիկները ճկուն խաղով յաղթանակը տարին 3—2ով:

Իսկ երկրորդ մրցումը տեղի ունեցաւ միշտ Փոլիկոնի մարզադաշտին վրայ, Մայիս 13ին, Վիէնի հայ մարզականներուն դէմ: Խաղի սկիզբէն մեր մարզիկները խիստ ճարպիկ վայրէջքով մը նշանակեցին առաջին կէտը: Ամբողջ խաղի ընթացքին Վալանսի մարզիկներուն խաղարկութեան գերակշռութիւնը զգալի էր եւ խաղը վերջացաւ 3—0, Վալանսի յաղթանակով:

Թովմաս Եղիկեան

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mercredi 30 Mai 1945 Չորեքշաբթի 30 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année No 4414-Նոր շրջան թիւ 43 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | Գին՝ 3 Ֆր

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մոսկուա կը պաշտպանէ Թիթոյի պահանջները

Նոր տագնապ մըն ալ՝ Եւրոպայի սրտին վըրայ։ Մարէշալ Թիթօ առջի օր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Եուկոսլաւիա հաստատ կը մնայ իր պահանջներուն վրայ։ Ան կը պահանջէ ոչ միայն Թրիէսթէն, այլեւ Քարինթիան։ Թիթօ յայտարարեց.

— «Իսթրիոյ եւ Սլովենիոյ ծովեզերքի մեր եղբայրները փրկուեցան, բայց Քարինթիոյ մեր եղբայրները տակաւին իրենց ազատութեան կը սպասեն եւ ես յանուն դաշնակցային Եուկոսլաւիոյ կ՚ապահովեմ թէ մենք երբեք լքած չենք Քարինթիան։ Կոչ կ՚ընեմ Դաշնակիցներուն որպէսզի պաշտպանեն մեր ազգակիցները այն միեւնոյն հարստահարիչներէն որոնք դարերով հալածեցին զանոնք, եւ մասնաւորապէս վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին»։

Բրիտանական 8րդ բանակին ընկերացող թըղթակիցները կը հեռագրեն թէ Ուսթաշիները (Խըրուաթիոյ յեղափոխականները) վայրագութիւններ գործած են Եուկոսլաւիոյ մէջ։ Լուրի մը համաձայն, 75.000նոց հրեայ բնակչութենէն միայն 5000 հոգի ողջ մնացած են։ Թղթակից մը որ Խըրուաթիոյ արգելարանները այցելած էր, կը պատմէ թէ Ուսթաշիները 700.000էն 800.000 հոգի ջարդած են։

Մարէշալ Թիթօ իր ճառին մէջ մասնաւորապէս շեշտեց.

— «Ես վճռապէս կը հերքեմ թէ մենք կ՚ուզենք բռնութեամբ գրաւել ինչ որ մեզի չի պատկանիր։ Սարսափելի կացութիւն մը պիտի ստեղծուէր, եթէ ստիպուէինք նորէն կռուիլ այն բաներուն համար զոր արդէն շահած ենք այս պատերազմին մէջ»։

Խորհրդային մամուլը, որ մինչեւ հիմա լռութիւն կը պահէր այս հարցերու մասին, առջի օր յօդուած մը հրատարակեց Վիքթորովի ստորագրութեամբ։ Յօդուածագիրը կ՚ըսէ թէ մարէշալ Թիթօ բարոյական իրաւունք ունի Թրիէսթէի մէջ պահելու իր զօրքը, քաղաքին փրկութենէն վերջ։ Յետոյ կը բացատրէ թէ Եուկոսլաւիոյ զօրքը Թրիէսթէի եռանկիւնին մէջ եւ Սլովենիոյ ծովեզերքը մնալով խախտած չեն ըլլար հաշտութեան ժողովին տալիք որոշումը՝ այդ շրջաններու յատկացման մասին։

Երեք Մեծերուն հանդիպումը

Մ. Նահանգներու նախագահին երկու մասնաւոր պատուիրակները կ՚աշխատին փութացնել Երեք Մեծերուն հանդիպումը, նկատի առնելով միջազգային կացութեան ծանրացումը։ Մոսկուա ղրկուած պատուիրակը, Հափքինս, երկու անգամ տեսակցեցաւ Ստալինի հետ։ Առաջին տեսակցութիւնը տեւեց մէկուկէս ժամ։ Իսկ Լոնտոնի պատուիրակը, Տէյվիս, երկարօրէն խորհրդակցեցաւ Չըրչիլի հետ։ Խօսակցութեան նիւթերէն մէկն ալ Գերմանիոյ վարչական կազմակերպութեան խնդիրն էր։ Կ՚ըսուի թէ մարէշալ Մոնթկոմըրի, միջդաշնակցային վարչութեան անգլիացի հրամանատարը, պատրաստութիւններ կը տեսնէ օր առաջ Պերլին երթալու։ Ամերիկացիներն ալ կը փութացնեն իրենց պատրաստութիւնները։ Թէեւ հարիւրաւոր դաշնակից օդանաւեր Ծայր. Արեւելք կը ղրկուին, բայց հզօր օդատորմիղ մը պիտի պահուի Գերմանիոյ մէջ։ Նաեւ մեծ բանակ մը, ամէն տեսակ սպառազինութիւններով։

Հաւանական չի գտնուիր որ Երեք Մեծերու ժողովը տեղի ունենայ Լոնտոնի մէջ։ Թերեւս Մոսկուայի մէջ գումարուի կամ Ռուսիոյ մօտ քաղաք մը։

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, իր երկրին միջնորդութիւնը առաջարկեց եւ խնդրեց Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Խ. Միութենէն եւ Չինաստանէն՝ համաձայնութեան մը յանգիլ օրուան ծանրակշիռ խնդիրներու մասին։

Հ. Յ. Դ. ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՏԻԿԻՆ ՌՈԶՎԷԼԹԻ

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն հետեւեալ ցաւակցական հեռագիրը ուղղած է Տիկին Ռոզվէլթի.— «Ամերիկեան ամբողջ ժողովուրդին հետ միասին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէն իր բոլոր մասնաճիւղերով իր խորունկ ցաւը կը յայտնէ այն մեծ եւ անփոխարինելի կորուստին համար, զոր կրեցին այս մեծ հանրապետութիւնը եւ բոլոր Միացեալ Ազգերը յանձին իրենց մեծ առաջնորդ Ֆրէնքլին Տ. Ռոզվէլթի»։

Յանուն համերաշխութեան

(Բաց նամակ իմ ընկերներուս)

Սփիւռքի հայութեան մէջ համերաշխութեան, անկեղծ ու անվերապահ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը պէտք է շեշտել ու հաստատել՝ աւելի քան երբեք։

Այս աշխարհասասան պատերազմի աւերներուն պարտաւորիչ պահանջն է այդ, ահաւոր կորուստը հաւաքաբար դարմանելու համար։

Սակայն համերաշխութեան շէնքը հաստատուն, ամուր եւ անխորտակելի հիմերու վրայ դնելու համար, նախ անհրաժեշտ է լըջութիւն։ Ոչ մէկը իրաւունք ունի գրչի մէկ հարուածով՝ լուծուած ու անհետացած համարել կէս դարէ աւելի կազմակերպուած ու գործած քաղաքական, մշակութային, բարեգործական կազմակերպութիւնները։

Ապա պէտք է մեր հոգիները մաքրենք, թօթափելով անցեալի կանխակալ կարծիքները եւ նախապաշարումները։ Մենք աւերիչ եւ վտանգաւոր կը գտնենք անհատական ու խմբական փափուքները։

Ունինք հանգանակ մը, ցեղին մարտիրոսութեանց խտացումը՝ իր արդար արիւնով, կանանց, երիտասարդութեան ողջակիզումով, փափկասուն օրիորդներու դեռ պլլուկ՝ կուսութեան բռնաբարումով, վերջապէս դարերէ ի վեր ամբողջական զոհողութեամբ նուիրագործուած... Չէ՞ որ դուք ալ իբր միջին սերունդ այդ գողգոթան էք բարձրացած, խաչեա՞լն ալ խաչեալին վիճակը չի հասկնար։

Այդ սրբութիւն սրբոց դարձած հանգանակը, ցեղին հանգանակը պաշտպանի մը կը սպասէ։ Անոր արդար ժառանգորդը մենք ենք, մանաւանդ մենք, կանգնինք ճակատաբաց, անվերապահ ու վճռական։ Պէտք է պահանջենք ու ստանանք մեր արդար իրաւունքը։ Խորհրդային Հայաստանի շահերն ալ այս կը պահանջեն։ Մէկ Հայաստան, միաձոյլ, ընդարձակ, եղբայրացած Խորհրդային Միութեան հետ, միշտ հաւատարիմ ու անկեղծ։

Հատուցման այս վճիտ եւ արդար դատով միայն կարելի է ոգեւորել ու ոգեւորուիլ։ Այդ է Արեւմտահայութեան միակ ապաւէնը եւ մեր սիրելի հայրենիքին բարելաւման միջոցը։ Այս յորձանքին ահաւորութեան առջեւ ամենամեծ քաղաքագէտն ու բանգէտը պիտի լռեն ու անհատական, խմբական փափուքներն ալ պիտի լռեն, կամ իրենք իրենց քաշուին հրապարակէն...

Այլեւս պէտք է վերջ տանք խնդրանքներու, լալագին պաղատանքներու։ Պահանջ ունինք, եւ մուրհակ մըն է ստորագրուած, հոգ չէ թէ առկախ մնացած ըլլայ։ Ծովէ ծով Հայաստանի երազները չունինք մենք։ Կը բաւէ ամփոփուիլ Ուիլսընիգծած սահմաններով։ Այդ պահանջը չի ճանչնար ոչ կարմիր, ոչ ճերմակ։ Հայրենիքի շահը գոյն չի ճանչնար։

Ինչպէս միւս ազգութեանները ձեռնարկներ կ՚ընեն, նոյնպէս մենք պէտք է դիմումներ կատարենք՝ յարմար ժամանակին, օրուան յաղթականներէն։ «Ջլացող երախային կաթ չեն տար», կ՚ըսէ ժողովրդական առածը։ Չէ՞ որ մենք ալ բաժին ունինք զոյգ աշխարհասասան պատերազմներէն։ Առաջինին ազգովին զոհուեցանք, իսկ հիմայ՝ դեռ ազատութեան անյագ ստեծուն զոհեր կուտանք։ Ոմանք կ՚ըսեն.—Քաղաքական ամէնձեռնարկպիտի բխի հայրենիքէն։ Այո՛, սակայն մենք ալ ձայն չունի՞նք, իբրեւ հանրային կարծիք, դէթ բարոյապէս ուժ տալու համար մեր սիրելի հայրենիքին եւ անոր իշխանութեան։

Ուրիշ ճամբայ չկայ։ Առարկել՝ կը նշանակէ հայկական ազգային պահանջներէն հրաժարիլ։ Մենք անցեալ սերունդը քննադատեցինք ու կը քննադատենք, սակայն ստիպուած ենք չարունակել անոր գործը, գիտակցօրէն, առանց արկածախնդրութեանց։

Այսօր իբր միջին սերունդ կը քննադատենք։ Երբ մենք անոնց գործը շարունակենք, խնդրեմ ըսէք, կա՞յ նոր սերունդ մը մեզ քննադատող։ Մենք հանդարտ սրտով, սակայն խղճի խայթը մեր հոգիներուն մէջ՝ հետզհետէ կը հեռանանք, մեր հետ տանելով ցեղին անէծքը..

Անշուշտ Սփիւռքի հայութեան պահանջը բաղձանքէն անդին չի կրնար անցնիլ։ Այդ գիտակցութեամբ է որ կը գրեմ այս քանի մը տողերը, սակայն պէտք չէ թմրած, մոռցած ներկայանալ պատահարներու առջեւ։

Ընկերնե՛ր, այս տողերը ձեզի կը գրեմ առանց յետին մտքի, առանց դիւանագէտի, բանգէտի յաւակնութեան, այլ ի խորոց սրտի, որ կը մորմոքէ երբ կը յիշեմ անցեալի — նոյնիսկ ներկայի — պառակտումները։ Յանուն համերաշխութեան պէտք է, առանց կրքի մօտենանք բոլորին։ Արեւմտահայութիւնը եղբայրացաւ սպանդի, ջարդի եւ տառապանքի մէջ։ Ան որ չի համերաշխիր Արեւմտահայ հանգանակին շուրջ, դաւաճաններու վատն է։

Առանց Արեւմտահայ սրբազան դատին լուծման կարելի չէ ոչ համերաշխութիւն, ոչ ալ համադրուած գործ ստեղծել։

Առանց իսկալի համերաշխութեան անյոյսութիւն է։

ՅԱԿՈԲ ՋԻՄԱՃԵԱՆ

ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիա եւ Ամերիկա մտահոգ

Ճէմիլ Մէրտան պէյ, Սուրիոյ վարչապետը, Մայիս 28ին հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ խորհրդարանին մէջ.

— «Ֆրանսական զօրքը կրակ բացաւ Համայի ժողովուրդին դէմ, Դամասկոսէն 80 քիլոմեթր հեռու, Հալէպի ճամբուն վրայ։ Իբրեւ հետեւանք ժողովուրդն ալ Ֆրանսական պահակազօրքին վրայ յարձակեցաւ։ Ֆրանսացիները օդնական զօրք բերին Հոմսէն։ Այժմ կռիւներ տեղի կ՚ունենան փողոցներու մէջ։ Հաղորդակցութիւնները խզուած են։ Հանրային կարծիքը այնքան գրգռուած է Հոմսի մէջ որ ո եւ է բան կրնայ պատահիլ ո եւ է ատեն, եւ չեմ գիտեր թէ ինչ կրնայ պատահիլ Դամասկոսի մէջ։ Ոստիկան զօրքը կը ջանայ պահպանել բարեկարգութիւնը, բայց կը վախնամ որ միջադէպերը ընդհանուր ընդհարումի մը յանգին»։

Ամերիկեան գործակալութիւնը կ՚ըսէ թէ Սուրիոյ վարչապետը այս յայտարարութիւնն ըրաւ, երկուքուկէս ժամ խորհրդակցելէ վերջ անգլիական գործակատարին եւ Մ. Նահանգներու դեսպանին հետ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, անգլիական գործակատարը ուժգնօրէն խնդրած է Սուրիացիներէն որ ամէն ջանք ի գործ դնեն բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, մինչեւ որ ելքի մը յանգին Փարիզի մէջ կատարուած դիւանագիտական բանակցութիւնները։

Հեռագիրները կ՚ըսեն թէ երկուշաբթի առտու կանուխ ցիրուցան հրացանաձգութիւններ տեղի ունեցան Դամասկոսի մէջ, եւ լսուեցան հրասանդի կամ թնդանօթի ձայներ։ Փողոցները ամայացան, եւ միայն շրջուն պահակախումբեր կ՚երեւային։ Բայց պատուհաններու լոյսը կ՚ապացուցանէր թէ շատեր արթուն էին ամբողջ գիշերը։

Բրիտանական իշխանութիւնները հաւանական կը գտնեն որ անգլիական 9րդ բանակը միջամտէ, եթէ կռիւները ծաւալին։ Հալէպի հաղորդակցութիւնները խզուելէ առաջ, կացութիւնը հանդարտ էր։ Պէյրութի մէջ ալ անդորրութիւն կը տիրէ։ Իրազեկներ կը վախնան որ եթէ Համայի կռիւը ծաւալի, ծանր դէպքեր կրնան պատահիլ ամբողջ Սուրիոյ եւ թերեւս Լիբանանի մէջ։ Ֆրանսացիները Համայի վրայ կեդրոնացուցած են իրենց ուշադրութիւնը, որովհետեւ այդ քաղաքը հայրենասիրական տենդի վառարան մըն է։ Բայց հաւանական է որ ամէնէն բուռն պայքարը պայթի Դամասկոսի մէջ։

350.000 ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐ ԶԻՆՈՒԱԾ

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսացիները հազիւ 2000 տրամադրելի զինուոր ունին։ Բացի 800էն, Սուրիացի մասնաւոր զինուորները ասկէ անկէ հաւաքուած են եւ հաւանաբար դասալիք ըլլալով սուրիական ուժերուն պիտի միանան։ Ֆրանսացիները ունին նաեւ գնդացիրներ, հրասանդներ, երկու հրետանի թեթեւ թնդանօթներ, տասը թեթեւ հրասայլեր եւ տասը զրահապատ կառքեր։ Սուրիացիները ունին 1200 ոստիկան եւ ոստիկան զինուոր, զինուած՝ հրացաններով, ատրճանակներով, քանի մը գնդացիր եւ հրասանդներ, բայց նաեւ 350.000 հոգինոց սպառազէն բազմութիւն մը։ Անոնք օդանաւ չունին, իսկ Ֆրանսացիները ունին երեք օդանաւեր։ Ֆրանսացիները երկուշաբթի օր գրաւեցին 50 ամերիկեան բեռնակառքեր եւ զանոնք կ՚օգտագործեն զինուոր փոխադրելու համար Հալէպի շրջանը։ Ուրիշ տասը բեռնակառքեր ալ թունաւոր թեփեր կը փոխադրեն Եփրատի շրջանը, ուր մարախները կը սպառնան հունձքերուն։

Նախագահ Թրումըն պիտի միջնորդէ՞

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ հաւանական է որ Մ. Նահանգներու նախագահէն խնդրուի միջնորդել, լուծելու համար Ֆրանսայի եւ Սուրիա-Լիբանանի միջեւ ծագած վէճը։ Այս միջնորդութիւնը անհրաժեշտ կը համարուի անոր համար որ լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ։

Սան Ֆրանչիսկոյի սուրիական պատուիրակու-

Գերմանիայէն դարձող Հայերու իրաւունքները

Կ'իմանանք թէ Հայ Գաղթականաց Կեդր. Օֆիսը ապրիլ 23ին դրաւոր դիմում մը կատարած է պատկան իշխանութեանց մօտ՝ պարտադիր աշխատանքի ծանօթ օրէնքի հիման վրայ Գերմանիա ղրկուած եւ հետզհետէ վերադարձող հայ բանուորներու եւ քաղաք. տարագրեալներու իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար:

Այդ դիմումին մէջ կ'ըսուի թէ նոյն օրէնքով Գերմանիա ղրկուած ֆրանսացի աշխատաւորները այժմ երբ կը վերադառնան՝ կը ստանան միանուագ գումար մը՝ իրենց անմիջական կարիքները հոգալու համար, ինչպէս նաեւ 15 օրուան վճարովի արձակուրդ. ասկէ զատ իրենց ունեցած մարքերն ալ կը փոխուին մարքը 15 ֆր.ի հաշուով:

Նոյն պայմաններուն մէջ գտնուող օտար աշխատաւորները այս առաւելութիւններէն չեն օգտուիր եւ կը ղրկուին իրենց հիւպատոսարանները, որոնք անհրաժեշտ օգնութիւնը կ'ընեն իրենց հպատակներուն: Հայերն ալ օտար կը նկատուին եւ կը ղրկուին Սիթէ Մարթինեաքի Կեդր. Օֆիսը, որ նիւթական ո եւ է աջակցութիւն չի կրնար ընծայել անոնց:

Վիշիի կառավարութիւնը կարգ մը շրջաբերականներով Հայերը կ'ենթարկէր պարտադիր աշխատանքի, նոյնիսկ 1944 մարտ 24ի շրջաբերականով, կը յանձնարարէր Ֆրանսացիներէն առաջ նախապատուութիւն տալ գաղթական Հայերուն՝ զանոնք Գերմանիա կամ Թոտի աշխատավայրերը ղրկելու համար:

Իր ժամանակին Օֆիսը բաւական լուրջ դիմադրութիւն ցոյց տուաւ՝ Վիշիի այս կարգադրութեանց եւ շնորհիւ իր տուած վկայագրերուն՝ բազմաթիւ Հայեր փրկուեցան: Սակայն 1943 ապրիլ 17ին Վիշիի արտաքին գործերու նախարարութիւնը վերջ տուաւ այդ դիմադրական փորձերուն, բացորոշապէս Հայերն ու Ֆրանսացիները նոյն գիծին վրայ դնելով՝ պարտադիր աշխատանքի համար: Այս օրէնքին ենթակայ չէին չէզոք կամ պատերազմիկ երկիրներու հպատակները, նոյնիսկ Սուրիոյ, Լիբանանի եւ ուրիշ պետութեանց հպատակ Հայերը: Այսինքն թէ պարտադիր աշխատանքի խնդրին մէջ հայ գաղթականները Ֆրանսացի աշխատաւորներու հետ հաւասար ատիճանի վրայ դրուած էին՝ ճիշդ ինչպէս 1928 մարտ 31ի օրէնքով նոյն այդ գաղթականները ենթակայ էին պարտադիր զինուորական ծառայութեան:

Քանի որ Հայերն ու Ֆրանսացիները պետական օրէնքով նոյն զոհողութիւններուն ենթարկուած էին՝ գրաւող պետութեան կողմէ, արդար է որ ներկայիս Գերմանիայէն վերադարձող Հայերն ալ իրենց ֆրանսացի ընկերներուն նման նոյն առաւելութիւնները վայելեն, կ'եզրակացնէ Հայ Գաղթ. Կեդրոնական Օֆիսը իր խնդրագրով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ԳԱՂՈՒԹԸ՝ ԹԻՒԵՐՈՎ

ՎԱԼԱՆՍ.— Ծանօթ է ինծի, մեր մեծասքանչ մայրենիքին (գրաբար եւ աշխարհաբար), մեր մշակոյթին ու անոր արժէքաւոր մշակներուն հանդէպ իր խանդաղատանքով: Մեր եկեղեցական անցեալ փառքերուն, արժէքներուն եւ հայկական ձայնագրութեան խորապէս հմուտ կղերական մըն է Վալանսի հովիւը, Սահակ քահանայ Պալիկեան:

— Տէր հայր, «Յառաջ»ին համար, կը խնդրեմ ինծի հաղորդել ձեր կատարած մարդահամարին արդիւնքը:

— Հաճոյքով, տղաս, ինչո՞ւ չէ: Եւ որպէսզի համոզուիմ թէ իր աշխատանքը լուրջ է եւ վստահելի, կ'աւելցնէ.— Լման մէկ ամիս փողոցէ փողոց, տունէ տուն այցելեցի: Վստահ եմ, պակաս չէ: Ոչ մէկ Հայ չմոռցայ: Յետոյ գզրոցէն տետրակ մը հանելով սկսաւ թուել.—

Ունինք 452 ընտանիք, 97 տանուտէր, 59ը հողատէր, ընդամէնը 2208 անհատ, հետեւեալ բաժանումներով.— այր՝ 510, կին՝ 652, 1էն մինչեւ քսան տարեկան 582 մանչ եւ 464 աղջիկ, 17 հայ երիտասարդներ ամուսնացած են Ֆրանսուհիներու հետ, երեք Հայուհիներ Ֆրանսացիներու հետ: Սեփական գործի տէր են 31 շրջուն վաճառորդ, 9 կօշկակար, 7 սափրիչ, 7 նպարավաճառ, 6 մսավաճառ, 5 դերձակ: Կան նաեւ երեք «Թրիքօ»ի գործատէրներ: Անուն, մականուն, ծննդավայր, արհեստ եւ տարիք մանրամասնօրէն արձանագրած եմ, ստուգելէ վերջ:

— Ձեր աշխատանքը անտարակոյս եզակի է եւ արժէքաւոր: Երանի՜ թէ ուրիշներ ալ հետեւէին ձեր օրինակին, որպէսզի երբ խօսինք գաղթահայութեան անունով, ստիպուած չըլլանք գուշակութիւններ ընելու եւ «կ'ըսեն»ներով ճշդելու մեր թիւը:

Թղթակից

թեան անդամներէն երեքը Ուաշինկթըն պիտի երթան քանի մը օրէն, խորհրդակցելու համար նախագահ Թրումընի հետ: Կը կարծուի թէ այս առթիւ պիտի խնդրեն որ նախագահը միջնորդէ: Կ'ըսուի նաեւ թէ Սուրիա եւ Լիբանան այնքան ամուր կեցած են իրենց դիրքերուն վրայ որ պատրաստ են իրենց պահանջներուն ուժ տալու «իրենց բոլոր տրամադրելի միջոցներով»:

Լիբանանի կառավարութիւնը երկուշաբթի օր հաղորդեց ազգ. բանակի մը կազմութիւնը, իսկ Սուրիոյ կառավարութիւնը դրօշի տակ հրաւիրած է 18—60 տարեկան քաղաքացիները, ինչպէս գրած էինք կիրակի օր: Իրենց պահանջներուն ուժ տալու համար, երկու կառավարութիւնները հեռագիրներ ուղղեցին նախագահ Թրումընի, Չըրչիլի եւ Սթալինի, բացատրելով իրենց տեսակէտները որոնք չեն համապատասխաներ ֆրանսական քաղաքականութեան: Սուրիա եւ Լիբանան Ամերիկայի միջնորդութեան կը սպասեն անոր համար որ, Մ. Նահանգները, բաց ի Արաբիոյ քարիւղաբեր շրջաններէն, ուղղակի շահեր չունին Միջին Արեւելքի մէջ: Պարագան նոյնը չէ Անգլիոյ համար, որ կենսական շահեր ունենալով, կ'ուզէ ամէն գնով հանդարտութիւնը պահպանել արաբական երկիրներու մէջ: Եթէ նախագահ Թրումըն միջնորդէ, տագնապը կէս առ կէս լուծուած կը համարուի:

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ԱՆԳԼԻՈՅ

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց որ կ'ըսէ թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը կ'ըմբռնէ կացութեան լրջութիւնը՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի, բայց մանաւանդ Սուրիոյ մէջ: «Կառավարութիւնը կը ցաւի որ մթնոլորտը, որ թեթեւցած էր, պղտորած է կարգ մը ֆրանսական նոր զօրքերու առաքումով եւ ասիկա պատճառ եղած է խզելու բանակցութիւնները որ կը կատարուէին, ընդհանուր կարգադրութեան մը յանգելու համար Միջին Արեւելքի պետութեանց եւ Ֆրանսական կառավարութեան միջեւ»:

Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ իր կարգին զեկոյց մը հրատարակեց, այս առթիւ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ կառավարութիւնը ամենամեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի այն միջադէպերուն որ ծագած են, քանի մը շաբաթէ ի վեր, Սուրիոյ զանազան քաղաքներուն եւ նոյնիսկ Լիբանանի մէջ եւ որոնց հեղինակները իբրեւ պատրուակ բռնած են ֆրանսական խիստ սահմանափակ զինուորներու քանի մը շարժումները: Բրիտանական իշխանութիւններն ալ այդպիսի շարժումներ կատարած են միեւնոյն շրջաններուն մէջ, անշուշտ միեւնոյն պատճառներով, առանց սակայն խորհրդակցելու ֆրանսական իշխանութեանց հետ որոնց վրայ կ'իյնայ բարեկարգութեան պահպանումը: Ֆրանսական կառավարութիւնը կը զարմանայ Սուրիոյ եւ Լիբանանի կառավարութեանց մտավախութեան մասին, որովհետեւ Ֆրանսա ինքն էր որ հռչակեց անոնց անկախութիւնը եւ այժմ կ'առաջարկէ կարգադրել պայմանները՝ վերջնապէս ապահովելու համար այդ անկախութիւնը: Եւ դարձեալ Ֆրանսան էր որ Միացեալ Ազգերէն արտօնութիւն ստացաւ որպէսզի Սուրիա եւ Լիբանան մասնակցին Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին:

ՁԻՒՆ ԿԸ ՏԵՂԱՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, շաբաթ օր: Ձիւնը այնքան սաստկացած էր որ յետաձգուեցան բացօթեայ թատրոնին բացումը եւ ուրիշ հանդէսներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ պիտի սկսի մօտերս: Մ. Նահանգներու դատախազը, Ճէքսըն, որ Փարիզ եկած էր, երեք կեդրոններ պիտի հաստատէ, մէկը՝ Փարիզի, երկրորդը՝ Լոնտոնի, երրորդը՝ Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին մէջ: Դատավարութեան գլխաւոր սկզբունքը պիտի ըլլայ ոճիրներուն արմատը գտնել, ուղղակի զարնելով այն գլուխներն ու կեդրոնը որ կը վարէին զանոնք:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՈՒՏԵԼԻՔԸ հազիւ պիտի բաւէ մինչեւ Յունիսի վերջը, համաձայն ամերիկեան 15րդ բանակին հրամանատարութեան տեղեկութեանց: Արեւմտեան Ռուրի, Հռենոսի եւ Սարի շրջաններու Գերմաններուն յատկացուած է օրական՝ 1200 քալօրի:

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ յաճախադէպ դարձած ըլլալով գերման գերիներուն եւ մանաւանդ երեւելիներուն մէջ, դաշնակից իշխանութիւններ երբ նացի մը կը ձերբակալեն, անմիջապէս կը խուզարկեն, թոյն գտնելու համար: Առջի օր անձնասպան եղան մառէշալ Ֆօն Քրայմ, Կէօրինկի յաջորդը, Հուկօ Եարրի, Ստորին Աւստրիոյ շրջանապետը, Ատոլֆ Միւլլէր, հիթլերական օրկանին՝ «Ֆոլքիշէր Պէօպախթըր»ի տնօրէնը եւն.: Ձերբակալուեցան Հիթլէրի երկու քոյրերը, Հիմլէրի եղբայրը, Տանցիկի շրջանապետը, զօր. Վիթինկհօֆ՝ Իտալիոյ գերման բանակներուն հրամանատարը որ անձնատուութիւնը կարգադրած էր եւն.: — Ծովակալ Տէօնից պիտի դատուի իբրեւ պատասխանատու 15.000 դաշնակից նաւազներու մահուան (ընդծովեայ պատերազմ): Կէօրինկ ալ պատերազմի առաջին ոճրագործներէն մէկը կը համարուի: Կ'ըսուի թէ Հիթլէր եւս ի բացակայութեան պիտի դատուի, ողջ ըլլայ թէ մեռած:

1000 ԹՆԴԱՆՕԹ ՊԻՏԻ ԱՐՁԱԿՈՒԻ Յունիս 18ին,— տարեդարձը զօր. տը Կոլի առաջին մարտակոչին (1940): Այս առթիւ զօրահանդէս մը պիտի սարքուի Քոնքորտի հրապարակին վրայ:

ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ քաղաքացիներ կիրակի օր Փէռ Լաշէզ երթալով, այցելեցին 1871ին ջարդուած հազարաւոր յեղափոխականներու գերեզմանը (Միւռ տէ Ֆէտէռէ): Թափօրը տեւեց եօթր ժամ: Ցուցարարները կը պահանջէին «մահ Փէթէնի», պատիժ դաւաճաններուն, մաքրագործում, պարենաւորման բարելաւում, փութացնել երեսփ. ընտրութիւնները եւն.:

ԿՐԵՏԷԻ ՄԷՋ հազար անգլիացի զինուորներ ընդունելով 12.000 գերման զինուորներու անձնատրութիւնը, արտօնեցին որ անոնք պահեն իրենց զէնքը, «յոյն ըմբոստներու պատճառաւ». (Իւմանիթէ):

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ շաբաթ օր երրորդ անգամ ընդհ. ժողով գումարելով վերջապէս ընտրեց նոր վարչութիւնը,— Պ. Պ. Արշակ Չօպանեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Հրաչ Սարգիսեան, Արշաւիր Խանճեան եւ Լ. Մօզեան: Նորընտիր վարչութեան իրաւունք տրուած է երկու հոգի եւս հրաւիրելու, իր հայեցողութեամբ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ հաւաքոյթը՝ Հինգշաբթի 31 Մայիս, ժամը 20.30ին, «Սթիւտիօ Ալէմշահ»ի մէջ, 19 rue Caumartin, մէթրօ Մատլէն կամ Օփէրա: Կը բանախօսէ Պ. Զիթունի,—«Սասունցի Դաւիթ դիւցազներգութիւնը» նիւթին երկրորդ մասը: Մուտքը ազատ է:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Իբրեւ երիտասարդական շարժում կարելի է ըսել թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը առաջին տեղը կը գրաւէ Լիոնի մէջ: Կը գործեն ժրաջան, առանց աղմուկի, առանց տրտունջի եւ խանդավառութեամբ: Ունին 80 անդամներ, բաժնուած երեք խումբերու: Ունին նաեւ իրենց մասնաւոր սրահը ուր շաբաթը մէկ անգամ հաւաքոյթ կ'ունենան, իսկ շաբաթը երկու անգամ դասաւանդութիւն: Առաջին խումբով կը զբաղի Պ. Անթուան Գազանճեան, երկրորդ եւ երրորդ խումբերով՝ Պ. Ժօրժ Մկրտիչեան: Իսկ աթլէթիզմի եւ ընդհանուր մարզական դաստիարակութեամբ կը զբաղի Պ. Մանուկ Ղազարեան: Պ. Գառնիկ Դաւիթեան իբրեւ նախագահ իր անխոնջ գործունէութեամբ տարիներէ ի վեր նուիրուած է հայ երիտասարդներու մարզական կրթութեան, հաւաքելով ողջամիտ մարզիկ երիտասարդութիւն մը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը ազատագրումէն ի վեր ունեցած է 18 մրցումներ, հայկական եւ ֆրանսական զանազան խումբերու հետ: Այս բոլոր մրցումներուն մէջ միշտ յաղթական դուրս գալով, կրցած է ուշադրութիւն գրաւել իր վրայ:

Կիրակի, 20 Մայիս, պիտի մրցէին Տէսինի իրենց սեփական դաշտին վրայ Վալանսի մարզական խումբին հետ: Թէ Վալանսի Մարզականը եւ թէ Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը յաղթած են Վիէնի, Ս. Շամոնի եւ Ռոմանի խումբերուն, ուրեմն երկու կարեւոր խումբեր էին որ պիտի մրցէին: Ներկայ էր ստուար բազմութիւն մը: Երկու կողմերն ալ շատ վարժ խաղարկութիւն մը ցոյց տուին մինչեւ վերջ: Առաջին կիսախաղին Հ. Մ. Ը. Մ.ը երկու նշանակէտ արդէն ապահոված էր, շնորհիւ Յարութիւնի, երկրորդին Վալանսցիները ամէն ճիգ ըրին, գոնէ մէկ նշանակէտ ապահովելու, բայց Հ. Մ. Ը. Մ.ի ճարպիկ բերդապահը եւ վերջապէս բոլոր տղաքը կրցան անգամ մը եւս իրենք զիրենք արժեցնել, յաղթելով Վալանսի Մարզականին 0ի դէմ 2ով:

Յաջողութիւն եւ նոր յաղթանակներ:

*** Ինչպէս գրած էի անցեալ թղթակցութեանս մէջ, Հ. Ա. Ճ. Լիոնի Շրջ. Պատգ. ժողովը տեղի ունեցաւ Մայիս 13ին: Կը մասնակցէին 39 պատգամաւորներ, որոնց 12ը շրջաններէն: Ընտրուեցան 17 անդամներ, 11ը Լիոնէն, վեցը շրջաններէն,— Կրընոպլը, Վալանս, Ս. Էթիէն, Տէսին, Թարար եւ Վիէն:— Թղթակից

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ Շաբաթ 2 Յունիս, կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, Salle des Sociétés Savantes, մէթրօ՝ Օտէօն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Տիկին Սաթենիկ Թանաճեան կը ծանուցանէ թէ ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԻՆԱՍԵԱՆի մահուան տարելիցինառթիւհոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի, 3 Յունիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցին:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme, 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Jeudi 31 Mai 1945 Հինգշաբթի 31 Մայիս

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4415-Նոր շրջան թիւ 44 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Փր

Ռուսիա եւ Թուրքիա կը բանակցին

Մոսկուայի Թուրք դեսպանը իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ, վեց շաբաթ Անգարա մնալէ վերջ: Դեսպանը բանակցութիւններ պիտի վարէ, նոր համաձայնութիւն մը կնքելու համար 1925ի դաշնագրին տեղ որ չեղեալ հռչակուեցաւ Մոսկուայի կողմէ:

Թայմզի թղթակիցը կը գրէ թէ երբ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովը բացուեցաւ, կը կարծուէր թէ երկու պետութեանց արտաքին նախարարները առիթ պիտի ունենան խօսելու այս մասին: Սակայն Եւրոպայի պատերազմին դադարումը եւ ուրիշ անմիջական խնդիրներ այնքան զբաղեցուցին պատուիրակները որ, ժամանակ չմնաց ուրիշ խնդիրներ քննելու: Այնպէս որ, երբ Թուրք դեսպանը այցելէ Պ. Մոլոթովի, պիտի տեսնէ որ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները կը գտնուին ճիշդ այն վիճակին մէջ ուր էին երբ ինք մեկնեցաւ Մոսկուայէն, բարեկամութեան եւ չէզոքութեան դաշնագրին խզումէն վերջ: Չի գիտցուիր թէ ի՛նչ ձեւով պիտի սկսին բանակցութիւնները, նոր դաշնագիր մը կնքելու համար: Թուրքերը այն կարծիքն ունին թէ նոր առաջարկները պէտք է գան Ռուսիայէն, որ պատասխանատուն է հին դաշնագրին խզման. իսկ Ռուսերը կը թուի թէ կը սպասեն որ Թուրքերը առաջարկներ ներկայացնեն, տրամադրութիւնները չօշափելու համար: Այս ձեւական խնդիրը չի փոխեր այն իրողութիւնը թէ՝ ապագայ Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները, թէեւ ուղղակի կապ չունին Նեղուցներու հակակշռի միջազգային լուծման հետ, սակայն եւ այնպէս պիտի ազդուին անոնցմէ: Անգարայի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ երկու խնդիրները կրնան քննուիլ եւ վճռուիլ գրեթէ միաժամանակ:

Մոնթրէօյի պայմանագիրը վերաքննուի թէ ոչ, խնդիր մըն է որ պիտի կարգադրուի միջազգային համաձայնութեամբ. եւ հաւանական է որ քննուի Երեք Մեծերու յառաջիկայ ժողովին մէջ: Վերջնական կարգադրութիւնը պիտի ըլլայ աւելի վերջը, մասնակցութեամբ Թուրքիոյ եւ միւս շահակից պետութեանց: Այն ատեն վճռական ելքի մը յանգած պիտի ըլլան Թուրքեւռուս բանակցութիւնները՝ նոր դաշնագիր մը կնքելու համար երկու երկիրներուն միջեւ:

ԲԺՇԿՈՐ ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ (Թիֆիւս) 66 դէպքեր երեւան հանուեցան Փարիզի մէջ, Առողջապահական Նախարարութեան կողմէ: Վարակեալներէն 64ը գերմանական արգելարաններէն արձակուած քաղաքական տարագիրներ են: Նախարարութիւնը յանձնարարեց թոյլ չտալ որ կամաւորներ աշխատին ընդունելութեան կեդրոններու մէջ, որովհետեւ շատերը կը մերժեն ենթարկուիլ հակաթիֆիւս ներարկումի: Ամէն կարելի միջոց ձեռք առնուած է, հիւանդութեան ծաւալումը խափանելու համար:

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ այսօրուան վաղուան խնդիր կը համարուի: Նախարարներուն թիւը պիտի կրճատուի, եւ աւելի հեղինակաւոր դէմքեր պիտի մտնեն դահլիճին մէջ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Ժան Ռասթէլլի, որ իբրեւ լրտես կը ծառայէր ոստիկանական տեսուչ Պայյէի: Մահապարտը 15.000 ֆրանքի համար հինգ հայրենասէրներ մատնած էր: Իսկ Պայյէ հիւանդացած ըլլալով, դատը յետաձգուեցաւ:

ԿԱԹԸ 6 ֆրանքի պիտի ծախուի Յունիս 1էն սկսեալ, փոխանակ 5.60ի:

ՎԻԷՆՆԱՆ ԱՆՕԹԻ է, բոլոր ուտելիքները գրեթէ սպառած ըլլալով: Կէս հաց հազիւ կը ճարուի մէկ շաբթուան համար: Փոխադրութիւններն ալ դադրած են, ինչ որ աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ խնդիրը պիտի քննուի այսօր, Լոնտոնի մէջ: Միայն Ֆրանսա 2000 թղթածրար պատրաստած է: Բոլոր դաշնակից կառավարութիւնները ներկայացուցիչներ պիտի ունենան, բացի Խ. Միութենէն որ առանձին կազմակերպութիւն մը ստեղծած է, պատերազմի ոճիրները դատելու համար:

ԼՈՒՐԵՐՈՒ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ պիտի ջնջուի հետզհետէ, քանի որ պատերազմը վերջացաւ Եւրոպայի մէջ: Բայց նկատի առնելով Ծայր. Արեւելքի պատերազմը, անհրաժեշտ հրահանգները պիտի տրուին թերթերուն, զինուորական լուրերու մասին: Մօտերս հրամանագիր մը պիտի հրատարակուի այս մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԽՄԲ. — Այս յօդուածը գրած է Ամերիկացի մը, «Սովիէթ Ըշիա» (Խորհրդային Ռուսաստան) պարբերականին մէջ, «Փոքր Կովկասի մէջ» խորագրով. —

Հայաստանի Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութիւնը կը գտնուի լեռներով ու լեռնադաշտերով շրջապատուած Փոքր Կովկասի եւ Վրաստանի հարաւ - արեւելքը: Ան Խ. Հանրապետութեանց ամէնէն փոքրն է, գրեթէ Պելճիքայի մեծութեամբ: Բնակչութեան թիւն է 1.300.000, բաղկացած գլխաւորապէս Հայերէ եւ Ցաբէթականներէ. բայց ասկէ զատ մէկ միլիոն ուրիշ Հայեր ալ կ'ապրին այս հանրապետութենէն դուրս, մեծ մասով Վրաստանի եւ Ազրբէջանի մէջ:

Հայաստանի մայրաքաղաքն է Երեւան, որ ծովի մակերեսէն 3200 ոտք բարձր է եւ կը գտնուի վիպական հմայք ունեցող, յարատեւօրէն ձիւնապատ, բարձրաբերձ ու բազմերանգ Արարատ լեռան ստորոտը, Թրքական սահմանագլխէն միայն 37 մղոն հեռու:

Այս հսկայ սարը կը տեսնուի Հայաստանի գրեթէ բոլոր մասերէն. ան այնքան կատարեալ կերպով մասը կը կազմէ հայ ինքնագիտակցութեան, որ անոր նկարը դարձած է կեդրոնական մասը Հայերու ազգային զինանշանին:

Ուոյթըր Տիւրանթի, «Նիւ Եորք Թայմզ»ի երբեմնի թղթակիցը Ռուսիոյ մէջ, պատմած է իր մէկ խօսակցութիւնը — թերեւս ենթադրական — որ Թուրք դեսպանը խորհրդային արտաքին գործավար Չիչերինին ըսած է.

— «Ո՛րքան տարօրինակ է որ ձեր հայկական հանրապետութիւնը իր խորհրդանշանը կ'առնէ լեռնէ մը, որ կը գտնուի Հայաստանի սահմաններէն դուրս»: Չիչէրին պատասխանած է. — «Ես ալ տակաւին պէտք ունիմ սորվելու թէ դուք նուաճած էք Թրքական խորհրդանշանը՝ կիսալուսինը կամ տարագրած էք զայն»:

Հայաստան ունի երկար եւ ազմկալի պատմութիւն մը՝ որ կը սկսի Քրիստոսէ առնուազն 1500 տարի առաջ, երբ Հիթիթեան չառաւիղ մը կը բնակէր հոն. հետագային Հայերը խառնուեցան Մարերու, Պարսիկներու, Յոյներու եւ ուրիշ հեթանոս ցեղերու հետ եւ կազմեցին Հայութեան հիմնական տիպարը:

Քսենեփոն եւ իր Տասնեակ Հազարները իրենց արշաւանքը կատարեցին Հայաստանի մէջէն՝ Քրիստոսէ 401 տարի առաջ: Յունաց Մեծն Աղեքսանդրը Հայաստան ներմուծեց արեւմտեան մշակոյթը՝ երբ զայն Պարսիկներէն գրաւեց Քրիստոսէ 331 տարի առաջ:

Առաջին դարէն սկսեալ (Ն. Ք.) Հռովմէական աշխարհակալ կայսրեր ընդհատաբար տիրեցին Հայաստանին: Ազատասէր Հայեր իրենց զօրութեան գագաթնակէտի օրերուն կրցած են պահել անկախ թագաւորութիւն մը, որուն սահմաններն էին Սեւ Ծովէն մինչեւ Կասպից Ծով:

Քրիստոսի 303 թուականին Հայաստան անցուց ճգնաժամային օրեր, երբ եղաւ պատմութեան մէջ առաջին ազգը, որ ընդունեց քրիստոնէութիւնը իբրեւ պետական կրօն: Հռովմէական կայսրութիւնը կարճ ատենէն հետեւեցաւ անոր. բայց այդ նոյն դարու վերջերը Հայ Եկեղեցին խզեց իր կապերը Օրթոտոքս եկեղեցիին հետ եւ մինչեւ այսօր կը մնայ ինքնավար քրիստոնէական եկեղեցի մը:

Քրիստոնէութեան շրջանին դարեր շարունակ տառապած Հայերը դիմագրաւեցին իրար յաջորդող արշաւանքներու, որոնք կատարուեցան Արաբներու, Պարսիկներու, Բիւզանդերու, Մոնկոլներու եւ Թուրքերու կողմէ:

Յաճախ եւ հերոսաբար իրենցմէ շատ աւելի գերազանց ուժերու դէմ կռուելով, Հայերը արդարացուցին իրենց մէկ հին ասացուածքը թէ՝ իւրաքանչիւր մարդ իր սրտին մէջ քնացած առիւծ մը ունի:

1828ին ցարական Ռուսիա Պարսկաստանէն առաւ ներկայ Հայաստանի մեծագոյն մասը, իսկ 1878ին երբ յաղթեց Թուրքիոյ, աւելի մեծ թուով Հայեր ենթարկուեցան ռուսական տիրապետութեան: Հայերու մեծամասնութիւնը սակայն մնաց Թրքական տիրապետութեան տակ եւ ենթարկուեցաւ ցեղային, կրօնական եւ տնտեսական ահաւոր ճնշումներու, թէեւ անոնք՝ Հայերը, հերոսաբար կռուեցան Սուլթանին դէմ:

19րդ դարու վերջին տասնամեակին ողջ քաղաքակիրթ աշխարհը ցնցուեցաւ, երբ Թուրքերը ծրագրեցին լուծել հայկական հարցը սիսթեմաթիկօրէն կազմակերպուած սառնարիւն ջարդերով:

1895—1896ին Թուրքերը ջարդեցին աւելի քան 100.000 Հայեր (Յառաջ — 300.000), բայց հայկական սպանդը իր գագաթնակէտին հասաւ առաջին համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, երբ Թուրք կառավարութիւնը սկսաւ կասկած ունենալ Հայերու մասին: Համաձայն դեր-կոմս Պրայսի Կապոյտ Գրքին, մէկ միլիոն Հայեր կորսնցուցին իրենց կեանքերը 1915—1916ի ահաւոր օրերուն:

«Մուսա Տաղի Քառասուն Օրերը» գրքին մէջ, Ֆրանց Վէրֆէլ տուած է պատմութիւնը անվեհեր դիմադրութեան հայ փոքր խմբակի մը, որ կռուեցաւ Թուրքերու կողմէ ի գործ դրուած տմարդի արարքներու դէմ: 1920ին Թուրքերը դարձեալ հուրով ու սուրով յարձակեցան Հայերու վրայ: Վերջին 30 տարիներուն, 1890—1920 այնքան Հայեր փճացան եւ կամ փախան ուրիշ երկիրներ, գլխաւորաբար Ռուսաստան, որ այժմ բաղդատաբար շատ քիչ Հայեր մնացած են Թուրքիոյ մէջ:

Կը թուի թէ հանրային կարծիքը այսօր սկսած է մոռնալ դարուս նորագոյն բարբարոսութեան այս ահաւոր դրուագը, որ այնքան նման է Հիթլէրի կողմէ Հրեաներու հանդէպ ի գործ դրուած բարբարոսութեանց:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՂԹԱԴՐԱՄԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻ ՅՈՒՆԻՍ 4ԷՆ 16

ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻՆ ԲՈԼՈՐԸ՝ ՄԻՆՉԵՒ 50 ՖՐԱՆՔ

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, թղթադրամներու փոխանակութիւնը պիտի սկսի երկուշաբթի, 4 Յունիս, եւ պիտի վերջանայ 12 օրէն, Յունիս 16ին:

Փոխանակութիւնը պիտի կատարուի դրամատուններու եւ թերեւս նամակատուններու միջոցաւ: Առաջին վեց օրերու ընթացքին դեղարանները, նպարեղէնի խանութները եւ երկաթուղիներու դրամեննեակները արտօնուած են ընդունելու հին թղթադրամները, բացի 5000նոցներէն:

Հին թղթադրամները, 5000էն մինչեւ 50 ֆրանքնոց, այլ եւս արժէք պիտի չունենան Յունիս 16էն անդին: Ցխուննոցները եւ աւելի մանր դրամները հաւանաբար պիտի փոխանակուին աւելի վերջը: Անշուշտ ասոր համար է որ հրապարակէն գրեթէ անհետացած են մանր դրամները:

Փոխանակութիւնը փութացնելու համար դրամատունները բաց պիտի մնան շաբաթ, 9 Յունիս եւ կիրակի, 10 Յունիս: Առաջին առթիւ միայն փոքր քանակութեամբ թղթադրամներ պիտի փոխանակուին, — 6000 ֆրանք իւրաքանչիւր ընտանիքի համար, 3000ական ֆրանք ալ անոր անդամներուն համար. բայց անոնք որ ընթացիկ հաշիւներ ունին, կրնան բանաւոր քանակութեամբ նոր թղթադրամ քաշել չէքերով: Մնացեալը պիտի պահուի դրամատուններու մէջ, մինչեւ որ բաւարար քանակութեամբ թղթադրամ հասնի: Նկատի առնելով 12 օրուան պայմանաժամի ընթացքին տեղի ունենալիք խճողումը, կը յանձնարարուի թղթադրամները դրամատուն յանձնել երկուշաբթիէն առաջ:

Տասը հազարէն վար կարճ պայմանաժամով մուրհակները պիտի կնքուին եւ տէրերուն վերադարձուին: Այդ գումարէն վեր եղածները ի պահ պիտի դրուին, փոխանակուելու համար աւելի վերջը:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ նոր թղթադրամները կը բաղկանան 5000, 1000, 500, 300, 100 եւ 50 ֆրանքնոց կտորներէ: Նորութիւն է 300 ֆրանքնոցը: Պաշտօնական շրջանակները նորէն կը յիշեցնեն թէ փոխանակութիւնը պիտի կատարուի առանց կրճատման, ֆրանքի դէմ ֆրանքով:

Բոլոր անոնք որ 75էն 105 օրուան պայմանաժամով գանձատոմսեր, վեց ամսուան, մէկ տարուան կամ երկու տարուան պայմանաժամով գանձատոմսեր եւ Սպառազինութեան տոմսեր, խնայողութեան սնտուկի մուրհակներ, Փրկութեան տոմսեր եւն. ունին, պարտաւոր են դրամատուն յանձնել զանոնք թղթադրամներուն հետ միաժամանակ, եւ միեւնոյն հաշուեթուղթին վրայ: Այն մուրհակներն ու գանձատոմսերը որ դրամատուն չեն յանձնուիր եւ չեն յայտարարուիր որոշուած պայմանաժամուն, այլեւս արժէք չունին:

Նոր խռովութիւններ Սուրիոյ մէջ

ՖՐԱՆՍԱ, ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ

Երեքշաբթի օր աւելի ծանր դէպքեր պատահեցան Սուրիոյ մէջ: Հալէպէն Համա երկաթուղի մը օդը հանուեցաւ ուժանակով եւ երթեւեկը դադրեցաւ: Տրուած լուրերուն համաձայն, երեք հոգի մեռած, 14 հոգի վիրաւորուած են, որոնց մէկը անգլիացի սպայ մը եւ երեքը Սուրիացի երեսփոխաններ: Սուրիոյ փոխ-վարչապետը յայ -

Փարիզի առաջին հայ գաղթականը — Լեւոն Ե.

———o———

Մայիս 27, Կիրակի առաւօտ: Օդը ամպին անունը չարդարացներ: Անձրեւ, քամի եւ խոնաւ զովութիւն:

Հակառակ օդին եւ փոխադրութեանց դժուարութեան, բաւական ստուար բազմութիւն մը հայ եւ ֆրանսացի, Սէն - Տընիի Մայր-եկեղեցիին մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ հայկական ծէսով հանդիսաւոր պատարագ Լեւոն Ե. Լուսինեանի եւ հայ նահատակներուն հոգեհանգիստին համար:

Պատմագիտութեան պակաս, կարգ մը Հայեր կը շփոթեն Լեւոններուն անունները: Ցաճախ հանդիպած եմ հայրենակիցներու, որոնք (երբ կը խօսիմ Լեւոն Մեծագործի մասին) կ'աւելցնեն.— Այն որ եկած եւ վախճանած է Փարիզ, այն որուն դամբանը կը գտնուի Սէն-Տընիի տաճարին մէջ:

Տարբերութիւնը շատ մեծ է: Նախ Լեւոն Մեծագործ (Ա) շուրջ երկու հարիւր տարի աւելի հին է քան Լուսինեան: Այս վերջինը (Լիւզինեան) ծագումով Ֆրանսացի է, մինչդեռ Լեւոն Մեծագործ՝ հարազատ Հայ է: Լուսինեան հազիւ մէկ տարի իշխանութիւն վարած է (1374-1375), մինչ Լեւոն Մեծագործ, 33 տարի թագաւորութիւն կատարած է (1186-1219) եւ որ եւ է պարտութիւն չէ կրած, այլ ընդհակառակն՝ բոլոր Սուլթաններն ու եւրոպացի իշխանները իր փառապանծ մականին տակ պահած է:

Լեւոն Ե. Լուսինեան՝ թէեւ կարող՝ բարեմոյն ու քաջ մարդ, ապիկար էր զգացումի եւ դիւանագիտութեան մարզերուն մէջ: Իր մեծագոյն սխալն ու յանցանքը եղած է՝ իր նախ՝ լատինական ու յետոյ հայկական ծէսով թագադրութիւնը, ինչ որ ազգը պառակտեց եւ հետեւանքը եղաւ աղետալի:

Ան՝ երբ գերութենէն Եգիպտոսէն հասաւ Եւրոպա, Իտալիա, Սպանիա, Ֆրանսա եւ Անգլիա արքայական մեծ պատիւներ եւ նուէրներ ընծայեցին իրեն: Այն ժամանակ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ տեղի կ'ունենար հարիւրամեայ պատերազմը: Լեւոն՝ միջնորդի դեր կատարեց երկու հակամարտիկ ազգերու մէջ ու տառապանքէն սպառած ըլլալով, մահկանացուն կնքեց Փարիզ, 1393 Նոյեմբ. 29ին:

Իր դամբանը՝ ինչպէս եւ ուրիշ Ֆրանսացի թագաւորներու եւ իշխաններու յիշատակարանները փոխադրուեցան Փարիզէն Սէն - Տընի,

... Ո՛վ արքայ, առիթն ունեցար հաստատելու թէ հայութիւնը վեհանձն է, ներած ու մոռցած անարգանքդ (թերեւս անգիտակցօրէն): Ապացոյց՝ հայկական բազմութիւնը որ եկաւ քեզ ողջունել եւ ջերմացնել, մարմարեայ դամբանիդ մէջ: Անշուշտ դուն առաջին հայ գաղթականն ես որ Փարիզ եկար հայրենի հողերէն: Այսօր, 552 տարի վերջ, բազմաթիւ Հայեր կը գտնուինք միեւնոյն կացութեան մէջ:

Կը մաղթենք, ապերջանիկ արքայ, որ քու վայրացան ժառանգորդներուդ վիճակն ըլլայ աւելի մխիթարական:

ԳՐԻՄԻԹԷԼ

ՅԱՌԱՋ.— Կիրակի օրուան պատարագին առթիւ, որ նուիրուած էր համօրէն հայ նահատակներուն, հայրենասիրական քարոզ մը խօսեցաւ Հ. Միքայէլ Վ. Մոմճեան, յիշելով հայ ժողովուրդին անլուր տառապանքներն ու անհնարին զոհողութիւնները եւ յոյս յայտնելով թէ գոնէ այս անգամ ան պիտի ստանայ իր արդար հատուցումը:

տարարեց թէ տակաւին անյայտ կը մնայ այս աղէտին պատասխանատուն: Յետոյ աւելցուց թէ բանակցութեանց խանգարումէն ի վեր, տասը օրուան ընթացքին 80—100 հոգի սպաննուած եւ իբր 300 հոգի վիրաւորուած են:

Ծանր դէպքեր պատահեցան նաեւ Հօմսի մէջ: Ֆրանսական լուրերու համաձայն, ժողովուրդը պատնէշներ շինած էր փողոցներուն մէջ եւ զօրքը ստիպուեցաւ միջոցներ ձեռք առնել ամբոխին դէմ որ յարձակում կը գործէր ֆրանսական պատուիրակութեան կեդրոնին վրայ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, արտաքին նախարարը, Պ. Իտըն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը դիտել տուած է Ֆրանսայի թէ նոր զինուորներու առաքումը, որքան ալ փոքրաթիւ ըլլայ, կրնայ «ցաւալի անդրադարձումներ» ունենալ: Յետոյ ըսաւ թէ խնդրած է Ֆրանսայէն եւ Սուրիա-Լիբանանի կառավարութիւններէն ամենամեծ խոհեմութեամբ շարժիլ, որովհետեւ «աններելի» բան պիտի ըլլայ, եթէ կացութիւնը այնպիսի հանգամանք մը առնէ որ խանգարէ պատերազմական գործողութիւնները Ճափոնի դէմ: Անգլիական կառավարութիւնը սերտ յարաբերութեան մէջ է Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն հետ: Բոլորն ալ մտահոգ են, որովհետեւ եթէ կացութիւնը ծանրանայ Միջին Արեւելքի մէջ, կրնայ խանգարել հաղորդակցութիւնները Ծայր. Արեւելքի հետ:

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին օգնականը յայտարարեց թէ ֆրանքեւսուրիական վէճը վնասակար է Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին համար եւ թէ դժբախտութիւն է որ Միացեալ Ազգերու միջեւ ծագած անհամաձայնութիւններ կեանքի կորուստ կը պատճառեն այնպիսի ատեն մը երբ անոնք կը ջանան համաշխարհային կազմակերպութիւն մը գլուխ հանել, խաղաղութիւնը ապահովելու համար:

Ֆրանսայի տեսակէտը

ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ

———o———

Նախարարական խորհուրդի աւջի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարար Պ. Պիտօ տեղեկութիւններ հաղորդեց կացութեան մասին: Ըսաւ թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ կարգադրել կարգ մը խնդիրներ,— նախ՝ մշակութային, յետոյ տնտեսական, մասնաւորապէս Մուսուլի քարիւղի հարցը: (Քարիւղը ծովեզերք կը փոխադրուի նաւթուղիով (փայփ-լայն) որ կ'անցնի Սուրիայէն: Ֆրանսա միեւնոյն ատեն ունի ռազմագիտական պահանջներ, քանի որ Ծայր. Արեւելքի հաղորդակցութեանց գիծերը կ'անցնին Սուրիա-Լիբանանէն: Ուրեմն անհրաժեշտ են օդակայաններ եւ նաւակայաններ: Ֆրանսա կ'ուզէ որ այս խնդիրները կարգադրուին, իր զօրքը ետ քաշելէ առաջ: Արդ, Սուրիա եւ Լիբանան մինչեւ հիմա կը մերժեն բանակցիլ այս պայմաններով:

Պ. Պիտօ ժողովէն վերջը ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, բացատրեց թէ Ֆրանսան էր որ 1943ին յայտարարեց Սուրիոյ եւ Լիբանանի անկախութիւնը, այն բացորոշ վերապահութեամբ որ յարգուին իր դարաւոր իրաւունքները.— Մշակութային, տնտեսական եւ զինուորական: Ցորչափ չեն ճանչցուիր այս իրաւունքները, Սուրիա եւ Լիբանան իրաւապէս կը մնան Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման: Միայն ուրիշ միջազգային կազմակերպութիւն մը կրնայ ետ առնել այդ հոգատարութիւնը: Մենք միայն երկու վաշտ զինուոր ունինք այդ երկու երկիրներուն մէջ: Մեր բարոյական եւ նիւթական շահերը այնքան կարեւոր են որ չէինք կրնար անտեսել զանոնք, առանց վնասելու Ֆրանսայի վարկին:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսա միայն 500 նոր զինուոր ղրկած է վերջերս:

Հեռագրի մը համաձայն, Իրաքի արաբ եւ ուրիշ ցեղերու 16 վարիչներ ժողով գումարելով Պաղտատի մէջ, պատրաստակամութիւն յայտնած են օգնելու Սուրիոյ եւ Լիբանանի, իրենց բոլոր միջոցներով:

Եգիպտոսի վարչապետը, Մահմուտ Նէքրաշի փաշա, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Եգիպտական կառավարութիւնը իր բոլոր կարողութեամբ ուժ պիտի տայ Սուրիոյ եւ Լիբանանի կառավարութեանց ընդդիմութեան, ապահովելու համար անոնց անկախութիւնը եւ գերիշխանութիւնը: Ես վստահութիւն ունիմ Համարաբական Դաշնակցութեան անդամներուն կատարեալ գործակցութեան վրայ, որպէսզի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնեն, դիմադրելու համար որ եւ է նախայարձակման իրենց այս կամ այն անդամին դէմ»: Եգիպտոսի խորհրդարանը յետաձգեց իր նիստերը, սպասելով Համարաբական Դաշնակցութեան Խորհուրդին գումարման, որ տեղի պիտի ունենայ յունիս 4ին:

Եգիպտոսի թագաւորը իր միջնորդութիւնը առաջարկեց, վէճը կարգադրելու համար: Քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբեր կը սպասուի Մ. Նահանգներու միջնորդութեան: Էմիր Ֆայսալ, Արաբիոյ արտաքին նախարարը, որ Սան Ֆրանչիսկօ կը գտնուի, յայտարարեց թէ բոլոր արաբական պետութիւնները ի հարկին պիտի գործակցին, օգնելու համար Սուրիոյ: «Եթէ այնպէս յարմար դատուի որ Սուրիա մեծ պետութեան մը հակակշռին ենթարկուի, ան պիտի ընդունի Անգլիոյ կամ Մ. Նահանգներու հակակշիռը. ժողովուրդին աննշան մէկ փոքրամասնութիւնը միայն համաձայն է Ֆրանսայի»:

Լիբանանի մէջ մեծ ջանքեր կը թափուին, որպէսզի խաղաղութիւնը վերահաստատուի, Քրիստոնեայ հասարակութեանց հոգեւոր պետերը ժողով գումարեցին Մարոնիներու պատրիարքարանին մէջ, այս մտահոգութեամբ: Բոլորն ալ պատասխանած էին հրաւէրին, բացի Յոյն օրթոտոքսներէն: Լիբանանի կառավարութիւնն ալ կ'աշխատի հանդարտեցնել միտքերը:

«Լը Մոնտ», Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանը, երէկուան խմբագրականին մէջ այս խնդիրը շօշափելով, դիտել կուտայ թէ տագնապը հետեւանք է ոչ միայն Ֆրանսայի եւ Սուրիա - Լիբանանի միջեւ ծագած անհամաձայնութեանց, այլեւ Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ տիրող անհասկացողութեանց: Թերթին կարծիքով, շատ Ֆրանսացիներ տակաւին կը կասկածին — արդար կամ անարդար — թէ Մեծն Բրիտանիա մասնաւոր նպատակներ կը հետապնդէ Միջին Արեւելքի մէջ, թէ Անգլիա պէտք եղածին չափ ընդունած չէ Ֆրանսայի առաջնակարգ դերը եւն.:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՌԷՇԱԼ ՓԷԹԷՆ պիտի դատուի Վերսայլի պալատին կամ երեսփ. ժողովին մեծ սրահին մէջ, նկատելով որ Փարիզի Գերագոյն Ատեանը շատ փոքր կուգայ: Թուականը որոշուած չէ տակաւին:

ԵՈՔՈՀԱՄԱՆ ԱԼ ԿԸ ՎԱՌԻ.— Թոքիայէն վերջ, ամերիկեան 450 վիթխարի օդանաւեր զարկին Ճափոնի երկրորդ մեծ քաղաքը, Եոքոհամա, 3200 թոն ռումբ տեղացնելով: Հսկայ բոցեր եւ ծուխեր կը բարձրանային քաղաքին վրայ, երբ օդանաւերը հեռացան: Եոքոհամա, որ 18 մղոն հեռու է Թոքիոյէն, մեծ նաւակայան մը եւ ճարտարարուեստական կեդրոն մըն է Ճափոնի համար, եւ նաւահանգիստը մայրաքաղաքին: Կը կարծուի թէ քաղաքին կեդրոնը աւերակոյտի մը վերածուած է:

3000 ԳԵՐԻՆԵՐ ԵՒ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐ իրենց մաշած պատռտած հագուստներով ցոյց մը կատարեցին Փարիզի փողոցներուն մէջ եւ պահանջեցին հրաժարեցնել Գերիներու եւ Աքսորականներու ինչպէս եւ պարենաւորման նախարարները: Մէկ շաբթուան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով 300 ազատուած գերիներ բռնի մտան Փարիզի մեծ վաճառատուններէն մէկը եւ ստիպեցին պաշտօնեաները 250 ձեռք նոր հագուստ յանձնել իրենց: Կեդր. Հալին մէջ, գերիները, որոնք երկու անգամ աւելի պարէն կը ստանան, պահանջեցին ուրիշ ուտելիքներ տալ իրենց, յետոյ պահանջեցին զեղչել գիները, «անկցի՛ սեւ շուկան» աղաղակելով: Ամերիկեան դեսպանին կինը գերիներուն եւ աքսորականներուն բաժնեց վերջերս հասած հագուստներուն մէկ մասը:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ԿՈՐՍՆՑՆԷ իր հանքածուխի արտադրութեան 90 առ հարիւրը, համաձայն ամերիկեան ծրագրի մը որ կը տրամադրէ անջատել Ռուրի, Հռենոսի, Սարի եւ վերին Շլեզիոյ շրջանները: Ամերիկեան կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն կը ջանայ փութացնել չորս մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած վերստուգիչ յանձնաժողովներու հաստատումը Պերլինի եւ Վիէննայի մէջ:— Հոլանտա 25.000 քառ. քիլ. հող կը պահանջէ Գերմանիայէն, մէկուկէս միլիոն բնակիչ տեղաւորելու համար: Բոլոր Գերմանները պէտք է հեռանան նշանակուած հողերէն, որ կը պարունակեն հանքածուխ, անտառներ եւ բարեբեր դաշտեր:

ՀՌԵՆՈՍԻ ՇՐՋԱՆԸ Ֆրանսայի վերապահելու համար, նախարարական խորհուրդը միջոցներ կը մտածէ: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսայի սահմանուած շրջանն է նեղ շերտ մը Հռենոսի երկու ափերուն վրայ, Քէօլնի հարաւակողմէն (քաղաքը դուրս մնալով) մինչեւ Քոնսթանցայի լիճը, բայց առանց Շթութկարտի: Ֆրանսա կը պահանջէ որ Քէօլնը կամ Էքս-լա-Շափէլն ալ (Ախըն) իրենց շրջանին մէջ մտնէ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Գերութեան մէջ մեռած Պ. ՕՆՆԻԿ ՖԷՐՄԱՆԵԱՆԻ (Սարսէլէն) յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, այս կիրակի, 3 Յունիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Միհրդատ Ալիքսանեան եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրեն իրենց ողբացեալ զարմիկին հօրը՝ Պ. Յակոբ Ֆէրմանեանի:

ԿՐԸՆՕՊԼԻ Հայ Ազգային Ճակատի նախաձեռնութեամբ, 3 Յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, կը ներկայացուի «Ուշ լինի նուշ լինի»: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: 1 rue Jean - Macé, Sacré Coeurի սրահին մէջ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

Կիր. 17 Յունիս, ժամը 17ին, Salle Pleyelի մէջ, կազմակերպուած Փարիզահայ Երիտ. Ընդհ. Միութեան եւ Հայ Հայրենասէր Երիտասարդներու միութեան կողմէ: Հայկական թատրոն, հայկական սէնֆօնիք նուագ, երգ, պար: Երիտասարդական նոր յայտնութիւններով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Խրիմեան Դպրոցի Կրթական Մարմինը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ծնողքները, Յունիս 2ին, շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, իր դպրոցի սրահին մէջ, 2 rue de la Défence: Օրակարգ.— Արձակուրդի օրերուն դպրոցը ամենօրեայ դարձնելու հարց:

ՍԱՀԱԿ ԽԱՆԼԱՐԵԱՆ որ կը փնտռուէր Վիէնէն, կը գտնուի Պուժ եւ կը զբաղի «մառշէ»ի գործով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

Տնօրէններ՝ ԳԼԷՄԱՆ եւ ԳՕՓԱՐԱՆԵԱՆ
6, Rue Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet et N. D. de Lorette : Հեռաձայն 85.47

Կը խնդրուի մեր յարգոյ հայրենակիցներէն անգամ մը այցելել ճաշարանս, ուր պիտի գտնեն ամէն տեսակ առաջնակարգ ուտելիքներ եւ խմելիքներ: Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագ՝ ժամը 7էն սկսեալ: Գոց է Գշ. օրերը:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13